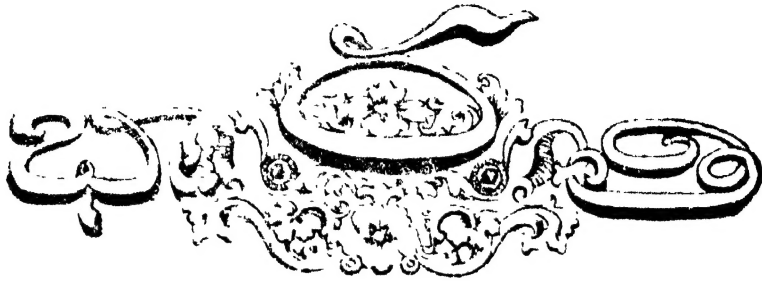

1931 APRIL

భారతి - ప్రకటనలు

స చి త్ర మా స ప ని

ప్రతి చాంద్రమా

609

ప్రతి సంచికయందును

చందా స్వల్పంకి

మాట

న-ర-0.

స్తాంపులను పెంపన నే నింపబడును. ఉచితముగా నింపబడదు.

మాదిరిపత్రిక పోషించుకొన్నతిర్వాతి చందాదార్లుగ చేరువారు ఆసామ్మను మినహాయించుకొని లెక్కింపబోమ్ము మాత్రము పంపవచ్చును.

ప్రకటన ధరలు:—

ఒక నెలకు మాత్రము సాధారణ పుట 1-కి రూ. 30-0-0

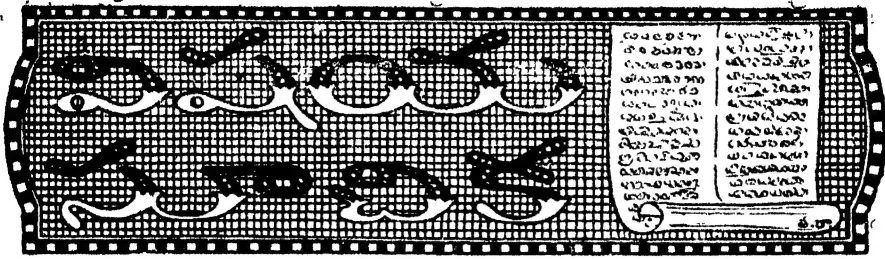
సాధారణపుట $\frac{1}{2}$ కి రూ. 15-0-0; సాధారణపుట $\frac{1}{4}$ కి రూ. 8-0-0

6 నెలలకు అంతకుపైన సాధారణపుట 1-కి నెలకు 1-కి రూ. 25-0-0

నెలకు $\frac{1}{2}$ -కి, రూ. 12-0-0; నెలకు $\frac{1}{4}$ -కి, రూ. 7-0-0

మేనేజరు, "భారతి"

తపాలపెట్టె నెంబరు 212, మదరాసు.

ఉగాది నరరత్న హారము—వెదురుమూడి వెంటకృష్ణ రావుగారు			
ప్రజావతినవత్సరము—పి. చిదంబర శాస్త్రిగారు	
శ్రీసూక్తిసుధానిధి—వేంకటపార్వతీశ్వర కవులు	౫౦౫-౫౦౭
చింతామణిమాచన—అవ్వారి సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౫౦౮-౫౧౨
మహాత్ము దివ్యమహిమ—త్రిపురాన వేంకటసూర్యప్రసాదరావు దొరగారు			౫౧౩-౫౧౪
కాళిదాసుడు: ౩ మాళవి కాగ్ని మిత్రము—జి. జె. సోమయాజిగారు	౫౧౫-౫౩౪
అంధబాలిక—కొడలి ఆంజనేయులుగారు	౫౩౪
విగుర్వణము కల్లాటపదమా? సంస్కృతపదమా?—శ్రీరాజా వత్సవాయు			
వేంకటనీలాద్రిరాజుగారు	౫౩౫-౫౩౬
ప్రణయసమాధి—'వనవాసి'	౫౩౭-౫౩౮
ప్రియదర్శికానాటికనుగుడించిన గ్రంథకర్త త్యాచిన్నియము—కీ. శే.			
కల్లూ వేంకటరామశాస్త్రిగారు	౫౩౯-౫౪౫
శివరాత్రిప్రభ—కొండల వేంకటరావుగారు	౫౪౫-౫౪౬
మమూరమహాకవి—భారతి' పాఠశు	౫౪౭-౫౪౮
మోహిని—మంగపాని పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు	౫౪౯-౫౫౪
పెలియాక్ష—మేజిండాలు—దేశరాజు రామదాసుగారు	౫౫౫-౫౬౦
మృగీరోదసము—నిడమర్తి ఈశ్వరప్పగారు	౫౬౦-౫౬౨
ఇంటివిషయాలు—వెంకటి నాగభూషణంగారు	౫౬౩-౫౬౮
ఆత్మసమర్పణము—కొండ వెంకటప్పయ్యగారు	౫౬౯-౫౭౦
ఇల్లుపట్టిన పెద్దవాడబడుచు—శ్రీపాద సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు	౫౭౧-౫౮౯
ఆశేదన—కుందుర్తి సరసింహా రావుగారు	౫౮౯-౫౯౦
మాటవరన ౩—భమిశిపాటి కామేశ్వరరావుగారు	౫౯౧-౫౯౭
లాస్యశృష్ట-- (శ్రీ). శ్రీనివాసరావుగారు	౫౯౭
బాలానందం :—సూరి, నీతి, వెంకీ : భట్రాజు—చింతా దీక్షితులుగారు			౫౯౮-౬౦౩
విరహగోపి—పాటిబండ మాధవశర్మగారు	౬౦౪-౬౦౬
పిట్టకథలు: తగ్గడిప్రేమ—ఓ. కా.	౬౦౭
యుక్తి—వి. సంపూర్ణముగారు	౬౦౮
కొడుకునుగన్నతల్లి బుడికినలో—పాలంకిపాటి లక్ష్మీబాయిమ్మగారు			౬౦౯-౬౧౯
బాదరాయణనంబంధం—చింతలపూడి శేషగిరిరావుగారు	౬౧౯-౬౧౦

సంహం చప్పిడిముక్కు—నరసింహస్వామిగారు	౬౧౧
మాచిన్ని కృష్ణమ్మ—చిలుకూరి లక్ష్మీనరసమ్మగారు	౬౧౧
పిల్లలపాటలు—గోపరాజు రాజన్నగారు సంపాదించినవి	౬౧౨-౬౧౩
జోలపాటలు—శంకర నీతారత్న ముగారు	౬౧౩-౬౧౪
విశోదశిల్పము: గడియారపు గోలుసు—కొ. నరసింహాచారిగారు	౬౧౫-౬౧౬
శ్రీరూపినీరాణి—పి. వి. రామారావుగారు	౬౧౭-౬౧౮
కన్నడిగలు-జెలుగులు—కూరిగనూగు నరసింగ రావుగారు	౬౧౯-౬౨౦
శృంగారము—అన్నమరాజశర్మగారు	౬౨౧
భారతప్రభుత్వ ఆదాయవ్యయఃట్టిక—చా. వెం. హనుమంత రావుగారు	౬౨౨-౬౨౩
ముద్రాశిల్పగజననము—కొడలి వెంకటసుబ్బారావు, కామరాజగడ్డ శివ	౬౨౪-౬౨౫
యోగనందరావు గారు	౬౨౬-౬౨౭
హృదయనుద్రావణము, ఆస్థిని రూకామున్వేషము—గగన్లలి వెంకట	౬౨౮-౬౨౯
శివరావుగారు	౬౩౦-౬౩౧
పురాణ గాయకుడు—బుద్ధవరపు నాగరాజుగారు	౬౩౨
కాండుటెబిల్ ఫెడరల్ విధానము—శంకర నేతారత్న ముగారు	౬౩౩-౬౩౪
నెమలి నాటి—జి. జ. మునగాలం	౬౩౫
నాట్యకళ—బి. లి—యస్. రామలింగరావుగారు	౬౩౬-౬౩౭
తిరస్కృతి—నేంకటకాళిదాసకవులు	౬౩౮
ఆంధ్రాభ్యుదయము	౬౩౯
కలకూరిగం—అశ్వశిఖరము; శ్రీరంగప్ప—ము; శివమయమున శాంకరాచారిప్రాయము	౬౪౦-౬౪౧
ఊరబిచ్చిక—కలువలల్లి రంగనాథశాస్త్రిగారు	౬౪౨-౬౪౩
సత్యాగ్రహము—పురిపండ్ల అప్పారావుగారు	౬౪౪
నగరవిద్యార్థిని—సీరిప ఆంజనేయులుగారు	౬౪౫
విత్తులేకుండ పుముఖిపడుగడ!—పండిత పురాణం సూర్యనారాయణశర్మగారు	౬౪౬-౬౪౭
విమర్శము	౬౪౮-౬౪౯
సాధిప్రాయవిశేషము	౬౫౦

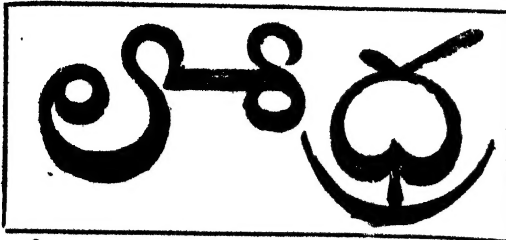
చిత్రములు

త్రివర్ణచిత్రములు:—గాంధీమహాత్ముడు; ఆసావరీ.

సాధారణ చిత్రములు:—గో. వ. అశ్వల భారతజాతీయ మహాసభా చిత్రములు ౯;

ఏకతారా; తిరుత్తని దృశ్యము; అయ్యంపాళయము దేవాలయము; సింహాచల దేవాలయము; కేదారనాథచిత్రములు; అలకనంద నదిపై ఇనుపవంతెన; బరరీనాథ్ దూరదృశ్యము; ఇతర చిత్రములును.

భారతి - ప్రకటనలు

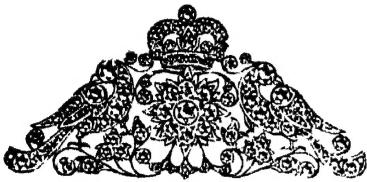
స్త్రీలపాలిటి వరప్రసాదాని

గర్భాశయ సంబంధమును ముట్టుకుట్టు - మనుమశో
గము, సోమశోగము - ఆకాలబహిష్కారము, బహిష్కార నిలిచిపో
వుట, గర్భప్రాసాదము, సంతానహీనత మొదలగు వ్యాధుల
కిది అభయప్రసాదము. మేహజ్వరములను, జలుబును, దగ్గును,

బుహిష్కారము, రక్తహీనతను, అతీర్థిని నమ్మకముగ ముట్టుకొను.

వల పెద్దలుగిడి రుకీలు; చిన్నది 1-10-0 అన్ని మందులపావులలో దొరికును.

కేసరికుటీరం, ఆయుర్వేద బొమ్మశాల, ఎగ్నూర్, మద్రాసు.

శ్రీ లక్ష్మీ జ్యాలయరి కంపెనీ

మూన్యూఫాక్చరింగు జ్యాలయలర్సు

ఆంధ్రు డైమండు వర్తకులు, బెజనాడ

నవరసు బంగారమునకు చాచు వెండికి మేల్తెన నుండునకు సుప్రసిద్ధమైన స్థలము.

ప్రాప్తిని:- ఎచ్చేని లక్ష్మీ నారాయణ చౌదరి.

గ్రామోద్యోగస్థుల మాన్యూలు:- అనగా మునసభలు-మనోయగారు.

కరణము మాన్యూలు. ఇస్కొవరికు నవరింగు బహిష్కార క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 2-0

గ్రామ మునసభ మణియగార్లు స్పెషల్ టెస్టు పరీక్ష:-

క్రొత్తకూర్పు, రెండు భాగములు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 1-8

ఇండియన్ పినల్ కోడ్:- అనగా ఇండియన్ కోడ్ ఆఫ్ క్రిమినల్ లా; 1860-వ

సంవత్సరపు 45-వ ఆర్డు, క్రొత్తకూర్పు 1-కి రూ. 4-0

వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రి ఆండ్ సన్స్,

తొలి అద్దెను: 'వావిళ్ల' మదరాసు.

242, వైస్రేట్, చెన్నైపురి త.

అ మృతాంజనము

చక్కని డబ్బితో సహాసీనా 1-కి 100 అణలు మాత్రమే

తామర తైలము

తామరలకు మంచిమందు. క్రొత్తయింట నుండితగినది. డబ్బి 1-కి 0-6-0 డజను 1-కి 8-8-0.

బాంబాయి

అమృతాంజనం డిపో,

మదరాసు.

లోకప్రసిద్ధిబొందిన
పి. వి. రాజన్ అండు కంపెనివారి
మదరాసు ముక్కుపొడి
 గాటు, కమ్మదనం, సువాసన అన్నిటిలో శ్రేష్టమైనది.
 గరి నెం. 1 ముక్కుపొడి పీకే 1-కి రూ. 4-0-0
 నెం. 2 (120 కులకులీనె) పీకే 1-కి 3-4-0
 కలకత్తా, పునా, మొసూరు ముడిలయిన వస్తు
 ప్రదర్శనకాలలో బంగారుపతకములు బహుమానము
 పొంది డార్బర్ల వల్ల పరిశోధంపబడిన

R. S. సుగంధ ముక్కుపొడి
 దీనిని పునెంజించుటకు శీతలము, సేవసము,
 తలనొప్పి మొదలయిన శిరోరోగములకు నివారించును.
 గరి బాటిలు 1-కి 0-4-0 డబ్బ్ 2-4-0.
 24 సులముల టిబ్బ 1-12-0.
 పోస్టల్ వి. పి. వరయిగా వెయిచ్చాడ్లి ప్రశ్నకము.
 మిగిలిన వివరములకు

పి. వి. రాజన్ అండు కంపెని,
 నెం.44, నోవిందప్పన యాన్ వీధి, మదరాసు.వి.

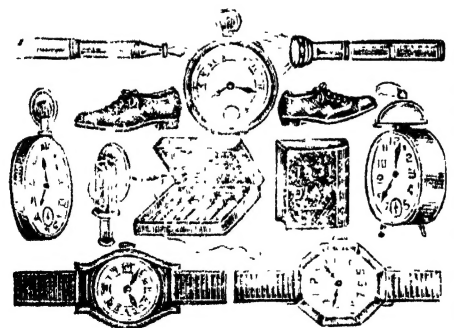
“ఆయిల్ ఇంజన్ డ్రైవింగ్”
“స్టీమ్ ఇంజను డ్రైవరుల బుక్”

ఈ గ్రంథము పుస్తకములు క్రొత్తగా తెలుగులో
 వెలువడినవి. ఇవి ఫ్యాక్ట్ బీల్లో, నర్సు-పాపులలో,
 నీటి పంపింగ్ ఇంజనుల గ్లగ్ల పనిచేయువారికి, ఇంజన్
 గింను విద్యార్థులకు, ఎలక్ట్రెసియన్లకు ముడిలగునా రండు
 రకు ఉపయోగించును.

ఒక్కొక్క పుస్తకము రూ. 2-0-0
 ఇందుతోపాటు పుస్తకము ఒకటికి నాలుగు
 అణాలు పోట్లు అర్జెంట్లను పంపిన పుస్తకములు వి.పి.పి.
 చెయబడును.
 చలనచిత్రములు—

కోట యజ్ఞ రామశర్మ
 మాకొవికల్ ఇంజనీరు,
 చింతనంబు స్టోర్, మచిలీ బండరు.
 (Madras Presidency) MASULIPATAM.

ఆశ్చర్యకరమైన తినింపు!
 ఓ గణితానుమతమున, అనేక విలువగలవస్తువులు, మరియొకటి పొందవచ్చును ఉచితము!!!

టైమ్ టైములతి. ప్రఖ్యాతిగాలంతా పీయబడిన సారము.
 పంచమాలను గానా. మీ చేతులనుకొనికొన్ని చుక్కలు
 వేసిన, దాని పరిమితము 21 గంటలవర కంటే గుంతును.
 మీకు ఆనందించును పౌర్యమును యిచ్చును. సెల సీసా 1-కి
 అణాలు 0-4-0. అందుకుపై 12 సీసాలను
 గు. 6-12-0 లకు అందుకొని 1 ప్రత్యేకమైన తీయబడిన
 రము (5 సం. పునెంజులు క్రిమముగా కాలముదూపునని పునెం
 యుక్తబడిన) 1 బస్కెట్ డ్రైవర్స్ “పు” టైంస్, (10 సం
 పునెంజులు గట్టిపట్టి, అందుకొనిచేసినవారిచేతనే ఉయ్యమిది
 (నాయబడిన) 1 ఫ్లాష్ లైట్ లైట్ (ప్యానెల్ లైట్), 1 ఫ్లాంట్ లైట్, పూర్వవ్యాప్తియైనవకు తాళక
 మను తీయనం నమదు ఒక చిత్తి (సాధారణ పెద్దదలములకంటె యెక్కువదారమును తీయగలగును), 1981 సం||
 పు మేలైన డ్రైగ్ (గిరి పేజీలు గలవి), ఒకడత కాన్ వాన్ పొడరక్షలు (యెక్కువకాలము మన్నును) 1 నాజూ
 వైన గట్టిపట్టి ఉమ్మి తీయగలిగూరము, 2 అండుమైన డమ్మి చేతిగణితయంత్రములు, బహుమతు లియబడును.

తపాల్ చార్జీ, పోస్టలింగ్ ప్రశ్నకము.
 మరా:—మీ ఆర్డరుతో మీ కాలిపాదముల కొలిపెనుకూడ న్యాయము. ఈ బహుమతులను మరియొక
 సెలవరకు యిచ్చుటకు యోగ్యులు గావించితిమి, అంగ్లమున న్యాయము.

ROYAL COMMERCIAL STORES,
 Post Box No. 6776, CALCATTA

భారతి

స చిత్ర మా స పత్రిక

సంపాదికుడు
కా. నాగేశ్వరరావు

సంపుటము ౮. సంఖ్య ౪.

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయము - మద్రాసు.

౧౯౩౧

1

2

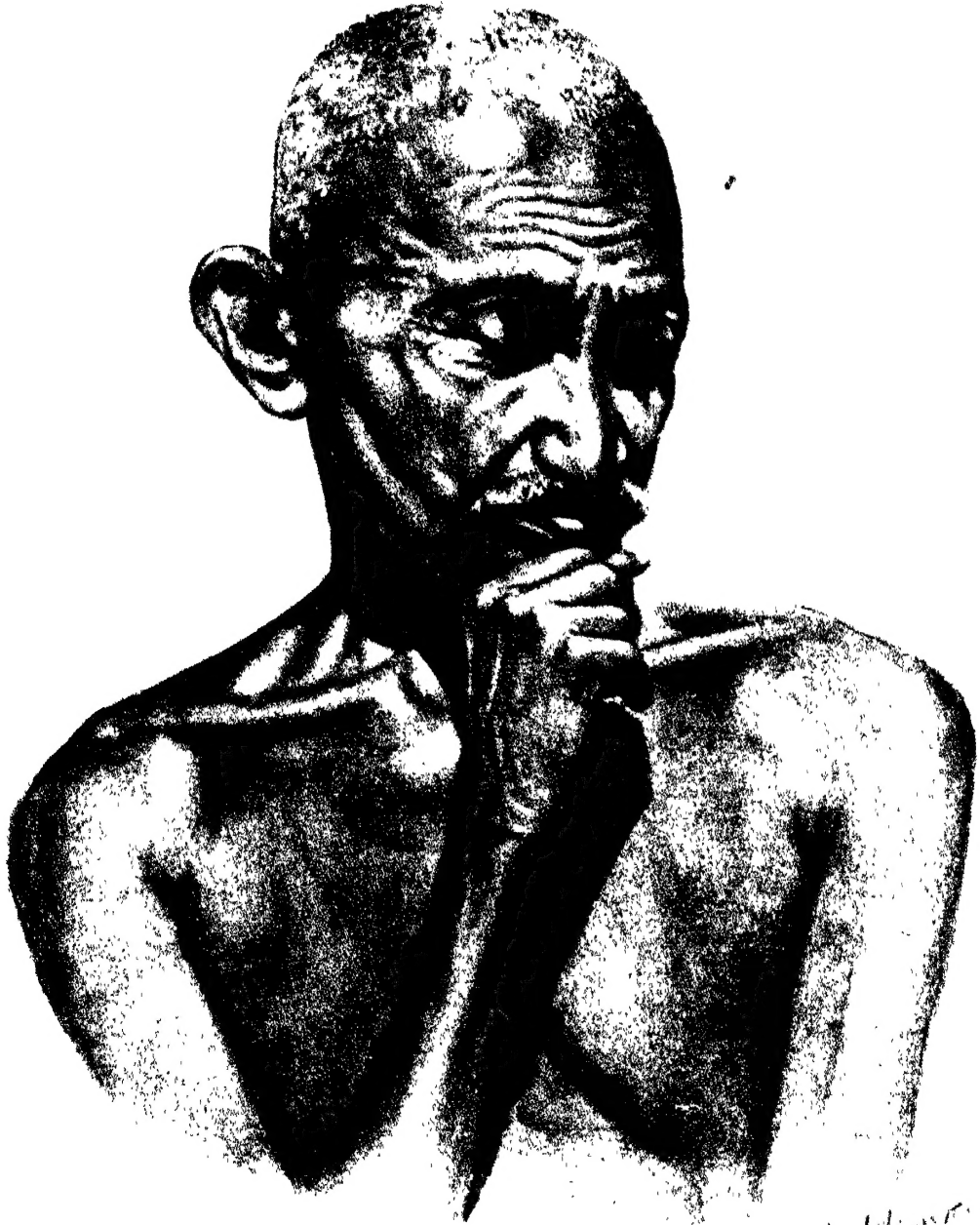
3

4

5

6

7

S. L. Halder

ప్రజాపతి సంవత్సరము

పి. చిదంబరశాస్త్రిగారు శతావధాని

ఇల గలయంతకాలమును నింపెనలారెడి దేశశాంతి నీ
 వలన ఘటిల్లుంగాక జనవల్లభులెల్లరుగూడ నీ కళా
 కలనముచేత మానసవికాసము గాంతురుగాక నీవు మా
 గళములను నీవు ముఖముగాక ప్రజాపతివర్ష రాజమా!
 ధనముగలట్టివారలకు ద్రవ్యమదాంధత మాపుమాపి ని
 ర్ధనులకుఁ బాపకార్య పరతంత్రత వాటిలకుండ జేసి నీ
 కౌన యగు వత్సరంబు మును నెన్నడు లే దను సుప్రసిద్ధి గై
 కొనుటకుముందె మా నత్తులు గొమ్ము ప్రజాపతివర్ష రాజమా!
 నీవు గలంతకాలమును నిచ్చలు భారతదేశమెల్ల వి
 ద్యావిభవబుద్ధులకు ధన ధాన్య సమృద్ధులకుడ నెందునుకా
 గివి నహించునట్లు గమనించుచు నేలుకొనంగనమ్మ ధా
 త్రివలయంగా బ్రాహ్మణులగీతిఁ బ్రజాపతివర్ష రాజమా!
 ధర్మము కూలిపోయె భరతశత్రు సత్త్వము మాసిపోయె స
 త్కర్మములెల్ల నొక్కరి దద్దములము దురాగతంబుపై
 నర్చిలి హెచ్చె నీ యభినవాబ్రమునం దను నింద లేక నీ
 వోర్చి వహించి యేలుకొను ముగ్ధి ప్రజాపతివర్ష రాజమా!
 ధనమునకంటె ధర్మము ప్రధానముగాఁగొని పుణ్యభూమియం
 చనెడు ప్రసిద్ధి గన్న భరతావని నేలు నదృష్టరేఖ నీ
 కొనరెను గాన నీ పనికి యోగ్యములైన గుణంబు లన్నియుకా
 ఘనముగ నీకుఁ జేకుటెఱుఁగాక ప్రజాపతివర్ష రాజమా!
 అంతరమందనుండు ముద మాఁగని వేగిరపాటెకాని నీ
 చెంతలఁజేరి యజ్ఞులకుఁ జెప్పెడిచొప్పునఁ జెప్పనేల నీ
 వింతకుఁబూర్వము దెలుఁగవే భరతావని నేలు మార్గముల్
 స్వాంతమునం దలంపు మొకసారి ప్రజాపతివర్ష రాజమా!

ఉగాది నవరత్న హారము

వెదుర మూడి వెంకటకృష్ణరావుగారు, వి. ౨.

(౧) లీలా మృదు మందహాసవిలస త్రేమామృతాంశుభా
 జాలించ ద్వదనా! అజేయ! సకలస్వాతంత్ర్యభాగ్యాధిపా!
 కాలాత్మా! శ్రీత దీన జీవచయ రక్షాదక్ష! నారాయణా!
 చాలున్ భూ ప్రసవార్తి! కాపు మిఠక నీ సత్య ప్రజోత్పత్తిచే!
 శ్రీశతివంట! ఏవైపుఁ జూచెదమన్న శుక్కుదారిద్ర్య సంతోభమేమి?
 జ్ఞానకాంతివంట! ఏకోనకేగ, మదమోహ మయయా నజ్ఞానతిమిరమేమి?
 ఆనందనిధివంట! ఏనేతఁ గాంచన దీన జీవన దుఃఖ దృశ్యమేమి?
 అమృతత్వశుభివంట! అరసి యేదెనఁజూడ ఘోర మూరిణ రుజా ఘోషయేమి?
 సత్య మీవంట! ఎటున్ మోసం బిదేమి? శాంతమూర్తివంట! ఎటున్ సమరమేమి?
 ఎక్కు లింకేల, భువిని భవత్ప్రభుతయె-నందియంబయ్యె! లోకైకచక్రవర్తి!
 నిట్టూర్పుకాదు! తోచేసాధ్వి నాసలఁ గ్రాలు నగ్నిగిరుల గాఢ్యగాని!
 తనుకంప మదికాదు! ఘన శైలకుచభేదకంబగు భూకంప కలనగాని!
 దీనారవముకాదు! నేనోళ్ల నీ కుర్చి బంపెడు నాహారవంబుగాని!
 నీరు కాదది! మేదనీకాంత కనులంటగారెడు హృద్రక్తభాగగాని!
 ధృతిగతులుదప్పి ఖీతి యిట్టి నెతనుఁ గుండ-తగదు! తగదోయి! నీయట్టి ధర్మపతికి
 సతినిఁ జూచి చూడనటుల్ మనసుచునుంట,-రక్షి తాడన్న! సత్యపరాక్రమధన!
 స్వీయరాజ్యసతి ప్రజాశ్రేణి విడిచి,-స్వసుఖలోలురా నేటి లుబ్ధ ప్రభువుల
 సాటివాడనేనంట! తండ్రి! సైపఁజాల-జనులు నిన్నాడు దూఱుల! చాలుఁ జాలు!
 లెమ్ము! లెమ్ము! వేగమ మా మనమ్ములెల్ల-సంస్కరించి, ప్రజోత్పత్తి జగతిపైని
 స్వర్భువనయోగ్య శాంతిరాజ్యంబు నిలుపు-సరణిఁ జూడుమన్నా! దీనజన శరణ్య!
 కొండలెత్తుటకాదు! కోదండమూని-చండవైరులఁ జెండాడ భండనముల
 జేయుమనలేదు! రవ్వంత చెల్మియుంచి,-తొజనని, మమ్ము తలచిత చాలునయ్య!
 శిలలకైన వైతన్యంపుఁ జెలువ మిచ్చి,-కుబ్జలనయిన మోహనాంగులుగఁ దీర్చి,
 మర్త్య లమరులై పొల్పొంద మార్పజాలు-నేర్పరీ! మా మతుల దిద్ద నీ కదేంత!
 దేవతలకుఁ బంచాగముల్ దెలుప నెవడు-వీ డటంచు నన్ గిన్న-తోఁ జూడవలదు;
 తండ్రి యపయశం బోపని లేనయుండ నయి-లోకవాదులఁ జెప్పితి నీకు దేవ!
 నీదు చేదోడు విడి నిల్వనేరనుసుమ!-మాటలూ? వచ్చిరానివి! మేటికరుణ
 నీ యుగాదివాంఛను దయసేయుమన్న! ప్రేమశక్తిప్రపూర్ణ! శ్రీరామ కృష్ణ!

చెన్న పట్టణము, ఏప్రిల్ ౧౯౩౧

సంపుటము ౮

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము చైత్రమాసము

సంఖ్య ౪

శ్రీ సూక్తిసుధానిధి

వేంకట పార్వతీశ్వరకవులు

(గ్రూప్ బి)

ఆవేగతరంగము

౧

ప్రేమలవిందుగా విన్వింపలేదేలే నరసమోహన పాంచజన్యరవళి?
 కన్నులు చల్లగాఁ గాన్వింపలేదేలే జయవైభవానంతచక్రదీప్తి?
 కాయ ముహూర్తంగఁగాఁ గదియంగలేదేలే కమనీయ ఖగరాజ గమనలీల?
 ఎదఁ బుల్కరింపఁగా నెలమింపలేదేలే సుందరవదనారవిందశోభ?
 నిగమనిత్యోత్సవానంద నివద మదిగో!-నా మనసుగొన్న నా ప్రాణనాథుఁడున్న
 దివ్యతిరుపేర కిఁకఁ బోక తీరదమ్మ!-ఆఁగవలదమ్మ! యింక న న్నమ్మలార!

8.

4-

1

గింగి

౨

అలికచలార! సార కిటు లాడెద రూఱట లేక నా వెతలే
దెలియక గాక; కమ్మవిఁ దేనియసోనలఁ బూవుఁగోనలన్
జెలఁగు తిరుప్పరిం గొలుపు నేసిన శ్రీశుని కావి మోవిలే
నెల చవిఁ జొక్కి క్రమ్మఱదు నెమ్మది యెమ్మెయి; నేమి నేయుదున్?

౩

శ్రీవత్సకాంతులఁ జిక్కి రాకున్నదో? సురభిశవనమాలఁ జూచి రాదో?
దర సుదర్శనలీలఁ దవలి రాకున్నదో? కర్ణకుండలశోభఁ గాంచి రాదో?
అధరబిరిబామ్మతం బాని రాకున్నదో? వనజాయతాక్షుల వదలి రాదో?
వదనేందుచంద్రికల్ వలచి రాకున్నదో? మాణిక్యమకుటంబు మరగి రాదో?
శ్రీపతికిఁ జిక్కి నామది సిగ్గు దక్కి-మరలి రాకున్న దివి యేటిమాటలమ్మ!
దివ్యతిరుపేర కిఁకఁ బోక తీరదమ్మ!-ఆఁగవలదమ్మ! యింక న న్నమ్మలార!

౪

నా చెల్వంబు హరించి చన్న హరి వెన్నాడించి సామోక్తులన్
యాచింపం జని నా మనం బతవిపాదాబ్జంబులం జిక్కి యం
దే చైతన్యము దక్కి సొక్కె; నిఁక మీ రేమన్న నేమైన నే
నా చిత్తాబ్జవిహారి వీడఁ; జెలులారా! నన్నుఁ బోనీయరే!

౫

శకటముఁ దన్ని, పూతనను జంపి, వృషంబును గూల్చి, మద్దులం
బెకలిచి వచ్చి నేడు తిరుపేర వసించినయట్టి స్వామి నే
వకు మరు లొంది కుంది గరువఱ్ఱును శీఘ్రముఁ జంపుకొన్న నా
కిఁకఁ బరచింత లేల? భయ వేల? ప్రబోధము లేల? నెచ్చెలీ!

౬

మాందట నిల్చియున్ జలదమోహనగాత్రుఁడు పొక్కుకుండె; నా
కందక యండె; నాసలు మహాంబుధులై నను ముంచుచుండె నో
యిందునిభాస్యలార! బ్రదు కేర్పడఁ దేర్పడలంతురేని గో
విందుఁడు గొల్వ నేయు తిరుపేరకుఁ బోవఁగఁ ద్రోవఁ జూడరే!

౭

నచ్చులూర! ప్రాణనిభునిం గన నామన నేగి క్రమ్మటన్
వచ్చినవాడ లేడు; నలువంకలఁ జూచుటె యయ్యె; నిచ్చమై
వచ్చునా? రాదా? తెల్పఁగలవారిని, బిల్వేడివారి నైన నే
నచ్చటఁ గాన; నచ్చటికే యేగడిదానఁ; బనేమి నా కిటన్?

౮

అన్నువలూర! నేను బరమాత్మునిపేర రచించియున్న నా
చిన్నికృతుల్ పఠించి నను శ్రీహరి ప్రేయసిఁగాఁ దలంచిమీ
రన్నది యాదిగా మనసునం దొక యాన జనించి వృద్ధి యై
మిన్నును, మన్ను, సాద్రముల మేరలు మీఱె నిఁకేమి నేయుదున్?

౯

పంతుమే కాక నా పడెడుపాటులు బోటులు మీ రెఱుంగలే!
స్వాంతమే నన్నుఁ బాసి చనినప్పుడు తాలిమి దూలి యున్న నా
చెంతల మూఁగి యే దిటవు చెప్పఁగఁ జూచెద రమ్మ? యింక నా
చింతలు దీఱ, శ్రీహరిని జేరఁ దిరుప్పరి కేగనీయలే!

౧౦

తిరుపురదివ్యమందిరు యుధిష్ఠిరవైభవసుత్రతిష్ఠ సు
స్థిరు జగజ్జేకరక్షకు విచిత్రచరిత్రుఁ బయోదగాత్రు సుం
దరదరచక్రహస్తా సుమనఃప్రభు మద్విభుఁ బట్టి లేఱఁగాఁ
బురవననీమలం గలసి పోయెదఁ; బోయిన సి గ్గి కేటికిన్?

‘సంస్కారాల్లో నియమః’

అను సూత్రముతో గొప్ప భాషా సంప్రదాయ రహస్యమును నన్నయ సూచించినాడు. ప్రజకు వాడుకభాషలో గ్రామ్యములును, గ్రాంథికములు నగు పదములు వచ్చియుండును. వారు తిరమైన గ్రాంథికభాషాసృష్టి నేయునప్పుడు గ్రామ్యములను జేరనీయక గ్రాంథికపదములనే వాడినచోఁ బ్రాయిక నిత్యప్రయోగరూపమైనట్టియు, సంకీర్తిత సుప్రసిద్ధపదభూయిష్టమైనట్టియు, రసాత్మక వాగ్రూపమైనట్టియు, విశ్వశ్రేయస్సాధనమైన గ్రాంథికభాష నిర్దోషమై పరిశుద్ధి పఱించియుండు నని శబ్దానుశాసనాదుల యానాటి యాశయము. ఇట్టి నియమమును జేయునది వ్యాకరణమే. వ్యాకరణము రానివాఁడు తనకు సాక్షముగఁ బుట్టినప్పటినుండియు వచ్చిన భాషలో నిది హేయమనియు, నిది యుపాదేయమనియు వేఱు పఱచుకోలేడు కదా.

కాని వస్తాడు, తెస్తాడు మున్నగునవి చేరినఁ బొత్తముల కపరిశుద్ధి యెట్లు వచ్చునో మనము ప్రత్యక్షముగఁ జూడఁజాలకున్నాము.

ఇయ్యెడ దండి మొదలగు ప్రాచీనాలంకారికులచేతను, నన్నయగారిచేతను వాడఁబడిన గ్రామ్యశబ్దము మనకుఁ గొంతపఱకుఁ బనికి వచ్చుచున్నది.

‘నిష్ఠూత్యోగ్గీర్ణవాంతాది

గౌణవృత్తి వ్యపాశ్రయమ్,

అతిసుందర మన్యత్ర

గ్రామ్యకఙ్కాయం విగాహతే.’

అని దండి వ్రాసె.

ఇచ్చట గ్రామ్యపద మనహింసించుకొనఁబడుదానియందు జగుప్సితాది శబ్దములవలె బ్రవర్తించెడివి.

‘కామం సర్వో వ్యంకారో

రస మథే సమించతి,

తథా వ్యగ్రామ్యతై వైనం

భారం వహతి భూయసా.’

ఇచ్చటను జగుప్సితార్థముగనే గ్రామ్యపదము వాడఁబడినది. పైపెచ్చు దీనిని రసస్ఫూర్తి ప్రతిబంధమనియు దండి వక్కాణించెను.

ఇదియెల్ల రూఢ్యర్థమే కాని యోగబలమున నితయర్థము రానేరదు. యశాగికార్థమిపదమునకు గ్రామ్యములోని దని. నిరూఢలక్షణచే వచ్చెడియర్థము ప్రసిద్ధమై శక్త్యార్థమును జంపివేసినది. కుశలదంతురాది శబ్దములిట్టివే. దీనివలనఁ జరిత్రము మాత్రము కొంత తేలుచున్నది. గ్రామ్యములోనివారు పౌరుల కన్నఁ దీసిపోయియుండురు. కాన జానపదులు మాటాడు మోటభాసను నాగరికు లేవగించుకొనుచువచ్చి యుండురు. గ్రామీణులు కూడ

తెలుగు బలిసినకొలది, తెలివి మించినకొలది
తాముకూడ నాగరిక వేషభాషలను గైకొను
చుండు. కాని స్వీయగ్రామ్యతానైచ్య నిరా
కరణముకై పాటుపడరు. 'గతానుగతికో లోకో'
యనునట్లు పోవుచుండు లోకయాత్రా ప్రవా
హమున కెదురీడఁ గలవాఁడు లక్ష కొక్కఁడు
గదా. అట్లు నాగరిక వేషభాషానుకరణ పరా
యణులగువారికి రాజునుగన్న కన్నుల మగనిః
జూచిన మొట్టబుద్ధి యైన దన్నట్లు, బీదసాదల
మోటబాస రుచించునా? అట్లు క్రమముగఁ
దక్కువవారు మాటాడుబాస గ్రామ్యమై జగు
ప్పితమగుటచే గౌణమర్యాదచే జగుప్పితము
లైనవెల్ల గ్రామ్యములని వ్యవహరింపఁబడుచు
వచ్చినవి. దండి గ్రామ్యములని చెప్పినవి కొన్ని
ఉమ్మి, కక్కు మొదలైనవి స్వరూపముచేతనే
యనిహింతుకొఁదగినవి. కొన్ని పల్లెటూళ్ల
లో నాగరిక మెఱుంగని వారిమాటలు కనుక
హినులు మాటాడిన వస్తాను, పోతాను ప్రభృ
తి పదంబులు గ్రామ్యము లగుచు హేయము
లైనవి. ఇంగిలీషు ప్రభుభాష కానఁగదా రాని
వారుకూడ దానిని గొప్పకై మాటాడఁబోదురు.
దొరలపంట్లములను హిందువు లేల వేసికొందు
రు? వారు పింజగోనుల నేల పెట్టగ? కాన వేష
భాషల గొప్ప ధర్మలను, వ్యవహారాలను బట్టియే
వచ్చును. తద్భవములెల్ల నట్టివారి నోటఁ బుట్టి
పొల్లెములఁ గై నేయుచున్న వే.

'సోర్థ నైద్యవ్యక్తి సామర్థ్య మోగి శబ్దశ్చకశ్చన'

యని యానందవర్ధనాచార్యులు సెల
విచ్చినవిధమున ర న భా వో ద్రే క వ్యం
జ క మ్ము లై న క త ము న వీడరానివిగ
మహాకవికటాక్ష భాజనములై కొన్ని పదాలు
వానిభాగ్యవశమున గ్రంథమున కలంకారము
లైనవి. అట్టి యదృష్టము లేనికొన్ని పదాలు
పుట్టినవి పుట్టినట్లే నిలిచిపోయినవి. ఇప్పు డా
మాటలు వస్తాడు మున్నగునవి శిష్టాగ్రేసరుల
నోళ్లు మడివేళ్లు సైతము నాట్యమాడు
చున్నను, మొదట వచ్చిన గ్రామ్య మను నెంగిలి
పేరు* బ్రాహ్మణశ్రమణ కన్యాయమున వానిని
వదలక వేధించుకొని తినుచున్నది.

ఇట్లు గ్రామ్యభాష యొక్క హేయత
చాలవఱకు వ్యవహారాలతక్కువదనముచేతనే
వచ్చినదని యూహింపవచ్చును.

అట్టి గ్రామ్యభాష నుపయోగించిన సార
స్యము చెడుననుటయు యుక్తివిరుద్ధము కాదు.

'శబ్దేపి గ్రామ్యతాస్త్యేవ

సానభ్యేతర క్షీర్ణాత్,

యథాయకారాదిపదం

రత్యుత్సవ నిరూపణే.'

అని దండి.

గ్రామ్యపుమాటలు వినుటతోడనే అను
కార్యులు, సీచవేషభాషలు కలవారు మనమన
సునకుఁ బొడకట్టుదురు. గుణాలంకారాదిచమ
త్కార విశిష్టపద ప్రతిపాద్యములయి రమణీ

* బ్రాహ్మణుఁడు బాధులలోఁ గలపినను బ్రాహ్మణ శ్రమణుఁ డనెడివారట. ఇప్పుడు బ్రాహ్మణులు మొద
లైనవారు క్రైస్తవు లయినను వెనుకటి కులములతో పాడఁబడుచుండు రండురు.

యములగు ద్రవ్యగుణక్రియల భావనచే సిద్ధింప
వలసినదని యభినవగు ప్రపాదాచార్య ప్రభృతు
లచే జాటఁబడుచుండు రస మసహ్యించుకొనఁ
బడుచుండెడి యనుకార్యుల భావనచే నెట్లు
సహృదయుల సిద్ధించును? నీచజాతులవారికి
మాత్రము భావములు, రాగాదులు లేవా?
అవి పావనములు కావా? అందురు. భావము
లేవ్వటఁ గల్గినను బవిత్రములే కాని బూతులు
తిట్టుకొనునప్పుడు కూడ నాయీకా నాయకు
లును, శృంగారచేష్టలును దోచుచుండును.
అంతమాత్రమున నచ్చట రసము సిద్ధించు
ననుట గలదా?

కేవల విభావాదులే కాక విభావాదులను
దెల్పెడు పదములును జుగుప్సావహములు కాక
గుణాలంకారరీతులచే రమణీయములును, సము
చితములును గావలెను. ప్రసంగములు మోటుగ
నుండఁగూడదు. ద్రవ్యగుణక్రియలును మనోజ్ఞ
ములు కావలెను. అట్టి కావ్యముల వలననే రస
ములు నిష్పన్నము లగునని రసవేత్తల సిద్ధాం
తము. చూడుడు:

‘కన్యే కామయ మానం మాం
న త్వం కామయసే కథం.’

ఈశ్లోకమున సర్థము గ్రామ్యము కాన
రసము గల్గదని చెప్పి,

‘కామం కందర్పచండాలో
మయి వామాక్షి! నిర్దయః,
త్వయి నిర్మత్సరో దిష్ట్యా...’

అను శ్లోకమును రసవదలంకారమున కుదాహ
రణము చేయఁబడెను. మొదటిశ్లోకమున విభా

వాదులు లేవనియు, రెండవశ్లోకమునఁ గల
వనియుఁ జెప్పవలనుపడదుకదా. ఇక భేదమేమి?
అం దర్థము చేటలో వెలఁగకాయలవలెఁ గన్పట్టి
మోటుయై రసస్ఫూర్తిని జెడఁగొట్టినది. రెండవ
పద్యము నాతిగూఢమై ధ్వనిమూలమునఁ గన్ప
ట్టుచు హృద్యమై రసమును బోషించినది.
కావున, గ్రామ్యములై యసహ్యించుకొనఁ
దగినమాటలు, సర్థములును రసప్రతిబంధకము
లని యొప్పుకోవలెను. కాని యొకమాట
మిగిలియున్నది. ఎప్పుడో అసహ్యించుకోఁదగి
నవై వ్యవహారాలనుబట్టియో, వాని యభాగ్య
మునుబట్టియో ఉండును గాక. ఇప్పుడు పెద్దల
వాడుకలోనికి రా నోచుకొనియు వస్తాడు ప్రభృ
తుల కేల హేయత? అని.

దానికి వేరుసమాధానముతోఁపదు గాని
యొకప్పుడు హేయములని వదలఁబడి చిరకాల
మునుండి కవులయూదరమునకుఁ బాత్రములు
గాని కతమున నవి నీచపాత్ర సాహచర్యనియ
మము గలిగి జుగుప్సాచిహ్నములుగఁ దోచి నీ
చాతినీచవ్యక్తులనే మన కన్నులఁ గట్టినట్లు
చూపును. దాన రసభంగ మందురు. వాచ్య
వాచకములయం దమావశ్యకము కానిచో అభి
నవకవితలలోఁగూడ పండు వెన్నెలలను, ఇసుక
తీన్నెలను, తీగలను, కోయిలలను, చిల్కలను,
చివుళ్లను ఏల వర్ణింతురు? పెద్దనాదులు “తావులే
క్రేవల”; “తనశృంగార”; ఇత్యాది పద్యముల
నిట్లేల రమణీయ వస్తునృప్తి నొనర్చిరి! నాగ
జెముల్లు, పెండ్రుకలతుట్టెలు, పేడకుప్పలు, గుడ్డ
పేలికలు, చీపురుకట్టలు, శృశాసములు, పాకీ

దొడ్లు మున్నగువానిని బద్ధములలో వర్ణించి తమ గ్రంథములకు వన్నె తెచ్చుకోరాదా? అదటకును రమణీయవస్తుసామగ్రియే సారస్య నిదానము. చూడుడు: 'రమణీయార్థప్రతిపాదక శృబ్దః కావ్యః' అని పండితరాయ లనెను.

రమణీయవస్తు జాతము స్వతస్సిద్ధముగఁ గథలో లేనపుడు కొందఱు కవులు ప్రాథోక్తు లతో నతిశయోక్తిమూలమున నౌపచారికమ ర్యాద ననుసరించి శబ్దమాత్రవేద్య వస్తువుల నాదముగ సృష్టించుకొని వర్ణించి తాము తనిసి పాఠకులం దనుపుదురు. ఈ మార్గమున భవ భూతి, మురారి ప్రభృతులు మార్గదర్శకులు. వారినుడికారములద్రావి యానందాకాశమున విహరించు వాగ్విదులుం బెక్కురు గలరు.

రససిద్ధి రసికునిబట్టి యుండును. గ్రామ్య భాష యెవ రసహింతుకొనరో యెవ రట్టి మాటల వాడుకతో నుండురో వారి కాగ్రామ్య భాష కబ్బములచే రసము గల్గుటకుఁ బ్రతి బంధకము లేదు. ప్లాబ్బరీ కూలీలు, పడవల వాండ్రును, బండ్లు నెట్టువారును బూతుమాటల కీర్తనలను ఒడుపుగాఁ బాడుకొనుచు నానందాబుధిమగ్నులై మేనులు మరది తమశ్రమ నెఱుంగని స్థితిలో నుండి యెంతంతలేసి భారపు కనులనేని జేయుదురు. వారికి రసానుభూతి లేని చో శ్రమ తత్కాలమున వారి కేల కన్పట్టదు?

అమాటలు పౌరులకును, గ్రామముల లోని పెద్దమనుష్యులకును అసహ్యించుకోఁ బడునవిగ నుండు. అట్లు లేదగించుకొనుచున్న

వారి ఔందములకు నిర్మల రసానుభవ మెట్లు కలుగు? వీరేమాటల నసహ్యించుకొనరో అట్టి బాసతో వీరికి రసము సిద్ధించు.

ఇంతకన్న గొప్పసాగరికులు ప్రభువులు మున్నగువారికి సామాన్యపౌరుల వేషములును జుగుప్సావహములే. కావుననే మన కవులు ప్రాథోక్తునైన నెల్లవారికి నచ్చు గొప్పపాత్ర లనే విభావాదులుగా నృజించి రాజాధిరాజుల కును రసానుభవము కల్గునట్లు కబ్బముల నల్లరి. అట్టిశైలి నిష్పటివారు నాయికానాయకులు గొప్పయిండ్లవారే కావలెనా? పల్లెల పిల్లలు పనికిరాదా? అని యానందించుచున్నారు. అనుకార్యులు బెద్దతరగతివారైన చిన్న తరగతివారి రసోదయమునకు భంగ ముండదు. అనుకార్యులు చిన్న తరగతివారైన బెద్దతరగతివారికి రసానుభవము దుర్లభము కావచ్చు. ఏలయన అనుకార్యుల వేషభాషలు తమకు నచ్చక యేవ గించుకొనుచుండు కావ్యపాఠకులకుఁ గాని, నాటకద్రష్టలకుఁ గాని తాకిక తాత్కాలిక జుగుప్స యలొకేరసానందానుభవమునకుఁ బ్రతి బంధకము కాదా?

‘చతుర్వర్గ ఫలప్రాప్తిః సుఖాదల్పధియామహి’

అనుచో సాహిత్యదర్పణము కావ్యనాట కాదులు సుకుమారమతులగు రాజకుమారా దులకే యని చెప్పెడిని. అట్టియెడ నధికారు లగువారికే సరనప్రబంధము లుపయోగింప నగును. కాని, ప్రభునమ్మితవాఙ్మయముచేతను, మిత్రనమ్మిత గ్రంథమండలిచేతను వినేయులగు

లాతియధికారుల కీ కావ్యనాటకాదుల వినయా
ధాన మేల?

చిన్నతరగతి జనుల రసానుభవమునకుఁ
జిన్నతరగతి యనుకార్యులకథలుపయోగించు
టయు, గొన్ని చుట్టుప్రావలు మొదలైనవి లేని
చో, బెద్దతరగతి సహృదయులకుఁగూడ సవి
రంజకము లగుటయు గలదు. కాన లోక ర్యము కాదా.

సహజప్రకృతిలోల మగు రసికహృదయమును
దన్నుట కట్టి కథలతో సైతము పుస్తకములు
సృజించబడుట యుక్తమే యైనను బ్రాచీనక
పులు సర్వసామాన్యముగా రసోదయమునకు
గొప్ప పాత్రలనే యనుకార్యులఁ జేసి పొత్తి
ముల మొత్తముల వెలార్చుటయు సవిచారకా

మహాత్ము దివ్యమహిమ

ప్రేమరాస పెరింట సూర్యచరాదరావు దొరగారు

అధనం ధర్మరక్షణయై య జ్ఞాతం భాస్క-రాస్వదే,
రామాహ్వాయం శరణ బ్రహ్మ భ్యార్యోహం శ్రేయసే నదా.

సత్యము శౌచము దయయు సర్వ సమత్వము శాంతి స్వర్గరా
హిత్యము ధర్మబుద్ధి భావనైకహితాచరణంబు సాధుసాం
గత్యము నిశ్చితుష్టియు వికారవిదూరవిచారదృష్టి ని
ర్వ్యత్యయచిత్తవృత్తి శులవారు మహాత్ములు గారె యెయ్యెడన్.

పటుబంధములఁ బాపి ప్రజకు స్వేచ్ఛ యొసంగఁ దా బంధనములలోఁ దగులుకొనియె
గడు బీదజనులయఁకటిచిచ్చు చల్లార్చ వలసి తా నిరళసప్రతముఁ బూనె
ననద తొలోకులయసహాయతఁ దలంగ నసహాయయుక్తిఁ దా నధిగమించె
నూలుపోగులను గొంతులు గోయఁపని మార్చ నూలుపోగులకుఁ దా నూలుకొనియె
వాఁడిములుతోడ ములు పుచ్చువలనొ లేక-వినము వోసి మృత్యువుఁ బాపువెరవొ యెంత
వెంత గొల్పెడు సహవా రవ్వంత యైనఁ-దెలియఁగా వచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

తన స్వార్థమును బరార్థము వీడు టది యెట్టిస్వారాజ్యవిభవమో చాటి చెప్పె
దన తెచ్చికోలుపేదటికం బరసి చూడ నంతయైశ్వర్యమో యెఱుకపఱచె
దనగోచిపాతరాయనితనం బన నెట్టిప్రేతాంబరత్వమో ప్పేరి దెలిపె
దన మానముద్ర యెంతటిసమస్యపూర్ణివివరణంబో చక్క వెల్లడించె
దనదుజీవితమే నిదర్శనము చేసి-లేమిలోఁ గల్గి గల్గిలో లేమి జూపె
విత గొల్పెడు నహహ గోరంతయైనఁ చెలియఁగా వచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

ప్రబలహింసా కార్యపరులదార్జన్యంబుఁ బ్రతిఘటింప నహింసఁ బాదుకొలిపి
యన్యతైకవాదాలయక్రమంబు లడంప ననఘ మా సత్యాగ్రహము వహించి
యదయచిత్తులగున్నహృదయములకుఁ గరంప సతిదయామయవృత్తి ననువుపఱచి
విష్ణవకారులవిఘ్నోభ ముడిగింపఁ బరమప్రళాంతినంపఁజ్జి దాల్చి
తమ్మిపూజకు సతితీర్ణతరశతార-ధార కెదు రొడ్డు చేర్చరితనముఁ జూపె
విత గొల్పెడు నహహ కా సంతయైనఁ-చెలియఁగా వచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

కోరి ముప్పదిమూడుకోట్ల హైందవు లెల్లఁ దననోటిమాట వేదముగఁ నలంప
సదాదేశార్థ మై జగ మెల్లఁ దనవంక నేకాగదృష్టి న త్తైత్తి చూడఁ
బటుబలోద్రు తా నగవాచును దమంతఁ దనచెల్మికై తహతహలు వడఁగ
ధరఁ జోవ్వడిన మహాపురుషు లందఱుఁగూడఁ దనయుద్యమము మెచ్చి యనుసరింపఁ
గలివి గృతయుగధర్మముల్ నిలుపుతనదు-మతము సర్వలోకైకసమ్మతముఁ జేసె
విత గొల్పెడు నహహ యొక్కింతయైనఁ-చెలియఁగా వచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

కాదంబరీరసగ్రహణలోలతచేత మత్తా వహించి మై మఱచుఁ జగముఁ
బరదేశజనవేషభాషానుకృతిచేత స్వశ్వసంపత్తి గోల్పడినజగము
నస్పృశ్యభావజోషానురోధముచే నాత్మగౌరవదూర మైన జగము
వై దేశవస్త్రాదివిస్త్రమోహముచే గడు లేమిఁ బొరసి కీష్యసినజగము
మేలుకొలిపి కర్తవ్యపుంగీలు దెలిపి-దాన్యముక్కిఁ దగినరాదారిఁ జూపె
విత గొల్పెడు నహహ గవ్వంతయైనఁ-చెలియఁగా వచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

తనబోసినవృత్తిలోఁ గనవచ్చునటు భారతాంబికాననమందహాసరుచులు
తనవితపూన్నిలోఁ గనవచ్చునటు జగత్కావ్యార్థనూతనాధ్యాయరచన

తననోటిమాటలోఁ గనవచ్చునట సర్వభారతీయులభావిభాగ్యగరిమ
తనవాఁడిచూపులోఁ గనవచ్చునట మహాలోకావనైకవివేకపటిమ
జగతియం దింతటియపూర్వసంఘటనము-తెందుఁ గంటిమే వింటిమే యింతదనుక
విత గొల్పు నహహ చిన్న మంతయైనఁ-దెలియఁగావచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

జనజీవనద మైనతనచేతిరాట్నంపుఁజక్రమే వైష్ణవచక్ర మేమొ
విన నింపు నింపెడు తన త్రిష్పచరకాస్వనమె పాంచజన్యనినాద మేమొ
యనయమ్మును గడంకఁ దనయేకునచ్చంపుటేకులే వ్రజంపుమేకు లేమొ
తక్కిలిని జేసిట్టి తనతీయనూలుదారమ్ములే కంఠపాశమ్ము లేమొ
ధర్మవిజయార్థమై నియంత యయి శాంతి-సంగరమ్ము సహపుతాన శౌరి యేమొ
విత గొల్పు నహహ వీనమంత యైనఁ-దెలియఁగావచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

సత్యాగ్రహమహాశ్రుతక్తి మార్కొనలేక కాల్బలమ్ములు చాఁపకట్టువడియె
సత్యాగ్రహమహాశ్రుతక్తి డీకొనలేక గుఱ్ఱంపుదళములు గుంటువడియె
సత్యాగ్రహమహాశ్రుతక్తికొ సరి గాక మరఫిరంగులు బైసి మాలిపోయె
సత్యాగ్రహమహాశ్రుతక్తికిం బ్రతి గాక వైమానికదళమ్ము వాసి చెడియె
ఆశ్మతక్తికిఁ బనుబనిం బఖిలగతులఁ-గ్రిం దగుట సూప నవతార మొదె నేమొ
విత గొల్పు నహహ యిసుమంతయైనఁ-దెలియఁగావచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

మాక్రీస్తు ప్రభవించె మగుడ భారతభూమి నని కైస్తవులు గొల్వ నభిలషింప
మాబుద్ధఁ డుదయించె మగుడ సీభరతోర్వి సనుచు శౌధజనంబు లర్థి బాగడ
మామహమ్మదు పుట్టె మగుడ నిక్కడ నంచు నెలమి మహమ్మదీయులు భజింప
మాకృష్ణుడు జనించె మగుడ నియ్యెడ నంచు భారతీయులు భక్తిఁ బ్రస్తుతింప
సీతఁ డవతారపుగుఱుఁ డన్ ఖ్యాతిఁ పొంది-యశలలోకకల్యాణార్థి యయ్యె నెంత
విత గొల్పెను నహహ యావంతయైనఁ-దెలియఁగావచ్చునె మహాత్ముదివ్యమహిమ.

ధర్మవిస్తవంబు ధరఁ గల్గునపు డెల్ల-యుగయుగమునఁ బుట్టుచుండు ననుచు
గీతలందుఁ దొల్లి కృష్ణుండు వలకుఁ డే-యదియ యేమొ నేటియిదియుఁ గూడ.

క తి య వా రు శ్రే డింగు కంపెనీ

జగత్ప్రసిద్ధిగల సర్వజనాదరణీయమైన తలనూనెలు, అత్తరులు

మీరు కోరిన సువాసనలు మీకు లభించగలవు

మనోహరపరిమళము గల తలనూనెలు

కుసుమాల్ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):-
తలనూనెలలో సాటిలేనిది, సంపన్నము మెచ్చినది,
వల సీసా 1 కి రు. 1-0-0

వైట్ గోల్డ్ హాయిరాయిలు నెం. 777
(రిజిస్టర్డ్):- సులభీపుష్పలనిజసౌరభ మిందుగలదు,
రోజూ పూవుల కాంక్ష గలనారి కామోద మొసగును.
వల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

కోకోనట్ హాయిరాయిలు నెం. 777
(రిజిస్టర్డ్):- బెంకాయనూనె తలనూనె కుపయో
గించునని ప్రతివానికిని తెలియును. కాని ఎట్లు నిర్ద
మ చేసినచో నది ప్రశస్తమో తెలియును. ఈ 777
నెం|| దులో (రిజిస్టర్డ్) చేసిన ఈ బెంకాయనూనె
కునిచేయబడి దుర్వాసనారహితముగా చేయబడి
నూత్నమనాసనాసంకలితముగా జేయబడినది. అం
దుచే అందిరిచే మెప్పునొందినది. వల సీసా 0-14-0

పుష్పమాలతీ హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):- మాలతీ పుష్పగువాసనతో అతిమనోహరమై హృదయరంజక
మై యొప్పు తలనూనె యిది.

న నర్థమాలా హాయిరాయిలు (రిజిస్టర్డ్):- యిది సర్వజనాదరణీయమైన సుకుమార సువాసనగల తలనూనె.
వల సీసా 1 కి రు. 0-14-0

సర్వజనాదరణీయమైన పుష్పముల అత్తరులు

ఆటో మధుకర్ నెం. 777:- ఈ అత్తరునందుగల సాగైన పూలవాసనచే మోహితులై అనేకమంది
యా అత్తరును తమ యభిమానసౌరభముగా భావించుచున్నారు. ఒకసారి యుపయోగించినచో సర్వదా వరించిన
ట్లగును. వల ½ డౌ. సీసా 1 కి 1-12-0 ½ డౌ. సీసా 1 కి 1-0-0

ఓటో కుసుమాల్ (రిజిస్టర్డ్) పరిమళములం దిపూర్వచిత్రములు:- అప్పుడు కోసిన పూవులవాసన యీ అత్త
రునందు కలదని సౌరభప్రియు లందరును అంగీకరించిరి. సారా అరఖులతో చేర్చిన యివర అత్తరులను జూచి విసు
గుచెందినవారి మనోభీష్టమునకు తగిన అత్తరు. నిది సుకుమారమైన సూక్ష్మసౌరభము చెప్పజల్లదు.

వల ½ డౌన్సు సీసా రు. 2-0-0 ½ డౌన్సు సీసా రు. 1-0-0
నెం. 777 ఓటో బాస్మిక్, ఓటో హీనా, ఓటో రోజ్, ఓటో లిల్ బ్లూజం, ఓటో మస్క్, ఓటో నీగోలి,
ఓటో బకూల్, ఓటో కురంగి ప్రతిది వల ½ డౌన్సు సీసా 1 కి రు. 1-12-0 ½ డౌ. సీసా 1 కి రు. 1-0-0
పాకింగు పోస్టేజీ ప్రత్యేకము. రెండవజాతుచీట్లు పంపినవారికి కోరిన అత్తరులలో ఒకమాదిరి సీసా శే
కోరిన తలనూనెలు వీ రెంటినైనను మాదిరిసీసాలు ఉచితముగా పంపబడును.

నేడే వ్రాయుడు. దొంగమాదిరులను చూచి మోసపోకుడు. వీనికిబదులుగా వేన్లైనను
అంగీకరించకుడు. ఘరానాగల ఔషధముల దుకాణములన్నింటియందును దొరకును. లేదా,

కతియవారు శ్రేడింగు కంపెనీ, బొంబాయి (నెం. 4)

మధురలో ఏజంట్లు :- కాదర్ సాహెబు అండు సన్స్

కామినియా నూనె

వేనకు వేల కుటుంబములయందు ఉపయోగించబడుచున్నది

ఎందుకు?

కామినియా నూనె

వంట్రుకలు ఊడిపోవడా నాటంకపరము

కామినియా నూనె

చుండును పోగొట్టును.

కామినియా నూనె

తలకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

తలకు సంబంధించిన వ్యాధులన్నిటిని కుగుర్చును. ఇవి ముగా నున్న పుట్టెకు చల్లదనమును గలిగించును.

కామినియా నూనె

యందు వంట్రుకలు పెరుగుట కవసరమైన నస్తువులు, మేలుడుకు కావలసిన అమూల్యవస్తువులు గలవు.

కామినియా నూనె మనోహరమైనట్టియు అహోచకరమైన కువాసనగలది.

కామినియా నూనె శిరోజములకు ప్రాణము. ఇట్టి కుగుణము లందులనలనే వలకొలది కుటుంబము లందు కామినియా నూనె ఎక్కువగా వాడబడుచున్నది.

కామినియా నూనెను ఉపయోగించునట్టివారు గనుకనే దీనిని “శిరోజములకు ప్రాణ మని” నీని యందు గల లాభకారియైన కుగుణములను బట్టి తెలుపుచున్నారు.

బుడ్డి 1 కి ధర రు. 1. వి. పి. ఖర్చులు అ. 6. ప్రత్యేకము.

బుడ్లు 3 కి ధర రు. 2-10-0. వి. పి. ఖర్చులు 0-12-0. ప్రత్యేకము.

అత్తరులకు రాజైన

ఓ టో ది ల్ బ హార్ (రిజిస్టరు)

హిందూదేశమం దంతటను యిది విరివిగా అమ్మబడుటనుబట్టియే దీనికి గల అసాధారణమైన శ్రేష్టత్వమును దుజువుచేయుచున్నది. కొన్ని బొట్లు చేతి దమాలపైన చల్లిన నీమిశ్రములు, మల్లెపూవుల వాసనవలె మనోహరమైన దీర్ఘ కువాసనను గలిగించుచున్నది.

1/2 టో. బుడ్డి 1 కి రు. 2. 1/4 టో. రు. 1-4-0. 1 డ్రా. 0-12-0.

వి. పి. ఖర్చులు అణాలు 6 ప్రత్యేకము.

2 అణాలు తపాలబిళ్ళల పంపిన కాంపెత్ బుడ్డి పంపబడును.

కామినియా నూనె ఓటోదిల్ బహార్ కు ప్రసిద్ధమైన స్టోరులన్నిటియందును దొరకును.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ ఆండ్ కెమికల్ కంపెనీ.

తపాలపెట్టె నెం. 2082. బొంబాయి నెం. 2.

3 మాళవికాగ్నిమిత్రము.

౧

౨

కాళిదాసునిచే వ్రాయబడినది విశుత్తము
విశ్వసించుచున్న గ్రంథములలో మాళవికాగ్ని
మిత్రమొక్కటి. నీనినానుభేదమునుబట్టియే యియ్యది
మాళవికాగ్నిమిత్రమని గణించి వ్రాయబడినది తెలి
యచున్నది. 'మాళవికాగ్నిమిత్రము' అను పదమునకు
వివరణమెట్లనగా మాళవికాగ్ని అగ్నిమిత్రమే మాళవికాగ్ని
మిత్ర, తాపధిక్య కృత్ గ్రంథ మాళవికాగ్ని
మిత్రమనిగాని మాళవికయాసహితమితిమాత్రమాళవి
కాగ్నిమిత్ర తపధిక్యకృత్ గ్రంథ మాళవికాగ్ని
మిత్రమనిగాని చెప్పవచ్చును.

కాళిదాసరచితముని చెప్పబడుచున్న తెక్కిన
రెండురూపకములలోనిదిగాక సీనిలోగఁగ నరిత్రా
త్మకమైనది. విక్రమార్కశియమునందును, నభిజ్ఞానశా
కంఠలమునందును గల కృతలను పారాదాయలనుండి గ్రహిం
చి కవి రూపకానుగుణమున మార్పులనొనరించి యా
గ్రంథములను రచియించెను. చారిత్రకపురుషుల కృతలను
గ్రహించి రూపకములను రచియించు నభ్యాసము
సంస్కృత సాహిత్యమునందు విశేషముగా లేదు.
ఆంగ్లమునందు నాటకములనురంగిది విశ్వాతిఁగాంచిన
షేక్స్పియరునుహాకివి వ్రాసినవానిలో ననేకములు
చరిత్రాత్మకకథా యుక్తములగుట సుప్రసిద్ధము.
చరిత్రాత్మకములగు నలలు నాటకములు, నేకమునందిలి
పూర్వస్థితిని సహజముగా బాంతులకుఁ బ్రదర్శించుటకు
సమర్థములుగావున నిట్టి చరిత్రాత్మకముగు కథనుగ్రహిం
యించి రూపకమును రచియించుటచేఁ గాళిదాసుఁ
డెంతయుఁ బ్రశంసార్హుఁడు. దేశనిత్రమును నిర్ణయిం
చుపట్ల నీమాళవికాగ్నిమిత్రమును బ్రమాణగ్రంథముగాఁ
బారిత్రికపరిశోధకులు గ్రహించుచున్నారు.

ఈరూపకమునం దైదంకములు గలవు. ప్రథ
మాంకమునఁ గవి యిష్ట దేవతా ప్రార్థన మొనరించి ప్రస్తావ
నాంగమునఁ దన వామానులఁజెలిపెను. తరువాతఁ గల
మిశ్రవిష్కంభకమునందు వచ్చు నిగువుగు పరిచారికల
మాలమున మాళవికయును నానామగల యొక యువతి
గణనానుడనునాట్యాద్యునికడనుఁదత్తవనభ్యాసము
చేయుట కంపఁబడినదియును, మహిషియు భారిణి
కొఱివ నర్పణద్రాంతులతోఁక ముందు చేయింపఁబడిన
దనియును, రాజాగారి కంపఁబడుకుండ నీమాళవికను
భారిణి గడించుచున్నను నామ నివర్తననోహరమును నా
కృతి రాజాగారిచే నొక్కరి ప్రళలకముఁందుఁడిలకింపఁబడి
యాతిరి కాటూహలమునఁ గారణమయ్యెననియు నా
పముని భారిణి మాళవికను మఱింత బాగూకత్తోఁ
గాపాడుచుండెననియును, దెలియవచ్చుచున్నది. తరు
వాత నాపరిచారికలలో నొకఁడును నన్యభాషలిక
నాట్యాద్యుడగు గణనానుతో నొనరించిన సంభా
షణమునుబట్టి మాళవిక మిక్కిలి విశ్రాంతినియనియును,
రాజునగ్నిమిత్రునిఁగఁ ప్రయోగం లను సేగావతీనత్యైల్వ
కాలములోనే మిఁ గలదనియును, నర్కవాసదీరమున
నున్న దుర్గమునకుఁ బొలకుఁడును రాణి తగు భారిణికిఁ
దనకంటెఁ దక్కునకులమునఁ బట్టిన సుతిప్రమ్మఁడును
నగు వీరి నేనునిచే మాళవిక సేతురాలుగాఁ బంపఁబడిన
దనియును, నాయమరూపాదుల మెనున్న తపఁశీలంబా
తఁగాఁ దెలుపుచున్నదినియును, ఫలితము నాట్యవిశ్లే
షమునం దిప్పుడే సమర్థురాలయి సంచాంగాభినయాత్మక
ముగు నుజయక నాట్యనిశేషము నభ్యసించుచున్నదని
యును తెలియవచ్చుచున్నది. అనంతరముగ్నిమిత్రున
కును నమాత్యుడగు వాహశకునకును జరిగిన సంభాషణ
మునుబట్టి రాజ్యవిషయములగు కొన్ని పూర్వసమాచార

మీరు తెలియవచ్చుచున్నది. విదర్భదేశమునకుఁ బ్రభు
వగు యజ్ఞ సేనుని క్యాలకుఁడు మార్వమంత్రి, యగ్ని
మిత్రునిచేఁ జెరయండుంపఁబడెను. దీనికిఁ బ్రతీకార
ముగా యజ్ఞ సేనుఁడు నిజజ్ఞాతియును, నగ్నిమిత్రునకుఁ
బ్రయోజును, దనచెల్లెలి నగ్నిమిత్రునకిచ్చి యాతనితో
సంబంధమును గల్పించుకొన నూహించుచున్నవాఁడును
నగు మాధవసేను నోడించి యాతనిని గారాగారమునం
దుంచఁగా నగ్నిమిత్రుఁడు కోపాద్దీప్తితుండయి మాధవ
సేనుని విడువలసివదని యజ్ఞ సేనునకుఁ గమ్మనంపఁగా
నాతఁడు దనక్యాలకుండగు మార్వసచివు నగ్నిమిత్రుఁడు
విడిచివుచ్చిననే యట్టి విడుదల సంకతమునని మారు
వ్రాసింపఁగా నతఁడు దండతాడితిభుజంగము భాతి
మండిపడి యజ్ఞ సేనుని నోడించి యాతనిరాజ్యమును
పశ్చిమోపరించుకొనుటకుఁ దననేనానినిఁ బంచుటకుఁ త్రు
వొసంగెను. మనకథాభాగమునకుఁ బూర్వస్థితిములగు
పయియంతములన్నియుఁ గాళిదాసుఁడు పయిసంభాషణ
ములవలనఁ దెలిపి ప్రకృతకథావిధానమును జరిపించుట
కుపక్రమించెను. మాళవికును జిత్రమునందు దర్శించిన
వాదగనగ్నిమిత్రుఁడాయెను జూడవలయునని కాతూహ
లముగలవాఁడయి యట్టి సన్నివేశమును జిత్రపటచిత్రము
విదూషకునిఁ గోరఁగా నాతఁడు నాట్యచార్యులగు
గణదాసునకును హరదత్తునకును విద్యారవియకముగు
నొక గొప్పవివాదమును జేర్చింది యొకరితోనొకరు
మచ్చరించునట్లుచేయఁగా వారిరువురును దమకుఁగల వివా
దమునుదీర్చ నగ్నిమిత్రునిఁ బ్రార్థించిరి. రాజానకును
రాణికిని మానసియురాలగు నొక పరివ్రాజిక రాజ
గృహమునందుండఁగా నామె నీ పండితుల వివాదమును
దీర్చ వారిరువురును నియమించిరి. నాట్యచార్యుల పరీక్షా
కాలమున రాణియును బరివ్రాజికయును పభాస్థానము
నందుఁ గూర్చుండిరి. పరివ్రాజికగూడ నెట్టెటులొ
విదూషకుని మంత్రమునకుఁ బోదయి యీ యిగవుర
నాట్యమును నింతకుమున్నే చూచితినిగావున వీరికిఁగల్గు
నాట్యమును పూజవలయునని చెప్పెను. ఈ పద్ధతి
రాణికిమాత్రము నిష్ఠములేకుండుటచే నట్లు జరుగవలయుండఁ
జేయుటకుఁ బ్రయత్నముఁజేసెనుగాని యామెకాశ్రితుఁ

డగు గణదాసునికిఁ గల స్వపాండిత్యప్రకటనా కాతూ
హలముచేఁ దనప్రయత్నమును సాగించుకొనలేకపోయెను.
హరదత్తు గణదాసుల శిష్యులు స్వల్పధూమణములతో
నశ్యబ్దవస్త్రములతో వచ్చి నాట్యము నేయవలయునని
నియమించి రాజును బరివ్రాజికయు ధారిణియు నాట్య
కాలకుఁ బోయిరి.

రెండవ యంకమున గణదాసుని శిష్యురాలగు
మాళవిక పయిప్రకారము తన వైభ్ర్యమును జూపుట
కడఁబంచి ధరితమును నాట్యవిశేషమును బ్రదర్శింప
మొదలిడెను. అగ్నిమిత్రుఁడా సుందరిహాసమును గనులఁ
గ్రోలుచుఁ దన్మమండై యుండెను. మాళవికయు
శృంగారసోద్యోగమును నొకశ్లోకమును జదివి తానును
నగ్నిమిత్రునిపయి వరుగుకొనియున్నదనునట్లుభీనయి చు
టచే నాతఁడంతయు సంశయించెను. విదూషకుఁడు వివి
ధోపాయములచే మాళవిక యక్కడ నుండవలసిన కాల
మును బొడిగించుటకుఁ బ్రయత్నించి రాజానకానంద
మునుగూర్చెను. నాట్యప్రదర్శనానంతరమున విదూష
కుఁడు రాజహస్తమునకి కటకమును గ్రహించి మాళవిక
కొనంకటకుఁ బ్రయత్నించుచుండఁగా రాణియు ధారిణి
కొనించి యాతని నాపనినకి నిచారింది శిష్యవహిత
ముగా సభకుండి వెడలిపోవలసినదని గణదాసున కాజ్ఞా
పించెను. హరదత్తుఁడు తన శిష్యుప్రదర్శనమును దిలకింప
వలసినదని ప్రార్థించుచుండఁగాఁ బండ్రెండు గంటలు
కొట్టుటచే భోజనకాలమునకి మించినదనియును హరదత్తు
శిష్యు పరీక్ష మరునాటి జరుగవలయును జెప్పి యా
నాటి కాతని వెడలిపోయిచెప్పిరి. చిత్రగత మాళవికా
దర్శనముచే నగ్నిమిత్రునివాదయనీయము నాటంబడిన
ప్రేమబీజమామె వైకారద్యమును జరిపించుటచే నృద్ధిం
గాంచి మొలకలైతెను. మదనసాముకహతుఁడగు తా
నికమాళవికా సంయోగమును బొందక యూరటఁ
బొందఁజాలనని విదూషకునికిఁజెప్పి తల్లాభముకొఱకయి
యాతని సాహాయ్యమొనరింప వేడుకొనఁగా నాతఁడు
ప్రయత్నింతుననిచెప్పి రాజును దనమనస్సునందలి యుబ
లాదుమును వెలిపుచ్చక జగరూకతతో నుండవలసినదని
పెచ్చరించెను.

మూడవయంకమునకాదినున్న ప్రవేశమునందు, విద్యావిషయములో పాఠదత్త గణదాసు లిరువురును సమానులయ్యు శిష్యులై కారద్యముచేగణదాసుడధికుండుని నిర్ణయింపబడినదనియును, మూలవికాగ్ని మిశ్రులిరువురును జరపురావరాగముతో నున్నారనియును గ్రీడా వనమునందలి తపనీయాశోకము వసంతకాల మారంభ మయ్యును బుష్పింపకుండుటచే దానికి దోహదంబగు శ్రీపాదపూతమావశ్యకమనియును దెలియజేయబడిది. అగ్నిమిశ్రుడు మరుళరములచే నొంపబడిన వాడయి కాలమునెట్లు గడపుటయో యెఱుగకుండు సహాయమున నిరావతితోగూడి సాయంకాలమున దోలాత్సవము నవధింపునని చెప్పినమాటను విమావకుడాతనిస్మృతికి దెచ్చెను. ఆసమయమునందు దాననుభవించుచున్న చ నో వేదవతో నిరావతిగలసిగొనుట యసంభవమని రాజు బదులు చెప్పగా విమావకుఁ డీమాటలను నంతఃపుర పరివరము నొక్క సారిగా భుగవటుపరచిని యుపదేశించి రాజును గోవిందమునకుఁ గొంటాయెను. ఇట్లుండ దపనీయాశోకంబునకుఁ బాదపూతంగ నొసంగుటకు, దోలాపరిభ్రష్టయగుట పక్షజనరణయగు ధారిణి యస వర్ధులయి యాకార్యణబుగను మూలవికను బంపుచు నామె చరణనిహితజేసి యశోక ముందుదినమంతటి బుష్పించెనేని నశీష్టవరంబొం దొసంగదనని చెప్పెను. మూలవికయు వక్షిణాశికాసహితయయి ధారిణి ధరించు పాదకటకంబుల గ్రహించిచేలిచే నలంకరింపబడి పయి కార్యమనకై కేళివనమున కరుగుచెంచెను. ఈసందర్భ మనరాజు విమావకునిగూడి యొకపాదమాటునఁ గూర్చుచుండితనప్రియురాలింజూచుచు నామెగురు వక్షిణాశిక కును జరుగు సంభాషణమును వినుచు దానినిబట్టి తనపై మూలవికకుఁ బ్రేక్షగలవని యెఱిగి యూటలూరుచుండెను. ఇరావతి నిపుణికయను ననపుతోగూడి దోలాపి రోహణంబునైతి నచ్చటి కేగఁచి రాజునంగనక యేపాదమాటునతో దాగి యుండునని యూహించి యొక్కడనే వేచియుండెను. మూలవిక యశోకపాదపం బును దనపదహతిం బొసంగించి రాజప్రేమబునుడల పోయెనున్న సమయంబున నాతఁడు బయటికివచ్చి

మూలవికకుఁ బాదపముతాకుడుచే గాఢికినొప్పితగులలేదు గదా యని ప్రశ్నించి యట్టిపాదహతిచేదన్ను గౌరవింప వలసినదిగాఁగోరెను. ఈయుదంతమును గని పెట్టుచున్న యిరావతి (రాజు చెందవభార్య) కోపాదీప్తితయై వెడలి వచ్చి పురుషులు కుటిలస్వభావులని నిందింపబోడంగను. ఇరావతి యాగ్రహంబునకు భయపడి యెట్టెటో మూలవిక యు నకులౌవళికయుఁ బారిపోయిరి. తనకు సంభవించిన యవస్థను దెలిసికొని యగ్నిమిశ్రుడు 'నీకొఱత వచ్చి నిన్నుఁగానక వివోదంబునోకింత సల్పుచున్నాను' అని చెప్పి యిగఁబడిననునయింపఁ జూచెనుగాని పాదగ్రహా మెనగించిన రాజును నిరకరించి యామె వెడలి పోయెను. విమావకుఁడు దైర్యముఁజెప్పగా నగ్నిమిశ్రు డాతనిగూడి భవనమునకు ముఖిపోయెను.

నాల్గవయంకమునందు మూలవికనుగలసికొనఁజాలక పరితపించుచున్న యగ్నిమిశ్రుడు ప్రవేశించును. ఇరా వతిచేఁ బరికల్పించెనదియై ధారిణి మూలవికను వకులౌ వళికను భూగృహంబున బందీకృతలంజేసి యాకారము రక్షించు మాధురికకుఁ దనకుండుభీయక దర్శనంబునఁ గాని వారినివిడుఁ గాదని యానతి చెప్పని విమావకుఁడు రాజునకు నివేశించును. ఇతఁమూలవికను గలసిగొనుట యెట్లని గాఢ మింతించుచుండ విమావకుఁ డొక్క యుదాయమునాతనినిఁ బ్రతీహరిణియగు జయనేనకును దెచ్చగా రాజునుపాయానుసారముగా ధారిణీకృపాం బున కామె స్వాస్థ్యమును గనుగొనవలయునని చెడలెను. విమావకుఁడు రాజ్ఞీ దర్శనార్థము పోవునప్పు డొకవస్తువును బహుమానార్థముఁ గొంటా వనెంచి దానిని వెదకుటకుఁబోయెను. పాదరుజచేఁ బర్యవకాసీనయైయున్న ధారిణికడకగ్నిమిశ్రుఁ డరిగిన కొంతనేపటికి విమావకుండేచ్చును వచ్చిటికరుగుదెంచి రాజ్ఞీ బహుమానార్థము పూవులవెదుకఁబోయి సర్వదప్తుఁ డనయితివనిచెప్పెను. రాజుజ్ఞపై విషవైద్యున కిషమా చారముఁ దెలియనంపగా నాతఁడు విమావకుండక్షకడకే దీసికొనిరావలసినదనిచెప్పెను. విమావకుఁ డచ్చటికేగిన కొంతనేపటికి జయనేన యరుగుదెంచి విమావకుని పాముకాటునకుఁ బ్రతిక్రియ చేయుటకుదకుంభవిధానముచే

సర్వముద్రనోకదానిని గల్పింపవలయుననియును దానికి సర్వముద్రాంగులీయక మొందు గావలసినదినియును జెప్పగా ధారిణి నిబాంగులీయకము నొసంగెను. తరువాత విమామకుడు పాముబాధనుండి నివారంపఁబడెనని జయసేన వార్తఁ దెల్పినయనంతరము రాజకార్యమున్నదను మిమ్మపై రాజంతఃపురమును వీడి యుపనయనకుఁ బోయెను. ఇంతలో విమామకుఁడు నిజముగాఁ బాము కాటులేనివాఁడు గాఁన నాయంగరమును గ్రహించి దాని మూలమున మార్గవికను జీలికత్తై విడిపించియును నవలంబకుఁ గోడ్మొనినాయు సముద్రగృహముననుచును. రాజును మాళవికనునందుఁ బ్రచేకింపఁజేసి విమామకుఁడును కుట్రాశికయును వెల్లొచ్చిరి. ద్వారముకడఁ బరుండి విమామకుఁడు నివారంపఁబడిచ్చెను. విమామకుఁడుకడనుండి టును గాఁన నాయంగరమును చంద్రక యామియునును నక్కడఁ బ్రసరి యుగతి చెలికత్తైయును నిపుడేకుఁడగుపఁగానేదేనిగా కుట్రత్ర మొంద విమామకుఁడు పన్నుచున్నాఁడని యెఱుఁగించి యిరావతియు నిఘోషకయు నిఘోషకుఁడు న్ను స్థాము నకుఁబోయిరి. అతఁడు నిద్రలో పోవఁగికి, అప్పక యిది వితికంట మిన్నజేయుచు మూలని కలఁగింపఁగా విని దానిని సహాయంపఁబాక యాత్రాహ్వానాని భయ పెట్టిటకక సర్వాకారము గల కార్యము నాచరింపజేసెను. అతఁడును భయపడి మఱి యే యాత్రాగా రాజును నకుట్రాశికయును మాళవికయును నక్కడఁ బరుచుకొనిపెట్టెను. కీ వివరములును బఁకించి యిరావతి శోకపూరితగా రాజామితో పోనియును నతఁడెఱుఁగి విడిపించుటకులను నాకుఁడును కల్పజ్ఞతనఁబెల్పుకొనుటకై పుష్కరినిచేర్చి రాజామితో న్నొచ్చుచును. ఈసందర్భమున, కుట్రాశిక వసుదత్త (రాజమంత్రి) కోఠిని జూచి భయపడి నడచుచును నామెతో నా తల్లియు రాజంతఃపురమునకుఁ బోయినదనియును జయసేనచేర్చి రాజామితో కన్పించి విడిపించెను. పైపనికి గలదని నిమిటకుఁడే మూలనని యిరావతి యెఱింగెను. ఈనూతనాపరాధమునకేళిక్కు యగునోయని మాళవికభయపఁచుండగా నవలంబకుఁడుశోకస్పృశము

పుష్పించినదని తెల్పెను. 'అమాటవిని ధారిణియొసంగిన పరంబును జ్ఞప్తికిఁదెచ్చుకొని మాళవికయు వసుదత్తక' యును సంతసించిరి.

అయినవ యంకముననుద్యానపాలికయగు మధు కరికకును సారపకునకును జరిగిన సంభాషణమునుబట్టి యశోకస్పృశముపూయుటచే మాళవికకు మంచినదులు చచ్చునని తెలియవగును. అగ్నిమిత్రునితండ్రియగు పుష్ప మిత్రుఁడత్య మేధయాగమును జేయుచు నత్వరకృతార్థ మగ్నిమిత్రుని కుమారుఁడగు - సుమిత్రునకుఁ పెననియును, ప్రమాదంకమునందు విదగ్ధగాజుపై నాడినవలెన నేనా పతి యాని జయించి మాధు నేను విడిపించెననియు నచ్చటనుండి యశోపాయనములు రాజుగారి కొఱకు పెచ్చుచున్నవనియును బయిసంభాషణము నులనే కనుఁ గొనవచ్చును. మాళవికను గుఱించి విచించుచున్న రాజున కీజయవార్త విశేషము మోదాపహము గాకుండెను. ఇంతలో బూదిన యశోకస్పృశమును జూచి యానం దింపాలమునని రాజును ధారిణి పిలువనంపఁగా నాతఁ ఁడును వెడలెను. ధారిణియు మాళవిక కలంకారము నేయించుటకుఁ బరివ్రాజికతోఁజెప్పి కృతాలంకారయగు నావఁగూడి యుంపవమునందు రాజు రాకకయ ప్రతీక్షించుచుండెను. ఇంతలో రాజును విదూషకునిసూచి యచ్చటికి విచ్చేసెను. ఆపయనమున వివర్ధనునికి రాజు నకుపాయనముగా పెచ్చినయిగురుపురు స్త్రీలు రాజునిద్వధానమునకుఁ గీసగాని రాబెరి, వారిరువురును మాళవికను బరివ్రాజికను గుర్తించి మాళవిక తమరాజును నాధునసేనని పలికలనియును నామెను సురక్షింపఁగాఁ గన్పినసంకుటకు సంతసించు చున్నామని యును దెల్పిరి. తరువాతఁ బరివ్రాజికనంకియుఁ గ్రొత్తి గానిచ్చిన స్త్రీలనంకియు నీక్రింది సమాచారము నంత యును రాజు తెలిసికొనెను. మాధవసేనుఁడు చేతయం గుంపఁబడిన యనంతర మాతని మంత్రియగు ముమతియును నాతఁడు విధయమును తన చెలియగు కాళకితోడను మాధవ సేనసోదరియగు మాళవికతోడను నగ్నిమిత్రుని పురంబు నకుఁ బయనమై యొక విజారతోఁ గలసిపాపుచుండఁగా మార్గమునఁ దిక్కురులచేఁ దోచుకొనఁబడినవాఁడై మాళ

చైత్రమాసము]

వికారము తార్కము దన ప్రాణములను గోలు పోయెను. మాళవిక యాటవికలచే గ్రహింపబడి వీర సేనున కర్పింపబడగా నాకండామెను దన సోదరియగు ధారిణికడ కంపెను. కాశీయు గతింపిన తనయన్న కన్విసంస్కారము గావించి పరివ్రాజికావేషధారిణియై క్రమంబున నగ్నిమిత్రుని యంతఃపురముఁ జొచ్చెను. అంతఃపురముననే కాశీకిని మాళవికకును సమావేశము కలిగెను. మాళవికయొక్క వృత్తాంతమును నెఱిగినదయ్యెను నొక యతి 'మాళవిక సంస్కృత పద్యములను సేవకురాలిగా నుంకి యనంతరమున్న తానధమ వచ్చును' అని చెప్పిన భిక్షుము ననుసరించి మాళవికాదస్యవృత్తాంతమును గాశీకి మఱుకుకొనెను. అనంతరము విద్యభిక్షువు గొం భాగములుగా భాగింపబడి మాళవిక యజ్ఞ సేవకురాలి బంచి పెట్టబడినవలయునని రాజును నమాత్యులను నిశ్చయించి యుండు సమయమునఁ బుష్పమిత్రుని కడిపాండ్లి భుజకమర్కరచ్చినది. అందు నామిత్రుడు పాముల నడ్డఁగించి యననులను జయించి యజ్ఞాశ్వమును బూలించి నొని వచ్చెననియు నిక యజ్ఞమును జూచున కన్విసంస్కరకు కుటుంబముతోఁగూడఁ రాజుల నుంపించు ప్రాణులతో యున్నది. కుమారముమిత్రుని విడచినా ర్థ సన్నిధియగు ధారిణికంతయు నానందమును గల్గింపఁగా నామెను మాళవికకు రాణి యను పేరినొనఁగి యామెను రాజునకు సమర్పించెను. ఈసమయమున నామెను రాజు గానామెదేసిన యజ్ఞమునకుఁ బూజ్యతైషమను దెబ్బను నీరొత్తి వివాహముకుఁ బనిపంపెనును గూడ విష్ణువిందును రాజుకు నాశ్రయంబున. ధారిణియొక్కయున్నత పృథ్విసమును బ్రాచీనక మెప్పుకొనెను అని యందెప్పుడును బ్రసన్నయై యుండువలసినదని రాజు ధారిణిని బ్రార్థించెను.

3

ప్రస్తుతిరూపకమనంతరి కథావిధానమును చైత్రకారముగా వివరించిన అనంతరము దీనికర్తవ్యమును గుఱించి విచారింపఁ బూనుకొనఁచున్నాను. నాటకానికి గల ప్రస్తావనాంగమునందు "శ్రీకాలిదాస గ్రాథితము

మాళవికాగ్నిమిత్ర సామంతాదుల మన్యోగమున తప్పవే ప్రయోక్తమే" అని చెప్పబడినది కాళిదాసకృతమునకు నిర్వివాదముని చెప్పబడినది విచ్చినను గాంపిలు నీని కర్తవ్యము విషయమును సంశయింపక పోలేదు. పంకజియ్యను కల్యాణమునొక్క ముఱిటి భాగమున సంస్కృతకావ్యముల గుఱించి పనిలేనిన 'కావ్యము' అని గొం అని చెప్పి యామెయొక్క కర్తవ్యమును శిలించిరి. నామెతో మాట్లాడినది నామెయొక్క ప్రాచీనమైన 'కావ్య' అని చెప్పి యామెయొక్క 'Theatre of the Hindus' అను పేరితోనున్న మన్యోగమునొక్క గాంపి అని చెప్పి యుండు లి సమయమున మాళవికాగ్నిమిత్రుడు మరలించి యాశ్రయించిరితిని ప్రాయము 'కావ్య' అనునొక కర్తవ్యమును మాట్లాడినది కాళిదాసాదుల కావ్యములను 'మోక్షము' అని చెప్పినది మోక్షము అని.

"There is no reason to question the nomenclature of the author here, and the play is probably the work of a Kalidasa. Tradition alone identifies him with the poet of Vikramaditya's reign, who preceded the Christian era, and the internal evidence is adverse to the drama's being the work of the author of Sakuntala and Vikrama and Urvaci. There is neither the same melody in the verse nor fancy in the thoughts".

"There might seem reason therefore to infer that the play was the work of the Kalidasa of antiquity; but the manners described appear to be those of a degenerate state of Hindu society and it can be scarcely be thought earlier than the tenth or eleventh century."

ప్రాచీనము నీవరుగాదునూడ ముప్పవందలఁ బలు యాశ్రయముతోడనే యుండిరిగాని విశేషపరి శీలములనఁ జూచి యాశ్రయమును మాన్పకొనిరి. ఈపూర్వకము ముప్పవందల ౧౦౮౦ వ సంవత్సరమున 'బోక్' నగరమున నెచ్చెత్తింపఁ బడినది. ఆ కనుక

౧౮౫౬ వ సం. తెర్కతుఖామ్ లో నొక పరివర్తనమును గ్రాఫెనరు వీబరుగాడు ప్రచురించిరి. భారతదేశములో నున్న వ్రాతప్రతులసాహిత్యమున 'పండితో' గారి గ్రంథము ౧౮౬౯ వ సం.లో నొచ్చితిందిదని యాపోస్తాతమున మాళవికాగ్నిమిత్రకర్తృత్వమునుగుఱించి చర్చించి యీకాళిదాసకృతమనియే సిద్ధాంతమునరించిరి. అంతటితో నీవివాదము ముగిసినది.

విల్లురుగాడు తమ యభిప్రాయమును సమర్థించు కొనుటకుఁ జెప్పిన ముఖ్యకారణములు మూడు.

I మాళవికాగ్నిమిత్రమునందలి పద్యములందుఁ గాళిదాసుని యితరనాటకములలోఁ గల మాధుర్యము లేదు.

II మాళవికాగ్నిమిత్రమునందలి కల్పనలును భావములును దక్కిన రెండు నాటకములయందున్నాని యంతటి యుత్తమముగాలేవు.

III ఈ నాటకమున స్థిరపడిన సంస్కృతి వైతికదూరమై ధర్మభ్రష్టమై యున్నది గావున నిదికాళిదాసుని కాలమునందలిసిరియని చెప్పటకేమాత్రము నుటలేదు.

పైవిషయములను ఖండించి మాళవికాగ్నిమిత్రము నకును దక్కిన రెండు నాటకములకును సమానకర్తృత్వమును నిర్దేశించుటకుఁ దన యుక్తులకు 'పండితో' గారు తమ యాపోస్తాతమునందిచ్చిరి. పైయంశమును నిర్ధారమునరించుటకుఁ వారియుక్తులు సరిపోవునను నభిప్రాయముతో వానిసారమునే నా యభిప్రాయములతోఁ గలిపి నీనీక్రింద నిచ్చుచున్నాను.

మాళవికాగ్నిమిత్రమునందలి పద్యములలో మిగిలిన రెండు నాటకముల యందలి పద్యములలో నున్న యంతటి మాధుర్యములేదని చెప్పుచిల్లురుగారి వాక్యముల యభిప్రాయము నువ్వ్యక్తముకాదు. సంస్కృతవృత్తముల లక్షణ మింగ్లిషున్నత్యుల లక్షణమువలె నులినప్పుడు మాత్రాధిక్యమునుగాని మాత్రాన్యూనతనుగాని యుప్పుకొనునదిగాదు. కాళిదాసుఁడు తక్కిన రెండు రూపక

ములలోను వాడిన వృత్తములనంటిచాదిసే యారూపక మనంగును వాడియున్నాఁడు. ఇఁకఁబద్యములయందలి పదబంధమును గుఱించియు, బ్రసాదాదిగుణములనుగుఱించియును నీగ్రంథత్రయమునందును భేదమియును గన్పించుటలేదని చదివినవారికిఁ దెలియకపోదు. ఇఁక నా గ్రంథములలోని పద్యములలో నున్న మాధుర్యము (Melody) మాళవికాగ్నిమిత్రమునందు లేదని చెప్పు యుక్తి గ్రంథమున కస్యకర్తృత్వమును సాధించుటలో విక్రీ లియు బలహీనమనియు నట్టిభేదమొక్క కవివ్రాసిన గ్రంథములయందే యాతని బాల్యప్రాధాన్యఫలంబట్టి కన్పించుచుండుననియును ఋతుసంహార వ్యాసకృత సంపూర్ణముగాఁ జర్చించితిమిగావున నీక నాపని నిచ్చట నారంభింప నావశ్యకతలేదు.

ఇఁక మాళవికాగ్నిమిత్రమునందలి కల్పనలు మొ. తక్కిన రెండునాటకములలోని వాని యంతటికియుత్తమముగాలేనను రెండవయుక్తిలోఁ గొంత సత్యమున్నదిని విమర్శింపఁబడెను నోళ్ళకొనిరిగాని దానికి వీబరుగారి క్రిందిరిగిని సమాధానముఁ జెప్పుచున్నారు. "—both rest upon a mythical back ground, and consequently bear a more magnificent and ideal character: the Malavikagnimitra portrays the life in the court of a historic prince and consequently the bare actuality, with its self made, and therefore scanty concerns." అనఁగాఁ దక్కిన రెండు రూపకములయందలి కథావిధానమునందును బౌరాణిక విషయము మూలమున వాస్తవ దకరములను సన్నివేశములను గల్పించుటకవకాశమెక్కువ యున్నదినియును మాళవికాగ్నిమిత్రమునందలి చరిత్రాత్మకమును కథాయంతటి సన్నివేశమును గల్పించుట కంతగా వీలులేదనియు నభిప్రాయము.

దువ్యంత భరూరవసుల కథలయందువలెనే యగ్నిమిత్రుని కథయందును గవి తన ప్రతిభలన నద్భుత సన్నివేశములను గల్పింపనగుననియును బూర్వకాలిక రాజసభకు సంబంధించిన చరిత్రము నందును నట్టి యవకాశములకు లోటులేదనియును బౌరాణికగాథ వాస్తవి

మూలతీమాధవమునందు జక్కని పన్ని వేళములను నాళ్ళ తల్లిజనకములుగాఁ గవి కల్పించియున్నాడనియును నాకారణమున పిలవగారిలోఁ దామీ విషయమున నేకే భరింపఁ జాలమనియును 'పండిత్' గారు వ్రాసిరి. కాని పిలవగారు వ్రాసిన యుక్తిలోఁగూడఁ గొంతమట్టునకు నిజమన్నదని మా యభిప్రాయము. మిగిలినరెండు రూప కములయందును గవి పృథ్వి రత్నగోకములకు సంబంధ మునుకూర్చి మిక్కిలియు నద్భుతములగు పన్ని వేళలను గల్పింపఁగలిగెను. అట్లు విమానముల నెక్కించుటకుగాని యతిమానవములకు చర్యలను పెల్లించుటకుఁగాని యీకాళి యందవకాశము గానరాదు. తెక్కిన నాటకములయందుఁ గల తపోవచఁదర్శనములంటి వర్ణనములకునుగూడ నింపివ కాశములేదు. మూలతీమాధవమునందు భవభూతి యఘోర ఘంటునియొక్కయుఁ గపాలకుండలయొక్కయు చరిత్ర మునుకూర్చి నాటకమునకు విన్నపెట్టఁగలిగినా లేదా యని పండిత్ గారు ప్రశ్నింపవచ్చును. గాని మూలతీ మాధవకథకును మాళవికాగ్నిమిత్రకథకును భేదములేక పోలేదు. ఒకటి కల్పితము. రెండవది చరిత్రాత్మకము. కవికాలమునకుఁ జాలసమీపముననుంకిన రాజచరిత్రము విషయముగాఁగలది. ఇట్టికథలలోఁ గవి యధికములగు నతి మానుష చర్యలను గల్పించినయెడలఁ బ్రేక్షకులకుఁ జక్కనినమ్మికగలుగుట కుపకాశములేదుగదా! ఇంకను ద్వి రిత్రిము తనకే చక్కఁగాఁ దెలిసినవిషయముగుట సంపూర్ణ తిక్తకల్పనలను జేయుటకుఁగూడఁ గవి సాహసంపలేక పోయి యుండవచ్చును. కావున దానెంచుకొనినకథ కవి యొక్క ప్రతిభకు విశ్వంబలముగాఁ బరుగెత్తుట కవకాశ మునొసంగినది గాదనుటలోఁ గొంతవత్తిమన్నదనక తప్పదు. 'పండిత్' గారు రూపించినట్లు కాళిదాసుఁ డీపుస్తకమునగూడఁ బురుషసంహారమునలెనే ప్రాశాస్తవ రాక మండేరచియించెనని యూహించుటలో మేమును నేకేభవించుచున్నాము గావున దనరూపకమునకుఁ దగిన కథ నెంచుకొనుటలోఁ గవి చక్కఁగాఁ దన సామర్థ్య మును వినియోగింపఁజాలిపోయెనని మా యభిప్రాయము. ఈనాటకము బాల్యార్థమున వ్రాయఁబడినదట కాధారములే మన్ననో మున్నందుఁ జెప్పింతుము.

ఇక విల్వనుగారు చెప్పిన మూడవకారణముగూడ సమంజసముగాఁ గన్పట్టుటలేదు. ఒకరాజునకు ననేక భార్యలుండుటయు నప్పుడుగూడ నాతఁడు శ్రోత్రగా వివాహములగుటకుఁ బ్రయత్నించుటయు హిందూదేశ మున సర్వరాజ సాధారణముగు విషయముగావుక దానిని గాంచి విల్వనుగారుచెప్పిన యభిప్రాయమున మనమా దరబుద్ధి నుంచకల్గలేదు. విల్వనుగాని మతమునఁ గాళిదాసుని రూపకములకు తెక్కిన రెండిటియందును గూడ రాజులు భార్యయుత్తలయ్యుఁడనెగి వివా హములను జేసికొని యున్నారనుట సత్యమే గదా!

ఇకఁ గాళిదాసునిదే యీ కావ్యమునుటకును నియ్యది నాటకముల మూడిఁటిలో మొదట వ్రాయఁబడి నదనియును నూహించుటకుఁ దగినయుక్తుల నిచ్చుచు న్నాను. ప్రస్తావనయందు మాళవికాగ్నిమిత్రము కాళి దాసవిరచితమని వ్రాయఁబడినది. దాని నెవ్వరును హిందూదేశములో నెప్పుడు నమ్మకుండినట్లుగాని దానికి విరుద్ధములగుకథలు నాడుకలోనున్నట్లుగాని వినరాలేదు. కాళిదాసుని నెంతకారణమో యుంపినగాని మనము కావ్య కర్తృత్వమును శంకించుట కవకాశము లేదుగదా! ఇంతియ గాక గ్రంథమునందలి కల్పనలు మొదలగువానిని బో డించినను బయ్యుభిప్రాయమే లేటెల్లముగునున్నది. గ్రంథాదిని బారిపార్శ్వకునకును మూత్రధారునకును జరి గిన సంభాషణమునఁబట్టి ప్రధితయశస్కులగు భాస సామిల్లకవిపుత్రాదులుండఁగా నారికావ్యములనుమాని వర్తమానకవియగు కాళిదాసునిరూపకమును బ్రయోగిం చుట యందేమి యభిప్రాయమును ప్రశ్న లేవదీయఁబడి సమాధానముచ్చటనే యొసంగఁబడినది.

పారి. మాతావత్, ప్రథితయశసాంభాససామిల్ల కవిపుత్రాదీనాం ప్రబంధానతిక్రమ్య వర్తమానకవే కాళి దాసస్య క్రియాయాం కథం పరిషదో బహుమానః.

నూత్ర. అయి వివేకవిక్రాంత మభిహితమ్. పశ్య పురాణమిత్యేవ నసాధు సర్వం, కనాపికావ్యం నమిత్తి నద్యమ్, సంతః పరీత్యైన్యతరద్భజంశే, మూఢః పర ప్రత్యయశేయ బుధిః.

పై ప్రకారమున గాక విక్రమార్కశతాబ్దమునందు నూత్రా నూరిప బహుశక్తు పరిమణా ప్రాప్త్యేషం కపి నాం నిర్వృప్తప్రయోగబంధం సోహనున్య విక్రమార్క శతాబ్దం నాని ప్రోలకనుప్రార్థనప్రయోగేషా తగున్య తాం పాత్రాగ్గః స్వీకృత్యేషు పోష్యమం రూప్తేర్థులై న్యమితి అని చెప్పబడినది.

ఈ వాక్యముల బట్టి చూడగా గావిరాసుడు రూపకకర్తగానుండు సోమగుండు గురవము గాన నియు పోషకాన్ని మిక్రము గుండు గలిచువ్వులై సంతో సమిందు శేవనియును సన్యోగము. ఇత కాకుండును నందుల గలి యానా ప్రము గలశేషమునును జూపింప లేనియును స్వీకృత్యాన్నియు బోష్యేష కలంకం నగును.

“అన్యోభూ అభిరాగ్రాధితా మితి అభిజ్ఞాన కాకుప్రలదా మిశేషం వశేన నానోపసౌత్రియ ముక్త్యాశ్చి.”

ఈమూలము సంతకములను శేకవికృత్యములని యొప్పుకొనబడినప్పుడు మూలము నానిలో మొదటి మాత్రవికాన్ని మిక్రమునియు నందు విక్రమార్కశతాబ్ద మనియు చూడగా అభిజ్ఞాన కాకుండులనును మూలములను బట్టి యొప్పుకొనక తప్పదు.

ఈమూలము రూపకములను శిక్షించినప్పుడుల నానిలో వశేషములను మాత్రము గలిచువ్వులనియును రవ్యకృత్యములను కల్పక కృత్యకృత్యములను మిక్రమై పట్టబడినా నియును శేకమాత్రము. ననిననుటచి పండిత గారు శిష్య పుష్పకములో ప్రాస నాన్యోశ్యములని యెత్తి యాడించి కొనెనునున్నాను.

I శబ్దసామ్యశ్యములు:— ఇందు గలి సాధారణ ముగా వా శబ్దములును ప్రయోగములును బొందుపడెనని బడినది.

(1) మా. I. మాఅభిధేవీ భారతీ విసంవాదమవ్యతి.

కా. VI. విజయశిల్పకళా విధి నావిసంవాదక.

(2) మా. III. పంపిప్రమాణతారమభిగాని.

విక్ర. III. పసంతోదారమూకం ఆభిరామత్వం ప్రమదవనస్య.

(8) మా. V. ఆశ్మకాశిక్యా ఇంస్వగసంయోగః.

కా. VI. కలవిషుద్ధానూః గీతే స్వరసంయోగః సూయతే.

(4) మా. III.

విను. అంభివతో పరిదేవిశేష.

విక్ర. II. విను—అంపరిదేవిశేష.

(5) మా. II.

విను. ఏతానాన్ ఏ మే చవిభివో భవంతం సేవితున్.

విక్ర. II.

విను. ఏతానాన్ మేమతివిధిం.

II పయిమూడు రూపకములయందునుగల భావ సామ్యములు.

(1) మూడవములకును నశోకనృత్తము మార వికయొక్క పాదసూతము నెవళించుచుండగా రాజుట్టి గౌరవము నడకు గలుగలేదుగానా యని చింతించును. అభిజ్ఞానకాకుండును నందరూపం దుమైగన శేషంకలా ముఖముపై ప్రసరింపగాగాంచి గాని తనకట్టి యానం గము గలుగలేదు గానా యని చింతించును

మా. III. రాజా వియస్య పశ్యే

అదాయ కర్ణశిఖము పొందియును తిరగనున్నయతి

అభిరామస్వరవినియూదాత్మకం సంభితంయశ్యే

కా. I. శ్లో. పాపాగంధ్యప్తిం స్పృశసి బహుశోవే పథు మం, గపాస్యాభ్యాయాని స్వనసి మృగు కర్ణాం తిరగ, కదోవాగ్గనవ్వవ్యాశి బస రశిసర్వస్వ మధరం, పయం తత్త్వశ్వేషాన్యగుకర సాతాస్తవం థిలు కృత్.

ఈరెండు స్థలములయందును రాజు పాదపాంక్షి సుందై గ్రియుంలించుచుండుట సమానము. ‘ఆత్మా నం విచితం మశ్యే’ అనుదానిని ‘పయంశిత్వశ్వేషా

వివాహములందు

మా వెండిసామానులు సరియైన బహుమానము

మంచి వెండిసామానులే బహుకరించుటకు తగినవి. అప్పటమైన వెండితో చేయబడి, సురాజ్ మల్ వారి ముద్రగల సామానులు, పనివారిచతురతను గన్పరచునని పెక్కుమందిచేత గుర్తింపబడినది.

“నాకు మీరు తయారుచేసియిచ్చిన వెండిగన్నె, సానరు, నాకెంతో తృప్తికరముగానున్నవని చెప్పటకు సంతసించుచున్నాను. అవి పనివారివైపుణ్యతను వెల్లడించుచున్నవి.

* * * *

న్యాయమును, నమ్మికయును గల బంగారు వెండిసామాను కావలసినవారికి, మద్రాసు వాస్తవ్యులుగు సురాజ్ మల్ లల్లూభాయ్ వారిని హృదయపూర్వకముగా సిఫార్సుచేయుచున్నాను వారు మంచిపనితనముగల వస్తువుజీయుటచేగాక, సరసమగు ధరలకుగూడ యిచ్చుచున్నారు. (సం) సి. యం. ఈచిహ్నం.”

మాపనితనమును కొనియాడుచు మాకొసంగబడిన అనేక ప్రశంసాపత్రములలో నిదియొకటి.

ప్రవీణులుగు పనివారలచే అప్పటమగు లోహముచేత తయారుచేయబడుచున్నవి. మాచేత తయారుచేయబడిన ప్రతివస్తువుయును, మండితూకమును, పరిస్పరసంబంధానుగుణమును, నాటిలేనిపనితనమును గలిగియున్నదని మీరే తెలిసికొనగలరు.

మా సామానులు, మీ గృహముల సౌందర్యమును, గౌరవమును పెంపొందించును. మాస్టాకులు చాలా గొప్పవి. మీకేదికావలసినను దొరికును. వివాహసమయములలో బహుకరించుటకు, మీరు కోరుకొనునట్టి అందమైన వస్తువులు గలవు. వాటి అందచందమును జూచి సంతోషింపుడు.

సురాజ్ మల్ లల్లూభాయి ఆండ్ కో.,

సీమకమలముల పర్తకులు, సగల పర్తకులు,
బంగారు, వెండి సామానుల తయారుచేయువారు
313, ఎస్ ప్లనేడ్, మద్రాసు.

ప్రాంచి:—రాకు ఫోటో గేట్, ఏజన్సీ:—ఇన్నీస్ బ్యాంకురోడ్, తిరుచినాపల్లి. బ్యాంకురోడ్, కాకినాడ.

అ శో కా రి వృ ము

అన్నివిధములగు శ్రీ వ్యాధులను, మిగుల గుణవంతముగాను, సంపూర్ణి
గాను కుమర్చును.

వెల: నీసా 1-కి 12-అణాలు.

మహాభృంగరాజతైలము

ఆయుర్వేదీయముగా తయారుకాబడిన
శ్రేష్ఠమైన తలనూనె

చుండును రానీయదు, శిరోజబీజములను బలపఱచును, మెదడుకు చలువ
నిచ్చును, పొట్టుకలను మృదువుగాను, తళతళ మెఱయునట్లును పెంచును.

వెల: నీసా 1-కి 12 అణాలు.

చ్యవనప్రాసము }
శీరు 1-కి రు. 3/-

{ మకరధ్వజము
{ తులము 1-కి రు. 4/-

అధక్ష్య మాతుర్ బాబుగారి

శక్తి ఔషధాలయము

..... డ క్క
.....

ప్రాంచీలు:—

కలకత్తా, పాట్నా, బెనారెస్, లక్నో, మద్రాసు

యింక నితర ముఖ్య నగరములందును గలవు.

ఆ-వ అఖిలభారత జాతీయమహాసభా చిత్రములు
కరాచి, ౧౯౩౧

శ్రీ జి. చోటరాం పి. గిద్వాలగారు
స్వాతంత్ర్యమితి ఆధ్వర్యము

శ్రీ నర్సారెడ్డి నల్లగొట్టెల నల్లగొట్టెల
సభాధ్యక్షులు

వృద్ధకరహతాః' అను దానినిగల సామ్యశ్శయము స్పష్టముగదా!

(2) మూడవ యంకమునందు మదకబాధను బొందుచు నగ్నిమిత్రుడు మన్యగునిగుఱించి పలుకు మాటాడును దుష్కర్తుడును వట్టి సందర్భమున మన్యగుని గుఱించి పలుకుమాటలకను విక్రీలి సామ్యశ్శయగలను.

మా. II. 17. భగవన్ సంకల్పయోశీ, ప్రతిబంధన త్వస్వివిమయేవ్యధినిశేత్య తథాప్రహరసి యథా జనోఽయం కాలాంతరక్షమౌ నభవతి సవిస్మయమ్॥
కర్తృబాహ్యదయప్రమాధిని క్వచిత్ విశ్వసనీయ మాయాగమ మృదుతీక్ష్ణతరం యదుచ్యతే తదిదం మన్యసన్యశ్యతేత్వయి.

కా. III. 55. భగవన్ కుమాయాగ, త్వయా చంద్ర మసాన విశ్వసనీయాభ్యామతి సంధియతే కామి జనసార్థః॥ తుతః శ్లో. తమకుమారకర్తవ్యం తిత్తర స్మిత్యమిందోః ద్వయమిదమయదార్థం కృత్యనే మద్విధేషా విస్మయతి హిమగర్భైర్గమిందుర్మ యూతై స్తవమపి కుమకుబాజాన్వజసారీకరో పి. భగవన్ కామదేవ, న తే మయ్యమక్రోశః. మదనబాధాం నిరూప్య. తుతస్తేకుమాయాగ స్యసతస్త్వేతిమేకత్.

స్వభావముచే మృదువైనను సారసంతమోచనని చెప్పు క్రిందివాక్యమునుగూడ నీసందర్భమున బ్రేక్షింప నగును. కు. సం. 5 వర్గ. 19 శ్లో. ధ్రువం వపుఃకాంచన పద్మనిర్మితం మృదుప్రకృత్యాకు ససార మేవచ॥ సాధారణముగా రెండుసార్లు కృత్యమునుజేసి భిన్నస్వభావము గల వస్తువులనుఁ జేర్చుట కాలిదాసుని కావ్యముల యందుఁ గన్పట్టుచున్నది.

కా. II. 52. క్వవయం క్వపరోక్షమన్యోమ్యుగతా వైస్మయమేధితో జనః, పరికోసవిత్పితం సఖే పరమా ర్థేన న గృహ్యతాం చచా.

కా. I. 10. క్వవతహరికానాం జీవితంచాతి లోలమ్, క్వచనిశితహతా వక్రసారాశ్చరాన్తే.

రఘు. I. 2. క్వ నూర్వప్రభవో నః క్వచాల్య విషయామతి.

మే. I. ధూమశ్శోతిస్ఫలిలమరుతాం పన్నిపాతః క్వమేఘః, సంచేకార్థాః క్వపటుకరణైః ప్రాణిభిః ప్రాపణీయాః.

(3) అగ్నిమిత్రుడు రెండవ యంకమున వృత్తముచేయు చున్న మాళవికరూపమును గాంచి యిట్లునోను చున్నాఁడు. రాజా-(అత్యగతమ్) అహోసర్వా స్వస్థాసు చారుతా శోభాంభవ్యతి. మా. II. 20.

అభిజ్ఞానశాకుంతలమునందును రాజా వల్కలధారితో యగు శకుంతలనుగాంచి

సరసిజమనువిదం కైవలేనాపిరమ్యం, మలినమపిహిమాం శోర్లక్ష్య లక్ష్మీంకనోతి, ఇయ మధికమనోజ్ఞా చల్కలేనాపితస్వీమివహిమగురాణాం మండనంవా కృతీనాం.

కు. V. 9. నవట్పవ్రతేభి భిరవ పంకజం సతై నిలాసంగమసి ప్రకాశతే.

కా. IV. అహో సర్వాస్వస్థాసు రామణీయక మాకృతినిశేషజాన్.

(4) ఒక్కచో సమావేశమును మాళవికాగ్ని మిత్రుల విడిచి పోవునప్పుడు విమాచకుడు నవభావలికను విలుచుటయందును శకుంతలాదువ్యంతులు కూడి యున్నపుడు చెలికత్తెలువారినివిడిచి బెడలుటకును చెలువుపట్టి కారణములు సమయలయియున్నవి.

మా. IV. 126. విమాచకః-పరిక్రమ్యసంభ్రమమ్) వవభావలికే ఏవ. బాలాశోకృక్షవ్యపల్లవాని లంఘయతి హరిణః.

కా. III. ప్రియంవదా, సద్వృష్టితేపమ్, అనసూయే యదైవ ఇతో దత్తవృష్టిరక్తుకోమ్యుగపాతకో మాత రమన్వివ్యతి. ఇత్యుభే చక్రితే.

(5) మాళవికాగ్నిమిత్రము నందలి నాల్గవయంక ములో విమాచకుడు సర్పములనిన భయపడువాఁడని తెలుపఁబడినది.

నూ. IV. 158. ఇమం భుజంగభీరుకం బ్రహ్మ
బంధం అనేన భుజంగవతిలేన దండికాష్టేన స్తంభాం
తరితా భూత్వా భీమయిష్యామి.

విక్ర. II. అవిద్యో! కిన్నీతౌ భుజంగ
నిరోధకే? భూర్జపక్రమోయ మగ్రవిష్యాసః.

విక్రమార్జునవాక్యములందును బైభాయగ్రహి
యింపబడినదనుట స్పష్టము.

ఇట్టి భానసాదృశ్యములను శబ్దసాదృశ్యములను ననేక
ములను 'పండిత' గారు లెము యుష్కాధాతమునందుఁ జూపి
యున్నాడు. అయ్యదిమాత్రమేగాక ఇట్టి సాదృశ్యముల
సంతముగాఁబడియుండువారికిఁగన్వర్తికృతమగు. వాని నన్ని
టిని నుదాహరించుట గ్రంథవిస్తరభీతిచే మానినాడను.
మాళవికాగ్నిమిత్రము శాకుంతలాని కృత్తిక ర్తవేతనే వ్రా
యింబడిన దనుటకుఁ బయిసాదృశ్యములతో పాటుగాఁ
గృత్యాదియం గొనిరింపబడి యిట్లుచేతాస్త్రుతియును
సాహాయ్యమగుచున్నది. ఈవిషయము మొదటి వ్యాసము
నందు విపులముగాఁ జర్చించియున్నాను.

మాళవికాగ్నిమిత్రము త్రుమరూపకమయ్యును గాని
దాని నియిత్రరూపకములతో మాత్రమిదుగానిని చెప్పన
గుననియుండు తేలికయున్నాము. ఈకృతు వ్రాయునప్పుడు
కాలిమానునకింకను కథారచనా విధానమునందు సామ
ర్థ్యము పెంపొందలేదనుట శాకుంతలాది కృతులకును దీని
కిని గలభేదమును బరీక్షించినచేత లగలుదు.

(1) కథానందుకొనుటలో గానిదానుఁడు తక్కిన
కెంతియంగును మాళవికాగ్నిమిత్రకథ నెంచుకొనునప్పు
టికంటె పెక్కు సామర్థ్యమును జూపియున్నాడని
ముంగుఁ జెప్పియుంటిమి.

(2) మాళవికాగ్నిమిత్రకథయందు రంగమెప్పు
డును నన్నిమిత్రనిపట్టామును గాటలేదు. కథాంతము
లన్నియును నాతని సభనందును సంతకపురమునందును
గోపనమునందును జరిగినవిగాని కవి యన్యథలమునకు
రంగమును మార్చలేదు. ఇతరస్థలములజరిగిన కథావిష
యముల నన్నిటిని బాత్రులచేతనే గవి చెప్పించెను. విక్ర
మార్జునమునందుఁ బురూరవముఁడును నూర్వశియు

స్వస్థానములనుండి వలించుట సభవింపెను. మొట్టమొదట
నూర్వశిపథసానార్థము పురూరవముఁడు వెడలుట జరి
గెను. ఆకాశకీధి నూర్వశిరక్షణము జరిగినది. రెండవ
యంకమునందురాజనగరము రంగస్థానము.
మూడవయంకమున దేవలోకమునందలి భరతశిష్యులను
గవి ప్రవేశింపజేసి వారిచుల నన్పటిసమాచారమును చెలి
యజేయును. నాల్గవయంకమునందు రంగస్థానముగా
గంధమాదనపర్యంత సమీపముననున్న నుందాకీనీపురి నత
లంబులను సుప్రచేతములను గవి చూపించియున్నాడు.
విరహాతురుండగు పురూరవముఁడు కృష్ణుడై యక్కడనే
తిరుగుచుండును. అయిదవయంకమున దిరిగి రంగస్థలము
పురూరవముని పట్టామును ప్రతిష్ఠానగరము. ఇట్లు విక్ర
మార్జునమునందును నింతకంటె పెక్కుఁడు శాకుంత
లమునందును జలపమును గవి చూపించియున్నాడు.
ఇట్లు కథయంగును బాత్రములయంగును జలపమును గల్పిం
చుట కవియొక్క శక్తికిఁగల పరిమాణమును చూచించు
చున్నది. ఇట్టి నలనము మాళవికాగ్ని మిత్రమునందుఁ
బాలదక్కువిగానన్నది.

(3) పురూరవముఁడు భాగీరథీరక్షణమునఁ దన
ప్రియురాలికొఱుకఁ బంపించినప్పుడు గలుగు విప్రసంభము
నంటి గాఢమైన విప్రసంభమును మాళవికాగ్నిమిత్రము
నందుఁ గవి చూపింపలేక పోయెను. విక్రమార్జునము
కంటెను నభిజ్ఞానశాకుంతలయందు మఱియు గాఢముగా
విప్రసంభమును బోషింపఁగలిగెను. ఇంటికి వచ్చి తన
భార్యని చెప్పుకొనిన గర్భిణియగు తరుణిని నిరాకరించి
తీనిగదా యను పశ్చాత్తాపముచే దుద్యుంతుని విరహా
నలము మఱింతప్రజ్వరిల్లి నది. నిర్దోషయును నిరాధార
యునగు నారీరత్నము సభయందుఁ బెనిమిటిచేసిను సోదర
కల్పిండుగు శారదాపునిచేకను దిరస్కరింపఁ బడునప్పుడు
సభ్యులమనంబులకుఁ గలుగు నావేగమును నిర్ణింపఁదరము
గాదు. కావున మాళవికాగ్నిమిత్రము, విక్రమార్జున
యము, అభిజ్ఞానశాకుంతలము, అను మూడు రూపకము
లను బరీక్షించునెడల వానిలోని, రసపోషణశీలులను,
సన్నివేశకల్పనాచాతుర్యమును మొదటిదానికంటె రెండ
వదానియందును, రెండవదానికంటె మూడవదానియందు

దును నధికముగా నున్నవనుట నిర్వివాదాంశము. ఇదియ కవియొక్క ప్రతిభాపరిణతికిని గదాపరిణతికిని నిజమైన ఫలముగాని వేటొందుకాదు. ఈవిషయమును రెండవ వ్యాసముగఁ గొంతవఱకుదాహరించి పేర్చియుదయొక్క కళాపరిణతితోఁగలిపి పరీక్షించితిని.

[కాళిదాసుని కళను జర్పించు వ్యాసములలో నియ్యది విపులముగా వివరింపఁ బడును.]

వై వాగమునుబట్టి మాళవికాగ్నిమిత్రము కాళిదాసకృతమే యనియును నయ్యది తత్త్వతరూపకములలోఁ బ్రథమ గ్రంథమనియును నిశ్చయింపవగునుగా !

౪

ఈరూపకమునందు పక్షువు చారిత్రకమునుట లిప్పదానిలో నెంతవఱకుఁ జాత్రాంతమున్నది, యెంతవఱకుఁ గల్పనయున్నది యనువిషయముకే జక్కఁగా నిర్ణయించుటకు మనకాకాలమునాటి నిర్మితమును దెల్పుబలమును నితరాధారములులేవు. ఆకాలమును సంబంధించిన చరిత్రమును గనుఁగొనుటకుఁ జారిత్రకులు శాసనములును, బురాణములును మాళవికాగ్నిమిత్రమును సాధారణముగా గ్రహించుచులేనందున నిందలి యంశములే చెప్పబడుచున్నవి. కావున నీపుస్తకమునే యొక యాధారముగా గ్రహించిన చారిత్రకుల వ్రాతలనుబట్టి దీనిని విమర్శింపరాదు. పుష్పమిత్రుఁడు సుంగవంశమునకు మూలపురుషుఁడనియు మూర్యవంశమునకుఁ దుదిపురుషుఁడగు బృహద్రథునికడి నేనానాయకుఁడుగానుండి యాతనిఁ జేరి చట్టి రాజ్యము నపహరించుననియును నానిని యనంతర మాతని వంశజులు రాజ్యముఁ జేయు సురనియు ననపురాణములలోని భవిష్యదాశేరికశసములలో నీయఁబడినది. మత్స్యనాయుపురాణములును, భాగవతమును, బ్రహ్మసింధుపురాణమును నీవిషయముఁ గొంచె మించుమించుగ నొక్కరితిగనే చెప్పుచున్నవి.

మత్స్యపురాణము. ఆనందాశ్రమ సంస్కృతగ్రంథావళి 54 వ ప్రచురణము. పుట 553 ఆ. 272.

శ్లో. ఇశ్యేతేదశసార్యాస్తు యేభోత్కంఠివసుంధరామ్,
సప్తత్రింశచ్ఛతంపూర్ణం శేభ్యః శుంగాన్ గమిష్యతి.

పుష్పమిత్రస్తు నేనానీడుస్థిత్య స బృహద్రథాన్,
కారయిష్యతి వైరాజ్యం వట్టింశ్చ సమా నృపః,
భవితాఽపి వసుశ్యేష్టః సప్తసర్వాణి వైసృపః,
నసుమిత్రస్తథాభావోఽపి దశసర్వాణి వైతతః.

నాయుపురాణము. ఆనందాశ్రమగ్రంథావళి.

49 వ ప్రచురణము. పుట 583 ఆశ్వాసము. 99.

శ్లో. బృహదశ్య న్సర్వాణి సప్తవై భవితా నృపః,
ఇశ్యేతే యేనవధూపా యేభోత్కంఠి వసుంధరామ్.
సప్తత్రింశచ్ఛతం పూర్ణం శేభ్యః శుంగాన్ గమిష్యతి,
పుష్పమిత్రస్తు నేనా నీడుస్థిత్యై బృహద్రథమ్.

కారయిష్యతి వై రాజ్యంసమా వట్టిం సప్తసృపః,
పుష్పమిత్రస్తుతా శ్చాప్తభివ్యంభ సమానృపాః.

భవితావాపి తిశ్యేష్టః సప్తసర్వాణి వైతతః,
వసుమిత్రః సతోభావోఽపి దశసర్వాణి పార్థివః.

పయి వాక్యములనుబట్టి నందగు ప్రుచిత స్థాపింపఁబడిన మూర్యవంశము బృహద్రథునితో (బృహదశ్యుఁడు?) సంతమంచుననియు నాయన నేనానాయకుఁడగు పుష్పమిత్రుఁడనిని సంహరించి ముప్పవయూరు సంవత్సరములు నాలించుననియును నిలియుచున్నది గదా! పయి లెక్కప్రకారము పుష్పమిత్రుని రాజ్యకాలము క్రీ. పూ 184 వ సంవత్సరముతో నారంభించునని నిశ్చయింపవగును. పురాణములచెప్పిన పయియంశమునే బాబుఁడు తనపార్శ్వ చరిత్రమునందును జెప్పిను “త్రైతీయాదుర్భలంద బలదగ్ధన స్త్యుపదేశ దర్శితా శేషవైశ్యః నేనానీరనాశోఽగ్ర మార్గ్యం బృహద్రథంపీదేష పుష్పమిత్రః స్వామినమ్.”

ఈ పుష్పమిత్రుఁడు పాలనీపుత్రమునే రాజధానిగాఁ జేసికొని రాజ్యమును బాలించెను. ఈతని కుమారుఁడగు నగ్నిమిత్రుఁడు తండ్రి జీవించియుండఁగా ‘విదిశా’ పట్టణమునఁ దండ్రికింప సామంతరాజుగాఁ బరిపాలించుచుండెను. ఈపట్టణము ప్రస్తుతము ‘సింధియా’ వారిచేఁ బరిపాలింపఁబడుచున్న రాష్ట్రమునందుఁ బ్రవహించు ‘జేత్యా’ నదీతీరమున ‘భిల్వా’ అను నామముతో వెలయుచున్న పట్టణముతోనభిన్న మయినది. పుష్పమిత్రుని

రాజ్యము దక్షిణమున నర్మదానదీతీరమునఁబడును వ్యాపించియున్నదని తెలియవచ్చును. “అస్తిదేవ్యావర్ణావరోభాతా పిరనేనోనామ, భర్తానర్మదాహతే (మందాకినీతీర) అంతపాలనక్లే స్థాపితః, తేన కల్పాధికారే కళావిద్యాధిగమే ఇయం యోగ్యో భగినై వై దేవై ఉపాయనం ప్రేషితా” విదర్భదేశపురాజగు యజ్ఞ సేనువరును నాతని జ్ఞాతియుగు మాధవసేనువరును జరిగిన వినాదములలో నీతఁడు ప్రవేశించి యజ్ఞ సేనుని నోడించి రాజ్యమును రెండుభాగములుచేసి జగదానందయొద్దను నున్న యొక భాగము నొకరికిని రెండవభాగము రెండవవారికిని నొసంగెను.

“తాశ్చగర్వరదాహతే శిష్టామైతరదక్షిణే,
నక్తం దివం విభజ్యోహో నీతోవ్యకరణా వివ.”

ఇక నన్నిమిత్రుని రాజ్యకాలమును నిర్ణయించుటలోఁ గొంచెము కష్టముకలదు. పుష్పమిత్రుఁడు 36 సంవత్సరములు రాజ్యముచేసిన తరువాత నన్నిమిత్రుఁడు రాజ్యముచేసెనని భాగవతాది పురాణములు చెప్పుచున్నవి. విమర్శకులచేఁ బ్రాచీనములని యొన్నిబడిన మత్స్యవాయు పురాణములందుమాత్ర మన్నిమిత్రునిపేరు లేనట్లు సేనిచ్చిన వైశ్ణోకములనుండి తెలియవచ్చును.

కె. పి. జయస్వామిగారు నీహారు అందు ఒరిస్సాకి సెచ్చి సానైటివారి జర్నలులో (1929 వ సం.) యీ క్రిందివాక్యముల ననుసరించి యొకనూతన సిద్ధాంతమును జేయుచున్నారు.

మత్స్యవాయు బ్రహ్మాండపురాణములు:—పుష్పమిత్రుఁడు సేనానీ దుర్భయవ్యస బృహద్రథమ్, కారయవ్యతి వైరాజ్యం వత్తీత్రింశతి సమాన్యపః,

మత్స్యవాయు పురాణములు:—పుష్పమిత్ర సుతాశ్చాష్టా భవిష్యతి సమాన్యపః.

పై వాక్యములందుండి ‘కారయవ్యతి వైరాజ్యమ్’ ‘సమాన్యపః’ అను పదములబట్టి పుష్పమిత్రుఁడు తనకుమాత్రులగు నెనరుండ్రను సమముగా రాజులను జేసి దేశమును బరిపాలింపఁజేయుచుఁ దాను సేనాపతిగా నాయుండెనని యూహించుట కవకాశముగ చున్నదని చెప్పుచున్నారు. అట్లయినయెడల నీతని కాలమున సార్వ

భౌముఁడు లేనియొక నూతన పరిపాలకసంఘము నేర్పఱచెననియును దానినే ‘వైరాజ్యమ్’ అను పేరితోఁ బిలుచుచుండిరేమో యనియు నూహించుచున్నాఁడు. అప్పుడు పుష్పమిత్రుఁడు సేనాపతిగా నుండియే తన యశ్వశిఖర యాగమును జేసెనని యూహింపవచ్చుననియును వ్రాయుచున్నారు. ఇట్లు పుష్పమిత్రుఁడు సార్వభౌముఁడైన తరువాతఁగూడ సేనాని యనియే పిలువఁబడుచున్నట్లు ‘అయోధ్యాశాసనమును బట్టియు మాళవికాగ్ని మిత్రము నందలి యీక్రిందివాక్యమును బట్టియు నూహింపవచ్చును. “యజ్ఞశరణాత్ సేనాపతిః పుష్పమిత్రో వైదికసంపుత్రమాయామృతం అగ్నిమిత్రం స్నేహాత్పరివ్యవ్యజ్ఞ అను దర్శయతి.”

ఈసేనానీతత్వమువలన యుష్పమిత్రుఁడు సేనాని యని యర్థముచేయఁగూడవనియును మొదట సేనానిగా నుండి తరువాత రాజుగుటవలన పుష్పమిత్రునకు సేనాని పుష్పమిత్రుఁడను నామము వాడుకయందు గూఢముయి యున్నదనియును నూహించుట యుక్తమని ‘పండితో’ గారు వ్రాయుచున్నారు. జయస్వామిగారు యూహించిన దానికంటె ‘పండితో’ గారి సమన్వయము యుక్తముగా నున్నట్లున్నది. వైరాజ్యమును దానినొక్కపదముగా గ్రహించి యప్పుడొక విజాతీయుడు ప్రభుత్వముండెనని యూహించుటకంటె బయికల్పనయే సమంజస మనకతప్పదు. ‘వైరాజ్యమ్’ అనుదానిని ‘వై, ‘రాజ్యమ్’ అని రెండుపదములుగా విభజించి యర్థముచెప్పుటయే యుక్తమని మనము మరొకచోలిని బరిశీలించునెడలఁ దల యవచ్చును. ‘వై’ అనునది సాదాపూర్ణార్థమెన్నియో సార్లు ప్రయోగింపఁబడుచున్నట్లు స్పష్టము. ఇక ‘కారయవ్యతి’ యను పదమునకు రాజ్యము చేయించుననికదా యర్థము దానినెట్లు సమన్వయింపవచ్చునని యడుగవచ్చును. సేనాని పుష్పమిత్రుఁడు తాను సార్వభౌముఁడయి యున్న కాలముననే దన పుత్రులందఱిని దేశము యొక్క విశ్వజ్ఞుభాగములకు రాజులుగా నియమించి పరిపాలింపఁ జేసెననుటయే యర్థమని యూహింపవచ్చును. దీని కన్నిమిత్రుఁడు విదికాపట్టాగమననుండి యాభాగమును బరిపాలించుచుండెననుటయే దృష్టాంతమని చెప్ప

నగును. పుష్పమిత్రుని యనంతరము దత్తుత్రుండగు ఘ్ని మిత్రుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చెనని భాగవతాదిపురాణములు చెప్పుచున్నను మత్స్యవాయుపురాణము లాతని పేరిని స్మరింపలేదని నే నుదాహరించిన శ్లోకములబట్టి తెల్లయగుచున్నది. పుష్పమిత్రుని యనంతర మేడు వర్షములాయన కుమారుఁడు రాజ్యముచేసినట్లును నాయన యనంతరము వసుమిత్రుఁడు రాజ్యమునకు వచ్చినట్లును గ్రందివాయుపురాణవాక్యములవట్టి నిర్ణయింపవగును. “భవితాచాఽపి తిజ్జేర్హిష్ఠః సప్తవర్షాణి వైతతః, వసుమిత్రః కుతోభావ్యో దశవర్షాణి పార్థివః.” మత్స్యపురాణవాక్యమునబట్టి యాత్యేప్తకుమారుఁడు వసుత్యేప్తుడని తెలియవగును. “భవితాచాఽపి వసుత్యేర్హిష్ఠః సప్తవర్షాణి వైతతః” పయిరెండు పురాణములనబట్టి యగ్నిమిత్రుఁడేకాలమునను సార్వభౌముఁడయి పరిపాలించినట్లుగాని యాతఁడే తండ్రికి పెద్దకొమరుఁడనిగాని యూహించుట కవకాశములేదు. కాని తక్కిన పురాణవాక్యములనబట్టి యగ్నిమిత్రుఁడు కొంతకాలము సార్వభౌముఁడయ్యెనని నిర్ణయించుచున్నారు.

ప్రస్తుతపు గృహజరిగిన కాల యగ్నిమిత్రుఁడు తండ్రి యధికారముక్రింద దక్షిణభాగమును బరిపాలించుచుండిన కాల మేయనిశ్చయము గావున నీకథ పుష్పమిత్రుని పరిపాలనమయొక్క కుదిపంతర్గతములలో నని చెప్పవగును. పుష్పమిత్రునిపాలన కాలము (184-148 క్రీ. పూ) అందు 155-81 (క్రీ. పూ) సంవత్సరములలో మి నాండరు పుష్పమిత్రుని రాజ్యముపై దండెత్తెనని తెలియవచ్చుచున్నది. ఈమినాండరు సాకేతివట్టణమును జయించి పాటలీపుత్రము బలికుఁడొక వచ్చినట్లు విశ్వేంటుస్మితుగాన తమగ్రంథమున వ్రాయుచున్నారు. ఆయుధమునఁ బుష్పమిత్రునికే జయము లభియింపఁగా మినాండరు వెనుకకుఁ ద్రోసివేయఁబడెను. మాలవీకాగ్నిమిత్రునందు వసుమిత్రుఁడు యజ్ఞాశ్వమును రక్షించుచు నుపనులతో యుద్ధముచేసి వారిలోడించెనని వ్రాయఁబడెను. “స సింధోర్మక్షిణోశ్శాసినీ చరన్తుశ్వానీకేన యవసావాం నిషిద్ధః, తతఃకథయోః సేనయో ర్భవసానీక సమర్థ్తః.” ఈసింధునది పంజాబులోని

సింధునదిగాదు. రాజపుత్రస్థానములో నున్నది. ఈ యవనులతో యుద్ధమునే మినాండరుతోడి యుద్ధమునుట యయ్యుక్తము. దీనికశ్వగ్రహణము నిమిత్తము. ఇంతకు పాటలీపుత్రముపై వీరుండగు మినాండరు దండెత్తి వచ్చినప్పుడు పుష్పమిత్రునివంటి నేనాని తన మనుచుని మాత్రమంపి యూరకుండుననుట యయ్యుక్తముగా లేదు. కాబట్టి వసుమిత్రుఁడు యవనులను జయించి యజ్ఞాశ్వమును దీసికొని బుచ్చుటకును మినాండరు పాటలీపుత్రముపై దండెత్తుటకును సంబంధములేదు. ఇంక వశ్యమేధ యాగమును బుష్పమిత్రుఁడు వశ్యమకాలమున శత్రువుల నందఱను జయించి శాంతుఁడై స్థిరమాంబుడై యున్నప్పుడు చేసెననుట యయ్యుక్తముగాదా! కావున వశ్యమేధ యాగప్రయత్నము క్రీ. పూ. 158 వ సంవత్సరమునకు దగువాతనే జరిగియుండుననుట నిశ్చయము. పుష్పమిత్రునిచే గొలుతఁ బారగోలఁబడిన యవనులు సింధునదీ ప్రాంతములకుండింకను నండఁగా వారితో వసుమిత్రునకు యుద్ధము జరిగెననియును సూహించుట యయ్యుక్తము. ‘అశ్వానీకేన యవసావాం నిషిద్ధః’ అని చెప్పుటవలన యవనవైద్యము తోడనే యతనికి యుద్ధముజరిగెను గాని మినాండరు నేనావతిగా నుండినప్పుడు గాదని తెలుచు న్నది. సింధునదికి దక్షిణప్రాంతమునందున్న యవన వైదికులు గొండలు దగ్గఁగ దిరుగుచున్న పుష్పమిత్రుని సవనాశ్వముఁగాంచి యింతకుమున్నాతనిచే నోడింపఁబడినవారు గావున నాకారణమున దానింబట్టగా వారికిని వసుమిత్రునకును యుద్ధము జరిగెననుట యయ్యుక్తము. కావున క్రీ. పూ. 158 సం॥ నకును క్రీ. పూ. 148 వ సంవత్సరమునకును వదును నీయశ్వమేధము జరిగెనని యూహింపవగును. కాబట్టి మనకథాకాలమీ యొందునం వత్సరములలో నెప్పుడో యొయుండవచ్చును.

ఇతఁడ గ్రీష్మ పూర్వము 57 వ సంవత్సరమును సంబంధించిన విక్రమార్కుని కాలముననే కాళిదాసుఁడుండినయెడల (సూనుకు మొదటివ్యాసము) నీతనికిని గథా కాలమునకును కుమారు 100 వత్సరములు భేదమున్నదని చెప్పవచ్చును. కావునఁ గాళిదాసున కగ్నిమిత్రునిదర్శలన్నియును శబ్దలవలన వివరింపవచ్చుగానీ

యుండుననుట యుక్తము. తనకాలములోని వారందఱు కును నీచరిత్రము పరిచితమునియే గాఁబోలు దీనిని గారి దాగుండు దన తొలిసాటకమునకుఁ గభగానెత్తుకొనెను. ఈతఁడీకథ వ్రాయునప్పటికి పాటలీపుత్ర సింహాసనము పయి సంగవంశపురుషుడైరాజు పరివాలించుచుండెనో లేక కొలదికాలమునకు ముందే శుంగవంశ మంతరించి కాణ్యకుల పరిపాలనమునకుఁ దొడఁగినో తెలియనవకాశములేదు.

యాపకమునందు వచ్చిన పాత్రములలో, నన్ని మిత్రుఁడు, పశుమిత్రుఁడు, పుష్పమిత్రుఁడు నను మూవురును చారిత్రక పూరుషులనుట నిశ్చయము. యజ్ఞ సేనఁడు పీఠసేనఁడు మృగసేనఁడు, గూడ చారిత్రక పూరుషులై యుండఁ మ్మినియే తోచుచున్నది. మాళవి కాదులు కల్పితపాత్రముగా లేక చారిత్రకముగా చెప్పఁ బాలముగాని పరిచారికాదులు ముదిలగునారు కల్పితపాత్రములనియే చెప్పక తప్పదు.

మాళవికాన్ని మిత్రపుగఁ జూచిన కథన గుణా ధ్యుని బృహత్కథనుండున్నది కథాసరిత్యంగమునందలి బంధుమోసరిత్రమునబట్టి యూహింపవలయును. కాని కాలిదాసుఁ డీకథను గ్రహించి వ్రాసెననుట యశుంద్యమేమోయని తోచుచున్నది. గుణాధ్యుఁడు క్రీ. వె మొదటి శతాబ్దముననుండి యుండినవచ్చునని బుద్ధులుగారు చెప్పుచున్నారు.

౫

మాళవికాన్ని మిత్రునినందలి కథాపటము నెల్ల నప్పుడు కవి సేవకాంతింపులనెట్లెట్లు చేర్చి కలిపెనను విషయమును బరిక్షింపవలయును. ఇందలి కథన ఫలము మాళవికాన్ని మిత్రుల వివాహము. అన్ని మిత్రుఁడు మాళ వికాకృతిని జిహ్వాపటమున జూడకముం దామ విదిశా పట్టణమును జేరుటకొక పెద్దకథగలదు. ఆకథయంత యను రంగముపైఁ బ్రవర్తింపఁబడుటకు వీలులేక కవి దానిని ముదటి విమర్శభాగమునఁ జెప్పించి వేసెను. మాధవసేనఁడు విశాఖాపట్టణమునకు బయలుదేరుట మొదలుగా మాళవికయుఁ బరివ్రాజకుడు వచ్చిచేరునటకును గల కథ మాత్రమే రంగప్రదర్శితముగు కథకంటెఁ బెద్దది

గాను నెక్కువ రుచికరములగు సన్నివేశములు గలదిగాను రసపోషణమునకు మిక్కిలియు ననువైన పట్టులుగలదిగా నునున్నది. తుదియంకమున నన్న ననుమిత్రునిజయము, ముష్పమిత్రుని యాగము మొదలగువిషయములు గూడ మధ్యము కథకంటె నెక్కువరుచికరముగా నేయున్నవి. రంగప్రదర్శిత కథాభాగము సారస్యసామ్రాజ్యమునకుఁ విదర్భరాజ్యమునకును సంబంధించియున్నది. విశాలముగు పటముగా నర్థమిత్రుభాగమును మాత్రము కవి చూపింప సాగెను. ఈమధ్యభాగముతోడి సంబంధమున్నను లేకున్నను మిలిన గొన్ని సంగతులను గవి చూపింపక తప్పినదిగాదు. మాళవికాన్ని మిత్రుల ప్రణయకథను భాగమునకు సామ్రాజ్యకృత్యంఁ గల సంబంధమును వీలైన చోట్ల నెల్లను గవి చూపించుటకుఁ బ్రయత్నించెనని యాచుతులనియు ననుకులట్లేయున్నవి. ప్రథమాంకమునందు విదర్భరాజుపయి డండెత్తుటకు ప్రయోమును బంపవలసినదిగా నుత్తరువయ్యెను నన మెఱుగుదుమే గాని యా తరువాత నదియేమయ్యెనో దానినిన నన కథానాయకునకుఁగాని, నాయికకుఁగాని యెట్టిసంబంధమున్నదో మనమెఱుగఁజాలము. అవిషయమిప్పుడే విస్మృతముగుచున్నది. 2, 3, 4 అంకములలో మరల నీరాజు కార్యపుగొడవగు మనమెఱుగము. అందున యంకమున మాత్రము ప్రవేశకమాలమున పశుమిత్రుఁడు యజ్ఞరక్షణార్థము పోయియుండెనని చూచింపఁబడుటలన రాజు కార్యవిషయకమగు మత్యయొక నూత్రము గ్రహియింపఁ బడినదేగాని ప్రథమాంకగృహీత నూత్రము విస్మృతమయినట్లేయుండి పునః పరామర్శలేకుండవది. మఱువలయునయంకము తుదివే యీరెండునూత్రములనుత్రొక్కి కథకుఁ గలుపఁబడినది. పశుమిత్రుఁడు యజ్ఞరక్షణార్థము వెడలెనియును నాతఁడు ధారిణికుమారుడనియును మన మెఱుగుదుమేగాని యతనికిని, యతనికార్యముగు యజ్ఞరక్షణమునకును ప్రధానప్రయోజనమును నాయికా నాయకులసమాగమముతో నియతముగు సంబంధము లేక పోవుటచే నాకథాభాగమునందు మనకేమియును బట్టదలయు రుచియుఁ గలుగదు. కుమారవిజయముచే ధారిణి యనంద పరవశయయి మాళవికను రాజునకర్పించినదేమో

యని యూహించుచును గాని యంతకుముందే యామెకట్టి సంకల్పముగలదని విమాపకునిమాటలవలనఁ దెలియనగును. మొట్టమొదట మాళవికాపరివాయము కలుగునంతటనే యామె యొక యున్నతగుటుంబకాత యని మనకు స్ఫురియింపఁజేయుటకీ వాక్యములను గవిగారి దానునిచ్చే జెప్పించెను. “భద్రే! తద్విధానమునులభిత్వాత్ పృచ్ఛామి.” “ఆకృతి వివరప్రతిభాతాత్ ఏ నామనూనపక్షకామి సంభాషయామి” నిర్భయరహితములగు నీవాక్యములు మన కామె జన్మాధికమును గనుంగొనుటలోఁ గొంత కాతూహలమును గల్పించును గాని తుదియంకముఁకుఁ బోవునట్టి కాతూహలము గొంచెదును సంభవింపును. ఇంతకును మాళవికయొక్క యున్నతజన్మమును దెలుపుటలనఁ బాఠకుల మనస్సులలో నామెను గుఱించిన పక్షపాతమును, నెట్లైనను రాజుతో నామెను వివాహము గలుగునాయను నాశయును గల్గించుటకంటె చేతుప్రయోజనములేదు. ఈమె యుత్తమకుల సంభాతముని మనకుఁ గవిచెప్పునది మాళవికాగ్ని మిశ్రుల వివాహము చాలసహిషింది సిద్ధమైయుండును గావున నీనూతనవిషయము నెఱుంగుటలనలన మనకు గలుగఁజులినంతటి గూఁపము గలుగదు. పెండ్లియైనది నీజరలజ గారు గి వాయను శాంతిహృత్తి మే కలుగుచున్నది. ముఖ్యము ప్రాయశ్చిత్తయందును బాతకుల నాకర్షింపఁగల బలమంతఁగా తీరండుటచే నీకథ యూగవ్యశీపురూర వసులచరిత్రమువలెగాని, శివంతలాచరిత్రమువలె గాని పాతకవిగ్ధమును ఫలైకచిత్తతన గల్గింపఁజాలదు. ఇంతి యాకా మాళవికను పెండ్లియాడుటకు రాజునకుఁ గల ప్రతిబంధములుగూడ తాను దాటలేనంతటివికావు గావునను, నాతిఁడిమెపై మోహముగూని యున్నాఁడు గావునను, స్త్రీబలవంతమును సులభముగా వశముఁజేసికొని వారియనుమతిని రాజు పొందఁగలఁడు గావునను బాతకులకు సిద్ధప్రాముఖ్యమైన మాళవికాగ్నిమిత్ర వివాహకార్యము నందును విశేషము పట్టుట కలుగదు. “సంవత్సరోపావరసేయో నిరర్థకస్తురగో విప్రుస్తః” అని చెప్పుటచే వసుమిత్రుఁడొక్క సంవత్సరమునకుముందే తురగరక్షణకార్యము చెడలియున్నను నాతనిగుఱించి కొంచెమైనను

గవి తెలుపకుండుటయు విశేషము రసోత్కర్షణను గలిగింపఁజాలదు. ధారణి వసుమిత్రునియాగమనమును గుఱించి బ్రాహ్మణులకు దానములు చేయుచున్నదని యొదవయంగము మొదటవాత్రమే కవితెచ్చెను. దీనినిబట్టిమాడఁగాఁ గవి యాయజ్ఞమునకును బ్రాహ్మణ్యమును సంబంధమును గల్పించుటకుందెవ్వము గలవాఁడై యున్నను నట్టి సంబంధమునుగూర్చుట కాతని కవకాళము లేకపోయెనని గేలుచున్నది. ముందుపయోగపడునట్టి సర్వముద్రాంగుల యగ సంపాదనమును గవి ప్రభుమాంగముననే నూచించుట యంతయుఁ బ్రశంసనీయము. రూపకమునందుఁ బ్రదర్శింపఁబడిన పద్ధతులలో ‘యాదృచ్ఛికసంఘటన’ లేక ‘దైవికకార్యసంఘటన’ (The introduction of the Accident) చాల నెల్లముగా నున్నది. ఇంతియగాక యాకథయందతిగా నున్న విధానముగ (The introduction of the Supernatural) విశేష మవకాళము లేదనియు ముందే తెలిసియున్నాము. ఇన్నివిషయములలోఁగూడ లోటులున్నటులు మిమర్శనపై దేలినను మొత్తమువూదఁగఁగ జరిగినప్పుడానందము పుట్టకయుండదు. కావుననే యాకావ్యము రసాంతరిని చేప్పనగును.

ఇక మాళవికాగ్నిమిత్రము రూపకములలో నేతెగకుఁజేరినవో విమర్శింపఁ జాలయును. దశరూపకములలో నాటకలక్షణము.

“నాటకం భావతృప్తిం స్యాశ్చింత సంక్షిప్తమన్వితమ్
విలాసర్థాదీనదాన్యకం నానావిధూతిభిః
సుఖదుఃఖసమర్పిత నానారసవిరంతరమ్
పంచాదికా దశషంఠస్తత్రంతాః పరిశ్రితాః
ప్రఖ్యాతాః పితౄరాజర్షిః ధీరోదాత్రఃప్రతాపవాక్
దీర్ఘోద్దీధిన్యాదీర్ఘోనా గుఃవాన్నాయకోమతః
ఏక ఏకభవేదంగీ శృంగారోపీరషిషవా
అంగమన్యేరసాస్పర్శ్య కార్యనిరహుణ్ణేఽద్యుతః
చత్వరః పంచమాముఖ్యాకార్య న్యాపుతపూరుషాః
గోళుచ్ఛాగ్రసమాగ్రుతు బంధనం తస్యైర్దితిమ్.”

మాళవికాగ్నిమిత్రమునందలి కథ చారిత్రకము గావున నిత్యుది ప్రఖ్యాతియనియే చెప్పనగును. సంధి

విభాగము వెతకజేయబడును. విలాసమునగా నాయకునియొక్క చిత్రమైనదృష్టియుఁ గలియు, సస్మితముగా నున్న వాక్కులగువాఁడనని యిందున్నవని చెప్పవలయును. ఋద్ధియనగా నాయకుని యభ్యుదయము. అదియును నిందున్నది. నఖిలములను దృష్టికిఁ దావలయును. అంకములయియున్నవి. ప్రఖ్యాతసంస్కృతుల రాజర్షియనగు నగ్నిమిత్రుడు నాయకుఁడు. ఈతఁడు శృంగారప్రధానుడగు నాయగండయ్యకు శిష్యులు స్త్రీలొలుడు మాత్రమేగాక ప్రతాపవంతుడని చెప్పబడుకని యజ్ఞనేనాదులతో యుద్ధమును గల్పించెను. ఈతఁడు ధీగోదాతుఁడు, గుణవంతుఁడు. ఓర్పు (క్షమ) గలవాఁడుగావుననే మదనసాయకతప్రతి డయ్యను నంతఃపురస్త్రీలయెడఁజూపవలసిన యాదరమునకు లోటరావండవారి యనుమతిపైనే వివాహమునకుఁగడంగెను. మాలవికాగ్నిమిత్రుల శృంగారరసమే కావ్యవ్యాపియై యున్నది గనుక నిందుఁ బ్రధానరసము శృంగారమనియే చెప్పవలయును. అన్యరసములును నంగములుగా బ్రవేశించియున్నవి. నిర్వహణసంధియందు మాలవికా వివర్ణదేశాగతపరిచారిలు గుర్తించునప్పు డన్యరసము. విమాపకుని వర్ణించే నక్కడక్కడ హాస్యరసము. కాకి మాగ్ధమునఁ దనకుఁ గిరాతక వైషమ్యములచేఁ గలిగిన విపత్తును వర్ణించునప్పుడు భయానకరసము. వసుమిత్రుని యొక్క విజయమును వర్ణించునపుడు వీరరసము. మునుతి మరణవర్ణనముకగణము. ఇట్లు డక్కిన రసములును నంగములుగా నక్కడక్కడఁ గొంచెము గొంచెముగా నుద్భవించియున్నవి. నాటక కథావిధానమునందు సంధి సమన్వయముచేయుట కొంచెము కష్టమగునని. దీనిని నిర్ణయించునప్పు డభిప్రాయభేదములు సాధారణముగాఁ గలుగుచునేయుండును. కొన్ని నాటకములలో నియ్యవి నుద్భవముగానొందవు. ఇందలి రైసంకములును నగునగా వైదసంఘటన చెప్పవచ్చును. ఇతివృత్తస్య భాగాన్యః పంపసంధయః' నాటకఫలము మాలవికాగ్నిమిత్రులవివాహము. ప్రథమాంకమున రాజమాలవికాచిత్రమునుకాచి నప్పటినుండియును మాలవికారూపమును బ్రత్యక్షముగాఁ జూచుట కిచ్చగతిగియే యుండుటచే

మొట్టమొదటనే యారంభావస్థకచ్చినది. రెండవ అంకమునందు మాలవికా నాట్యాదులవలన నామెఁగాంచి యామెయందును ప్రేమబీజమును నెలకొల్పుటవలన యత్నావస్థ తనిచెప్పవలయును. మూడవ అంకములో మాలవికాసమాగమముతోఁగల రాజు నిరీక్షించుచు నిరాపత్తికిఁ దానుజేసిన వాగ్దానమును స్మృతికిఁ దెచ్చుకొని కార్యమునెట్లు సాధించుటయని యాపాయపాయములఁ జింతించుచుండుటచే ప్రాప్త్యాశ. నాల్గవ అంకమున విమాపకుని యాపాయముచే మాలవికాసంయోగము నిశ్చయముగావున నియతాప్తి. ఆయినవయంకమునందు మాలవికావివాహముచే ఫలగమము. అర్థప్రకృగులగు బీబాదులను నిరూపించుటకు మాలవికాగ్నిమిత్రవ్యాఖ్యాతయగు కాటయనేముఁడు ప్రయత్నించెనుగాని బీజబిందువులను గొన్నిసంస్కృతములను నిరూపించి విశిషేష. 'అపూర్వయం దారికేత్యారభ్య దర్శనపథాత్ రత్యుత ఇత్యం' నేన వాక్యకదంబేద గమ్యమానః మాలవికానో నరో రాజ్ఞోఽభిలాషః అత్రనాటకే బీజమిత్యనుసంధేయమ్.' రాజునకు మాలవికా దర్శనమునందు గల యభిలాషయే బీజమని వైవాక్యముల యభిప్రాయము. ప్రథమాంకముయొక్క తుదిని దీనితోపముచేతఁ గథావిచ్ఛేదము జరుగుచుండఁగా నట్లు కాకుండుటకు విమాపకుఁడు గణవాసునిఁ బ్రోత్సహించుచేసి యాతనికిఁ గోపము పుట్టించి కళసానుట కుఁకాశము గల్పించును. ఇత్యుదియేబిందువు.

“అత్రదేవీకోపేన విచ్ఛేదేప్రాప్తే విమాపకకృత ప్రోత్సహనస ఉత్తరాంశోపయోగిశ్చైవ అవిచ్ఛేద కారణత్వాత్ బిందురిత్యుత సంధేయమ్.”

మొదటిఅంకమున నారంభావస్థయును బీజమును గలియుటచే ముగిసంధి కలిగినది. రెండవ అంకమున బిందువును యత్నావస్థయును గలియుటచే బ్రతిముఖ సంధిగలిగినది. ఇక మూడవసంధియగు గర్భసంధిని నిరూపించు సమయమున కాటయనేముఁ డిట్లు వ్రాయుచున్నాఁడు. “సాతమస్వినీతి.....అశ్రీప్రాప్తి సంభావనయా ప్రాప్త్యానామ తృతీయావస్థానూచితా, అనయా ప్రాప్త్యాశయా బిందోః సమన్వయాద్గర్భసంధిఃతి

మంత్రవ్యము." ఈవిను బెక్కిడినని మనము పరిశీలించిన యెడల రెండవ యంకపురుదిని రాజు మారణవిమోచనపు సంకల్పపురస్కృతి లెస్వరివైనది గూడఁ బ్రేమగలవాడను గానని చెప్పు శ్లోకమును వ్యాఖ్యానమునకునేయు సందర్భముని వ్యాఖ్యాన యిట్లువ్రాసెనని తెలియవగును. "అత్రాంకే మారణి కానిమగ్న" గణేశకథావిచ్ఛేదేతి సర్వంః పురత్యాదివా గన్యమనోరాజ్ఞోఽభిలాషతి కేతు ఉత్తరాంక కథాపాతుత్వాత్ బిందుత్వనుసంధేయమ్." ఇట్లు చెప్పటకంటె నిరాసతికథనే పతాకగా నెంచుకొని దానికిఁబ్రాప్త్యాంతోఁ గలుగుసంబంధము మూలమున గర్భసంధిగర్భవదుట ముత్తమమని నాకుఁ దోచుచున్నది. "వ్యాపిప్రాసంగింపుత్రంపతాకేత్వభిధీయతే—యథాకాకుంతలేవిదూషకస్య చరిమ్" కాటయతేమనిప్రకారము రాజునభిలాషతికేయమునే బిందువుగా (వర్ణప్రకృతి) దీక్షింతుటయు క్తముగా గనుపట్టుదు. రాజునభిలాష యవసానికేమనుగాని గర్భప్రకృతిగాదు. ఇంతకును పతాకమను బ్రాప్త్యాంతమున గలుగు సంబంధముననే గర్భసంధి గలుగునటు ముప్రసిద్ధము. నాల్గయంకమున విమర్శసంధిని నిరూపించుచు "విదూషకః—అప్యత్రోపాయః" అనువాక్యముపై వ్యాఖ్యానము నిట్లు వ్రాసెను. "అశ్రిరజ్ఞః కర్ణే విదూషకోక్త ఉపాయః నియమేన మారణికాప్రాప్తికేతుత్వాత్ నియతాప్తిర్నాను పశురావస్థానూఽతా, అత్ర పూర్వం ప్రకరిస్తానోక్తబీజస్యానయనియతాప్త్యా పమన్వయా దవచుగోనాను చతుర్థసంధిః ప్రతిపాదితఇతి మంత్రవ్యమ్." పైపమన్వయము ప్రకారమునిందుఁ బ్రకరించినయందుఁ దత్ఫలమున బిందువు నచ్చినదనియును గాలునకునేమని యభిప్రాయము. దీనినినుసరించియే మూడవ యంకపు వ్యాఖ్యానము ఈదిని "అత్రిబీజనుసంధానా దాక్షిణ్యో నానుసంధ్యంగ ముక్తంఽవతి. ఇదమనుసంధాన పేవోత్తరాంకకథోపయోగిత్వాద్విందు రిత్వనుసంధేయమ్." అనివ్రాసియున్నాడు. "ప్రాసంగికం ప్రదేశ్యంపరితంప్రకరిమతా—యథాకులపత్యంకే రావణబటాయు సంవాదః." అనులక్షణమునుబట్టి విదూషకుని ప్రయత్నము ప్రకరియని నిర్ణయింపవగునని నాకుఁ దోచుచున్నది.

ఈప్రయత్నము కథకు మిక్కిలియు నావశ్యకమైనది. విదూషకుఁడు చెప్పిమాటల వలననేగదా నియతాప్తి నచ్చినది. అతని ప్రయత్నమునే ప్రకరియని చెప్పవచ్చు నాయని యెవ్వరైనను సందేహింపవచ్చును. కాని నియతాప్తి కనువది యవస్థాభేదము గావున నొక్కరిమాటల వలన నాయనస్థ నాయకుని నుండుఁ గలుగుట కనుపపత్తి లేదు. అట్లు నియతాప్తి కలిగినయంతరము విదూషక ప్రయత్నముచే సంధిగలిగినదని చెప్పవచ్చును. కావునఁ బైసంకము ముపుట్టుటకేయనకాళములేదు. పైప్రకారమున నేగాక నియతాప్తిని బూర్వ్యాంకోక్తమగు పతాకమను (ఇరావతిచరిత్రము) నీయంకమునందు సంబంధముగలుగుటచే విమర్శసంధియనిగూడ నవచ్చును. కాని రెండవ పద్ధతికంటె మెఱిపదతియే నాకు నుంచిగాఁ దోచుచున్నది. అయినయంకమునందలి యుపసంహృతిసంధిని నుజింపి నిర్ణయముచేయు సమయమున 'కాంతాం వివింశ్యకులభేదరసప్రయోగాం —' అను శ్లోకమునకు వ్యాఖ్యానమునేయును గాలుయనే ముఁడిట్లు వ్రాయుచున్నాడు. "అత్రిమారణికాయాప బీజానుసంధానాన్సంధిర్నాను నిర్వహణ సంధ్యంగముక్తంధివతి" ఇంకిత ముందు నాల్గవయంకమునకుదిని "ఇదం నూలవికాకృతముద్వాపపాలికానుసరణ ముత్తరాంకోపయం కత్వాద్విందు | రిత్వనుసంధేయమ్." అని చెప్పియున్నాడు. దీనిని బట్టి మూడు నాలు గంకలులవలెనే యిక్కడను బిందుయోగముచేతనే యుపసంహృతసంధియను నభిప్రాయమువలె గనుపట్టుచున్నది. ఇంకను పసంహృతిసంధి ఫలాగమమనెడి యనన్యకోడను, కార్యమనెడు వర్ణప్రకృతికోడను గలుగుచున్నదనట కాస్త్రపమ్యకము. ఫలాగమమనన లక్షణము "సానుస్థా ఫలయోగః స్వాత్మయః సమగ్రఫలదయః" పంచనాంకమున రాజు విదూషకునితో "సఖే మదఃకృతమృత్యునిష్ఠితేన్యాయా ధాదిత్యాః పూర్వపరితైః పంభావ్యతే ఏకత్." అని చెప్పు వాక్యములకుబట్టి ఫలనిధియైనదను నూహ నిగ్రహముచున్నది. ఇదియే ఫలాగమమనెడివపస్థ. "బాధకబాధనేన ఫలపర్యంతత్వాద్దార్ధ్యం ఫలాగమ ఇత్యర్థః" అని ప్రతాపగుప్తీయ వ్యాఖ్యానమున 'ఫలాగ

మానస్ వినింపఁబడినది. కార్యమునకు లక్షణము “అక్షేపింతుఁడత్యంతమారంభోయన్ని బంధనః సమాప నంతుఁడత్యంతతత్కార్యమితిసన్మృతమ్”. శ్రతాపరుడ్రీ యనునందు “కార్యవిర్యాహక్యత్ ఫలే” యని లక్షణ మువ్రాయఁబడినది. “కార్యమితి ప్రధానఫలనిర్వాహ కోఽంతిమః కథానముః కార్యమిత్యర్థః” అని వ్యాఖ్యా నము నేయఁబడినది. వైలక్షణ్యములఁబట్టి యొకపంజరము నందలి కార్యము ధారిణి మారణికను రాజు నకిచ్చుట. ‘లేవీ—(మాలవికా మంగుడవపరీక్షకృత్యై) ఆర్యపుత్ర! ఇదానీమహాంప్రతీచ్ఛసి అని యొకరు యంకమునందుఁ జెప్పుచున్నది. కార్యమునకును ఫలారణ్యమునకును సూచనములుచే నీయంకమున నుపసంహృతిసంధియని చెప్పవలయును. ఆర్యప్రకృతుల యొక్కయు నవస్థల యొక్కయు సామాన్యప్రసాదమును గుఱించియు వస్తువునందలి యొట్టునియతిములను విషయమును గుఱించియు ముందువ్యాసములలో వినింపఁబడినది.

ఇక నీనాటకముయొక్క కాలరీమితిని నిర్ణయింపవలయును. పంచమాంకమునఁ బరివ్రాజక, మారణిక యొక సంవత్సరము నేవగురాలుగానుండి యనంతరము త్రయోదశగుభర్తనబొందఁగలదనిచెప్పుచున్నది “సంవత్సర మాశ్రమియం ప్రేమ్యభావమునుధూయ—” ఈమాటలను బట్టి మారణిక యంతఃపురమున నొక్క సంవత్సరము పరిచారికగా నుండెనని నిశ్చయము. తుదిని నడు మిత్రుఁడు యజ్ఞశ్వము నొక సంవత్సరము రక్షించి జను మతోఁ దరిగివచ్చెనని చెప్పఁబడుటచే నాతఁడు యజ్ఞ రక్షణార్థము బయలు వెడలుటయు మారణిక సేవరాలుగాఁబ్రవేశించుటయు నొక్కకాలముననే జరిగియుండు వలయును. మొదటి విష్కంభకమునకు ముందే యొక కాలమున రాజు మారణిక చిత్రమును జూచియుండుటయును, చూచిన యల్పకాలమునకే విదూషకునితో మారణికను జూడవలయును గావున నెద్దియేని యవకాశమును గల్పింపునని యడిగియుండును. మఱి కొన్నిదినములకే ప్రథమాంకము ప్రారంభమగుచున్నది. రాజకార్యములయందు మంత్రియరు వాహతకుఁడు విదర్భరాజు నోడించుటకై నీనలఁబంపవాఙ్గాకింపఁబడినది. ప్రేమకార్య

ముల మంత్రికగు విదూషకుఁడును నాసమయముననే వచ్చి మారణికాదర్శనమున వసాయమును బన్నితినని చెప్పును. మొదట మారణిక చిత్రమును జూచుటకును బ్రథమాంకమున మంత్రితోఁగలియుటకును నడుమ జాల కాలముండుట కవకాశములేదు. ఉన్నకుఁడైనరాజు చాలఁకాలము నిశ్చింతపఁబాలఁడు. ప్రసాదాంకమును నిశ్చయించును మొదటి మధ్యాహ్నమునకే పూర్తిమయ్యెను. ప్రథమాంకమునందలి గాటకైనందుననే వారందఱును సంతకాలపుఁబోయి ప్రదర్శనమును గాంచినట్లు చేలుచున్నది. అనాటికిఁ బరీక్షనునిలిపి వారదస్తునియరునాఁడు పరీక్షింతునని రాజు చెప్పిపోయెను. “ర్యదీయముపదేశం శోఽన్వేదిత్యైవమి.” అప్పుడే సంతకాలము గూడ వారంభమై యుండుటయును.

మూడవంకమునందలి ప్రవేశకమున పచ్చిపరిచారికల మాటలవలన వారదస్తుని పరీక్షజరిగినదనియు గణనగుండే శిష్యాధ్యక్షముచే నధికుఁడని నిర్ణయింపఁబడినదియు మారణికకృత్యంబు యున్నదనియునుఁ జేలుచున్నది. “మారణికాక్షేపమిదనేమి అనుభూతముక్తేఽమాలతీమాలా మ్లాయసు నాలక్ష్మ్యే” అనుంకముననే రాజుగూడ “ఆత్మాసమగూఢకృతీరంజనం స్యాద సతివయితాలింగనశుభే” అని చెప్పుచు దాని గృహించినట్లు చేల్పుటచే సంవయంకమునకును మూడవంకమునకును నడుమ గొన్ని వారములైనను జరిగియుండుటయును, మూడవంకపుఁ బ్రవేశకమును నఃకరితిమును నొక్కరినముననే జరిగియుండుటయును, “మధుకరికా అహమివ్యవ్యధి చిరాయనాశకును మోద్దమస్య తపనీయా శోకస్యకోపాద నిమిత్తం దేవైశ్చ నివేదయామి.” అని చెప్పి యానాఁడే దేవికావిషయమును నివేదించెను గావున నానాఁడే యశోకదోపాదముగూడ జరిగెనని యూహింపవలయును. “రక్తకురగంకాణ్యుపాయనం ప్రేమ్య నవవసంతాసతారవ్యపదేశేన—” అని చెప్పఁబడిన వాక్యమునలకును ముందుచెచ్చునర్థము నలనను నదిసంతాపతారసమయమని తెలిసికొనక తప్పదు. ఆదినమునుండి యొడుగినములలో నశోకము పుష్పింపవలయునని ధారిణి చెప్పటఁజేసియు నాల్గవంకము తుదిని “అప్రాణ్ణ

ఏవ పంచరాత్రే దోహదస్యముకులైః సన్నద్ధస్తపసీయా
 శోకః" అని చెప్పటచే మూడు యంకమునకును వా
 ల్గనయంకము తుదికిని మూడు నాటకు దినములకంటె
 నెక్కువ యాధి లేదని నిర్ణయింపవలయును. మూడవ యంక
 మన రాజును మాళవికయుఁ గలిసియుండుటఁ జూచి
 యిరావతి వెంటనే శోపముతో వెడలిపోయి ధారిణిలోఁ
 జెప్పి యాద్యముననే యామెను బ్రవీక్షింపఁ జేయించియుం
 డును. ఆమెకు నాడఁ జేయవలసినదామెను విడిచిం చెననట
 స్పష్టము. "హ్యుకిలశ్రీ భవతీం-వతీ..." వాల్గవ
 యంకాంతమున విమానమునపై స్వకాష్టమును వేసిం
 శరవ త సుఖానికి "మాతాద్యర్థప్రవీక్షితు ఇహకటిం
 గతిః స్వస్థా దృశ్యతే" అని చెప్పటబట్టి సాయంకా
 లము సూపించినదియును నర్జును సర్వమునకును సర్వా
 కారకాష్టమునకును గల భేదములేవియు లేదనియును మా
 హింపవలయును. ఇది దోహదమైన తరువాతి మూడవ దినము
 సాయంకాలము. వాల్గవ నాటియుండునునీ తరువాతి
 ప్రవేశకము జరిగెనని చెప్పవలయును. ధారిణి బ్రాహ్మ
 ణులకు ధర్మమును దానముచేయుట యుండునుననే జరి
 గెననట యుక్తముగదా! అయిదుయంకము సాయంకా
 లమునకే ముగిసినదని చెప్పవలయును. అశోక్పృథ్వీసత్కార
 మశ్చది పుష్పించిన వెంటనే జగుగుట యుక్తముగావున
 నాదినముననే ముగిసిన కథ యంతయును జరిగియుండును.
 రాజునకును మంత్రికిని బ్రహ్మాంకమును జరిగిన సంతాన
 ము నారంభించి నాటకము పూర్తియగుటకు మూడు
 వారములకంటె నెక్కువ పట్టియుండదని చెప్ప
 వలయును. రెండవయంకమున బ్రహ్మాంకముని చెప్పబడిన
 విసంతికాల మైదవయంకమున గించిత్పర్వత్రి యావని
 మని చెప్పబడుటచే బైసంభావన ముజియు సరిపో
 వుచున్నది. ఈ పైరీగనే కాలవిభజనమును "కాళే" 1 రు
 తమ మాళవికాన్ని మిత్రోపాధ్యాయున వ్రాసియున్నా
 రు. పై వాదమంతయును సోపపత్తికముగా నున్నది
 గాని యొక్క విషయమునుమాత్రము కాళేగారు పరిశీ
 లింపలేదు. ప్రహంకముని రాజు విదర్భరాజ్యముపై
 దండెత్తఁబడిన సైన్యము విడికాపట్టమునండి బయలు
 దేరి విదర్భదేశమునకేగి వారితో యుద్ధముజేసి జయించి

యొక్కడినుండి మూడువారములలో వచ్చెననుట యంత
 మట్టునకు యుక్తము అను విషయమును జర్పింపవలయు
 ను. ఈ సైన్యమూరకపోయి యేసంధిసోజేసికొని వచ్చి
 ననుటయు నీక్రింది వాక్యములచే బాధగదు. "విదర్భరాజః
 కిలవీర సేనప్రముఖైః భర్త్యుర్విజయదండైః విదర్భవాహై-

విరచి" పదం కిరన్త్యానురోప మూరిభి
 శ్చరీతముభౌర్యశ్చేష్ట్యస్థి సంక్రగ్తకాకా
 తింహృత్యుతోఽందానీతైః విదర్భపక్షేః శ్రీ శం
 పరిభుగురుగ్గోర్ధ్వః కారః ప్రహృష్టాంకృతీమ్"

ఇది కివీర సేనుడు రాజునకు బావయును సంత
 పాలకుర్రపాలకుఁడను నర్మదాతీగ్రామమునను వీరసేనుఁ
 డా వేటాకఁడాయని జర్పింపవలయును. ఈవీర సేనుడు
 సవ్యవైన్యానిపతియునో లేక యాకార్యమునకుఁగాను
 వైన్యానిపతిగా నియమింపబడెనో యొక్కడను జెప్పఁ
 బడలేదుగాని యీతఁడంత పాలకుఁడనున స్థాంపఁబడిన
 వాడనుటచే నీకడే సర్వసేనాధిపతియని భావించుట
 యుక్తముగానుండవలెమోయని తోచుచున్నది. విదర్భ
 దేశముపై దండెత్తుటకు సైన్యము సేవ్యమును సిద్ధముచేసి
 కొని యేదియోయొక సాకుకొని కన్నిమిత్రుఁడు వేది
 యుండెనిమాత్రము గీనినిబట్టి తెల్లము. విడికాపట్టము
 నుండి(భీల్పూ)వీరారు ఎధ్యభాగమునకు(విదర్భ)కుమారు
 250 మైళ్లదూరమునందని మఱుమ లెక్కజేసిన యెడల
 సైన్యములు 21దినములలో పైసారమునంతయును బ్రయా
 ణముచేసి యుద్ధముచేసి తిరిగి రాగలిగెనని యూహింప
 లోనగుచున్నది. అఁగా నేడుదినములు పోవుటకును
 నేడుదినములువచ్చుటకును యుద్ధము నేడుదినములువచ్చుట
 నని యూహింపవచ్చును. ఇంకకంటె నర్మదానదీతీర
 ముననుంకన వీర సేనుడు తనదుర్గములోనున్న సైన్యమునే
 దీసికొని సుమారొక నూరుమైళ్లుదూరము యుద్ధముచేసి
 విదర్భరాజుకాహిని నోడించించి యుండుననుట పై
 దానికంటె మజియుక యుక్తముగానుండును. కాబట్టి
 మాళవికాన్ని మిత్రపాలకము కథ సుమారు మూడు
 వారములలో జరిగెననుట నిర్భాగముని తోచుచున్నది.

ఈనాటకమందలిపాత్రమలనుగూటించి మాన్యుందుఁ గాళిదాసుని పాత్రమలనన్నిటిని గూటించి విమర్శించు నప్పుడు విమర్శింపఁబడును.

వస్థయందు వ్రాతఁబడిన దయ్యపును సర్వోదయలకానం దము నొసంగుచుండుటచే గాళిదాసుఁ డెంతయును బ్రకంపార్హుఁడు.

మొత్తముమీఁద మాళవికాగ్నిమిత్ర ముబాల్యా

అంధవాలిక

కొదాలి ఆంజనేయులుగారు

౧

అంధురాలను దివ్యనిశాంతసమయ
ఁరిమిళానిలమార్గముల్ పట్టిపోడు
త్వత్పదాబ్జసేవాపరత్వమునఁ జేసి
జీర్ణత్పణకుటీరాంగణసీమ విడిచి.

౨

బిగురువెన్నెల లేత పచ్చికబయళ్లు
మధురసీహారముల మాటు మణగువేళ
వలపు పిల్లనగ్రోవి పాటలకు నేను
వెదురుపొదరిండ్ల రొదలలో వెదకుకొందు.

౩

గొల్లపడుచుల చెదరిన కుంతలముల
జారిపోయిన అడవి గన్నేరుపూల

తావులుబట్టి నడచెద తావకీన
ప్రణయపదరేఖ నుంచు భూభాగములకు.

౪

త్విద్గళమ్మున నాగరిమ్రమద లిడిన
స్వర్ణకర్పూరమాలానిసర్గసార
భముఁత్రోవలం బడి పోవ వలసె నేను
ప్రేమపుఁజానుమాన్వేషహృదయ నగుచు.

౫

నీ హనహర రూపమ్ము నీమనోజ్ఞ
వేణుగానమ్ము గీర్తించి వెల్లివిరియు
విమలయమునాతరంగనాదములచాయ
చనెద నిలికతమానృతముల నీడ!

విగుర్వణము కర్ణాటపదమా? సంస్కృతపదమా?

కవిభూషణ, కవిరాజు, శ్రీరాజా వత్సవాయ వేంకటసీలాద్రిరాజుగారు

అను చర్చ కొన్నాళ్లనుండి సాగుచున్నది.

ఈ పదమున కాంధ్రసారస్వతమునం బ్రయోగంబు లిప్పటికి నుపలభ్యము లైనవి నాలుగు మూత్రమే:

(1) విగుర్వింపుముచూతమనినగోత్రభిదుండు
—మహాభారతము, ఆదిపర్వము.

(2) గణముఖ్యులు, వెడలి విగుర్వింది.

(3) పటదోర్బలగర్వ విగుర్వణంబుల.
—నన్నెచోడకవిరాజుశిఖానిజీకుమారసంభవము.

(4) * గోరి శశాంకమాలికి విగుర్వణతో గుడి
[నిల్పె భక్తునక].
—నాదిష్టకావ్యము.

శబ్దరత్నాకరము పుట్టునాటికి మొదటిప్రయోగ మొకటిమాత్ర ముపలభ్యమైనందున దానికి “విఱుచువిఱుచు విగుర్వింపు” నిరత్నాకరమున నిర్వచన మియ్యబడినది. “ఇది విగుర్విసిద” అను కన్నడధాతువనియు, దీనికి భయంకరత్వము చూపు టర్థమనియు, రత్నాకరకారుని నిర్వచనము ప్రామాదికిమనియు కీ॥ శే॥ తేవప్పెరుమాళ్లయ్య మహాశయు డాంధ్ర సాహిత్యరిషవన్మహాసభలో జదివిన యుపన్యాసమున తెలిపెను. అప్పటికి కవిరాజు శిఖా

మణిప్రయోగములు గూడ నుపలభ్యములైనవి. అందు “దోర్బలగర్వవిగుర్వణంబుల” అను సస్కృతసమాససంఘటనముం జూచి యది విచారణీయ మని యా మహాశయు డాశంకించెను. విచారణీయ మనుటలో రెండు సందేహము లున్నవి:

(1) “విగుర్విసిద” అను కన్నడధాతువున కేకర్ణాటకకృత్ప్రయోగవిధానమునలన “విగుర్వణ”మను పదము పుట్టినది?

(2) “విగుర్వణము” కర్ణాట వ్యాకరణము ప్రకారము నిచ్చున్నమైనను సంస్కృత శబ్దముతో నెట్లు సమసింపబడినది?

ఈరెం డాక్షేపణ కును కర్ణాటవాదులు సమాధాన మియ్యవలసి యున్నది.

కర్ణాటపక్షమువారు

- (1) కీ. శే. తేవప్పెరుమాళ్లయ్యమహాశయుడు
- (2) గా. (శ్రీ). నాకుదాటి వీర రాజులంతులుగారు
- (3) బ్ర. (శ్రీ) శ్రీపాద లక్ష్మీకృతిశాస్త్రులుగారు

సంస్కృతపక్షమువారు

- (1) వ్యాసకర్త
- (2) విద్వాం కణ్ణి సాంబమూర్తి శాస్త్రులుగారు
- (3) వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రులుగారు

* కావ్యమున ‘గోరి శశాంకమాలికి విగుర్వింపుతో’ అని యున్నది. ‘గోం’ యన్న నర్థము లేదు, యది యెడది. ‘విగుర్వింపు’తో నన్నుత్పాద, ‘విగుర్వి’ అనియ, ‘విగుర్వింపు’ అనియ? ‘విగుర్వణ’ అనుట సహజము.

సంస్కృతపదవాదమును 1922, 1924 లో నేనును, 1924 లో సాంబమూర్తి శాస్త్రిలుగారు నుపపాదించగా ప్రభాకరశాస్త్రిలుగా రామోదించినారు.

సంస్కృతపక్షమందలి సాధకబాధకముల నన్నింటిని నే నిదివరకే చర్చించి యున్నాను.

విపూర్వకగుర్విధాతువుకంటె ల్యుట్టు చేయగా “విగుర్వణ” పద ముత్పన్న మగును. “ఉపధాయాంచ” అను సూత్రమువలన ప్రాప్తించవలసిన ఉపధావీర్ణవిధాన ని నిత్య మగుటకూర్చును రాలేదని తెలిపింది. కాని యీ నిత్యత్వము సంగీకరింపక శ్రీశ్రీశాస్త్రిలుగారు వాదించిరి. నా వాదమును (1) మాధవీయధాతువృత్తి (2) తత్త్వబోధిని (3) అమరకోశము యొక్క భానోజీవీక్షితియ వ్యాఖ్యానము సమర్థించుచున్నాను.

“సంజ్ఞాపూర్వకో విధి నిత్యః” అను పరిభాషనుబట్టి భానోజీవీక్షితియవ్యాఖ్యానములో “ఉర్వరా” శబ్దనిష్పత్తి చేయబడ్డది. ఉర్విధాతువుకంటె ఘప్రశ్చయము చేయగా “ఉర్వం; ఉర్వం రాలితి ఉర్వరా” అయినదని భానోజీవీక్షితియవ్యాఖ్యానమున నున్నది. మాధవీయధాతువృత్తియందను, తత్త్వబోధిని యందును “టుజ్ సూర్తా వజ్రనిర్ఘోషే” అను ధాతువునందలి డిర్ఘోషదేశము “ఉపధాయాంచ” అను వీర్ణవిధానముయొక్క అనిత్యత్వజ్ఞానమని చెప్పి, “ముర్చితి, హుర్చితి” అను రూపములు సాధించబడినవి. కావున విగుర్వణపదము సం

స్కృతమని సంస్కృతవ్యాకరణశాస్త్ర సమ్మతముగ మేము చెప్పుచున్నాము. విగుర్వణము సంస్కృతమని లక్ష్మీశాస్త్రిలుగారు నొప్పుకొన్నదే. మాధవీయవృత్తి తత్త్వబోధిని కారుల మతము ప్రకారము దీర్ఘవిధాన మనిత్యము గనుక ప్రాస్వరూపమును శాస్త్రిలుగా రంగీకరింపక తప్పును. అంగీకరింపని పక్షమున శ్రీ శాస్త్రిలుగారు “విగుర్విసద” అను కన్నడ ధాతువునుండి విగుర్వణ మనుపద మేకర్ణాటక వ్యాకరణవిధానముబట్టి నిష్పన్నమైనదియుం జెప్పవలసి యున్నారు.

ఈ శబ్ద మిదివరకే శబ్దరత్నాకరమున ప్రామాదికముగ నిర్వచింపబడినది. ఇప్పుడు సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువునం దయినను శాస్త్రీయముగ నిర్వచింపబడవలెను. ఈవ్యాసమును, నిటుమీదట కర్ణాటపక్షమున శ్రీశాస్త్రిలుగారు ప్రచురింపబోవు వాదమును గూడ ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్సమాసభలో జరిపించి నిర్ణయించిన ఏమొదటనే యీశబ్దము సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువున కేకమలయును.

(1) రత్నాకరము ప్రకారము అత్యంతము విఘటన టర్కము.

(2) కన్నడపక్షవాదము ప్రకారము భయంకరత్వము చూపు టర్కము.

(3) సంస్కృతవాదప్రకారము విశేష మగు నుద్యమన మర్థము. సూర్యారాయాంధ్ర నిఘంటువునం దేమి యర్థము వ్రాయబడ నున్నదో యాభాంమంతయు సాహిత్యపరిషత్సభ్యమహాశయులపై నున్నది.

౧

క్రలల పొలాలు చెమ్మగిలగా దరహాన కళాతుమారముల్
చిలుకు శరద్వలానరుచిశీలవా! పుష్పాశీపైట మేల్ముసు
గులు బెళుకన్ వసంతధరకున్ డిగు నందనలక్ష్మీవో! అగా
ళలలిత కుంతలాల దరళమ్ముగ నాచెదవా కల్యాణముల్?

నాకనతీరహాప్రణయనాటకరంగము లల్కి వెన్నెలల్
రేకులు రేకులన్ నిలకరించు వియోగకథాసుధారన
వ్యాకులభాళధళ్యముల వన్నెలు దిద్దు ముఖాష్టపాండుర
శ్రీకరుణమ్ముగా పలుకరింప గలెంత వదేల డెందమున్?

మన మొక భావగీతమయి మాధురులన్ స్రవియింప తొల్లింక
గనుగొనినప్పడే వలపుకక్కురుతుల్ చన క్షీరసాగగా
ననదరహానశోభవలె నాతి! గభీప్రశాంతి పూత మీ
'ప్రణయసమాధి' ముద్గతి భవచ్ఛభ మూర్తి స్మరింపు చాత్మిక

'కోరికలేన లెల్ల తెగ కోసి, నిరాశయ మస్మనో శరూ
ధారముగాగ జేసి పనితా! నెఱచేదల స్వాదు లేరు నా
చారమె జీవితావధిగ శాంతి గడించు విమాదభాగ్యరే
భారమణీయతల్ జెఱుప గ్రమ్మర దర్శన మిచ్చి తేనో!

ఏసరసంపువేళ హృదయేష్పితముల్ వెలవోసి యీ యవ
స్థాసుకుమారనేదన లతాంగి! వరించితిన్ స్రవాస గీ
యోసఖమా ప్రపత్తిగ, నగాధహృదంతరశీష్టసాధ లే
మో సరళమ్ములై తెరిలిపోవు సుఖాశయకనుసీమలన్.

* * * * *

ఏయనురాగపు తొలకరింపుల, నీలనభోవిశాలశా
లాయితలాస్యభేలనములన్ విహరింపుచు, బాలికయ్యపు

రాయిడి వెట్ట నే జబదరాట్టుతు బాసి చలించుచంచలా
ప్రేయసివో! నరింతె నిరుపేదయెడన్ ప్రణయతిథేయమున్ ?

ఏసంధ్యారుణభర్మహర్మ్యములలో, నే యింద్రచాపాచ్ఛరే
ఖాసౌధాంతరకాంతి శయ్యలనొ, రాకాచంద్రికారామసీ
మాసౌరభ్యనికుంజరాసముల, ప్రేమశ్రీల కాసించు నీ
కీసామాన్య మనోజ్ఞమాధురి నివాహింక రుచల్ వోచునో!

రేయిచెఱంగులో పసిడిరేకుల గేదగికన్నెవోలెనున్
సోయగ మొల్కుబోసెనపు సోగగ సోలుచు, నే పురాణబా
తీయమహోన్నతాశయప్రతిష్ఠకు జీవమగొన్న భారతీ
నాయికవో! అగాధనయనమ్ముల తీరనిదాహ మూరెడిన్.

ద్యోమందారవనీహృదంతరప్రశాంతుల్ వోలె, మందాకినీ
శ్రీమత్సాననగగ్భజైత్స్యమటు లో నీమంతినీ! అక్షర
ప్రేమోదంత సజీవసార మధురావేశమ్ము నీమందవీ
తొమందాక్షము లొయ్యనొయ్యన హృదాశాసీమల్క జల్లెడిన్.

నవనవచంద్రికావలసనాంకితసౌధపథాల మార్గవా
నవ మురులంగ నిర్దయ గృహంగి! క్రమించితివెంత దవ్వో మ
క్కువ జెనురించు లేయలిక గ్రొంజిగుపాయపు పూపయందమున్
నవయుట కెట్టు లోర్చితి వనాదరభావమలీమసాత్మవై ?

వెన్నెల కల్లితావి చెఱి నిచ్చిన తక్కు మొగాల పచ్చిపూ
గన్నెల పాల పాయపు సుగంధమధుప్రశోలక్ష్మి వేమొ! నీ
సన్నిధి పూజరేకులయి జల్లన నాయెడ విచ్చు మైకపున్
జన్నెలు ప్రేమగర్వగుచి చిక్కణగండతలాల గ్రమ్మగన్.

చిరకాలమునుండి బాధించుచున్న మాత్రవ్యాధులకును గళ
(గనేరియా) వ్యాధికిని క్రొత్తగాకనిపెట్టబడిన
దివ్యోషధము.

గ నో కి ల్ల ర్ (రిజిస్టర్డ్)

ఈ యాషధము శ్రేష్ఠతమము. ఇంగ్లీషు మందులను దేశీయములగునాషధములను పుచ్చుకొనినను గుణము కలుగనియడలను, యింజక్షనులవలనను వాక్సినులవలననుగూడ లాభము లేకపోయినయడలను కడపటిప్రయత్నముగా మా గనోకిల్లరునుగూడ పుచ్చుకొనిమాడుడు. పెక్కుయెండ్లనుంశియున్నను లేక క్రొత్తగా కలిగినను వీరకము ఈగసంకటమైనను మరెట్టి మాత్రవ్యాధులనైనను స్త్రీలకైనను పురుషులకైనను గనోకిల్లరు తప్పక కుదుర్చును. మాత్రము ఝారీగా వెడలును. మాత్రముపోవుచున్నపుడును కలుగునుంట తగ్గిపోవును. మాత్రనాళము నందలి వాపు తీసిపోవును. ఈగవ్యాధి (గనోకోకసు) వలన మాత్రము బొట్టుగా పడుట, మేహరోగమువలన మాత్ర ద్వారమునుండిపోవు తెలుపు, యూరెత్తిటిసు, స్రాస్తాటిటిసు, సిస్టిటిసు, లుకిరియా, మున్నగువ్యాధులన్నియును స్త్రీలకును పురుషులకునుగూడ గనోకిల్లరువలన కుదురును. వీర్యము (సెమను) పోవుట, స్త్రీలు గర్భనతులుగా నున్నపుడు కలుగు మాత్రవ్యాధులు మున్నగునవిగూడ దీనివలన కుదురును. 50 మాత్రులగు సీసా ఖరీదు రు. 3-0-0 పి. పి. చార్జీ ప్రత్యేకము. ఒక్కసారి 8 సీసాలు తెప్పించుకొనిన పి. పి. చార్జీ మేమే ధరించెదము.

లడను:—డాక్టర్ డి. యన్. జసాని, 137 కికావీధి, గులాల్ వాడి, బొంబాయి 4.

Tel. Add. "GONOKILLER" Dr. D. N. JASAN1, 137 Kika Street, Gulalvadi, Bomday, 4
మద్రాసు సిటి ఏజెంట్లు దాదా అండు కంపెనీ, 52, నైనియప్పనాయకవీధి, మసరాసు.

స్వల్పధర !

ఫల మధికిము !!

పూర్తి తృప్తి!!

100 కి 100 గురు సంతృప్తిచెందియున్నారు

లోకామయహరకస్తూరిమాత్రలు

పిల్లలుమొదలు ముసలివారివరకు అందరి మందము, మలబద్ధము, పడిసెము, దగ్గు, గూరలు, కీకలముచే కాళ్ళలాగుట, కడుపుబ్బరము, కడుపునొప్పి, పక్కలయందునొప్పి, ఆహారజీర్ణకాలమంగుతల నొప్పి, చలిజ్వరము, జ్వరము, ప్లేగు, ఇన్ ఫ్లుయెంజా ఇంకను అనేకవ్యాధులను గుణపరచును. స్త్రీలు ప్రసవించిననాడు, స్నానమునాడు (కస్తూరికి బదులుగా) ఈ మాత్రలు 4-5 ను, 2-3 తమ లపాకులలో నమలి మ్రింగవలెను. సాంక్రామికరోగులతో నుండవలసినవారు, దినము 1-2 మాత్రలను నేవించిన ఆరోగ్యదృఢాంగు లగుదురు. ఈమాత్రలసీసాతోగల అనుపానపత్రమును చూడుడు. 300 మాత్రలు గల సీసా 1 కి 4 అణాలంతకు ప్రతిపావులోపలను దొరకును. పోస్టుమూలకముగా 6 సీసాలు రు.1-8-0, 12 సీసాలు రు. 2-12-0, 25 సీసాలు రు. 5-8-0.

సారస్వతాసవం :—మెదడుకు బలమును కలిగించి, జ్ఞాపకశక్తిని వృద్ధిచేయును గావున, మెదడు దుర్బలమువలన గలిగియుండు సమస్తవ్యాధులను పరిహరించి నరములకు మంచిత్రాణము, రక్తవృద్ధిని కలుగజేయును. సంగీతపాఠశాల కంఠస్వరమునకు వృద్ధుమధురత్వము నిచ్చును. పాడను పాడను ఉత్సాహము నింపును. బలహీనలైన స్త్రీలకు నెత్తినడుపు (నెత్తినోరు చాల మెత్తగా వుండుటవలన) మట్టాడను నడుమనుకాని పిల్లలకు సంజీవివంటిది.
6 బొట్టుల సీసా 1-8 రు. 1-0-0.

పోస్టుఖర్చులు ప్రత్యేకము.

శ్రీ సీతారాఘవ వైద్యశాల, మైసూరు.

భాంధి - ప్రకటనలు

హిమో బిన్ సిరప్

ర క్తవృద్ధి చేయుటయం చ మోఘమైనది.

పాండురగీమ, మలేరి కుంజ్వరానంతరిమ, కలుగు బుగ్గీసానతి
మొదలై చ వ్యాధులకు చాలా ముఖ్యమైనది.

హిమో బిన్ సిరప్ ప్రేమిస్తున్న గీగాక, వైస్ కింహాడ్లాట్, ఆర్.జి.సి. ప్రెస్ ప్రెస్
కలిసి పురుగునడక చాలా మున్నది.

ప్రస్తుత గర్భిణులు భరించినపుడు, వీరికి చాలా కష్టం కలుగును
వాళ్ళకు ముఖ్యమైనది.

**Bengal Chemical &
Pharmaceutical Works, Ltd.,
CALCUTTA.**

ప్రియదర్శికానాటికనుగుఱించిన గ్రంథకర్తత్వాద్వినిర్ణయము

కీ॥ శే॥ శ్రీమన్మహాపాద్యాయ బ్ర. కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు

I. ప్రియదర్శిక, రత్నావళి, నాగానందము ఈ మూడింటిని రచించినవాఁ డొక్కఁడు. శ్రీ హనుండు సరసనాగ్రహా సంపదలతోఁ దులతూలు నట్టి మహాకవులలో నొకఁడు. ఇతఁడు ప్రియదర్శికనే కాకుండ, రత్నావళియును, నాగానందముయును ప్రసిద్ధములగు రెండు రూపకంబులను రచించినట్లులు తెలియుచున్నది. ఏలయునగాఁ దైనిం జెప్పిన మూగు గ్రంథములయందు (1) “శ్రీహమ్మో నిపుణః కవిః” అనిన శ్లోకంబును, (2) “నానాద్వైతాగ్రహేన రాజాః శ్రీ హర్షస్య పాదపద్మోపశీవన్.....అనిన” వాక్యమును నొకరీతిగానే ప్రస్తావనయందు వ్రాయఁబడినవి. ఇంతి యే కాక “వృత్తి స్వకంజనభాతునా.....” ఇత్యదులైన కొన్ని పద్యములునును నాయాయుప్రకరణ సంపద్యములకు నచితంబుగాఁ దైనిం శేర్మ్యసంబంధింపఁబడినట్టి గ్రంథములయందుఁ బ్రయోగింపఁ బడియున్నవి. తమకు మిక్కిలి యభిరుచికరంబగు వాక్యములుగాని, శ్లోకములుగాని, లేక యట్టియర్థమునే విశేషింపఁగల నట్టి వేటొక పదసంపర్కమును గాని స్వకల్పితగ్రంథములయందు నన్యోన్యములు జూనుటకు కవులకు న్యాభావికమై యున్నది. అచాలగోపాలము రిఘురాజ, కుమార సంభవములు రెండు గ్రంథములకు గర్తగాఁ జెలియఁబడుచున్న కాలిదాసకవియును “అపవాద ఇవోన్మకం న్యాయైర్తయితు మిశ్విగః” అని గఘనశత్రువును, “అపవాదైరివోన్మగః కృతత్వాప్యైర్తయః పరైః” అని కుమారసంభవ కావ్యమందును నొకటియే తాత్పర్య మిచ్చునట్లుగా వింబ ప్రతిబింబరీతిని శ్లోకద్వయంబు రచించెను. ఇట్లే భుభూతి విరచిత నాటకములందుం గూడ “వృత్తిమజతి పదార్థాన్” ఇత్యన్యనేక శ్లోకంబులు పరస్పరంబును జూపింపఁబడియున్నవి. కాలిదాస భుభూత్యాది

కృతములగు గ్రంథములలో నొక గానిలోని శ్లోకములు వేటొకదానిలోఁ గానిపించినట్లు ప్రకృతమున (1) ప్రియదర్శిక, (2) రత్నావళి, (3) నాగానందములలోఁ గనఁబడుచున్నందున నీమూడు గ్రంథములకును శ్రీహమ్మో డొక్కఁడే కర్తయని తేటతెల్ల మగుచున్నది.

II. శ్రీహమ్మో లక్ష్మీ లున్నందున నితం డే శ్రీహమ్మోడని యాశంకకలగఁగాఁ దిన్నిర్ణయము సలు పఁబడుచున్నది.

(1) శ్రీహమ్మోశబ్దము వినినతోడనే మామల్ల వేవికిని శ్రీహీతునకును జనించి నైషధ కావ్యమును రచి యిడిన సాహితీవిఘ్నానికి స్ఫూర్తిమయమగును.

(2) తిర్వ్యక్, కావ్యప్రదీపగ్రంథకర్తయైన గోవిం దకు, రసకు గోప్రభావరైస వేటొక శ్రీహనుండు గూడఁ గలంపని యాలోచనశంకులం బొడకట్టును.

కాని వీర్ధ్యులు రాజులుకానందున 1. ప్రియదర్శికా 2. రత్నావళి 3. నాగానందములకు గ్రంథకర్తలని చెప్ప నలనుపడును.

(3) ప్రకృతములగు గ్రంథములకు మూడింటికిని శ్రీ హనుండు హస్తావర్తిరాని కర్త యైనట్లులు ఈ గ్రంథముల మొదటి ప్రస్తావనలనఁ గాఁగ్రాహకముగాఁ గానించు చున్నది.

(4) ఈకారణ ముక్కుటియేకాక వేటొకహేతు వును గలగు. నైషధకర్తయైన శ్రీహర్షుడు తాను రచించిన నైషధ సర్గవివరిన నచ్చటచ్చట స్వకృతంబులగు నైర్ధ్య విచారణాప్రకరణాది గ్రంథముల నామంబులు బలించి కనఁబడుచుచున్నాడు. ఆ శ్రీహర్షుడే ప్రియదర్శికాది గ్రంథత్రయమునకురచనాకర్త యయ్యెనేని నైషధసర్గాం

తమలయందు దక్కిన స్వరచిత గ్రంథాంతరములతో పాటుగా బ్రహ్మతరూపకములను మూడింటిని కేల కేర్పొనకుండును? కావునల బైన జూపిన కారణములనుబట్టి రాజులు కానిట్టి యిద్దఱు శ్రీహర్షులును బ్రహ్మతరూపకప్రియమునకు రచనాకర్తలు కారనిన యంశము కేటపడుచున్నది. అనగా శ్రీహర్షుడనిన రాజీ యారూపకప్రియమునకుఁ గర్తయని స్పష్టమగుచున్నది.

III. శ్రీహర్షశబ్దముతో మిశ్రమైన నామములు గల రాజులును బెక్కురు కానవిచ్చుచున్నందున వారిలో నితం డెవరని తీర్చిదిద్దువలెననునకు సమాధానము వ్రాయఁబడుచున్నది.

(1) సాతవాహన వంశంబునఁ గల రాజపుత్రుండు శ్రీహర్ష దేవుఁడొకఁడు గలఁడు. అనంతరాజునకుఁ బట్టమహిషియైన పరమవిదుషి యని ప్రసిద్ధి గాంచిన నూర్యసతీదేవి యితినికిఁ బితామహి యయ్యి (నూర్యసతీదేవికి నితండు మమముడు.) ఈదేవికి పసిదమునిమిత్రమే సామదేవకవి కథాసరిత్యగరమును రచియించినట్టులు తెలియుచున్నది.

(2) ధారానగరంబు రాజధానిగాఁ గలిగిన భోజమహారాజునకుఁ దాత కేతాకశ్రీహర్ష దేవుండుంపినట్లు ప్రాచీన శేఖరాల యను గ్రంథములన విశదమగుచున్నది.

ఇట్టిద్రువున్న మీర లుభయములను బ్రయదర్శికాది బ్రహ్మతరూపక ప్రయంబునకు రచనాకర్తలుగా నుండుట సంభవింప నేరదు.

పైవారిలో మొదటివాఁడు క్రీస్తు పండ్రెండవ శతాబ్దములో మొదటి యర్ధభాగంబునఁ గాశ్మీరదేశ రాజైనట్టు రాజశరంగిణి గ్రంథాంతభాగంబున వచింపఁబడినది.

భోజరాజ పితామహ శ్రీహర్ష దేవుండు క్రీస్తు పదవశతాబ్దముయొక్క ప్రారంభకాలంబున జనించి యుండవలయును. ఇతనికిఁ గుమారుండును, భోజునకుఁ దండ్రి సోదరుడైన మంజరాజు క్రీస్తు పదవశతాబ్దము యొక్క మధ్యభాగంబున జనించిన యంశము సర్వజనులకును

సుప్రసిద్ధముగదా! ఈమంజరాజు పథలోఁ బ్రతిష్ఠానంతుడైన ధనికకవి దశరూపావలోకమందు నీమూడు రూపకములను (ప్రియదర్శికాది రూపకములు) నుదాహరించెను.

మఱియు, క్రీస్తుత్సరముల యొనిమిదవశతము మధ్యభాగంబున జనించి జాయాపీడునకు మంత్రియైన దామోదరగుప్తుండనువాఁడు తన కుట్టినీమతగ్రంథమునందు శ్రీహర్షకృత రత్నావళీకథను సంపూర్ణముగా నర్ణించియుండెను. ఆ గ్రంథమందు ప్రపంచవశంబున “ఉదయగంతరిత మియం” అనిన రత్నావళీలోని పద్యంబును పైతము దామోదరగుప్తుండు సంపూర్ణము కావించెను. “అజ్ఞిష్టసంధిబంగం సత్పత్రమగర్జయోజితం సుతిరాం, నిపుపరీక్షకన్యప్తం రాజతి రత్నావళీరత్నం” అనిన కుట్టినీమతగ్రంథమందలి పద్యముకూడ స్పష్టముగా రత్నావళీ నాటికను స్ఫురింపఁజేయుచున్నది. ఇట్లు రత్నావళీ నాటికలోని పద్యమును క్రీస్తుత్సరముల యొనిమిదవశతము మధ్యభాగంబున జనించిన దామోదరగుప్తుండు తనగ్రంథంబున సంధించుటలన రత్నావళీదియాపకత్రయకర్తయగు శ్రీహర్ష మహారాజెనిమిదవ శతాబ్దమునకు ముందే యుండక తీరదు.

ఇట్లెనిమిదవ శతమునకు ముందే వ్యవహారములో నుండిన ప్రీయదర్శికారత్నావళ్యాది రూపకంబులకుఁ బండ్రెండవ శతాబ్దముల జనింపఁబోవునట్టి కలశరాజపుత్ర శ్రీహర్ష దేవుండును, పదవశతాబ్దమందు నుప్పలిల్లంబోవునట్టి భోజరాజ పితామహ శ్రీహర్ష దేవుండును నెట్లు రచనాకర్తలు గాఁగలరు?

కావున వారికం టెనన్యంజేయైన శ్రీహఘంకండు ప్రియదర్శికాదులకుఁ గర్తయని సిద్ధాంతమగుచున్నది.

మఱియు, పై పదకర్త శ్రీహఘంకండును, కావ్య ప్రదీపకర్తయగు గోవిందశంకరునకుఁ గనిష్ఠభ్రాతయైన శ్రీహర్షుండును నీరూపకప్రియంబునకును రచనాకర్తలు గారనుటకు రాజులు గారనెడి హేతుకే కాకయీకాల నిరూపణముకూడ కారణముగా నుండును.

వైషధకర్తశ్రీహర్షుడు పండ్రెండవశతాబ్దమందును, గోవిందకర్తశ్రీనిమ్మభాత శ్రీహర్షుడు పదునేడవ శతాబ్దమందును జనించిరి.

వైకారణములనుబట్టి విల్సన్ విద్యాధికారి యీ రూపకక్రయంబునకును గర్తయైన శ్రీహర్షుని వైని జూపిన శ్రీహర్షులకంటె నవ్వనిగా నిర్ణయించెను.

కావునఁ దక్కిన శ్రీహర్ష నామధేయులవైని నీరూపకక్రయ నిర్మాణభారము మోపుటకు నలవి గానందునఁ గాకస్వకబాధీస్వగుండును, బాగాన యూరాది కవులను నేవ్వగుండును, విద్యవృత్తపాఠియును, స్వయం వేత్తయైన శ్రీహర్ష మహారాజు వైని నిట్టి రచనాకర్తృత్వంబొరకక తప్పదని గ్రహింపవలయును.

IV. ఈకవి బాధను తాళేమానియే లేక మహేశ్వరభక్తుడాయని నాల్గుప్రశ్నమునకు సమాధానము.

(1) క్రీస్తుసంవత్సరముల యేడవశతాబ్ది ప్రారంభ భాగమునందు నీనాడేశముండైన హ్యూక్ తస్సంగ భారతార్ష మను రాజు పట్టినపుడు ఈ శ్రీహర్ష కర్తయైన బాధనుకలందునభిమానము గలవాడైనను దక్కిని సిద్ధాంతములయందు ద్వేషబుద్ధి లేనివాడనియును, బ్రాహ్మణులను, బౌద్ధులను సహదృష్టితోనే గౌరవించువాడనియును రెన చిత్రసంచారచరిత్రయందు వ్రాసెను. బాధనుతాళిమని గనుకనే యితఁడు నాగానందనాటకమందు భూతదయా మత్స్యము (బాధనుతెగ్గులకు ప్రధాన మతిధర్మము) ప్రధానముగా నెంచినని మఱికొనియు చెప్పుచున్నారు.

(2) మాదృష్టికి నితఁడ బాధ తాళేమాని యొనట్లు తిరుచయ కారణము గానిపించుకొన్నది. బాధనుత ప్రియంబై యుర్రోనేని యితఁడు రూపకముల ముసలను సినకేశకస్తుకులతో నాందీశోకముల నెల్లు రనించిన వాడయ్యెను? నీనాయాత్రికుడైన హ్యూక్ తస్సంగ ఇతనికి నన్యమత్స్యలక్షణుడనై యేకపావులను జూచి యెట్లు భ్రమపడియుండును. పూర్వకాలమందు అగ్ధులకు చక్రవిత్తి తమతమ మతిములయందు నభిమానవంతుడని వివిధమతముల వారిచేతను భావింపబడినట్లు విజయన్నా

రము గదా! క్రీస్తుయొక్క యేడవశతాబ్దమందు బాధనుత మడుగంటించుటకుఁ బ్రయత్నించిన రాజులే యుండిరి. హ్యూక్ తస్సంగ ననువాదే తనసంచారచరిత్రయందు నట్టి కాలంబున మిహిరకులుండునురాజు బాధనుత నిర్మూలనంబునకుఁ బ్రయత్నించెనని చెప్పుచున్నాఁడు.

(3) నాగానందనాటకములన నితఁడు బాధనుతావలంబి యనుటకు వీలుపడదు. ఆనాటకమందు భూతదయా మత్స్యముగా నిర్ణయించబడినది. “అహింసా పరమో ధర్మః” అనుస్మృతిచేతను, “నహింసాత్మ్యైర్వాభూతాని” అను శ్రుతిచేతను బ్రాహ్మణులగుంగూడ భూతదయా మత్స్యమతిధర్మమే కాని కేవలశాంతి కాదు. యజ్ఞముల యందు పశుహింస కాస్త్రప్రామాణ్యమునఁ బారమార్థిక దృష్టి గలవానికిఁగింపకాదనితాత్పర్యము. చాకికదృష్టిచేత ప్రధానముగా నెంచిన బాధులకుయజ్ఞ పశుమారణము. వైశము హింసగాఁదోని మిష్యమయ్యె. నాగానంద నాటకంబున సర్వచారణముయజ్ఞ ముగానిదికానందున బాధులకుఁబోలె బ్రాహ్మణులగుంగూడనిందితమైనమిష్యముగా శోచనీయముగా నిర్ణయించబడినది. నాగానందనాటకవాందీశోకమునందలి దృఢ దృష్టి, గ్రంథధర్మమందునఁబట్టి బోధి సమ్యగి మతవాక్యముల యుద్ధాటనమును, నాధారముగాఁ జేసికొనిన యంతిమాత్రమున నితఁడు బాధనుతావలంబి యని నిర్ధారణము చేయుట కేర్పడు గాదు. గ్రంథకర్త యితర ముతద్వేషికానందునను, సర్వమతిసామరస్యంబున లోకతంత్ర ప్రార్థనాచతురుడైనందునను, బాధచేపుండు భగవంతుని తొమ్మిదియవనా రుని యాదేశంకరులే స్తుతించినందునను, నా మహేశ్వరభక్తుండు యయ్యను వారితగా స్తుతించి యుండవచ్చును. మఱియు, నాగానందము బ్రూత్సంగ ననుసరించి వ్రాయఁబడినది గాన మూలానుసారముగా బోధిసత్వ మశంకములు నిర్ణయించబడినవి గాని గూఢమతము దిద్దినవేళముచేతను గాదని యెఱుంగునది. నాగానందనాటకముగాని గౌరీస్థవాది కముగూడ మూలానుసారముగానే వ్రాయఁబడినందున మహేశ్వరభక్తుడని చెప్పుటకును నవకాశము లేదని పూర్వసత్తు లాక్షేపించురేని యుట్టనవలదు. నాగానందనాటకమును బట్టి యితనియిత మేదియో మనము నిర్ణయింప

తక్కుము గాకున్నను దక్కినరూపకములలోని పరమశివా దిగ్గజములైన నితండు పరమశివోత్పండని చెప్పుటకు సంశయము లేదు.

V. ఈకవిస్వభావమెట్టిది? యనిన పంపుప్రశ్న మునకు సమాధానము.

(1) బాధితులను, వీరాగ్రణ్యులను, నతి దయాళువులైన శ్రీహర్ష వర్ణకులను స్వావభాసముబట్టి వీరరసమును, గరుడరసమును బర్తింపఁదలచినను “శృంగార ఏకమిగురః పరమాప్లవకోరసః, తస్మిన్ముంక్తాన్మాశ్రయ మాధుర్యం ప్రతిత్తిష్ఠతి; శృంగారీచేత్ప్రళిః కాన్యే జాతం రసమయం జగత్.” అని పెద్దగాకర్ణులనంచేసి వీర రసముతో నొకరింపఁబడినట్లును, గరుడరసముతో జిత్రితమైనట్టి ముగ్ధులగు ననుసరించిరెండు నాటికలను, నొకనాటికయును రచించెను. ఈ కవి వీరరసము, కరుడరసము స్వాభావికములుగాఁ గల వారి గనుకనే తన రచించిన రెండు నాటికలయందును వివరము విజయవంతమును, నాటికలు రుచులును మొదలొకటిని సమాప్తమునకు వైరాగ్యమును, భూమియాభ్యుదయము తుదురుపఱచెను. కనుక నిక్కవియొక్క స్వభావము వీరరస భూమియాభ్యుదయములు ముఖ్యములుగాఁ గలవిని గ్రహింపవలయును.

VI. ఈక్రిందియంశముచేను నితం మహేశ్వర భక్తుడని ప్రశంసించుచు, నానందోత్పాదన చివరననుట్లును జెప్పఁబడెను

వాస్తవ మిట్లుండఁగా యగ్రార్థమున దుఃఖితో శోక తొంగలు నాగానందనాటకము బాధసిద్ధాంతము ప్రభా నముగా నెంచుకొని వ్రాయఁబడినదని యభిమానించు దూరలోకమున నీశివి నాగానంద నాటకమునకును, రత్నాంబుకిని నొకఁడే గ్రంథకర్తగాఁ డని నిర్ణయించిరి. ఈశ్రీహర్ష వర్ణకుల మహేశ్వరభక్తుల డియ్యునుసాగత మతాభిమానియైన తనయన్నగారు రాజ్యవర్ణననికీ గ్రీతి నిమిత్తము కాని, సాధ్యమగుచున్న క్షేమము లేక తన సమదృష్టి చూపుట నిమిత్తము గాని, రచించినట్లు నాగానందనాటకమును సమన్వయము చేసికొన్నచో

నానాటకము బాధసిద్ధాంత బోధనపరముగా వ్రాయఁ బడినదన్నవారికిని నీకవి బుద్ధమతముండని చెప్పుటకును నలవి కాకుండును: కాన రత్నాంబు నాగానందములకుఁ గవి యొక్కఁడు గాఁడని చెప్పఁగూడదు. ఈ సంగతి యలనిచరిత్రము పరిశీలించిన వారికిఁ దెలియఁగలదు. శ్రీహర్ష వర్ణకులండు పరమశివభక్తుడన్నయంత మితని రాజ్యాంధకాలమునది కాననపత్రములనంగూడ స్పష్ట మగుచున్నది.

ఇంతియొకాక శ్రీహర్ష చరిత్రములోఁ బరమ శివ భక్తులైన భాస్కరవర్మ యిదినిగఁ బ్రియమిప్రసాదని స్పష్టముగాఁ జెప్పఁబడినది. నిజముగా శ్రీహర్షులండు బాధ మధానిలంబియే యయ్యెనేని ప్రసక్తి నితరమితములయందు నెంచి సమరస నిధియున్నను, పరమ శివభక్తులండు తనకుఁ బ్రియమిప్రసాద ప్రయోగములు మిక్కిలి దుర్లభమైన యంశము. కనుక సర్వవిధములను నాలోచింపఁగాఁ బరమా దిక్ష్టభక్తులండు ప్రభాకరార్థముని పుష్కలమును, పరమ సాగతులండు రాజ్యవర్ణముని కనిష్ఠభ్రాతయును, బాధ మధానిలంబి కవులకు యోగముండును, బరమశివభక్తులండును, సుతంతరక్షేపి కానివాఁడును నైన యీశ్రీహర్షులండు గ్రీష్ట ముష్కతాబ్జముయొక్క చివరభాగంబు నంగుల గన్యాకంబునకే న జనించి చిరకాలము రాజ్యము చేసి గ్రంథియము లిప్పుడనిని స్పష్టమగుచున్నది.

VII. ఈక్రింద వ్రాసివీరిగా నొకసనానము కలదు—ఈగ్రంథియమును శ్రీహర్ష రచిత మవునా? కాదా? అని యంశము సగమంతులు.

(1) ధాన్యం డెవనట్టి కవి యీగ్రంథియమును రచించి ధనాశతో శ్రీహర్ష వర్ణకులకు నమ్మివేసినాడని లోకులు చెప్పుదురు. కనుకనే కావ్యప్రకాశి గావ్యాభ్యా తమముట్లు భక్తులండు “శ్లో. కావ్యం యశోనీగ్ధకృతే” అను శ్లోకంబున “కాలిదాసాదేరియశః”—కాలిదాసు యశస్వనకే కావ్యము రచించినట్లు సాహిత్యముగాఁ జూపెను. “శ్రీహర్షాదేర్ధావకానీనామిదధనం”—శ్రీ హర్షాదులవలన ధాన్యకవి మొదలైనవారు రత్నాంబు నాటికను రచించి ధనసంగ్రహము చేసినట్లులు దృష్టం

తముగాఁ జూపెను. కావ్యప్రదీప ప్రభాకారుడును నిట్లే యభిప్రాయ పడియెను.

(2) డాక్టరు హోవీద్యాంసుడు తాను సంపాదించిన యొకకావ్యప్రకాశిక పుస్తకముందు “శ్రీహర్షాదేర్ష్యాకావీనామిదగ్రసమ్” — శ్రీహర్షాదుల వలన బాణకవి ప్రభువులు ధనసంగ్రహమునకై రచించినట్లు దృష్టాంతముగాఁ జెప్పబడియె నని తాను జూచినరీతిని వ్రాయుచున్నాఁడు. ఇంతియ కాక బాణకవిచేత రచియింపబడెనని నిర్ధివాదముగా నొప్పుకొనబడిన హర్ష సరితమండలి పద్యమే రత్నావళి నాటకమందును గనబడిననీయు డాక్టరు హోవీద్యాంసుకరియే వ్రాసెను.

(3) కవలీద్యాంసుకారి రత్నావళి నాటకమును బాణకవియే రచియించెనని యంశమును నామోదించుచు నాగానందయనకు మాత్రము గ్రంథకర్త వేటొకఁడని యభిప్రాయపడెను.

(4) రమేశ్వర ప్రసాదుగారును రత్నావళి నాటకము బాణకవి కృతి నేమని యంగీకరించెను.

(5) పెద్దానలు రిద్వాంసుడును హోవీద్యాంసుడు నాటకమును రచించిన యట్టి బాణకవియే యగ్రంథముని రచించెనని తన యాశయం గను వెల్లడించెను.

(6) గుర్గాప్రసాదివిద్వాంసుడు బాణభట్టే తన ప్రభువైన శ్రీహర్షుడు స్వకృతరత్నావళి నాటకమును రచియించునట్లుగా ప్రకటించెనన్న యంశము కావ్యగ్రంథములు చెప్పుచుగలియు, “శ్రీహర్ష దేర్ష్యాకావీనామిదగ్రసమ్” అని ఆశ్చర్యమును పఠింపురనియు, నన్యచేతమందలి పుస్తకంబలకంటె గావ్యగ్రంథముల పుస్తకమునందుఁ గొంచెము ప్రామాణ్య మంగీకరింపక తీరదనియు (కావ్య ప్రకాశిక కర్తయైన రాజానకమయ్యులు డాక్టరుచేత భ్రష్టం జూటచేతను) తన యభిప్రాయమును బ్రకటించుచున్నాఁడు.

VIII. రూపకత్రయమును శ్రీహర్షుడే రచించెనని ధావక బాణకవులు రచింపలేదను సంగతికి కారణములు.

(1) డాక్టరు హోవిద్వాంసుడు ప్రమాణము గాఁగిసికొనిన యొక్క పుస్తకముండే బాణుడు రత్నావళి నాటికను రచించెనని యంశము కనబడుచున్నది. దుర్గాప్రసాద పండితుడును నొకవేళ హోవీద్యాంసుని యభిప్రాయము ననుసరించిగాని, లేకయతని పుస్తకమును జూచిగాని తానుబాడ నట్టియభిప్రాయమును బొందియుండ నన్నియు. కావ్యప్రకాశిక పుస్తకము లెన్నెన్నో చూచినాము గాని హోవీద్యాంసుని పుస్తకముందున్నరీతి దేవు పుస్తకముందును గానరాదు. ఒకవేళ కావ్యగ్రంథముల పుస్తకములు కొన్నిటిలో బాణుడు ధనాశ్రయించిన రత్నావళిగ్రంథమునై శ్రీహర్ష కృతిగా వ్రాసినట్టి విధము కనబడినను సంతకాత్రిముచేతను నా వ్రాత విశ్వసింపఁగలది కాదు. నిరులుగప్పున నిప్పులలె నంటి కైకై ప్రయత్నింపని దేవు బాణుడుండెనను నొక మంచిగ్రంథము రచించెనేని యగ్రంథ మతయే నేనెఱింగునమ్మక దాగిననాభారమును వేటొక ప్రసిద్ధ కవి శిష్యుడని చెప్పించి లోకములో నాటకగా నున్న సంగతిని గదా! ఈ కారణమును బట్టియే పెద్దానలు రమేశ్వరప్రసాదు శ్రీహర్ష కృతిని బాణకవికృతిగా మార్చి యుండును. బాణకృతి శ్రీహర్ష సరితములోని పద్యమే రత్నావళి నాటకయందును గనబడుచున్నదని చెప్పుచున్న హోవీద్యాంసుని నాక్యముబాడ నాకంతపలకలె యుగాఁ గానియింపను. ఏయనగా సాధరింపుడు—

శ్రీహర్ష సరితమును “ప్రహేళికానామి....” ఇట్టిరీతిపద్యము వ్రాయబడియున్నది. రత్నావళి నాటకయందన్నట్లే, “దీప్తిపా నన్యకావ్య....” ఈవిధముగా గనబడుచున్నది. ఈపద్యములలో దీప్తిపద్యముతో పద్య మారంభించుట మాత్రమే యొక్కటి కాక తొలిన శబ్దస్వరూపసరణినిబట్టిగాని, యగ్రసరణిని బట్టిగాని యెంతయు ప్రయత్నము చెండు పద్యములకుఁ బోలిక యైనను కానరాకున్నది.

హోవీద్యాంసుడైనను, లేక తన్మతావలంబులగు రమేశ్వరప్రసాదులైనను రత్నావళిలనం గాని, హర్ష సరిత వలనం గాని తిగినంతకారణ పెత్తి మాపుచు రత్నావళి బాణకృతి యనినయంశమును ప్రసవఘటపజాలకు న్నారు.

నీనాయాత్రికుడైన హ్యాన్ తాన్సు పెక్కురు కవులు, పండితులను శ్రీహర్షుడు పోషించుచున్నట్లులు తనయాత్రాచరిత్రయందు వ్రాయుచున్నాడు. సంఖ్యకు మీతిన పండితులు శ్రీహర్షునియొద్ద నుండుటం జేసి వారి లో నొకండైన బాణ కవియే రత్నానికొది నాటికలను రచించి విక్రయించి తన ప్రభుకృతులుగా ప్రకటించుట యుక్తియుక్తముగానే యున్నదనియు, గట్టియర్థమును వివరించు వాక్యము కానొక పుస్తకమందును జూచి హాస్యి ద్వాంసుడు లోనైనవారుగూడ నట్టి గ్రంథములను బాణ కృతులుగా నూహించుటయు సరసముగానే యున్నదనియు చెప్పినను నుక్కాణించుకేని యవధానముతో వినుండు. ఈ గ్రంథములను ధావకకవియే రచించి శ్రీహర్ష కృతులుగాఁ బ్రకటించెనని మమ్ముల భట్టార కులు వ్రాసినట్లుగా కొన్ని పుస్తకంబుల నేబడుచున్నందున వానిని విశ్వసించి ధావకకవియే యీగ్రంథములను గ్రతయని యేమి నదించునాడు? హ్యాన్ తాన్సు తన యాత్రాప్రబంధమందు శ్రీహర్షునియొద్దను ధావకకవి యున్నట్లులు లిఖింపవలెనని వతండు కర్తయునుట యసంగత మందురేని, యట్లేనగో నతిండు యాత్రాప్ర బంధమందు బాణనామగోయమును సంత ముద్ఘాటించ వలెనని బాణకృతియని వాదించువారికి స్పష్టవివేచనాత్మక మాత్రంజే సమమును.

(2) ఇంతియ కాక హర్ష చరితమును పరికించి చూడగా బాణు డాగర్భ శ్రీమంతుఁ డైనట్లులు కనఁ బడుచున్నది గాని దారిద్ర్యమునఁ దనకృతుల నితియలక విక్రయించునంతటి దుర్గతపట్టినవాఁడుగాఁ గానిపింపడు. మఱియు రత్నానికొది ప్రయిదర్శికలు రెండును మాలవి కాగ్నిమిత్రంబునకుఁ బ్రతిబింబంబుతో కాని వేటొకటి కాదు. “సంతిక్వాన ఇవాసంఖ్యా” ఇత్యాదిశబ్దంబులచేఁ బరగ్రంథార్థ చోరులైన కవులను నెత్తి పొగుచునట్టి బాణుడే కాలిదాస కృతి మారోవికాగ్నిమిత్రయాప కార్థంబును నపహరించి రెండు నాటికలను రచించి నాఁడనుటకంటె బరిచోసాస్పదమైనయంతయు వేటొందు గానరాదు. పోనిండు. తమరు చెప్పిన చొప్పున నొక

వేళ బాణుడే యీగ్రంథంబులను విక్రయించుఁ గాక! ఆతం డంతకంటె రసవత్తరములైన కావంబరీ హర్ష చరితల నేల విక్రయింప లేదో యుత్తరమిండు.

కావునఁ గొన్ని పుస్తకంబులలోని పాఠంబులంబట్టి ధావకకవి రచించినాఁడని కాని, మఱికొన్ని పాఠంబుల లోని పాఠభేదములంజేసి బాణకవి యీగ్రంథములను రచించినాఁడని కాని చెప్పుట యసందర్భము. రెండు విధములగా నున్నది సత్యము కానేరదు. కావున నుందో పనుందన్యాయమున రెండువాదంబులను బ్రతిపాదించు లగును. ఇంతియ కాక ప్రస్తావనయందు (1) ప్రియదర్శి కము (2) రత్నానియు (3) నాగానందియు ననునట్టి మూగురూపకములను శ్రీహర్ష కృతులైనట్లులు స్పష్ట మగుచుండగా వైసిం చెప్పిన గ్రంథములలో నొకరత్నాని నాటికమాత్రమే ధావకకృతియనియు శ్రీహర్షునకు విక్రయింపబడ్డది యనియుఁ జెప్పినకాన్యప్రకాశన్యాఖ్యా తిల యసందర్భవాక్యము లెట్లు విశ్వసించవలయుండున? రత్నాని కాక తక్కిన రెండు రూపకంబులను రచింపఁ జాలిన శ్రీహర్షుడు కాన్యప్రకాశన్యాఖ్యాతిలపతిమం గది మాత్రము (రత్నాని) వీలరచింపఁగా నసమర్థుఁ డగును? కాని ప్రస్తావనయందు ప్రస్తుతించబడిన రూపకత్రయ నిర్మాణాశయంబును వివరితముగా నూహించుట సాహస మూలకంబని మాతృత్వగ్రహ. పూర్వకాలమందు రామా ఖ్యుల కర్తయైన (1) యశోవర్మ (2) భోజరాజు (3) హాద్రకమహారాజు ముదిలైనవా రెందఱో రాజులు భారతవర్ష మందు మహాకవులై యుండుట వింత కాదు కాన శ్రీహర్షుండును మహాకవి యనుటకు సంగతియింపవలెను.

IX. (1) ఈప్రియదర్శికా నాటికయందలి కథ పురాణేతిహాస మూలకము కాదు. బృహత్కథ ననుసరిం చుచుఁ గొన్ని మార్పులతో నిండియున్నది. బృహత్కథ యందు “బాధునతి” అనిన యామెక ప్రయదర్శిక యనిన నామాంతర మీయఁబడినది. (2) ఉజ్జయినీపతి యైన రెండ్రుమహాసేన మహారాజు తనకుఁ బుత్రజననమందు నింద్రోత్సవము సలుపఁగా నింద్రుండు సంతసించి పుత్రి కారత్నము గలుగునట్లుల ప్రసాదించెను గాన వాసపదత్ర యను నామంబు గలిగెను.

X. (1) మహారాజుడైన వాసవదత్తను నామె యుక్తస్థానంబునకుఁ దీని యుదారస్వభావములొ సున్న కానినిగా నీకని యర్థింపలేదు. ఆమెపట్టుమహిషీత్వమును న్యూనత సహితము లేబడినది. ఆమెయందు (1) గాంభీర్యము (2) సాధుచునంబు (3) లోకోపకారబుద్ధి మొదలైన గుణములు కనబడవు సోయేకదా, విచిత్రమిక్కరి యైశ్వర్యగౌరవగర్వమును, మాటిమాటికీఁ గోపప్రాబల్యమును, దీర్ఘరోషములొనైన వ్యూతేకగణంబులుమాడఁ గాననగును. లోకులు నలుగురును తన్ను నేరుసుకొందురో యని జ తు పహించుటయే యామెకు గూఢముగాఁ జూపఁబడినది. నాటికాంతమునందు ప్రియదర్శిక తనభగినియగుట తెలిసి విత్సనాజునకు భార్యగా వాసవదత్త యంగీకరించెనని యర్థింపఁబడినది. సోపరి

సంబంధము తనకు గోపరింపనిదో పట్టి యుదారస్వభావ మామెయందు నెంతమాత్రము లేదనియే స్పష్టమగుచున్నది.

(2) ప్రియదర్శికమీఁది పరమానురాగంబునడి నగాగ్రంథమునకు నాయకుని మెట్లుపరుసను క్రమక్రమముగా రాజేయక ద్వితీయాంకమందు నొక్కమాటుగా చూచిన వెంటనే మోహసముద్రములో మునింగినట్లులు యర్థించుట యితర నాటకములలోని పర్లనకు వ్యతిరేకమై యన్యాయముగాఁ దోచెనక మానదని మాతృత్వగ్ర్యము. ప్రియదర్శికకు వివాహమునకు నీడు కాని కన్యాత్వవస్థ మొదలొక్కని యామెకు వివాహమునకుఁ దగిన యవస్థవలకును పర్లింపఁబడినందున నీనాటక చరిత్ర ప్రథమంబులో లోక సర్వగా జగుగురుకు నైదాటునత్పరములు పట్టినదని యూహింపవలయును.

శివరాత్రిప్రభ

కవిరంజన వేంకటరావుగారు

[గీతిక]

౧

కాలకంఠుని నాగసర్పము

కుంబున మూడ్చి పడగ బుస్సంది,

రెండు నాల్కలు

గండు మీసాలట్లు దూసింది,

చెవులు మోసింది;

“నాగసార” మూడేది యెవరోయి?

రాగ మొలికించేది యెవరోయి?

కాటు నల్లని కాళరాత్రి.

౨

నొసట గొనరిన మూహోకన్ను

నివురు లూదిన కొలిమి దెగడి

నెగడి ద్రిప్పింది,

పొగలు గప్పింది;

కమ్మరయితే యినుము కరగ,

సోమరయితే చలిని కాగ,

నెవరు వచ్చేరోయి?

గీతగీ

ఎవరు మెచ్చేరోయి?

కాఱు నల్లని కాళరాత్రి.

౩

అర్ధభాగపు మహాంకాళి

కర్ధమది కాలేదో?

ఏమో?

పునుకులా గలగలలు వింటూ

కునుకు గన్నాదో?

నాధునీ వద్దనదు నాట్యము,

నాదు నీ కద్దనదు:

అరచే! ఆడిపోతున్నాయి.

వాడి ముమ్మొసవాలు, ...

హుతభుక్,

అజకపాలం,

ఢొక్కు డుబుడక్,

నాల్గునేతుల నాడు తోతున్నాయి:

అశ్వరరభ! శరభ!

పందెమూ వేసేది యెవరోయి?

కుందనము గానేది యెవరోయి?

కాఱునల్లని కాళరాత్రి.

౪

చంద్ర మకుటము,

జటాజూటము,

సాంద్రనీలపుఁ జదలపాట

సురిగిపోతున్నాయి,

చక్కనీ మువ్వన్నె చర్మము

అక్కళించిన పొట్టపైని

అంటియూడీ అంటకున్నాదోయి,

ఆకలా అని యనే దెవరు?

సోకులా అని కనే దెవరు?

కాఱునల్లని కాళరాత్రి.

౫

మోకరింపులు గావు:

అది మఱి

బూకరింపుల నిలుపు గాదు:

ఆకడకుఁ బడు నొక్కయంజ

యీకడకుఁ బడు నొక్కయంజ

ఏకముగఁ జేయుచును

నడు మొక

రేఖగాఁ దా వదిగొంచు:

సందియం లే కొంచువా రెవరు?

చిందు-అని తోతెంచు వా రెవరు?

కాఱునల్లని కాళరాత్రి.

౬

అహంకారము లేదు లోలో

మహర్ణాటనము మొగము చాటదు,

మహాదేవా! యభయ మిడు మన

అభినయానకు హస్తమే లేదు!

రథసముదం దనముందు పెనుకల

ప్రథల గలిపించు:

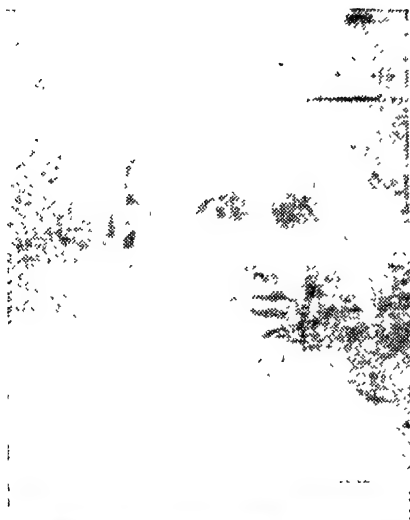
ప్రథలలో ప్రథ నిలుప నెవరోయి?

ప్రథలలో ప్రథ గలుప నెవరోయి?

కాఱునల్లని కాళరాత్రి.

ప్రొ. ఆర్. కె. సిన్హాగారు
హైదరాబాదు కాలేజ్ ఆఫ్

ప్రొ. జి. ఎల్. వి. సుందరాచారి
హైదరాబాదు కాలేజ్ ఆఫ్

ప్రొ. కుమారి సావిత్రీ బి. సిన్హాగారు
హైదరాబాదు కాలేజ్ ఆఫ్

ప్రొ. శాంతిదాసు ఇదన్నాల్ గారు
హైదరాబాదు కాలేజ్ ఆఫ్

రగి-వ అఖిలభారతి జాతీయమహాసభా చిత్రములు

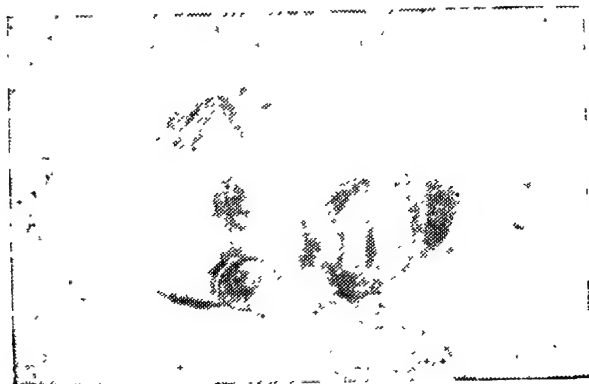

శ్రీ స్వామి గోపాలాచార్యగారు

స్వామిగారి కుమారులు

శ్రీమదుత్తరాజుగారు

శ్రీ లాల్లా యశ్వంతరావుగారు

మీ జీవితవర్యంతము మీ శిరోజములను కాపాడుకొనుడు

శిరోజములు మిక్కిలి సున్నితమైనవి. వాటిని మీరు సరిగా పోషించిన అది చక్కగా పెరిగి, అందముగా నుండును. లేనిచో వాటిని అలక్ష్యముచేసినట్టి చిన్నములు ప్రారంభంకొనును. మీ శిరోజములు యే విషయమునందైనను ఆకాభంగమును గలిగించిన వాటిని భయపరచుకొట్టి అపాయము లన్నిటినుండి రక్షింపును.

సు సా మ

ప్రాద్దేశమునందు శిరోజముల నభివృద్ధిపరచునది

కొన్ని యేండ్లనుండి వాటిని లక్ష్యముచేసి యుండినను, లేక సరిగా వాటిని పోషించకయుండి నను మీ శిరోజముల కిది తప్పక ఆరోగ్యము నొసగును. గడచిన ౬౦ సంవత్సరములనుండి దేశమందంతటను వాడుకలో నున్నది.

ప్రతిచోటను అమ్మబడుచున్నది.

P. SETT & Co.,
Perfumers, Calcutta.

లీవరు వ్యాధికి ఆమోఘమైన చికిత్స

మాదిరి ఔషధములు బయలుదేరినవి.

మోనపోకుడు.

వీరి ఔషధరాజము అనేకమంది ప్రజలచేతను, గొప్పగొప్ప డాక్టర్లచేతను, ఆమోదించబడి వేలకువేలయొగ్గతాపత్రములు పొందుచున్నది. గొప్ప గొప్ప డాక్టర్లుగూడ నవలీకరింప లీవరు వ్యాధులను వీరు అతి జయప్రదముగా గ్యారంటీగా నివారణచేయుచున్నారు.

ఎన్నటను యీ లీవరువ్యాధికి తగిన ఔషధము లేకపోవుటచే వీరి ఔషధమునే అనేకమంది డాక్టర్లు ప్రతిదినము పొంపుద్వారా తెప్పించుకొనును, వారి వారి కోసులకు వాడి వారి సంతృప్తుల తెలిపియున్నారు.

మరః—మా ఔషధమును చూచి అనేక మాదిరి ఔషధములు బయలుదేరినవి, గాన మోనపోకుండగలందులకై ప్రజలను హెచ్చించుచున్నాము.

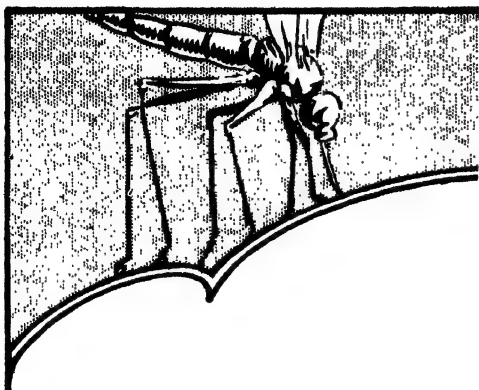
అన్నిచోట్లను వీరి ఔషధరాజములనమ్ముటకు పలుకుబడిగల ఏజెంట్లు గానయును. వివరములకు;

విజయనగరవాస్తవ్యులగు;

డాక్టర్ జమ్మి వెంకట రమణయ్యగారు,

లీవరు అండ్ స్క్వీనువ్యాధులకు ప్రత్యేకవైద్యులు.

8. సాలెపేటి, మైలాపూరు, మదరాసు.

**మలేరియావలన గలుగు
బలహీనతను శానటోజిన్ వలన
జయించుడు.**

ఒక ప్రఖ్యాతిగాంచిన డాక్టర్ హెచ్. కబ్లియూ. ఎస్. అనువైద్యుడు యిటుల వ్రాసి యున్నాడు:—

“శానటోజిన్ మలేరియాజ్వరానంతరము కలుగు బలహీనతను తొలగించుటలో యత్యధుమైనది.”

క్విన్లెడ్ మలేరియాను తొలగించునగాని జ్వరము యొక్క బలహీనతను తొలగించజాలదు.

మీ బలమును మరల సంపాదించుకొనటకు మార్గము సరియైన బలవర్ధకాహారము భుజించుటయే. ఇట్టి యాహారము శానటోజిన్ యొక్కటిమాత్రమే.

శానటోజిన్ వందు బలమును కలుగజేయు పదార్థములు చేరియుండి, రక్తమును తక్షణమే పుద్ధిచేయుగలిగియున్నది.

నేటినుండియే శానటోజిన్ నేవించుటకు ప్రారంభించుడు. (తి)

SANATOGEN

నిజమైన బలవర్ధకాహారము.
చేతితో తాకబడలేదు.

అన్ని మందులపావులలోను

రాజమోహన హేరాయలు

శ్రీష్టమయిన సువాసనగల తల మానే. మెదడుకు చల్లదనమును గలికలిగించి వెంట్రుకలను అభివృద్ధి చేయుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

తలపోటు, మాడుపోటు, శిరోవేడిమి, చుండు మొదలగువాటిని పోగొట్టి కన్నులకు నిలవ నొసంగి

వెంట్రుకలను వృదువుపరచి, నల్లగా పెంచుటలో అత్యుత్తమ మయినది.

శ్రీలకు ఆనందమును కలుగజేయును.

సీసా 1-కి రు. 1-0-0 8 సీసాలు రు. 2-10-0

పోస్టేజి ప్రత్యేకము.

పి. ఇ. వి. ఆంధ్ర కంపెనీ,

ఆయుర్వేదసమాజం,

పెరి చేపి, నల్లూరుజిల్లా.

కామామృతము

యౌర్వేదకాస్త్రీ, అష్టవధాని,
కూరి వేంకటసుబ్బారావు,
ఎం. డి. ఎ. గారి

స్వదేశమునందు, అనేకవిదేశములందును బ్రఖ్యాతిఁబొందిన యాచక్షు. పూట యొకమాత్రపుచ్చుకొనిన ఎంతనిష్కారమైన శక్తిమైనను వెంటనే సంపాదము నీయఁగలదు. 6 దినములలో మాత్రములో గలిపిగా ముంపునెనుకలఁగాని శిగాని పోయెడి కిర్యమును పృథముగా నిలిపివేయును. మధ్యపప్పునవలన, నరబహీనముగలవారు ఈమందునే పైకి పూతగాయప ముయోగించిన విక్రమితులు కాగలరు. వెంటనే పరీక్షించుడు. ఈ త్రవములు శివాశ్శముగా సంపాదమునందు గనర్ప మెంటువారిచే నిశ్చితమైన ఆయుర్వేదోషధిములు వెల్లడు గలవు. యోగ్యతాపత్రములు అనేకములు కాకలినవారు గ్రాయుఁడు. 20 మాత్రల కామామృతము సీసా 1-కి రు. 2-0-0.

అమృతాశ్రమము, నెం. 2, నీలూరు, పశ్చిమ గోదావరి.

మ యూ ర మ హా క వి

ప్రమోదూత సంవత్స రాశ్వయుజమాన
భారతియందు శ్రీముతులు ఆకుంకి వెంకట
శాస్త్రిగారు 'మయూర మహాకవి' యను పేర
నొక వ్యాసమును ప్రకటించిరి. అందు సూర్య
శతక కర్త యగు మయూర మహాకవి
రచించినట్లు పేర్కొనబడిన మయూరాష్ట్ర
కము గలదు. దానిని జదువ సమన్వయము
కుదురమి నయ్యది నిర్దుష్టముగాదేమో యను
సంశయము పొడమెను. దానికి మాతృకయగు
'మయూర'ని సంస్కృత కావ్యములు* అను
పుస్తకమును బరిశీలించి మూలము దోషజుష్ట
మగుట తెల్లమయ్యెను. అంగీకరించిన మూల
హంధ్రలిపిని సరిగా నుండికుండెను. యక్ష
మాతృకమగు మూలము పైతము సుసంబద్ధ
ముగ గానిపించి సూర్యశతకకర్తయే యీ
యష్టకమునురచించిన నోను గాకున్నది.†
యథామాతృకమగు మూలము†—

౧. ఏమా కా ప్రస్తుతాంగీ

ప్రచలితనయనా హంసలీలా వజ్రతీ

* 'మయూర'ని సంస్కృత కావ్యములు అను గ్రంథమును రచించిన క్వాకాబోసు దొరగారు ఈ
యష్టకమును, సూర్యశతకమును మయూరుడే రచించినవనియు, అందుచు నీయష్టకము సూర్యశతకరచయితకు
గౌరవమియును తెలుపుట కనుకూలముగా, ప్రతిపూలములనుగాకలను, ఇతరప్రమాదములను జెక్కించిన పేర్కొని,
యీ రెండును నేకకర్తృకములు గాని నిశ్చయించుటకు ఇంకను ప్రబాములగు ప్రమాదములు లభించువరకు వీని
నేకకర్తృకములుగనే భావింపదగు నని నిశ్చయించియున్నారు.

† "గృహలక్ష్మి" మాడవసంపుటపు టెనిమిషవసంచికయందు పంకిత శ్రీ వేమల సూర్యనారాయణశాస్త్రి
గారు 'మయూర'నిపాతురు అను పేరున నొకవ్యాసమును ప్రకటించియున్నారు. అందును నీయష్టకము గలదు.
అది దోషజుష్ట మగుటయే కాక, పాతములతో గూడ నున్నది. అది వారి కెదుల లభించెనో!

ద్వా హస్తా కుంకుమాద్దా

కనకవిరచితా.....,

.....ఉం (గామ్).....గే గతానా

బహుకుసుమయుతా బద్ధవిగా హసంతీ

తాంబూలం నామహస్తే

మదననశగతా గుహ్యశాలాంప్రవిష్టా.

౨. ఏమా కా భుక్తముక్తా

ప్రచలితనయనా స్వేదలగ్నాంగ వస్త్రా

ప్రత్యుషే యాతి బాలా

మృగ ఇవ చక్రీతా సర్వత శృంకయంతీ,

కే నేదం వక్రీఃచ్ఛం

స్ఫురదధరసం పట్న జేనేన పీతం

స్వర్గః కేనాఽద్య భుక్తో

హరనయనహతో మస్మధఃకన్యతుష్టః.

౩. ఏమా కా స్తవపీనభార కతీ,

మధ్యే దగ్ధిదావతీ

విభ్రాంతా హరిణీ విలోలనయనా

సంత్రస్థయాధోగ్ధతా,

అంతఃస్వేదగజేంద్రగంధ గళితా

సంలీలయా గచ్ఛతీ

దృష్ట్యా రూప మిదం ప్రియాంగ గహనం
వృద్ధోఽపి కామాయతే.

౪. వామేనాఽఽవేష్టయంతీ
ప్రవిరళకుసుమం కేశభారం కరేణ
ప్రభ్రష్టం చోత్తరీయం
రతిపతితగుణాం మేఖలాం దక్షిణేన,
తాంబూలం చోద్వహంతీ
వికసితపదనా ముక్తకేశా నరాగా
నిష్క్రింతా గుహ్యదేశా
నృదనవశగతా మారుతం ప్రార్థయంతీ.

౫. ఏషా కా నవయాననా శశిముఖీ
కాంతాఽఽవళగచ్ఛతి
నిద్రావ్యాకులితా విఘ్నార్జనయనా
సంపక్వబింబాధరా,
శేషైర్వ్యాకులితా నల్ల వ్యదళితా
దంతైశ్చ ఖండికృతా
కేనేదం రతిరాక్షసేన రమితా
శార్దూలవిక్రీడితా.

౬. ఏషా కా పరిపూర్ణచంద్రపదనా
గౌరీచ్ఛగా తోభిణీ
లీలామత్తగజేంద్ర హంసగమనా
... ..
నిశ్వాసాధరగంధశీతలముఖీ
వాచా మృదూల్లాసినీ
స శ్లాఘ్యః పురుషః స జీవతి సరో
యస్య ప్రియా హీదృశీ.

౭. ఏ షా కా జఘనస్థలీ సులితా
ప్రోన్మత్తకామాధికా
భూభంగం కుటిలం త్వనంగధనుషః
ప్రఖ్యం ప్రభా చంద్రవత్,

రాకాచంద్రకపోలపంకజ ముఖీ
తామోదరీ సుందరీ

వీణీదండ మిదం విభాతి తులితం
వేలద్భజం గచ్ఛతి.

౮. ఏషా కా రతిహావభావ విలస
చ్ఛంద్రాననం బిభ్రతీ
గాత్రం చంపకదామ గౌరసవృశం
పీనస్తనాలంబితా,
పద్భాగ్నిం సంఛరతి ప్రగల్భహరిణీ
సంలీలయా న్వేచ్ఛయా
కిం ప్రైషా గగనాగనా భవితలే
సంపాదితా బ్రహ్మణా.

వ్యాసమున నుదాహృతము లయిన
యొందు రెం డితర శ్లోకములు నిట్లున్నవి :

- శ్లో. దర్శం కవిభజంగానామ్
గతాశ్రవణ గోచరమ్,
విషవిద్యేవ మాయూరీ
మాయూరీ వాజ్ నికృతంతి.

- శ్లో. భక్తమాయూరవక్త్రాబ్జ
పదవిన్యాసశాలినీ,
స రక్తివ సరీస ర్రి
సభామధ్యే సరస్వతీ.

- శ్లో. ఏణీదృశః పాణిపుటే నిరుద్ధా
వేణి ర్విరేజే శయనోత్థితాయా,
సరోజకోశాదివ నిస్సరంతీ
ప్రేణీ ఘనీభూయ మధువ్రతానాం.

- శ్రీ శాస్త్రిగా రించుక జాగరూకత
వహించియుండిన నిపుడీచర్వితచర్వణ మనావ
శృకమయి యుండెడిది.

—‘భారతి’ పాఠకుడు,

ప్రకృతి సౌందర్యంబుఁ బరికించువేళఁ
 బురుషుని మహిమంబు నరసెడువేళఁ
 వివిధంబులై తోఁచుఁ బ్రేమ తత్త్వంబు;
 తల్లియై, పడఁతియై, తనయయై యొప్పి
 భువనమోహనమైన మూర్తి ధరించి,
 ప్రకృతి యానందంబు పరఁగించుచుండఁ,
 గొడుకయి, మగఁడయి, వడిఁ దండ్రుడి యాచుఁ
 బురుషుఁ డానందంబుఁ బొందుచు నుండు;
 ప్రకృతి పూరుషు లైకృత భావంబు నొంది
 యదైవతమైన బ్రహ్మానందమందు
 మునుఁగుచుఁ దేలుచు మునుఁగుచున్నప్పు
 డానంద మిమ్మాడ్కి ననుభవింపంగఁ
 గోటి జన్మము లెత్తఁ గోరుచునుండు;
 అనుభవించినవాఁడె సాక్షి దీనికిని.

.....

శ్రీసర్వ మంగలాకృతిఁ బొల్పుచుండి
 యార్యాభిధేయ భవ్యయశంబు నొంది,
 తగునపర్ణత్వంబు తఱిగిపోకుండ
 నన్నపూర్ణ ఖ్యాతి నతిశయం బంది
 యర్థి సతీత్వ మన్వర్థమై యొప్పుఁ
 దన్నుఁ గొల్పుచునున్న తనయన్నుమిన్నఁ
 బ్రోవంగఁ దలఁ పొంది ప్రోది మీఱంగఁ
 దనువునఁ దను విచ్చి తని వొందఁజేసి,
 మనసున మనసిచ్చిమనియుండఁజేసి,
 యాత్మ నాత్మ యొనంగి యలరారఁజేసి,

తనశివాభిఖ్యాతి ధన్యమానట్లు
 బుధ గురుశేఖర భూరియశుండు
 సర్వజ్ఞుఁ డై శ్వర్య సహితుండు హితుండు
 క్షీరంబు శర్కరఁ జేరియున్నట్లు
 లేకరూపంబున నింతితోఁ గూడి
 యేకమై యొప్పుగు నీ దివ్యమహిమ
 యెఱిగి దేవునిఁ గొల్వ నేర్పడ దినము
 శివరాత్రి యనుపేరఁ జెలువొందు దినము
 చనుదెంచి నాకు నుత్సాహం బొసంగె.

.....
 తనివి తీరఁగ నీశుఁ దలఁచితిఁ గొలువ.

.....
 ఈశుఁ గొల్వఁగ నెంచి యిలు వీడిపోయి
 యందండుఁ దిరుగాడి, యల్లన నవచి
 యబ్ధిఁ జేరితిని సంధ్యాకాలమునకు
 సంజ కెంజాయలు నరసంబులగుచు
 నంబుధిలోఁ బ్రతిబింబించు చుండి
 యెన్న శక్యము గాని హృత్ప్రీతి నొనఁగె.
 అంత నొయ్యెయ్యన సంధకారంబు
 వ్యాపింఁగాఁ జొచ్చె నన్ని తావులను.

.....
 ఆకాశపథమున నలరు నీలిమము
 సంభోధితలమున నలరు నీలిమము
 సంధకారంబున నలరు నీలిమము
 మూఁడు ప్రోవలయందు ముత్తైఱంగులుగ
 నేకమై మనమున కింపు గావించె;

మూడు త్రోవలయందు మొనసియున్నట్టి
పరమేశ్వరుని మహాభావంబుఁ బోలె
మూడు తెఱంగుల మొనసి యున్నట్టి
యంధకారంబున నద్భుతంబైన
జ్యోతిస్స్వరూప మత్యుత్సాహ మొనఁగె.

.....

లోకజాలమ్ములు, లోకనాయకులు,
లోకస్థులడఁగ నలోకమైనట్టి
యంధకారంబున కప్పలి త్రోవ
నాద్యకాంతి నే కాకార మగుచు
నలరుదివ్యజ్యోతి యద్భుతం బొనఁగె.

.....

.....
అగభటివృత్తి నొరుతొడవము
కైశికవృత్తినంగఱుల లాస్యంబు
నంగవిడవవిద్యును నృత్యంబు
వివిధరసంబుల వెలయునాట్యంబు
గామిచి, కామిచి, ఘనత మీఱంగ
నలుదెఱంగుల నృత్యవైపుణం జూపి
నృతానువృత్తిమై నెగడుచుదమున
మంద్ర మధ్యమ తారమహిమముల్ వెలయ
భావానురూపమై పరఁగురాగంబు
రాగానురూపమై ప్రబలుభావంబు
ప్రకటించి గీతవైధవములు జూపి;
గీతానురూప విఖ్యాతరీతులను
దత్తిమిత్యాదిశబ్దములఁ గొల్పుచును
రాగభావముల మార్గములందు నిలిపి
లయయుక్తవాద్యలీలలఁ గోరి చూపి;
వాద్యవైధవములవాసి నొప్పారు

నృత్యగీతంబులనిపుణులల్ మెఱయు
తౌర్యత్రికంబు నందంబు మీఱంగఁ
బ్రకటించి భావముల్ రసములు నొకట
వివిధభేదంబుల వివిధరీతులను
వెలయించుచున్నట్టి వీచికాతతుల
క్రీడావిశేషముల్ ప్రీతి గావించె.

.....

.....
అంధకారములోని యద్భుతం బైన
జ్యోతిస్స్వరూపంపుఁ జోద్యంబునడుమ
వీచికాన్మృత్యువువిభవంబు సూచి
తన్మయం బయ్యెఁ జిత్తం బంత నాకు.

.....

.....
వీచికాన్మృత్యంబు వీక్షించుచుండి
తన్మయం బైన చిత్తంబందు నంత
మితయానందంబు విలసిల్లుచుండె.

.....

.....
అంత, వింతగ మార్పు లందెఁ జిత్తంబు.

లేవు తరంగముల్, లేదు సంద్రంబు,
లే దంధకారంబు, లేదు రావంబు;
కోటిభాస్కరు లొక్కచోటనే కూడి
భాసిల్లురీతి దివ్యజ్యోతి యొప్పె.

అబ్యోతిమధ్యంబునం దొక్కకోటి
మన్మథుల్ గుమి గూడి మనియున్నరీతి
సౌందర్యరాశియై జానొందుచున్న
మోహినీరూప మామ్రోలఁ గన్పట్టె.

కర్పూర కస్తూరికాగంధములకు
మిన్నయై యున్న నెమ్మనిగంధంబు
పృథ్వీస్వరూప మై ప్రీతి నింపంగ,

• జాలుజాలుగఁ బెక్కు లీలలం జూపు
లావణ్యరసము జలం బయి యొప్పఁ
దళుకు తళు క్కని తనివి గావించు
తనుకాంతి తేజోవితానంబు నింప
సరసశీతల మృదుస్వర్ణలం గొల్పు
చూపులు వాయుసంశోభలం జూపఁ
గలదు లే దనుకీతి నలరుమధ్యంబు
గగనతత్త్వంబును గన్పట్టఁ జేయ,
భూతపంచకమునఁ బూర్వరుచున్న
యంద మంతయు నొక్కయాకార మంది
మూడులోకంబులు మోహింపఁజేయు
నా మోహినిరూప మటు చూచిచూచి,
మోహజాలంబున మునిగితి నేను.

మోహినిరూపంబు మ్రోలఁ గన్గొనుచు,
మోహజాలంబున మునిగిపోవుచును,
జెదరని బెదరని చిత్తంబుతోడఁ
గదలక మెదలక.....

.....యెదుటఁ గూర్చుంటి.

కదలక మెదలక కనుచున్న నన్నుఁ
గదలక మెదలక కనుచుండఁ గాంత;
కాంత నిశ్చలబుద్ధిఁ గనుచుండఁ నన్ను
నేను నిశ్చలబుద్ధి నింతిఁ గంచుంటి;
నేను మోహినిని మోహించి కంచుంటి,
మోహినియును నన్ను మోహించి చూచె.

నిశ్చయై యట్లు నిలుచున్న కాంత
నిశ్చలత్వము మాని నృత్తంబు సలిపె.

... ..

... ..

... ..

నృతానువృత్తమై నగడు చందానఁ
దాళమానములు పాదంబులం గొల్పె;
హస్తనేత్రగ్రీవహరిభేదముల
సభినయ మ్మొనరించి యందంబుఁ గొల్పె;
భావరాగంబుల ప్రాధి చెన్నొంద
ననుపులు పుట్ట గానంబులు గొల్పె;
భావానుగుణమైన వసతరాగంబు,
రాగానుగుణమైన రమణీభావంబు,
తాళాను గుణములై తన రారుచుండె.

... ..

భరతశాస్త్రప్రాధి పరిధివల్లం గ
నృత్త మిమ్మొయి నాచరించుచునున్న
భావనమోహనరూపమును గాంచి కాంచి
తస్మయం బమ్మోఁ జిత్తిం బంత నాకు.

... ..

భావనమోహినిమైన మోహినిని జూచి
మోహించి మోహించి మోహించి యంతఁ
దస్మయంబైన చిత్తము తిత్తతింపఁ
గొఁగిలింపఁ దొంది, కాంతచెంతకును
నడివడివడిగాఁగఁ బరువులైత్తితిని.

పరువెత్తి తనవైపు వచ్చు న న్గాంచి
వడినడిఁ గాంతయుఁ బాటిపోసాగె.

భావనమోహిని ముందు పోవుచునుండ
నింతిని వెన్నాడి యే బోవుచుంటి.

పరువెత్తి పరువెత్తి వచ్చు నన్ జూచి
వడినడిఁ గాంతయుఁ బరువెత్తుచుండె.

అలసియు సొలసియు, నాయూన మొప్ప,
మెల్ల మెల్లగ నేను మెలఁగుచునుండ,
మెలమెల్లఁ జెంతనే మెలఁగె నింతియును;

మెల్లమెల్లగఁ జెంత మెలఁగుచునున్నఁ
జిక్క మోహిని చేతఁ జిక్క నం చెంది
వడివడి నింతిని బట్టుకోఁబోవ,
వడివడి దవ్వఁగాఁ బాత నింతియును.

కాంతచెంతకు రాఁగఁ గడు నాశఁ బొంది,
కాంత దవ్వఁగఁ బోవఁ గడు వంత నొంది,
యాశయు, వంతయు నట్టిట్టుకొల్ప,
నట్టుఁతయుయ్యాల లూఁగఁ జిత్తంబు.

మోహినిఁ గనుఁగొని మోహంబు నొంది
మోహంబు విడువ కుత్సాహంబుతోడఁ
బట్టుకోఁ నొగ్గింట బెట్టుకో నొంది,
పరుగెత్తి పరుగెత్తి పరుగెత్తలేక,
యలసియు సొలసియు నాయాస మొంది,
యాయాసమందు దుఃఖానంద మొంది,
నిట్టూర్పు నిగుడించి, నిలిచి, నిరాశ
ననునయాలాపదీనాస్యండ్ నగుచు
నతికరుణంబుగాఁ బ్రార్థించుచుంటి.

అతిదీనమైన నాయాలాప మింతి
యాలించి నాపైని జాలి చూపించె-
జాలితో నింతి నానరస కేతెంచె
నరస నొకొగ్గింట జనవున నిమిజ్.

కాంత కొగ్గిటిలోనఁ గలసియున్నప్పు
డానందవార్ధి ముగ్ధాదుచుంటి,
నానందరూపుండ నై వెల్లుచుంటి.

... ..

అంతలోఁ గను విచ్చి యరసితి మరల.

మోహినియై నన్ను మోహజాలమున
ముంచినమోహినిపూర్వరూపంబు
పూర్వరూపము లే కపూర్వమై తోఁచె.

... ..

తనువునఁ దను వుంచి తని వొందునట్లు,
మనసున మన సుంచి మనియుండునట్లు,
అతైక్యమును బొంది యలరారునట్లు
తలఁ పొంది యాశ నేఁ దన్ను వెన్నాడఁ
గాంత కొగ్గింట జేరి కరుణఁ జూపించి,
యంతలోఁ దనరూప మప్పుడే మార్చె.

... ..

... ..

మోహిని భార్యమై మోహింపఁ జేయ
నేనె భర్త నటన్న యెఱుకతో నుంటి.
భార్యచందానఁ గన్పట్టి మోహినియు
భార్యాస్వరూపంబుఁ బాసె తత్ తుణమ.

... ..

ప్రేమచూపులోన వెలయుచునుండఁ
జల్లనిచేతులు చాచి, కొగ్గింట
ననుఁ జేర్చి, తనివార నన్ను ముద్దాడి
యననుభూతానందమందు నన్ ముంచె.

ప్రేమస్వరూపమై ప్రీతి నింపుచును,
మ్రోలఁ గన్పడుచున్న మోహినిఁ జూచి,
సాష్టాంగముగ నమస్కారము చేసి,
“అమ్మ నిన్నెన్నాళ్ల కరసితి నమ్మ!

నిన్నుఁ జూడనియొక్క నిమిసంబు నాకు
యుగమయి తోచు న న్నోమవే తల్లి,
చల్లని నీచేయి చాలు నోయమ్మ
చల్లని నీచూపు చాలునోయమ్మ”

యనుచు నిమ్మెయిఁ బల్కి యమ్మపాదములు
కరములఁ బట్టుచు, గనుల నద్దుచును,
భక్తిభావంబు, విశ్వాసభావంబుఁ

జూపించి, ముదమునఁ బొక్కుచునుండ,
మఱియొక్క రీతిగా మాతె నిలియును.

... ..

... ..

ముద్దు గాఱుచునుండె ముద్దు నెమ్మోము,
ముద్దు గాఱుచునుండె ముద్దు చూపులును,
ముద్దు గాఱుచునుండె ముద్దు చేతులును,
ముద్దు గాఱుచునుండె ముద్దు పాదములు.

ముద్దుల మూటయై మ్రోల నిల్చున్న
ముద్దుబిడ్డను జూచి మదమందుచుంటి.

చిన్నారి పొన్నారి చిగురుఁ జేతులను
నవ్వుచుఁ గేరుచు ననుఁ గొంగిలిచి,
ముద్దాడుచున్నట్టి ముద్దులబిడ్డఁ
గనుఁగొని, వినియును గనియును దొల్లి
యనుభవించునపురానందమందు
మునుఁగుచుఁ దేలుచు మునుఁగుచునుంటి,
ముద్దులు గురియుచు మ్రోల నిల్చున్న
ముద్దుబిడ్డను జూచి, ముద్దులాడుచును,
గొంగింట నిలుచుచు, గొంగిలిచుచును,
నననభూతానందమందు ముగ్ధాఁడి
యలరారుచున్నప్పుడంతంత—వెంత—
ఒకమార్పు కనుపట్టె నొక్కసారిగనె

... ..

... ..

ఎదుట నొప్పుచునున్నయింతిని జూడఁ
బరిపూర్ణమాప్రేమ వరగె నాయెదను.

కొంగింటఁ జేర్చితిఁ గొంగి ట నుంటి,
ముద్దాడునుంటిని, ముద్దిడుచుంటి;
గాని,...

... .. సం దేహంబుకలిగె నాయెదను.

మోహంబు గొల్పుచు, మ్రోల నిల్చున్న

యింతి యెవ్వతెయ్యె, నే నెవ్వఁడనొక్కొ,
యేర్పర్పలేనైతి నించుకంతయును.

ముదుఁజూపులతోడ మురిపెంబు నింపి
కన్నతల్లి యటన్న కరణి నొప్పారె;
ముదుఁజూపుతోడ మురిపెంబు నింపి
ప్రాణేశ్వరి యటన్న పగిది గన్పట్టె;
ముదుఁ జూపులతోడ మురిపెంబు నింపి
యనుఁగుబిడ్డ యటన్న హరువునఁ దనరె.

పడఁతయై, తల్లియై, కడుఁబ్రీతి నొసఁగి,
తల్లియై, పిల్లయై, శనివొందఁ జేసి,
బిడ్డయై, యింతియై, ప్రియమందఁ జేసి,
వివిధవిధంబుల వినిస్మించున్న
ప్రేమస్వరూపంబు ప్రీతి మీఱుగ
ననుభవించఁగఁజేసి యానందవాఙ్మి
నన్ను ముంచుచునుండ, నన్నిరీతులను,
మగఁడనై కొడుకనై మఱి తగ్రడి నగుచు,
ఋరివిధమాలఁ బరిధివిల్లింగ
నానందవాఙ్మి ముగ్ధాపచునుంటి,
నానందపీయూష మది క్రోలుచుంటి,
నానందహాపుండనై పె్గుచుంటి.

... ..

... ..

... ..

ఎంత నే పుంటినో యెఱుంగ నిమ్మాడ్కి—
ఇంతలో—అక్కటా—యేకతంబుననొ,
చప్పన నొక్కింత చైతన్య మబ్బె—
చైతన్య మబ్బినసమయంబునందు
గాఢాంధకారంబు కిప్పె నలెనల—
తడిసిన ట్లండెఁ బాదంబులు రెండు.

కెరట మొక్కటి వెన్న కరుగుచునుండె—
సంపూర్ణ మైనట్టి చైతన్య మబ్బె.

... ..

... ..

ఆకాశపథమున నలగునీలిమము,
నభితలంబున నలగునీలిమము,
సంధకారంబున నలగునీలిమము,
మూడుత్రోవలఁ గప్పి, మొనసి కప్పటె.

తరఁగల నురుగులు తక్కు తక్కునుచు
సంధకారముఁ జీల్చి యురారుచుండె.

పాటలఁ బాడుచు, నాట లాడుచును,
గెరటంబు లేదురనే క్రీడించుచుండె.

... ..

... ..

అట్టిచీకటివేళ నంబునచెంత
నొక్కండ నుండుట కున్నహింసమిది
బరమేశుఁ దలంచుచుఁ బరిపూర్ణధర్మ
నింటికి నొక్కండ నేతెంచుచుంటి.

చీకటి యంతటం జక్కనై యుండె,
ద్రోవ కన్నకకుండఁ ద్రోవుపాటయ్యె;
జిత్త మీసమిదైని కేరిగెయ్యుండె.

“హా పరమేశ్వరా, హా కన్నతిండి,
చిత్రంబు నీచర్య, చిత్రంబు తండ్రి;
ప్రకృతిపూరుషులహంబులఁ దాల్చి,
చిత్రవిచిత్రమై చెలువారు చున్న
ప్రేమామృతంబును వివిధరీతులను
సంపూర్ణమైన యుత్సాహంబుతోడ
ననుభవింపఁగఁజేసి, యానంద మిచ్చి,
నిన్నుఁ నేవింపంగ, నిన్నుఁ గూడంగ,
నిన్నుఁ జేరంగను, నిన్నుఁ బొందంగఁ,
దగురీతులం జూపి తనివొందఁజేసి,
నను బ్రోచుచున్న సేనవ్యవైభవము

కొనియాడనేర్తునే కోటివేలన
జన్మంబు లేత్తఁగా శంక నా కేల ?
నీవు నన్నరయనిముసంబు లేదు,
నీవు నన్ బ్రోవనిముసంబు లేదు.

వివిధవిధంబులఁ బ్రేమ చూపించి,
నన్నుఁ బ్రోచుచు నీవు ననుఁ జూచుచుండ,
నానందమే కాని యస్యంబు లేదు;—
ఆనందరూపమై యలరు సంతయును.”

... ..

... ..

అనుచు నేమేమియో యనుకొంచు, మఱల,
నందియు నందక, యాయానపెట్టి,
దొరికియు దొరికక, తొందర పెట్టి,
తనుఁ బట్టుకొఁజూడ, ననుఁ కేరరాక,
ననుఁ బట్టుకొ వచ్చి, నా కందరాక,
యలయుంచి, సాలయుంచి, యాయానపెట్టి,
యాయానము దొక్క యదృశ్యమై న
యానంద మిచ్చి, నన్నాదరిం బొప్పఁ
గనుఁగొన్న మోహిని కన్నులం గట్టి
నట్టిలు కన్నట్టిస ట్లన్నకతన,
జరిగిన దంతయు మఱి పోలేక,
మఱిమఱి తలంచుచు నఱిముఱి గొనుచు,
నల్ల నల్లన నింటి కరుగుచెంచితిని.

... ..

... ..

... ..

ప్రకృతిసౌందర్యంబుఁ బరికించువేళఁ,
బురుషునిమహిమంబు నర సెడువేళ,
వివిధంబులై తోచుఁ ప్రేమతత్త్వంబు
ననుభవించినవాడు సాక్షి యొక్కండె.

పెలియూజ్-మెలిజాండాలు (మారిస్ మీటర్ లింకునుండి అనువాదము)

దేశరాజు రామదాసు గారు

పాత్రములు

ఆక్రేల్—అల్లిమాండ్ దేశపురాజు.

గెనీపు—పెలియూజ్, గొలాడులతల్లి.

పెలియూజ్ } ఆక్రేల్ మనుమలు.
గొలాడ్ }

మెలిజాండా.

న్యూగాల్డు—గొలాడ్ మొదటి భార్యనల్లగలిగినపుత్రుడు.
ఒకవైద్యుడు.

ఒక ద్వారపాలకుడు.

దాసీలు, భీకులు, మొదలైనవారు.

అంకము ౧.

రంగము ౧.

కోటకలుపు.

దాసీలు—(లోపల)తలుపు తియ్యి! తలుపు తియ్యి!

ద్వారపాలకుడు—(లోపల)ఎవరక్కడ? ఎందుకు వచ్చి నన్ను లేచేరు? పైకి వెళ్లడానికి దార్లులేవు? పొండి కావలసిన న్నున్నాయి.

ఒకదాసి—(లోపల)మేము గడప కడగడానికి వచ్చాము. తలుపు మెట్లు కడగాలి. తలుపు తియ్యి! తలుపు తియ్యి!

మరొకదాసి—(లోపల) ఇంకా చాలా పనులు చేయ్యాలి.

మూడోదాసి—(లోపల) గొప్ప శోభస్కరంగా చేయ్యాలి. కేగం తియ్యి!

అందరు—తియ్యి. తియ్యి.

ద్వార—ఉండండి. ఉండండి. నేను తలుపు తియ్యడానికి వీలవుతుందో లేదో నాకు తెలియదు... అదెప్పుడు రాత్రి తియ్యడము లేదు... తెల్లవారిందాకా ఉండండి.

మొదటిదాసి—బయట కావలసినంత వెలుగు వచ్చింది. కన్నాలగుండా నాకు సూర్యుడు కనబడుతున్నాడు.

ద్వార—ఇవిగో పెద్దతాళాలు.....అబ్బబ్బ! తాళాలు ఘడియలు పో అరుస్తున్నాయి. సాయం చెయ్యండి, సాయం చెయ్యండి.

అందరు—మేము లాగుతున్నాము, మేము లాగుతున్నాము.

రెండోదాసి—అది రాదు.

మొదటిదాసి—అలాగో వస్తున్నాది! మెల్లగా వస్తున్నాది.

ద్వార—అలాగు అవుతున్నాదో! ఇంక టండరిని లేపేస్తుంది.

రెండోదాసి—(గుమ్మముకడ కనబడి)

ఒహో! అప్పుడే యీత గెంతు వెలుగువచ్చిందో!

మొదటిదాసి—సూర్యుడు సముద్రమీద ఉదయిస్తున్నాడు.

ద్వార—అది వచ్చింది...బాగా తరలబడింది.
[దాసీలందరు గుమ్మముకడ కనబడి,అదిదాటివెడలుదురు.]

మొదటిదాసి—నేను ద్వారం...యి కడగడం ప్రారంభిస్తాను.

రెండోదాసి—ఇదింతా మన మెప్పటికీ కడగలేము.

మిగిలిన దాసి—నీళ్లు లే, నీళ్లు లే.

ద్వార—అవునవును. నీళ్లు పోయ్యండి, నీళ్లు పోయ్యండి. పొరుగున్న నీళ్లన్నీ పోసినా మీరు పూర్తి చెయ్యలేరు.....

రంగము ౨.

అడవి.

[ఒక బావిపట్ల మెలిబాండాకనబడును. ప్రవేశము గొలాడ్.]

గొలాడ్ — ఈ యరణ్యమునుండి నేను మరి బయటకు దారి కనుక్కోలేను. నన్ను బంతువేక్కిడి పెట్టుకు నచ్చినవో దేవునికే యింక. నేను కొట్టినదిబట్టి కనిపించుకొన్నాను. ఇవిగో రక్తపులాడును. అయినా అది నాకంటికీ కనబడలేదు. నేను దారి పట్టిపోయినట్లున్నాను — నా బానిసలు నన్ను కనుక్కోలేవు. నే నింటికీ తిరిగి పోవాలి..... ఆరిగి, ఆనీటిదగ్గర దేమిటి? ఒక చిన్న పశువు నీటిదగ్గర యేడుస్తున్నారో!..... (అతడు దగ్గరు.) ఆ మే నన్ను వినువించుకున్నట్లు కనబడును. నే నామెను చూడలేను. (అతడు మెల్ల మెల్లగా దగ్గరకు వచ్చి, మెలిబాండా భుజముపై చేయి వేసి) ఎందు కేగుస్తున్నావు? (మెలిబాండా చూపుకొని, పరుగుత్తి వారి పోబోవును.) భయపడకు, నువ్వు భయపడ నక్కరలేదు. నువ్వెందు కొక్కరైతే నోరుమిట్టన్నావు?

మెలిబాండా — నన్ను ముట్టుకోవద్దు, నన్ను ముట్టుకోవద్దు.

గొలాడ్ — భయపడవద్దు. నేను నిశ్చయము..... ఆహ! నీ వంత గక్కగా నున్నావు!

మెలిబాండా — నన్ను ముట్టుకోవద్దు. నన్ను ముట్టుకోవద్దు. ముట్టుకుంటే నీ స్థోరం పోవాలి.

గొలాడ్ — నేను నిన్ను ముట్టుకోలేదు... చూడు. నే నీచెట్టు నానుకొని నిలబడతాను. నువ్వు జడవూడదు. నిన్ను వర్షనా నోప్పించారా?

మెలిబాండా — ఆ! అవును. (చోక్క చోక్క యేడుపును)

గొలాడ్ — నిన్ను నోప్పించిన దెవరు?

మెలిబాండా — వాళ్లందరూనూ, వాళ్లందరూనూ.

గొలాడ్ — ని న్నెలాగు వాళ్లు నోప్పించారు?

మెలిబాండా — నేను చెప్పను. చెప్పలేను.

గొలాడ్ — రా! నువ్వలా యేడవ గూడదు. నువ్వెక్కడినుండి వచ్చావు?

మెలిబాండా — నేను పరుగుత్తుకు వచ్చాను. పరుగుత్తుకు వచ్చాను.

గొలాడ్ — అవును. ఎక్కడనుండి ఆ పరుగుత్తుకు వచ్చినది?

మెలిబాండా — నేను తప్పి యిక్కడ కొచ్చి పడ్డాను,.... ఇక్కడ దాన్ని కాను... ఇక్కడ పుట్టినదే.

గొలాడ్ — నువ్వెక్కడ నుండి వస్తున్నావు? ఎక్కడ జన్మించావు?

మెలిబాండా — అయ్యో! అయ్యో! ఇక్కడకు చాలా దూరము..... చాలా..... చాలా.....

గొలాడ్ — ఆనీటియందును మెరుస్తున్న దేమిటి?

మెలిబాండా — ఎక్కడ? ఆ! అది అతడి చిచ్చిన కిరీ ము. ఏమిస్తున్న పక్షుడు పోవోయింది.....

గొలాడ్ — కిరీబునా? — నీకు ఎవరా కిరీబు మిచ్చారు? — నేనెందుకో దానికి ప్రయత్నిస్తాను.

మెలిబాండా — ఇద్దు, ఇద్దు. నాకది అనుసరము లేదు. నేను క్వరలో ముగిసిస్తాను. ఈక్షణమే మరణిస్తాను.....

గొలాడ్ — నేను సులభంగా పైకి తియ్యగలను. నీ రంగి లోతుగా లేదు.

మెలిబాండా — నా కది నద్దు. నీ పది పైకి తీస్తే, దానికి బాంబు నేను స్థోరం పోవాలి.

గొలాడ్ — నేను దాని నక్కడ విడిచిపెట్టేస్తాను. కష్టం లేకుండా అందుకుంది అయినప్పటికీ..... అది నక్కని కిరీబులాగు కనబడుతున్నది. — నువ్వు పరుగుత్తుకు వచ్చి చాలా కాలమైందా?

మెలిబాండా — ఆ! అవును. నువ్వెవరు?

గొలాడ్ — నేను యువరాజును. నా పేరు గొలాడు. అల్లిమాండి దేశమునకు మసలిరాజైన ఆరేలో నును మడను.

మెలిజాండా—అయ్యో! నీజుత్తు అప్పుడే పండి పోతున్నావ్.

గొలాడ్—అవును. ఇక్కడ కణకలమీద కొంచెము.

మెలిజాండా—నీగడ్డామునుండాను...నువ్వెందుకు నాకట్టలాగు చూస్తున్నావు?

గొలాడ్—నేను నీకళ్లపైపు చూస్తున్నాను. నవ్వెప్పుడు కళ్లు మూసుకోవు?

మెలిజాండా—చూస్తాను, చూస్తాను. రాత్రి నిద్రపోయేటప్పుడు.

గొలాడ్—నువ్వెందుకంత అద్భుతపని చూస్తున్నావు?

మెలిజాండా—నువ్వు గాతునివా?

గొలాడ్—నేను తక్కినమనుష్యులవంటి మనిషి...

మెలిజాండా—నువ్విక్కడ కెందు కొచ్చా?

గొలాడ్—నాకే తెలియదు నేను అడవిలో వేటాడుతూవుంటిని. ఒక అడవిపండ్లని వెంట తిరుముతూ వచ్చి దారి తప్పిపోయాను...నువ్వు మిక్కిలి చిన్నదానిలాగ కనిపిస్తున్నావు. నీమతు పెంత?

మెలిజాండా—నాకు తెలి కేస్తున్నాను...

గొలాడ్—నువ్వు నాతో వస్తావా?

మెలిజాండా—రాను రాను. నే నిక్కడే ఉంటాను.

గొలాడ్—నువ్వొక్కరైవే యిక్కడ ఉండలేవు నువ్వీరాత్రంతా యిక్కడ ఉండలేవు. నీపేరేమిటి?

మెలిజాండా—మెలిజాండా.

గొలాడ్—నువ్వొంటిగా నుంచే జడుస్తావు. ఇక్కడేంటాయో యెవరూ చెప్పలేదు. రాత్రంతా...ఒంటిగా...ఉండడం సాధ్యం కాదు. మెలిజాండా! రా! జెయ్యియ్యి.

మెలిజాండా—అబ్బ! నన్ను ముట్టకు.

గొలాడ్—నువ్వు పై కేడకూడదు. నేను నిన్ను మరి ముట్టను. నాతో మాత్రము రా. రాత్రి మిక్కిలి చీకటిగాను, మిక్కిలి చిలికగాను ఉంటుంది. నాతో రా...

మెలిజాండా—నువ్వేదారిని తెలుసున్నావు?

గొలాడ్—నాకు తెలియదు. నేనూ దారి తప్పిపోయాను.

(నిష్క్రమించురు.)

రంగము 3.

గొలాడ్ నొకసానిడి.

[అర్చేల్, 7 నిమిషాలు కనబడుదురు.]

గొలాడ్—నాండు తనతమ్ముడైన పెలియాజ్ శేర్రవాసిన దిది—

“ఒకనాటి సాయంసమయమున, ఏడున్నూ బావి వద్దకులబడిన యామను, అడవిలో నేను దారి తప్పిపోయి పోయాను. నా కామెయన్ను గాని, ఆమె యెవరో, యెక్కడనుండి వచ్చినవో నీ తెలియదు. అనిద్రశ్శీలనగా నిద్రానిద్రాగా నేను సాహసించి కేను, ఎండుకంటే, యెమి జరిగించని యెప్పుడెడిగి నా యెదున నానంభించి చూచిన వారికి భయం వేసింది వెళ్ళిను. నే నామెయ్ కా బావి కడకు వెళ్ళేప్పుడే, ఒక బంగారుకిరీట మాపెళిరన్న నుండిబారి లోననీయోనికి బడిపోయెను. అదిగాక యామెయ్త్రయలు ముగ్ధులై పిలిగిలగా చినిగిపోయినప్పుడే, ఆమె రాజమనూత్రాలెనే గుడ్డులు ధొంచినది. నేనామెను వివాహమాడి యారుమాసము వైనది. మేమిద్దరము మొదట కలవన నాటికంటే నామె మరేమి తెలియదు. ఈమధ్యన, సోదరా! పెలియాజ్—మన మిద్దర మొకరిండ్రికి పుట్టినవారము కాకపోయినను, నాస్వంత్రము నికన్న మెచ్చుగా క్రేమించిననీవు, నారాకత్త సన్నాహు చురుము...నాతల్లి నన్ను కుమించునని నాకు తెలుసను. కాని రాజైన మనతాతిగానికి నేను భయపడతాను. ఏయాయుడైనప్పటికీ ఆర్చేల్ నకు నేను జడుస్తాను. ఏలనంగువా యీ విచిత్రపుచినాహమనలన నతని రాజునియెయోజనల కన్నిటి సంతారాయము కలిగించితిని. ఆ

శుభానిధి మెలిబాండాచక్కదనము చూచియైనను నన్ను క్షమిస్తాడో లేనోయని బడుస్తున్నాను. ఏడలాగైనను, అతడు తనకుమార్తెంక కంగీకరించినట్లు, ఆమె స్వాగతానికనుగుణించియెడల, ఈ ఉత్తర మందిన మూడో వాటిసాయంకాలము కోడలుగుజమిది, సముద్రంమీద నుండి కనబడేలాగు ఒక దీపంపట్టు. వాకోపరిభాగము నుండి దానిని కేసు చూస్తాను. లేకపోతే మూడంగా పోయి మరి తిరిగి రాను." మీరు దీని కేసుంటారు?

ఆర్కేల్—ఏమీ లేదు. వాడు చెయ్యలసిందే బహుశా వాడు చేశాడు. నేను మిక్కిలి ముసలివాడిని. అయినప్పటికీ ఒక్కశుడెవైనా వాయంతరాత్మ్య పనికి లించలేదు. అట్టియెడ పైవారినిర్వ లెటు విచారించేది? నేను కాటికి కార్లు చాచుకుని కూర్చున్నాను. నేను నామట్టుకే విచారణ చేసుకునే క్షణంలో లేను. ఎవడైనా ఆత్మ పరీక్ష చేసుకొనియెడల ఎప్పుడో తప్పుదారిలోనే బడతాడు. వాడు చేసినది మనకు విపరీతంగా కనబడవచ్చును. వాడు మనుష్య ముగిరినవాడు. ఒక బాలిక బావిట్ల కనిబడితే, ఒక బాలుడేమి చేస్తాడో, అలాగు వాడు తనమట్టు తానే పెండ్లిచేసుకున్నాడు... ఇది మనకు విపరీతంగానే కనబడవచ్చును; ఏలనంటే మనవిధినియోగము నెరుగము... ఒక్కొక్కరి మనము చేసినప్పుడూ అట్లే తప్పు త్రోవనే యనసరించుము..... వా డెప్పుడు నిదివరకు నానలహా ననుసరించేవాడు. నిర్బలరాజులమార్తె నడుగ బంపేటప్పుడు నేను వానిని సౌఖ్యపెట్టాలని తెలచేను. వాడు ఒంటరినయి భరింపలేకపోయెను. తన భార్య మరణించిన వాడినంటే ము నొంటిగా నుండుటకు వాడు విచారించుచుండెను. ఈ వివాహము దీర్ఘ సంగ్రామములను, పురాతన చైరములను నశింపజేసియుండును... నా డిట్లు కోర లేదు. వాడు కోరినట్లే కానీ, విధినియోగమునకు వ్యతిరేకించి నే నెప్పుడూ జోక్యము చేసుకొను. వానికి వానిభావిస్థితి నాకంటే బాగా తెలుసును. బహుశా అకారణకార్యములు జరగడ మన్నది ఉండదు...

గెనీపు—వా డెప్పుడూ తెలివిగా, గంభీరంగా, స్థిరంగా ప్రవర్తించేవాడు... పెరియాల్ గాని యిలా చేసి యుంటే నా కర్థమయ్యేది... కాని వాడు... ఈవయస్సు

లో..... తనమధ్య కోరిని తీసుకురా నన్నదో? దాని ప్రక్క దొంగిన ఒక యజ్ఞాతిబాలికను... తన భార్య మరణించిననుండి వాడు బ్రతకడం తనకుమారుడైన నియ్యాల్లు కోరకే. ఇప్పుడు తిరిగి వివాహం చేసుకోవాలని యత్ని పడడం మీరు కోరి నారని... మరి యిప్పుడు... అడవిలో నొకచిన్న పిల్ల... వాడంతా మరచిపోయాడు... మన మేమి చెయ్యడం? [ప్రశ్నము పెరియాల్.]

ఆర్కేల్—అలా పనికి వస్తున్న డెవరు?

గెనీపు—పెరియాల్, వా డేడుస్తున్నాడు.

ఆర్కేల్—నువ్వా పెరియాల్? బహుశా చూస్తాను కొంచెము దగ్గరకు రా.....

పెరియాల్—తాతయ్య! మా నేస్తం మార్చిలని దగ్గరనుండి మరియొక ఉత్తరం వచ్చింది. అతడు చనిపోయేస్థితిలో నున్నాడు. నన్ను రమ్మని వ్రాశాడు. అతడు మరణించే లోపుగా నన్ను చూడాలని కోరుతున్నాడు.

ఆర్కేల్—మీ అన్న రాకముందే నువ్వు వెళ్లిపో గోరుతున్నావా?—నీ స్నేహితు డనుకున్నంత జబ్బుగా లేడేమో.....

పెరియాల్—ఆ పంతులమధ్యను అతని చావు ప్రత్యక్షముగా కనబడుతున్నది. అతని ఉత్తర మంత విచారం కలిగిస్తున్నది... సరిగా చా వెప్పుడు తప్పుక ఎస్తుందో తనకు తెలుసునని వ్రాస్తున్నాను. నేను కోరలే అతని మరణమునుండి తప్పించగలనని వ్రాస్తున్నాడు; కాలవిలంబమునకు వ్యతిరేకు. ప్రయాణము చాల దీర్ఘము. గొలాడ్ రాకకై నిరీక్షిస్తే మిక్కిలి యాలస్యము కావచ్చును...

ఆర్కేల్—అయినప్పటికీ కొంచెమాగడం మంచిది. ప్రస్తుత మింటికి వారిరాక నల్ల యేమి ఎస్తుందో మనము చెప్పలేము. అది గాక, పైని మీనాన్నగారు బహుశా నీ స్నేహితునికంటే గూడ మిక్కిలి అపాయస్థితిలో నున్నారేమో!... నీ తండ్రి, స్నేహితుల మధ్య నెవరు ముఖ్యమో నిర్ణయం చెయ్యగలిగేవా?... (నిమగ్నమిండును.)

గెనీవీపు—పెలియాజ్! ఈసాయంత్రము దీపం
కలిగించడము మాత్రము మరిచిపోకు...

(వేరువేరుగా నిష్క్రమింపురుగు)

రంగము ర.

కోమలమందర.

[ప్రవేశము: గెనీవీపు, మెలిజాండాలు.]

మెలిజాండా—ఈ తోటలో నీకలిగి నుంది.
ఎంత పెద్ద అడవులో! ఈవేడగట్టూ ఎంతపెద్ద అడ
వులో!.....

గెనీవీపు—అవును; నేను ముప్పమందిల పెచ్చే
టప్పుడు నాకుగూడ ఆశ్చర్యం కలిగిందని. అది అంద
రికీ ఆశ్చర్యం కలిగిస్తుంది. కొన్ని కొన్ని చోట్లలో నూగ్గు
డెప్పుడూ కనబడును. కాని అలవాటైన లెక్కవారితో అంతా
కనబడుతుంది....చాలా కాలం క్రిందను, చాలా చాలా
కాలం క్రిందను.....నే నీకొక కాగితానికి చివ్వి నల్లబై
సంవత్సరాల క్రింద.....రెంజీన్ వైపు నున్నది. నీకు నమ
ద్రాణులను కనబడుతుంది.....

మెలిజాండా—క్రింద నేనో శబ్దం వింటున్నాను
నున్నాది.....

గెనీవీపు—అది మనలో మిగిలి ఉన్నాను...
అదిగో పెలియాజ్. ఇంకాకాని వేచియున్నందుకు నాకు
నికాకు చెందనట్లుగా కనబడుతున్నాడు.

మెలిజాండా—ఇంక మన నత్తను చూడలేను.

గెనీవీపు—మాశా డామరంటాను. కాని నేను
చెయ్యడమో నానికి తెలియకుండావుంది...పెలియాజ్,
పెలియాజ్! నువ్వేవా?

పెలియాజ్—అవును...నేను సముద్రంకట్టు
విస్తున్నాను...

గెనీవీపు—మేము చూడము. మేము వెలుగుకోస
ము వెతుక్కులాడుతున్నాము. ఇక్కడ మిగిలినదొట్టుకంటే
కొంచెము వెలుగుగా నుంది. కాని సముద్రంమాత్రము
చిదాడిగానే యున్నది.

పెలియాజ్—ఈరాత్రి తుపానుపెడుతుంది.
కొంతకాలం ప్రతీరాత్రి తుపానుండేది. ఆయినప్పటికి
యిప్పుడెంత సిమ్మడిగా నుంది...ఎన్నడైనా తెలిగి కుక్కవ
తనం చేసి సాహసీస్తే మరి తిరిగి రాను.....

మెలిజాండా—నీవో నాకాశ్రయమును విడిచి
పెడుతున్నాది...

పెలియాజ్—అది ఒక పెద్దపడవైయుంటుంది...
దానిని వెతుక్కు నున్నాను...ఆవెలుగులో కది వస్తే
మన మిప్పుడే గుప్తాము...

గెనీవీపు—దానిని చూడగలమని నాకు తోచదు.
సముద్రంమీద నింకా మంచున్నాది.

పెలియాజ్—మంచు వెల్లిగా లేచిపోతున్న
ట్లున్నాది.

మెలిజాండా—అవును; ఇందాక కనబడని దీప
మిప్పుడు కనబడుతున్నాది.

పెలియాజ్—అది యొక్క పెద్దదీపం. మనకు
కనబడనిది మరికొన్ని ఉన్నాయి.

మెలిజాండా—ఒక నెలగాలోనికి వచ్చింది...
అప్పుడే చాలామరం పోయింది.

పెలియాజ్—అది యొక విదేశవాళి; మనపడవల
కంటే పెద్దదిగా కనబడుతున్నది.

మెలిజాండా—నన్ను ఇక్కడకు తెచ్చినపడ
వయిదే!

పెలియాజ్—చాలా దీనిగా వెలిపోతున్నాది.

మెలిజాండా—నే నొచ్చిన పడవే.....దానికి
పెద్ద సెరచాప ఉన్నాయి...దాని తెర చాపలవల్ల నే
నేను పోతున్నాను.

పెలియాజ్—అపడవకి రాత్రి సముద్రముపై
అపాయము సంభవిస్తుంది.

మెలిజాండా—నీమిటి? అది యీరాత్రే వెల్లి
పోతున్నాదా?...దాని నిప్పుడు చూడడము దుర్లభము
...బహుశా అది దెబ్బతింటుందేమో!.....

పెరియాళ్—వేగంగా రాత్రియి పోతున్నది...

[నిశ్శబ్దము.]

గెవివ్ర—ఇక నెవరూ మాట్లాడరా? ...మీ
రొకరితోనొకరు చెప్పుకోడానికింకా మరేమిలేవా?...
మన ఇంటికి పోదాని వేల్చేంది. పెరియాళ్, నవ్వు
మెలిపొందాను తీసుకురా. శేను పోయి ఒకసారి
న్యాయాల్ని చూడాలి. (నిష్క్రమించును.)

పెరియాళ్—ఇప్పు డింకా సమద్రంమీద కన
బడ్డాని శేమీ లేదు.

మెలిపొందా—శేను మిగిలిన దీపాలు చూస్తు
న్నాను.

పెరియాళ్—అది మిగతా పెద్దదీపాలు... ..

నీ కింకా సముద్రమీద విసలడుతున్నావా?...
అదిగో గాలి సాగుతున్నది.....మన మీ దారిని వెల్లి
పోనాము. వీదీ! నీచె య్యిస్తావా?

మెలిపొందా—చూస్తున్నావా, నాచేతులు నిం
డుగా నుండడం.

పెరి యాళ్—సరే నేను బుజము పట్టుకుంటాను.
దారి బారుగాను, వీకటిగాను ఉన్నది ...బహుశా శేను
రేపు వెల్లిపోతున్నాను.

మెలిపొందా—అయ్యో!.....ఎందుకు వెల్లి
పోతున్నావు? (నిష్క్రమించును.)

మృగీ రోద సము

డాక్టరు నితమర్తి ఈశ్వరప్ప గారు,
B. A., M. D. B., F. M. H. C.

మృగయుడా! నామెడన్నీకుం బగ యదేడ?—ఆకు నలమును దివి యరణ్యములలోన

మనుచు నజ్ఞానవాసమ్మునను జరించు - నిరపరాధను నను జంప నిరతి యేల?

“ఫలిత మెన్నక పొరపా? వ్యసన మంద్రు-నేటం బోలెడి వేటాండు నేడు కేది?”
యనెద వకట! “పిల్లికిం శరలాట గాని-యెలుకకుం బ్రాణపోషడ” నెఱుంగవొక్కొ?

కుక్కలమందలం బిలిచికొం చుసికొల్పుచు నన్ను నేల న
ద్రిక్కులం జుట్టి ముట్టెదవు? దీనను, దిక్కిక వేట లేదు; న
ద్దక్కంగం బట్టి చీల్చునవి; ధైర్యము గల్గినవాడవేని నీ
వొక్కడ నన్ను మాట్కొనంగ నోపెదె? చూపెద నా ప్రతాపమున్.

కుక్క కొటికిన వస్తువుల్ ట్టుద్రములని-ముట్టకో నొల్ల రేనాడు బుధవరేణ్య
లట్టి యెంగిలి నీనోటి కెట్టు వోవు?— వేఱి సావాసమున గాదె వెలితి బుద్ధి?

మించిన వేడ్కతోడత నిమేషములో ననుఁ గూల్చ నారి సా
రించి శరమ్ము వేసెను, పరిశ్రమమెల్లను మమ్ముఁ బోంట్లఁ గా
రించుటకే యొనర్చితో? పరిస్రూతరక్తముఁ గాంచునప్పుడే
నించుక పొక్క నోశబర! నీదగు గుండీయ తాతిగుంజోకో!

నడి గిడి నేయ కేదో పొదచాటున దాఁగి తుపాకిఁ బేల్చి న
న్నడుగిడనీక కూల్చెఁ గరినాత్ముఁ డెవంజో. జముం డతండ్రి నా
బుతుని కెవ్వ కేడుగడ? బుజ్జవ మెవ్వగు చేయువారు? పా
ల్గుడిపెడివార లేరి? యిదె గోడున నేడ్చెడు నేను కూలఁగన్.

మొఱుగు కుక్కలగమి కను మొఱుగఁ గల్గి-సాయకము బాధ కోడక సైఁపఁ గల్గి
నీయ మోఘుపు గుఱిఁ దప్ప నేర సహహ-పాపముం గట్టికొంటు తుపాకివాడ!

సంతతమును జంద్రుఁ డంతరంగము నిల్చి మెచ్చి మెవ్వరిఁ గూడి మెఱుగుచుండు
హస్తాంగుళులఁ బరహరుఁ డెవ్వరిం దాల్చి యమితమోదమున నాట్యమ్ము నల్పుఁ
బాటువేగము నెంది వాయుదేవుం డెవ్వరి న్నాస్తిరిమై సంచరించుచుండుఁ
దమసంతతిబోలెఁ దాననవయ్య లెవ్వరి న్నాశ్రమంబుల నరసి పెతు
రెవరి కనుసొంపు లింతుల కింపు నింపు-నట్టి మాన్యతం దివి భువి నందినట్టి
కులమునం బుట్టు న న్నిట్లు కూలనేయఁ-డేతు లెటువచ్చె నోయి నీ కాలతాయీ?

అడవిని వసించి శాకము లాన్వదించి-స్వాదు శీతోదకముఁ ద్రావి స్వచ్ఛబుద్ధి
హరిని స్మరియించు మాకు మహమ్మదుకు-భేద మిసుమంత గలదె వివేకహీన?

నిండుప్రేమంబున నొండొరుల న్నాకు జింకజంటను బాప చీఱినానో?
చేఁపువచ్చినపాలఁ జిఱుతలం గుడుపు లేబాలెంతలం బడవైచినానో?
పెనునీడ హాయిగాఁ గను మూసి నిదురించు సాధుసత్వంబులం జదిమినానో?
చివురాకుమేత నేర్చడివేళ దయ మాని శాబకంబులఁ బట్టి చంపినానో?
వేటకాడనై పాపమ స్ఫితి లేక-తొలిభవమ్మునం కేకేత నలిపినట్టి
ఘోరకృత్యమ్ము లిటఁ గట్టి కుడుపకున్నె?-దై వముం దూఱఁగా నేల తగుదునంచు?

కొంటువేటకాడ! కొంత నీ నెమ్మది-నరసి చేయు మిట్టి యుగతిపనులు
ముందు జన్మసుఖము నందఁ గోరెదవేని-బతుకహీన నింక నలుపఁబోకు.

కొట్టితివె పో ననుం బొట్టఁ బెట్టికొనఁగఁ-బరువు లిడలేని నాముద్దుపట్టి నకట
వెంతువో గొంతుఁ గోతువో పంతగించి-కడుపుతీపిని బ్రాణము వేడల దయయ్యె.

దినమున కొకరుచొప్పున మీరు వీనినిఁ జనుఁ గుడ్చి నెనరునఁ బెనుపుడమ్మ
చిన్నతనమున మీ చిన్నిగున్నలతోడఁ గయ్యమాడిన పైఁచి గావుడమ్మ
ఆటలనందడి నాఁకలి నృత్యఁగ నేళఁ జెఱకుఁ జేరఁ బిలుపుడమ్మ
మంకుపట్టులఁ బట్టి మాత్మోగ మ్మిమనెడ నింపుమాటల బుజ్జగింపుడమ్మ
వీడు మీవాఁడ గాని నావాడు కాఁడు-బీరసునిఁగోలె ముద్దుగాఁ జేరిఁ జీరి
తల్లి లోపమ్ముఁ గనరాక దయను బ్రోవ-రంపం కొనిపొండు, కృష్ణసారమ్ములార !

మోహబంధమ్మున మోము మోముం జేర్చి కులనతి నీపునుం గులుకు నేళ
ముద్దల న్మించి నీ బుడుతని నడ్డాల నిడికొని తల్లి చన్ని చ్చునేళఁ
బ్రాంగణంబునఁ బసివా రాడుకొన మీరు మాదాల్చి మున్ది యుప్పుగు నేళ
బందుగులును మీరుఁ బుడువ ఁనమందు విడువేడుకల మిన్నంచు నేళ
బాడ్యమే లేక నీనతి చచ్చునపుడు-పిడుగుసోకి నీ తనయుఁడు మడియు నెడరు
వగలఁ బొగిలి నన్ దఁచవే స్వాంతమందు. వ్యాధి! నీభూతములకు నయ్యదె ఫలంబు.

కడుపునొ నిన్నుఁ బడసితిఁ గాని కొడుక !-నుంత సీముద్దు ముచ్చటల్ చూడనోచ
మొగముదటిఁ జేర్చరా, తుదిముద్దుఁ గొందు-తీపి సీముద్దు స్వర్గిపాథకు మిపుడు.

లేనయా ! సెల్లె బుణమ్ము నాకు. “మనదౌ చా ర్భాగ్య మిట్లయ్యెగా”
యని నీ వెన్నెడు బెంగటిల్లకుము ని న్నొప్పులు ముందంది మీ
చిన ప్రేమంబున నిజ్జు లోమెడిని, నిశ్చింతం జరింజీవివై
మనుమా, పెద్దలు సెప్పినట్ల నడుమా, మాటాడలే నీపమున్.

౧

చిన్నీ...చిన్నీ...

ఓ. వస్తున్నా.

ఎక్కడ... వస్తావు, ఆయుర్దాయం మూడే లోపల.

అబ్బ, వస్తున్నానండీ. అప్పుడే మొదలు. ఇంటికి రావడం భయంగాద!...

అయితే ఏం చెయ్యమంటావు. ఇంటికి రాకుండాను, సీకంటికి కనడకుండాను ఊడ్చిపెట్టుకుని ఉప్పినీళ్లు చల్లుకొని పొమ్మంటావా ఏమిటి, భర్తం?

అబ్బ. ఎందుకండీ, అంత విపత్తి. ఇంటిచల్లగడ ప ఎక్కేసరికి, నా ముఖం చూచేసరికినా ఏమిటి? తల దువ్వకుంటూ. టివి. చేతులో జడ వున్నదాయె. వస్తున్నా నంటివి. దానమ్మకడుపు బంగారంగాను, అప్పుడే యంత నాటకమా. ఇల్లాగైతే బయటట్లా నెగ్గుకొస్తారు బాబు...? ఇంకా యేం. మాటలున్నాయి కోటలు దాటేటట్లు. పనిశూన్యం..... ఇదిగో యీ ఉత్తరియ్యం తీసుకు వెళ్లి, మంచినీళ్లు పట్టుకు రా. త్వరగా వెళ్లాలి...

అయితే మంచినీళ్లు ఉత్తరియ్యంతో పట్టుకు రమ్మనా యేం, మీ అభిప్రాయం?

చాల్లే. తెలివికి సంతోషించా గాని, త్వరగా తీసుకు రా? పోవాలి.

ఏమో, కవులుగా. మీ చమత్కారాలు నా కర్థం కావద్దూ?

రొంబ ఆనాడు గాని... తీసుకు రా. వెళ్లాలి. అతను వచ్చేవేళగూడా అయింది.

ఎవరు, శర్యేనా? మిమ్మల్ని పట్టుకు వేళ్లాడ్డంత వు అతనికి వేరే పనేమీలేదా?

అబ్బ. ఊర్కుంమా. వాక్కావ్వల్యం జాస్తి. అతను వింటే ఏమనుకొంటాడు. ఏదో అట్లా ఉంటూంటై కొన్ని ఘటాలు.

ఏమనుకుంటా డేం. శనిగ్రహంలాగు అన్నిటికీ తియారు. అయినప్పడూ, లే నప్పడూ టీ, కాఫీ చెయ్యలేక రామూ (వంటవాడు) మచ్చ మాస్తోంది. మీరూ ఊర్కోరాయె.

పోనిచ్చూ, చిన్నీ...అదేమిటి జడ వొదులుగా వేశావేం.

అది అంతేలేండి. మూడరక ఫేచర్.

సరే, అయితే. నాకు చదువు చెప్పేటట్టున్నావు చూస్తే. అదిగో అతను వస్తున్నాడు. నేను పోతున్నా.

పెందరాడే వస్తారుకదూ?

నువ్వు అడగాలీ? బయట అంత సేపుంటే నాకు మాత్రం ప్రాణం నిలుస్తుంది.

ఓ చెంప అను వింటున్నాడు. ఏమిటి ఊర్కే.

ఎబ్బే. ఏముంది. నిజమేగా చెప్పింది. పోతున్నా, గుడ్ యీ వెనింగ్.

౨

అబ్బట్ట కాకపోతే మరొకటి కట్టుకోకూడదూ. అంచంతా వెలిసి అసహ్యంగా ఉన్నది.

తమ పుట్టింటివా రిచ్చిందేనండీ, ఇంకలక్షణం గా ఉన్నది. మొన్న నే నాన్నింది. ఇది రెండో ఉతుకు.

అనీ. ఎప్పుడూ వాళ్ల మీద సొడ్లు వెతకడం సరి పోతోంది. ఏదో శక్తి ఉన్నంతవరకు ఇచ్చారు. ఇచ్చిందానికి తృప్తిపడకూడదూ?

అహ. ఇచ్చారు. కట్టుకోలేక, ఉపయోగించు కోలేక ప్రాణం విసుగుపోయింది. పెళ్లి నాటివి, కాళ్లకడుగుపెట్టే, ముఖంకడుగుకుర్చీ ఇస్తానికి బాకీ. లిమిటేషన్ పట్టిపోయింది కూడాను. ఇచ్చినబట్టలు సరే గదా, ఇంత మహాయోగ్యం గాను, లక్షణంగాను ఉన్నాయి.

అబ్బ! పోనిస్తురూ. మనకు ఒకరు పెట్టే చేమిటి. మన కున్నది చాలదూ?

ఉన్నదంతా కట్టుకుపోతారా యేం. సగం యిట్లా పడవెయ్యరాదూ?

ఇంతకూ అది. సగం మన కివ్వడం మేం, వాళ్లు అనుభవించలేరూ?

అనీ, అట్లా వెనక వేసుకు రా ఎక్కడికి పోతుంది అభిమానం. ఈమాటు దీపావళికి పట్టుబట్ట లిస్తేనే గాని రానని చెప్పా.

పోసింది పోకపోతే నేం. వాళ్ల కే నయం. అయినా నే నందుకు మధ్య సారధ్యం. మీరే చెప్పండి మామగారితో...

ఏమో, ఆయనయెత్తుకు నేను...

ఊహు, ఏమి టామాటలు. అక్కడ నుంచి తెచ్చుకొనేవి తెచ్చుకోవడము, పైగా ఎత్తి పొడవడము. మామూలేగా అల్లుళ్లందరికీ...

ఈలా సద్దుకు రావడం కూతుళ్లకు కూడా మా మూలేగా. మొత్తానికి మాట మీద ఉంచు కోరు, పాపం.

౩

ఏమండీ; ఊర, ఏమండీ—

ఆర. ఏమిటి?

ఏమంటారు, ఏమండీ.

అబ్బ! ప్రాణం తియ్యి. దేనికి?

ఈ మాట వెడదామా!

కొంప మునిగింది. ఎక్కడికి?

సినిమాకండీ. అది నాచేతి అనిపించాలి.

ఏమిటి ఫిలిం, యివ్వాలి.

“చంద్రముఖి”—గోహర్ ఫిలిమండీ.

సోపోయె. నాకంటే ఎక్కువ తెలుసాయె. ఏం బాగుంటుంది. గోహర్ ఫిలిం. కులకడం, తిప్పు కోడం, సవ్యడం తప్ప ఏముంటుంది?

గోహర్ బాగుండకపోవాలి. నవ్విపోతారు ఎవ రైనా వింటే. ఏముంది, అర్థం కాకపోతే సరి. మూడు ఏ చెట్లా వున్నా, పర్యవసానం అనుభ వించేవాణ్ణి నేను.

ఏం అనుభవిస్తున్నారండీ బాబూ, యిన్నాళ్ల నుంచీ. లేనిపోనిమాట అనడం మంటే, మహా సరదా.

అవును. లేనిపోనివి కాదు, మరి. ఫిలిం చూచి రావడం, అచమ త్కారాలన్నీ ఇంట్లో ప్రయోగించడమూను ప్రాలంబికం వైన నేసి, సిగ చుట్టూ గంపెమవులు దోపి, గోహర్ లాగా కులకడం; నడవడం, కదలకపోవడం.

ఇంతేగద. పోసిండి మీ-కేం కష్టం యిందులో. కష్టమూ, అంతా నాదే. ఫిలింలో నాయకుడల్లే నన్ను గూడా ప్రవర్తించమని నిర్బంధనాయె. అట్లా సూటు వేసుకుని, అట్లా స్వప్నమూ, అట్లా కార్కెక్కి తిరుగుతూ, అట్లా ముంబయి చేస్తూ కాలం గడపమంటావు. ఎట్లా చెప్ప.

ఏమిటండీ, అబ్బ. ఎప్పుడో ఒకసారి తమాషాకు అంటే దాన్నే పట్టుకు వేళ్లాడుతారు. అవును నే నేం జేసినా అంతే... మొన్నే గా మీరు రాత్రి పద్యాలు వ్రాసుకుంటూ — “చిన్నీ, లారాకు మల్లే నన్ను ఉత్సాహపరచాలి” అని, కళ్లలోకి నిద్ర కూకుకు వస్తూన్న పద్యాలు వరుసగా చదివి వినిపించి తీరారు. అవును. ఎవరు చేసి నవి వారికి జ్ఞాపక ముండవు. ఎందుకు లెండి.

సరే, గునుసు ప్రారంభించక బయల్దేరు త్వరగా.

ఎందుకు, ఇంత నిష్కార్యంగా?

ఊ, బయల్దేరు త్వరితం. సవర తియ్యలేను మాటిమాటికి.

సరే నేను సిద్ధం.

అయితే, అదే నేమిటి చీర. దరిద్రం ఓడు తూండాలి. ఎన్ని ఉన్నా అంతే.

దీని కేమండీ నిక్షేపంలా గున్నది నాలుగు పెల్లిళ్లు చేయించవచ్చు. కొన్నాడచీర. తీసిపోయిందా యేమండీ?

సిల్క్ ఊదాచీర ఏమైంది? అది కట్టుకుని రోజాక్రేస్ రెవిక తొడుక్కో త్వరగా కానీ.

ఇట్లా చెప్పి రేపెట్టెదీన్నీ, వైగా నన్న చే దీని. ఎందుకు లెండి. ఇంతకు యితా.....

అనుభవిస్తా నంటావా? సరేగాని బ్రూచ్ ఏదీ? కాళ్లకు స్లిప్పర్లు ఏవి! అతీరమతీరం చెప్పా లిసి ఉండే మల్లీ అన్నీ తెలుసుచని భేషణం.

ఇప్పుడు స్లిప్పర్లుగూడా ఎందుకు పోనిస్తుయో.

కొనిపెట్టేదాకా ప్రాణాలు తోడేళావు. ఇప్పుడు మొహమాటం... తొడుక్కో. వేషం పూర్తికావద్దూ.

ముందు ముకంటికి నచ్చాలినుండ. సినీ గాలో వేషం వేసేవాళ్లా కన్న మనకు ఎక్కువ అలంకారాలు కావాలాయె. చెప్తే వినడమూ, ఏమన్నానా...

సరే, నమ. పుణ్యకాలు కాస్తా దాటుతోంది. ఊ, పద.

౪

అయితే, చిన్నీ, ఎంత సేపట్లో వస్తా వన్నమాట? ఎంతో సేపా ఒక అరగంట.

అరగంటంటే మనలెక్క ప్రకారం ఆరునెల లేగా.

అబ్బే, ఈవేళ చూడండి. సరిగ్గా అరగంట.

సరే, యిదివరకెన్నిసార్లు అయింది. చూసి చూసి కళ్లు బూత్తు లడ్డాయి.....అయితే ఇంజనీరు కరింట్లో ఏమి టీదినం

వాళ్ల అబ్బాయికి ముద్దగొడుగులు యిప్పిస్తారు.

ఇంకా యిట్లాంటి అలవాట్లు పోలేదూ!

ఏంచిత్రమండీ. మన దంతా శక్తి క్రిదులు సద్ధతేగా.

పుట్టెత్తమంటే పూర్వోత్తరాలు యెత్తుతావు, చీన్నీ. ఎరిక్కపోయి అన్నాగాని, స్త్రోవని నీ వెళ్లు.

వచ్చిందాకా కాస్తవాకిలి చూస్తూండండి. రామూమీద యిల్లు విడిచి పోకండి.

ఇలాగ పట్టింది ఖర్మం. నువ్వు తిరిగి వేంచేసే వరకూ ఇల్లు కాపలా కాయనా, జాతికుక్కల్లే? బాగానే వుంది అదృష్టం.

పోనీ లెండి, పేరింటం మానేస్తాను. ఎప్పుడూ నేను తప్పుకున్నదానికే గా విఘ్నం. ఛీ.

వెళ్లవమ్మా, వెళ్లు. పొరబాటు.....చూడు, అయితే సైరోలోలకు లేని—పెట్టుకోలేదే?

మళ్లీ మొదలు...ఏమో యెక్కడో వున్నాయి; తియలేక బద్దకించాను. ఈమారు పెట్టుకుంటా లేస్తున్నా.

వీలేదు. ముందు పెట్టుకో. కావాలని ఎంతో ప్రయత్నం చేసి తెప్పిస్తే ఉపయోగించడం తెలియదాయె.

పోనీలేస్తున్నా. ఏదో పిచ్చో, పెరో యిల్లాగ వుట్టేడి. అయినా నా కీపురమాయించు లేమిటి? మచ్చ మాపేస్తున్నారు మీ ఫేషన్లతోను, సలహాలతోను

వ్యాకోను. నీకేం తెలుసు. ఆలోలకులతో నీకు జబేడా రూపు వస్తుంది.

జబేడా కాదు, నుల్తానా. నా మొహం. ఇహ లాభం లేదు. ఎవరో ఒకరికై నా వుండాలి...

చూడు అదిగో, నే చెప్పింది అబద్ధమా. ఎలాగ మెగుస్తున్న యో. సరిగ్గా జబేడా. ఇల్లా రా—ఎట్లాగేతే నేం, పంతం నెగ్గిందిగా. ఆనందించండి. పెద్దన్నాను, అలస్య మైంది యిప్పటికే. ఒక్కమా.....

తిరిగి వచ్చిన తర్వాత.....

గీ

ఏమండీ, ఇల్లా ఒకసారి వస్తారా?.....అబ్బ మాట్లాడ రేమండీ. పదిసార్లు పిలిచినా పలుకే లేదాయె...బ్రహ్మ వ్రాత, నా ప్రాణానికి వచ్చింది. ఇరవై నాలుగు గంటలు వ్రాతే నాయె. ఇవతలవాళ్లు ఏమైనా సరే...

ఏమిటి అతిశ్రవణం. నా వ్రాతకోతల మాట గూడా నీ కొడుకు?

నా కొడుకు కేమిటి? తలప్రాణం తోక కొస్తోంది. ఇంత నిర్లక్ష్యమైతే యెల్లా. ఇవతలమనిషి ప్రాణం పోయినా అంతే.

అదే తలనొప్పి. ఊర్కే అయినదానికి కాని దానికికూడా చాటుత్తి చెరగడం. పోనీ ఏదో

యథాలోపాన పున్నానేమో అనుకొని ఆగ కూడదా, లేక అంత తొందర వుంటే దగ్గరకు వచ్చి చెప్పకూడదా. అదీ గాక యిదీ గాక ఎక్కడనుంచో—ఏమండోయి, ఓహో, చూడండి, మిమ్మన్నే—అని సోమిదేవమ్మ గారి ఫక్కిగా పిలుస్తే, ఏం తెలుస్తుంది? నువ్వు మాత్రం కేపిల్విన పదిఘడియల దాకా నోరు తెరవకుండా, తరువాత, “వస్తున్నా; జడ వేసుకుంటున్నా; చీర కట్టుకుంటున్నా; బొట్టు పెట్టుకుంటున్నా” అంటూ జామున్నర ఆలస్యం చేసినా ఫరవా లేదు. ఏం?

ఈ పనన, ప్రవర అయ్యేసరికి యీ టీ కాస్తా చల్ల బడిపోయింది. అరగంట అయింది రామూ టీ తయారుజేసి.

పోనీ, ఆనిషయం తెలిసేటట్టు చెప్పకూడదూ? టీ కోసమంటే పరుగెట్టుకొని రాకపోదనా? అవును. దానియందున్న లక్ష్యం నాయం దంటేనా?

ఉన్నది చాలదూ? దాసోహం అనమంటావా ఏమిటి?

ఆపాపం నా కెందుకు గానీండి. ఏమిటా ప్రాసేది.

నే వ్రాసే దేమిటో నీకు తెలియదూ?

కథా, పద్యమా?

రెండూను: ఒకదానితర్వాత ఒకటి.

ఏం విసుగు లేదండీ. మీరు వ్రాయడమూ అట్లాగే వుంది, వాళ్లు అచ్చు వేయడమూ అట్లాగే వుంది. అన్నీ అతికిపోయినై.....మొ

త్తంమీద అన్నీ శతమానం దాటినై అనుకుంటా.....

అందులో సగం తమరివేనండి.

కాదుమరి—“యినవాటిల్లోను, కాని వాటిల్లోనూకూడా నన్ను యిరికిస్తూంటే.

వేరు చిరస్థాయిగా ఉంటుంది, పో.

ఇప్పుడదే బెంగ.....ఎట్లా ఉంది, టీ?

రోజ్ పీక్ ఆ.

అవును. అది తెప్పించ ముటిరిగా?

సరే గాని, చూడు, మరచిపోయాను. రావు టీకి వస్తాన్నాడు.

టీకిగూడా వారాలుచెప్పకుంటున్నాడా యేం?

పోనిస్తూ. రామూని టీ సిద్ధంగా ఉంచమను. అతను వచ్చే వేళైంది.....అదిగో డాక్టరు గారి భార్య వచ్చినట్టుంది నీకోసం, వెళ్లు...

౬

ఏమండీ, యీవేళైతే పట్టకొచ్చారా?

ఏమిటి బాబు?

ఎంతిన్నా పరగిడు వైసట్టుగా, ఎన్ని సార్లు చెప్పినా కొత్తే. పేరొళ్ల వర్షమన్ను, పటం కుట్టేటందకు చంకీను తీసుకురమ్మంటిని గాడండి?

సాహేబునంపాదన బూబు కుట్టుపోగులకు సరిట. ప్రస్తుతం మన ఆర్థనంతా యీవిధంగా అయినదానికి కాని దానికి వ్యయం. ఏమన్నా అంటే నోట్లో.....

అంతా చిత్రమండీ మీది. చెయ్యమనేది మీరే, చెప్పమనేది మీరే. చివరకు మాటలు నాకు. మొన్నేగామీగడదహారుపాయలు పెట్టి పెద్ద గజు ప్లవర్ వాజు కొనుక్కొచ్చారు. పొరబాటున చిట్లు మంటే ఎంతకూ కాకుండా రూపాంతరం పొందుతుంది.

సరే, ఏముంది? నిన్ను నేననా, నన్ను నీవనా. మొత్తానికి యిద్దరిం కలిసి సంసారాన్ని చక్క బెడుతున్నా మన్న మాట.

ఇదిగో ఏముందోయ్ చూచారా. ఈకిటికి దగ్గర ప్రాకించిన సన్నజాజి ఎంతలో పైకి వచ్చిందో. సరిగ్గా యిక్కడే ఎడక, పైన జాజి పొద. ఎల్లా వుందంటారు?

అనేకీమిటి; శేషశాయికి మూసింకలు పైగా వుంటే.

మొత్తానికి కవితాశక్తి, ఊహ, వ్యర్థ కాని చాప్ కాదు.

చెప్పవ్. లెస్సీ మోనియల్ యిచ్చావుగద.

ఆమాత్రం తెలివే వుంటే మీరిట్లా అంటారు... ఇదిగో, ఏముందోయ్, మరచి పోయినానా.

ఒక్క ఊణం కట్లు మూసుకోండి తమాషా చూపిస్తా...

చంపాపు, పో వేగిరం కానీ.

ఇప్పుడే అయిన నిముషాల్లో వస్తాను..... అదిగో కట్లు తెరుస్తున్నారు. నేను వొప్పకోను. ఊహు హడావిడి. ఎవరు తెరిచారు?

ఊ. ఇప్పుడు చూడండి!

నువ్వేనా, చిన్నీ..... ఎక్కడివి. నిజంగా చక్క, అమగ్గ చంద్రుడల్లే వున్నావు. వొట్టు... అయ్యో, మీవొట్టు బంగారంగానా. నేను కాదన్నానుటాడీ... మాఅమ్మ కొని పంపించింది.

ఏ, యిల్లారా, చూస్తాను. కొంచెం పెద్ద పువ్వులే వుండే?

మరీ అంత పెద్దది కాదులెండి. ఉన్నది సామాన్యంగానే. సిల్కు గూడా వుందిదే. ఏమంటారు. అవునవును. చాలామంచిది.

ఎప్పుడేనే మీచేయ్లో మీరు యిటువంటి దొకటి.....

కొనలేదూ? ఎందుకు పక్షపాతం..... పోనీలేగాని, అదేమిటి బుగ్గపైన. ఇల్లారా.

ఉంటే వుందిలెండి, నే రాను. మీయెత్తు నాకు తెలుసు.

ఎబ్బే. నిజంగా. ఉండు. ఇదిగో.....

అబ్బి ఏమిటండీ, మోటుతనం చీరెంతా నలిగిపోయి. ఉండండి. అన్నిటికీ తొందరే.

“కృతార్థ మారియు ప్రజలక - బారిగొనఁగాఁ జొచ్చె; బందిపోటులబాధల్
భరమయ్యె; గ్రామదేవత - కర మలుకం దాల్చె”నంచు గలగిరి జనముల్.

పార్థసః— కాళిదేవి యను గ్రామదేవతను - బోసము పెట్టియుఁ బొగడిరి జనములు

“తల్లి దండము తనయుల మమ్మా - తల్లి నిక్కము దాసుల మమ్మా
ఏమితప్పినమొ గోదోషంబో - ఏమి చేసెతిమొ యెఱుంగంజాలము
మఱవుము జననీ మాపాపంబులు - మన్నింపఁగదే మానేరంబులు
పేదటికమ్మును పెద్దకాటకము - చీడలు పీడలు చెచ్చెర వచ్చెను
తాళఁజాల మిఁక తల్లి దండము - వి్యంజాల మిఁక నీ కొకదండము
పెద్దయుకాలము పిలిచిన బలుకుచు - తోడునీడపై తోడ నిలిచితివి
కోరినకోర్కెలఁ గొంకక యిచ్చుచు - కంటికిరెప్పగఁ గాచితిమమ్ముల
చల్లదనంబున సాకితి బిడ్డల - నేమి కావలయు నేమి గోరెదవు
ప్రాణసమానులప్రాణంబైనను - మానక యిత్తుము మానుము కోపము.

అనుచు పురోహితులందఱు - వినయము, భక్తియు, భయంబుఁ బెనఁగొన ప్రార్థిం
చిన ఫలము గల్గకుండెను - జననాశము మేర మీఱె జనముల్ బెగడఁ

కాలము గలిపె నదియును గడువఁగడువ - “ముద్దటిల్లాలు బిడ్డతో మురియుటేడు
ప్రాణపద మైనవారిని బలి నొసంగ - మేలుచేకూరు” నం చిటు కాళి పల్కె.

నరపాలునిప్రతినిబము - కరిణిఁ జెలువారుచుండు కన్నకుమారుఁ
ధరయువరాజకుమారుఁ - కరిపోషణ చేయు జనని వాత్స్యమునఁ.

ధరిణీపాలుఁడు వనమున - కరిగెను మృగయావినోద మత్యధికముగా
నరపతిసుతుఁ గొని వచ్చుట - కరిగిరి భూజనముల్లప్పు డంతఃపురికిఁ.

మరిలి రాఁగ నృపాలుఁడు పురమువారు - బాలకునిఁ గొనిపోయిన వార్తఁ జెప్పి
“వాని దేవత బలి గోరె; దానఁ గల్గు - జనులకుఁ మే”లటంచును వనిత పల్కె.

“సుతునిఁ గొనిపోయి రింక వానిగతియుఁదెలిసె - నైన నడిగెద నొకమాట నవనిపాల
సుతునిఁ బ్రేమింతువో లేక సతిని నన్నె-యెవరి నెక్కుడు ప్రేమింతు వెఱుంగఁజెపుమ.”

మెడ వంచి, కేలు నుదుట-దడవుచు దా బల్కెన్యపతి తాలిమిదూర్ణ
“నుడివిసఫలంబుఁగలదే? - పడలీ నా కిద్దటొక్క ప్రాణమె సుమ్మీ”

“అతివరో! నీవు నాకు నర్థాంగి వగుదు-వతఁడు పుత్రరూపమున నా కాయ్యగును
భార్య లేకున్న సుతుఁడున్న ఫలితమేమి? - సుతుఁడు లేకున్న సతితోడి సుఖములున్నె?”

అతిముదము గూర్చు సుతు భూ-పతి దేవికి గాన్క నిచ్చి ప్రణతి యొనర్చ
కుఱుకం బూదిరి జనములు-బ్రతుకంగా తెరపు దొరక భాగ్య మటంచు.

బాలకు బలి నిచ్చుటకు - కాళికి బూజలను నల్పి ఖడ్గము మెడపై
ప్రాలగ వ్రేసెడిలోపల - తాలిమితో నడ్డువచ్చి తల్లి వదించె.

“అలింపుఁడు నామాటలు - పాలించును ప్రేమ నవనిపాలుఁడు నన్నే
బాలుని కన్నను మిన్నగ - కాళికి నా ప్రాణములను కాన్కగ నిత్తు.”

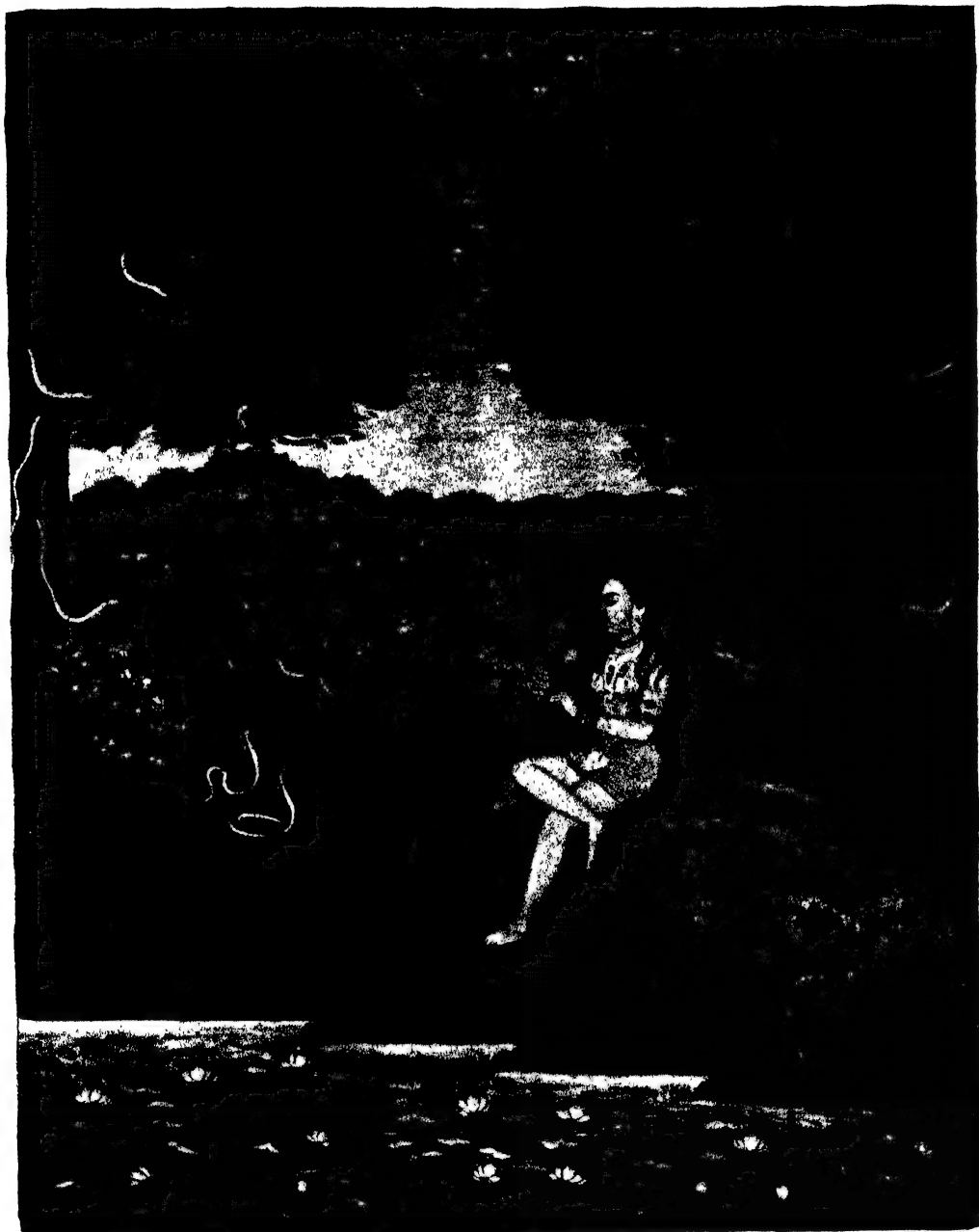
ఇటుపలికి, బలికి కంఠము - పటురయమున సాచిగంత వనితను పతి తా
నటు పోవ నీక లాగెను; - తృటిలోపల నిజము తెలిసె; తీతెను శని ల.

బాలునికన్న భూపతికి భార్యయె ప్రాణపదంబు; కాన నీ
బాలునిమారు దుర్గకును భార్యశరీరము నిత్తు మంచు పె
న్వాయన నామెకంఠమును వావిరి ద్రంపఁ దలంచినంతనే
“చాలును; చాలు; మానుఁ” డని చండిక పల్కెను విస్మయంబుగ.

“ప్రాణముకన్న తియ్యనగు బాలకు ప్రాణముఁ బ్రోవ సిద్ధమై
ప్రాణము లీయఁ బూని మము భామిని గొల్చెను చిత్తశుద్ధితో
ప్రాణము లేని మా కరయ పావనభక్తియె చాలు; మీమహా
రాణి మహాత్మదే ప్రజా తాణ మొనర్చి సుఖంపఁజేసెడి.”

చింతలు వంతలు దొలఁగు; చిత్తము పావనభక్తియు క్తమై,
శాంతినిధానమై; పరమసాధ్యవల్లె బలిదానయోగ్యమై,
సంతోషము జరింపఁదగు సాధన నల్పుడు; మీర లెల్ల ర
త్యంతము భోగభాగ్యముల నంది సుఖంతురు నర్వకాలము.

[పెన్ని పక్షవి రచించిన 'The Victim' అనుకావ్యమున కనువాదము.]

ప్రా. బ. పేర మహానా - పర పోగుని ఈ ప్రాగీ బలానే,
 బంగ ధ్వజం రేఖా మన పోగొ - చి. ' ౨ గ క. న సమానే,
 అం. మహా: రే. ప. లాప గహీ బన వాసహీ మే చిత్రి లానే,
 ఆనానీ ' రం. గ. రాగనీ కేవల చిత్రి బాలా హే ఆనే.

[జయపుర చిత్రము: దివాన్ బహదూరు గోవిందదాసు చతుర్భుజదాసుగారి యనుమతిని.]

“వోరేయి తమ్ముడూ!” “పది మాట్లు చెబుకుం
దేమిటి యీ పిచ్చిముండ” అనుకొను. నువ్వు
చిన్నవాడవు, నేను పెద్దవానీనీ; కా నయినే, పంచ
శిఖలతో వుండగానే నీకు కల్లికావడం బాగానే
వుంది; కాని జోగమ్మ యింత తొరగా కాపరానికి
వస్తుం దని మే మెన్నమా అనుకొలేదు. మొన్నటి పిల్ల
కాదుటా తల్లి పెంపు పాండుదానూన్నీ పట్టి అలాగ
బొబ్బిల్లా వుంది కానీ, పద్ధానుగళ్లు వెళ్లలేదురా యిం
కానూ—ఇంతకీ కోడలు కాపరానికి రావడం అమ్మ
కళ్లతో చూసుకుంది. వొక్క కొడుకు వైనా అమ్మకి
ముచ్చట్లు బాగానే తీరాయి.....మప్ప యొక్క
రాల భూమి, పెట్టిలాంటి యిల్లా—గురువు పోతే
పోయింది యే లోటు నీసూ? పెట్టి పుట్టావు నువ్వు.
బతికి వున్నంత కాలమూ నిన్ను నాన్ననీ కనిపెట్టు
కుని వుంటాను కదా నేనూ? చూడు తమ్ముడూ!
మొగుడు నిచ్చిక మండగి. ఇల్లు పట్టాను. నువ్వు నిన్న
కారంగా చూశావాటే నా ప్రాణాలు యెగిరిపో
తాయి నుమా. నీకు నామీద చాలా భక్తే వుంది.
ఆ మాట నాకు తెలుసును. అయినా భయం
అలా అనిపిస్తుంది.....చెప్పవచ్చిందేమీ లేదు.
చేబోలువారి ఆదాల్లు కట్టాకోర్లు. మైగా నీ అత్తగారు చిం
తావారి అడబడుచు పూడానూ. నెలకి నూటయిరవై
రూపాయలు తెస్తాడన్నమాటే కాని పెళ్లాంచేతులో
పొయ్యడమేకదా నీ మామగారు? నీ పెళ్లాం అగ్నివి
ధాలా తల్లిని పుణికి పుచ్చుకుంది. ముడి మాటలూ అదీ
—నీ భావమరిది పోయినప్పుడు కల్లి చూశా నంతా.
కానిలసినవాళ్లనీ, పుట్టెకుదుఃఖంలో వున్నార కదా
అనీ అక్కడ వున్న పదికోజలూ వొండి పెట్టాను కా
మా? తల్లి దుఃఖంతో పడి వుండేది కనక తానేనా
కస్త సాయం కావచ్చునా నామా? అదేం చదువో
గాని అస్తమానం పుస్తకం చేత్తో కట్టుకొని కూచునీది.

ఎలా మానగలిగిందో ఆ పదికోజలూ; అర్కణీ మాత్రం
మాట్టుకొలేదు. అడపడుచుముండ నాదునా? ఈడు
నిచ్చిన పిల్ల కదా; కాస్త ఆసరా కాగూడనూ, చెప్ప
తమ్ముడూ. “ఛీ! ఎప్పుడు వెల్లిపోతానా అనిపించింది.
.....నువ్వు చిన్నవాడవు కనక యింతగా చెబు
కున్నాను. చెయ్యి కళ్లతో నేను కనిపెడుతూనే వుం
టాను అయినా—నను విచ్చా నంటే నెత్తెక్కుతుంది
నుమాను. వ్వంటే భయభక్తులుండేలాగ మనుజుకొవా
రి. నాన్న వెరిబాడలవాడనీ, నేను మనోవర్తినుండని
కదా అనీ, నిన్ను లోపు చేసుకో మని యిదివరకే
చెప్పి వుంటుంది తల్లి. ఆబో అసలు నీ పెళ్లామీ నె
ల్లారు నెరబానిల రికమా. అంతల పెద్దాల్లు వున్నారు
కదా మన కిండు కని దేని కేనా, కాస్తేనా నదురూ
చెదురూ వుం దనుకున్నావా? నువ్వు చిన్నవాడవు
కదా అనీ, వేమలంటే సరదా పడతావనీ, అదనీ యిద
నీ నగలికి పురమాయిస్తుంది. విన్నావు నుమా. కానిలే
అక్కణ్ణించి తెచ్చుకో మను డబ్బు. తను వొక్కడై
కామా వారికి బిడ్డా? వారి ఆస్తంతా యిక తనకి వచ్చి
దే కామా?” అని యిలాగ యికా చాలా దూరం చె
ప్పింది బుచ్చమ్మ. నెలపతిరావు మనసునీ నవ్వులతో
కొంతినేపూ, సిగ్గుచేత కొంతినేపూ, యేమీ తోచక
కొంతినేపూ పూరుకున్నాడు; గాని దేనికీ జవాబు చెప్ప
లేదు. “ఇది బాగా విను” అని వొకటి, “ఇది ముఖ్య
మైనది నుమా” అని యింకొకటి, “ఇది మరిచిపోయావు
నుమా” అని మరొకటి—యిలాగ యింకా కొన్ని సంగ
తులు పూడా చెప్పి చివరికి “సిగ్గుపడుకున్నాడు తమ్ము
డు” అనుకని ఆమె కూడా అంతటితో పూరుకుంది.

2

జగ్గయ్య సరిగా యేడుగుంటరికి జోగమ్మని
తీసుకువచ్చాడు. “నుజ్జబ్బగ డయితే మాత్రం పేటలోకి
పాపలా యేమిటి?” అని బుచ్చమ్మ తండ్రిమీద భుమ

ధను లాడింది; కాని జోగమ్మని “మందినీళ్లు కావాలా?” అనేనా అడగలేదు. బండివాడు సామాను వాక్ట్లో పెట్టి, అద్ది పుచ్చుకుని వెల్లిపోగా జగ్గయ్య “సామాను నీగదిలో సద్దుకోవే అమ్మయ్యా” అని గోడలితో చెప్పి గోదావరికి వక్కాపోయాడు. దానిమీద బుచ్చమ్మ చుర చుర చూస్తూ “మామగారు చెప్పేదాకా అలా బొమ్మలాగ నుంచోకపోలే సద్దుకోరామీ?” అంటూ యాతి ముడుచుకుని నంటింటోకి వెల్లిపోయింది.

“పెళ్లాం విచ్చాటప్పటికి యెదురుగా వుండ కూడ” దని అప్పగారు చెప్పడంచేత “కామీను” ననుకుని చలపతి గోదావరిగట్టుకి పికారు వెల్లి యెనిమిదైతే గాని యింటికి రాలేదు. ఈలోపుగా జగ్గయ్య భోజనం చేసి “అబ్బాయి పెక్కడికి పంపించావే?” అని మాటిమాటికి మానుర్ని అడుగుతూనే గాది సావిట్లకి వెల్లి వడతిసుండుం వచ్చుకుని పడుకున్నాడు.

పాపం జోగమ్మకి ఆగుంటలో పొద్దున్న తొమ్మిదిన్నరకి తిన్న మెతుకులు. గారిలో తినమని తెల్లి జంతుకలిచ్చింది; కాని పడవలో మూట మామగారి దగ్గర వుండడంచేత, నిడవటాలు ప్రేమమూల జననమ్మగ్దం అధికంగా వుండడంచేతా ఆపిల్ల వాళ్లుని తలుచుకుని గుటకలు మింగుతూనే కూయంది. ఈసంగతి యేమీ యెరగని జగ్గయ్య ప్రేమమూల “అరిటిపళ్లు తొన మంటావా?” అని అడిగాడు; గాని ఆమె సిగ్గుపడి నద్దంది. మొత్తాని కామి రాజమహేంద్రవరం విచ్చాక అడిగి పుచ్చుకునీ దాకా పచ్చి నుంచినీళ్లనా యోగగు. తాను గుమ్మలో అగుగు పెట్టాటప్పటికి ఎంతో ప్రేమతో ఆడబతుచు పీట చేసి కూచోబెట్టి అన్నం పెడుతుం దనకుంది. అది లేకపోయినా చివరికి చలపతి మొగం కనపడినా కాస్త బాగుండిపోను; గాని అది లేకపోయింది

ఎనిమిదిన్నరకి వంచిన చల యెత్తకుండా గబగబా నాలుగు మెతుకులు నోట్లో వేసుకుని, ఆసాయం త్రమీ తల అంటుకోవడంచేత నిద్ర హరుకురాగా చల పతి స్వయంగా పక్క దులుపుకుని పడుకున్నాడు. తొమ్మిదయితే గాని జోగమ్మకి విస్త్ర్లోకి అన్నం

రాలేదు. అప్పుడేనా తెనులకండా బుచ్చమ్మ సావ కాళంగా అదనీ, యదనీ ఆచంట గొడవ లడుగుతూ, వుండివుండి యిక్కడి కబర్లు చెబుతూ, మధ్యమధ్య యిరుకుపారుకు అనుమలంపతులికి పేర్లూ పద్దులూ పెడుతూ, కొత్తిమిరి కారంతోటీ, నంకాయపుండు పచ్చతోటీ, మామిడికాయ పచ్చడిబద్దలతోటీ, మధ్యమధ్య వొట్టి నీతితోటీ, చివరికి మిగడ పెరుగుతోటీ కాస్త కాస్త చొప్పున వుప్పుసిండి తిని, యిల్లంతా సద్దుకని, పక్క సవిరించుకుని, “రామయ్యకండ్రి! నడుం లామ్మ పోయి” దంటూ పడుకుని, “హుమ్మహుమ్మ” అంటూ వోకమాటు అటూ యటూ దొర్లి, జోగమ్మకి నెల విచ్చాటప్పటికి పదిమ్మప్పా వయింది.

ఇదే తొలీనటు ర నడం కడక తన తమ్ముడు మద్దుకోసం అయితే నేమి, తన మచ్చటకోసం అయితే నేమి, లోకంలో వాళ్లని చూసి అయితే నేమి గంధం తీసి, మల్లి మెగ్గులు తెప్పించి, అగరువొత్తులు వెలింపి — యింకా యింకా యిలాంటివి చెయ్యలసిన ఆచ బడుచు యిలా చెయ్యడమూ, ఇది యిలా అయినా, యింటోకి పెళ్లాటప్పటికి యెదురు వచ్చి, చెయ్యి పట్టుకు టినుకు వెల్లి, వొడిలోనో కక్కనో హవోపెట్టుకుని, వొక్కమాటు గట్టిగా అదిమిపట్టి, మద్దుపెట్టి మురిమె చూపించనలసిన ముగ్గురు బుప్పుడుతూ నిద్రపోతూ వుండడమూ, మాసి పాపం ఆల్ల తెల్ల పోయి, వునూరు మంటూ కాళ్ల కాడదిక్కున పడుకుని నిద్రపోయింది.

3

మాడగుంటలోకి బుచ్చమ్మకి మెతుకుల విచ్చింది. తరవాత మరి నిద్ర రానూ లేదూ, ఆమె అదుకోసం ప్రయత్నం చెయ్యమూ లేదు; కాని ఏమిటో మింది పోతూ వున్నట్టు మనస్సు నుబురుబు లాడిపోయింది. వొకటి రెండు మాట్లామె గది గుమ్మంలోకి వెల్లి తలుపుకి కుడిచెవి ఆనించి, శ్రద్ధగా ఆలకింది. అయితే: గంపతులలో యెవరూకూడా తలుపుకి వున్నట్టు తోచలేదు. తరవాత అతికష్టమీద పూర్తిగా వొక్కగుంట గడిపింది. నాలుగు కొట్టాటప్పటికి వూరుకో

ఈ “తెల్లవారపోతోంది లేచి చదువుకో తమ్ముడూ” అని ఈ చేసింది.

మంచమీద పడుకునే వుంటే రెండు మూడు మాట్లాడగ పిలిచింది; గాని జవాబు రాలేదు. నాలుగో మాటు పిలిచాల్సిందికి జోగమ్మకి మెరుకువ వచ్చింది. అయితో మాటు పిలవగా ఆమె భర్తను లేపి “మీ అక్క పిలుస్తూ వుంటుంది చెప్పింది. దాని కతను ముస ముసలాడుతూ “వూరుకుందూ” అని చెప్పి గోడవేపుకి తిరిగి పడుకున్నాడు. అయితే బుచ్చమ్మమాత్రం వూరు కోలేదు. కేకమీద కేక చొప్పున ఆమె మళ్ళీ రెండు మాట్లాడింది, అప్పటికి జవాబు రాకపోగా “మొగుడుకి తెల్లనిక్కిగూడా మొద్దునిద్దరే. ఆడపిళ్ళక్కిగూడా బండ్ నిద్దరే అయితే యెలా గమ్మా వేగడం? పోనీ నీకేనా మెరుకువ రాలేదులే?” అని సాగదీసుకుంది. దానితో యిక లాభం లే దనుకుని జోగమ్మలేచి వచ్చి తలుపు తీసింది.

తలుపు తీసే తిమ్మడంలోనే బుచ్చమ్మ లోపలికి దూకింది. అందుకు సిగ్గుపడి జోగమ్మ యింట్లోకి రాగా “మరీ మంచిదీ” అనుకుంటూ బుచ్చమ్మ మంచం దగ్గరికి వెళ్లి “ఏనో ననువుకుంటూ వున్నట్టు నటించకపోతే నీ పెళ్లాం లోపువ చేస్తుందిరా” అని చెవిలో చెప్పి చల పతి నింజలికి లాక్కువచ్చింది. అప్పుడు జోగమ్మ మళ్ళీ లోపలికి వెళ్లి తలుపు దగ్గరగా వేరుకుని నోరురు మంటూ పడుకుంది.

“దీపం పెద్దది చెయ్యవే” అని బుచ్చమ్మతో చెప్పాడు. గాని యే పుస్తకం నడవాలో చలపతికి తోచ లేదు. సంవత్సరం కిందట లోపల పెకంపడే చదువుతూ పెళ్లాము రజస్వల అయి దన్ను కుభలేఖ రాగానే బుచ్చమ్మ ప్రాతాహ్నంచేత చదువు మానేకా దకను. అప్పటి పుస్తకాలన్నీ యేమయిపోయాయో సోదికి వెళ్లి నా యే పయా చెప్పలేదు. పొరుగింటి పుల్లయ్య దగ్గర “రైల్వే లిట్రేచరు” దండిగానేవుంది; గానీ యిప్పుడెలా వస్తుంది? తండ్రి దగ్గర పంచాంగం తప్ప మరేమీలేదు. అది చలపతికి మరేరకమూ నడవదు. ఎంత ఆలోచించినా

యేమీ తోచక నాలుగు మాట్లాడినా యీగూడూ సరికేటప్పటికి బుచ్చమ్మ చదువుకునే లంకాయాగం దొరికింది. తానీదో మహా చదివేసి వారగతెస్తున్నాడని జోగమ్మ అనుకోవాలని కదా యీ పాటన్నీని? ఆమె గదిలో నిద్రపోతూ వున్నప్పుడు కాస్తనేపు కాగితాలటూ యిటూ తిరగచెయ్యడానికి యే పుస్తకమేలే యేమీ? ఇలాంటి శైర్యంతో అతనదే పుచ్చుకుని దీపం దగ్గర కూచున్నాడు ఇదంతా చూస్తూ వున్నబుచ్చమ్మ “తెల్లవారడంతోలే నాన్నని పంపి బాలరామాయణ మేనా పెద్దమ్మ అమర మేనా తెప్పించా” అని నిశ్చయం చేసుకుంది.

అబ్బాయిచేత చి. య్యో. ప్యాసు చేయించి “మేట్రిక్యులేషన్” పని చేయించా అని జగ్గయ్య యింగ్లీషు చదువులో ప్రవేశపెట్టగా చలపతి ఫస్టుఫారంలోనే దండయాత్రకి మొదలుపెట్టి ఏడేళ్ళకి—అంటే పదవి మిగిలేట ధర్మఫారం నడుపుతూ జమాబందీ పూర్తి చేసేశాడు. అంతే అతని కింగ్లీషు అంటలేదు. పాఠశాలకే బలాదూ రనడంచేత తెనుగు గుంటపువ్రాలు పూసింది. వైగా ఆలంకాయాగం చెన్నపల్లిలో ధవ డధక్కి మొదలియారు స్వయంగా పరిష్కరించి స్వీయ ఆరముగం ప్రెస్సులో అచ్చువేసింది కూడానూ.

అయితే యేమీ? నకురు నిండా వుండడంచేత దీపం బంతిపువ్రాలాగ వెలిగిపోతూనూ వుంది. పుస్తకంలో మొదలైంది చివరికి, చివరనుంచి మొనటికి కాగితాలు గిగ్రన తిరిగిపోతూనూ వున్నాయి. “తిమ్మడు నామాట తీచెయ్యడు” అని బుచ్చమ్మ గర్వపడుతూనూ వుంది. ఇంట్లో జోగమ్మ యిక్కడ గోడవే లేమీ జోధ పడక తెల్లపోతూనూ వుంది. ఇలాంటి సమయంలో యెప్పుడు వచ్చిందో యెచరికి తెలవకుండా వచ్చి గాథ నిద్ర అందర్నీ ఆలముకుంది. భర్తకు తెల్లవారేక అప్పు యిచ్చి వచ్చి “బుచ్చమ్మగోరూ, బుచ్చమ్మగోరూ” అని పదిమాట్లు తలుపు గుంజిదాకా యెచరికి మెరుకువ రాలేదు.

౪

అప్పు డేనా అందరిలోనూ ముందు జగ్గయ్య మేలుకున్నాడు. కళ్లు నలుముకుంటూ లేచి కూచుని యెడట నూకాటప్పటి కతనికి వెలవెలపోతూ వున్న దీపం దగ్గర కొట్టేసిన పాములాగ పడివున్న చలపతి కని పించాడు. దానికి కారణం తెలవక తట్టి లేపి “యక్కడ పడుకున్నావేం నాయనా” అని అత నడగ్గా చలపతి “అక్క చదువుకో మంటూ నాలుగంటికి లేపిం”దని చెబుతూ, తూలుతూ తూలుతూ దొడ్లోకి నక్కా పోయాడు.

ఇ దయిన తరవాత వాక్లో బుచ్చమ్మ, యింట్లో జోగమ్మ వొక్కమాటే లేచారు. ఆలేనడంబోనూ హడా బుచ్చమ్మ మరద లింకటికి వచ్చిందా లేదా అని చూస్తూనే లేచి కూచుంది. ఇద్దరూ మొగాలు కడుక్కు గేటప్పటికి రెండు బారల పొద్దక్కింది, అందు కేసో మునిగిపోయిట్టు కంగారుపడుతూ బుచ్చమ్మ తననీ, మరదలినీ కూడా కలిపి “ఏడిసివట్టుగానే వుంది తెలివి. ఇంత పొద్దక్కిదాకా లేనకపోతే యెలాగా?” అంటూ వొక్కమాటు సాగదీసునుని, “వంటిల్లు ఆలుకు” అని మరదలికి పురమాయించి, వీధిలోకి వెళ్లింది. అప్పటి కప్పుడే పక్కయింటి సోదమ్మ వీధిలో నుంచుని కరి వేపానూ, కొత్తిబిరీ, పచ్చిమిరపకాయలూ—ఇలాంటివి కొంటోంది.

“వోసేవు సోదమ్మాయి! రాత్రి మా మరదలు వచ్చింది గుమా” అంటూ బుచ్చమ్మ ఆగుమ్మలకి వెళ్లగా “నే నలాగే అనుకున్నాను అయితే “రొదినా గుళింగా పడుకోకుండా నాలుగంటికి లేపా చుంకే వాళ్లనీ” అని సోదమ్మ అడిగింది. తరవాత యిద్దరూ ఆమాటా యామాటా అడుగున్నారు. “ఇదిగో సచ్చె” అని యింట్లోవాళ్లకి బదులు చెబుతూనే సోదమ్మ “జెల్లారి. బోలేను పని వుంది” అంటూనే బుచ్చమ్మ అలాగే నుంచున్నారు. మొత్తానికి అరగంట అయితే గాని ఆయిద్దరూ అక్క జ్ఞించి కదలలేదు. అప్పు డేనా “అయ్యో! నీ తెలివి తెల్లవారిపోనూ! చెప్పావే కాదే

మీటే మాతల్లీ!” అని వొకలే, “అయ్యో! నీ మొగం యాడా! నేను మాత్రం చూశానా యీమీటే?” అని వొకలే అంటూ యిద్దరూ ఈయింట్లోకి నక్కావచ్చారు. అప్పటి కప్పుడే జోగమ్మ ఆడబడుచు చెప్పిన పని ముగించి, కళ్లకి కనపడిన వొకటి రెండు చిన్న పనులు గూడా చేసేసి, పుట్టింటినుంచి తెచ్చుకున్న సామాను గదిలో సద్దుకుంటోంది.

ఆమె, గుమ్మంలో అడుగు పెట్టాటప్పటికి మొట్ట మొదట కనిపించేలాగ బల్లమీద మునిముందు హోగ్గొని యం వుంచింది. దాని తరవాత ట్రంకు, బొట్టుపెట్టే, పాందానూ, వీకిదానూ, వెండిచెంబూ వరసగా పెట్టింది నవలటూ, పాటల పుస్తకాలూ, వనభారతమూ, సంగీత దిర్వగామూ వగైరా పుస్తకాల దొంతర ట్రంకుమీద పెట్టింది. ఇ దయిన తరవాత పింకింటల బట్ట విప్స తోంది. ఈసమయంలో వచ్చారు అక్కడికి ఆ వితం తువు లిద్దరూనూ.

బుచ్చమ్మ పరాయివాళ్ల యింట్లో చూసికట్టు చూసి మూతి ముడుచుకుంది. సోదమ్మ మాత్రం అలా కాక అనన్నీ నిదానించి చూసి “మంచమూ, అవ్వీ నెప్పు డు పెడితారు మీ వాళ్లు?” అని అడిగింది. చూనిమీద జోగమ్మ “మానాన్నా మా అమ్మ నెల్లాళ్లలోవచ్చి, పంకరిపట్టి మంచమూ, పరుపూ, కావడిపెట్టే, బిందెలూ కమ్మూ, కచ్చీలూ, నిలుపుటద్దమూ, కడపరాతిబల్లా, వెండికంచమూ— ఇంకా యిలాంటివి కొని యిస్తా” రని చెప్పింది. “బాగానే వుంది” అని అందుకు సోదమ్మ సం తోషించగా బుచ్చమ్మ “బోగందాని కిచ్చివట్టు ముందు ఆర్రుణ్ణి యిచ్చారు కదా?” అంటూ సోదమ్మ నింతటికి లాక్కునచ్చింది.

అది విని జోగమ్మ చిన్న పుచ్చుకుంది. “అలా అంటూ వేమీటే” అని సోదమ్మ వోచ్చుకుంది.

౫

తరవాత ఆ యిద్దరూ గోదానికి వెళ్లిపోయారు. అప్పుడే కాఫీహోటలునుంచి వచ్చిన చలపతి హోగ్గొని

యం చూశాటప్పటికి కూనిరాగం వుబకగా “సంగీతం బాగా శేర్వుకున్నావా నువ్వు?” అంటూ గదిలోకి వెళ్ళాడు.

“కొంచెం శేర్వుకున్నాను. మీరు కాఫీ పుచ్చుకున్నారా?”

“ఇప్పుడే వచ్చాను వెరదారావు హోటలునుంచి”

“నాకు కాస్త వుక్కా తెచ్చిపెట్టమా?”

“మా అక్కని రానియ్యి”

“ఎందుకూ?”

“మరి డబ్బులో?”

“మీ రెండు పుచ్చుకుని వచ్చారా కాఫీ?”

“సప్తమా లేదు గాని యెంచితో మా అక్క కనక తానే యిచ్చింది డబ్బు లివార”

“మీ దగ్గర డబ్బుమీ లేమా?”

“తాళం మా అక్క దగ్గరే వుంటుంది”

“పోనీ నే నిస్తాను తెచ్చిపెట్టండి”

“లే”

“ఈ సంగతి రహస్యంగా వుంచుతాం?”

“ఏం?”

“ఏమీ లేదు”

“మా అక్క అడిగితే?”

“అవిడి కెందుకు తెలవాలి?”

“నువ్వు తినడం చూస్తే?”

“నే నెరూ మానేలాగ తినను. మీరు కూడా ఎవరికి కనపడకుండానే తేవాలి”

“ఐరవార తెలిస్తే మా అక్క “నాతో యెందుకు చెప్పావు కా”ని గడుముతుంది బాబూ”

“అయితే పొద్దు కెండ్లి మాచండి. ఇలా అడిగా నని మాత్రం చెప్పకండి?”

“ఏమీ అనదులే”

“అనడం దాకా యెందుకూ? మీరు చెప్పనే పద్దూ”

“నీకు ముఖారిరాగం వచ్చునా?”

“వచ్చును. చెప్పకండి”

“ఎత్ మోహనరంగం వచ్చునా?”

“తప్పుతప్పు. అది నాకు రాదు. వుక్కా సంగతి మీ అక్కతో చెప్పకుండా వుంటారు కామా?”

“హానీ” “సిరిసిరిమువ్వ పాడగలవా?”

“అదేమి టండీ అలాంటి వడుగుతారూ? మీరు శేర్వుకున్నారా యేమి టవి?”

“దంచేసి పాడతాను నేను”

“మీ అక్క శేర్పిందా?”

“బండి అప్పనామి నేర్పాడు. అలాంటివి చాలా వచ్చును నాకు. “అప్పనా తనా మనా” “ఓ రోరి బండినాదా” “గోంగూరకీ—నేను పాడతాను నువ్వు వోర్మనీ వాయిస్తావా?”

“అవి నాకు రావు. నేను వాయింపలేను”

“మరేం శేర్వుకున్నావు?”

“నాతాపిగణపత్రి, రామభక్తి, రామ నీ సమా నమా, మనసు కరుగ దేమీ—”

“హావ! పూర్వకాల ప్వాటల? ఇప్పు డెవరి క్కానాలి అవీ?—పోనీ నీకు వచ్చిందేవో వొకటి పాడెయ్యి తొరగా”

నో, ముక్కు మరమ్మ చివుక్కు మంది. తన భర్త సిరి అంతా ఆమెకి తెలిసిపోయింది. అడవికుచు సంగతి అలా వుండగా యీ వుధృతిం కూడా యేమిటి? ఆ పద్మాలుకేళ్ల పిల్లకి భవిష్యత్తేమీ బోధపడలేదు. తల తిరిగిపోయింది. ఈకారణంచేత ఆమె నుంచోలేక కుర్చీలో కూలబడగా అనేమిటో యెరగని చలపతి “మా అక్క రాకుండా తొరగా వొక మట్టు పాడే నెయ్యి” అని తొంపిరపెట్టాడు. దీనితో పుండుమీద కారం చల్లినట్టయిందామెకి.

“మీ అక్క వస్తే యేమి?”

“తిమితుంది”

“ఎనిర్పి?”

“నిన్ను నన్ను కూడానూ”

“మీ రింకా అదిచేత తిట్లు తింటున్నారా?”

“లేకపోతే చంపెయ్యదా?”

“అంటే?”

“అన్నం పెట్టదు. గుమ్మంలోకి రానివ్వదు”

ఆమెకి మీది ప్రాణాలు మీదికే దొంగిరిపోయాయి వొక్కక్షణం ప్రపంచం తెలవలేదు; కాని విచారిస్తే, తెల్లపోతేనూ యేం లభిస్తా? కన్నీటిని రప్పలలోనే అప్పరించుకుంది. దుఃఖాన్ని దిగమింగుకుంది. కొంచెం ధైర్యం తెచ్చుకుని యేదో అవసరం ఉంది; గాని అతను పడనివ్వలేదు. “వో పాట పాడు” అని చుట్టి తొందరపెట్టాడు. హాస్యనియం తీసిదాకా తొండలు విడిపించాడు మాడనూ.

మొగుడంత తెలివితక్కువనా డ్రానా పెళ్లం అన్నాకి విధేయత చూపించక తప్పదు కామా? మూర్ఖులైన భర్తలు తిప్పణులన్నీ గరుపయ్యాగం చేసి నా భారతీయీ సభ్యత కలిగించిన యోగ్యత ఉండే. ఇది వొక్కొక్క చోట దంపతుల అనురాగానికి సౌఖ్యానికి భంగం కలిగిస్తావుండడం నిజమే; కాని ప్రేమ పుష్ప చోట త్యాగానికి వెనకీత వుండదు.

చేసేది లేక జోగమ్మ మాట రాకపోగా హాస్యనియం మట్టుకు వాయించసాగింది. “తొలి నే జేసిన పూజాఫలములు” అనే కృతి హాస్యనియంలోనుంచి నింపాదిగా మొలుచుకువస్తోంది; కాని అతని కడమీ నచ్చలేదు. తనకి ఎచ్చిన మట్టన్నీ వొక్క నిమిషంలో దానినిపాప పాడేయ్యాని నాలుగు మెట్ల మీద వేళ్లు పెట్టి “బాంబాయి” మనినించి, యింకెట్లో బుచ్చమ్మ ఎచ్చిన సవ్వడి కాగా గట్టి మని వొక్క గంతులో యివ తలి కూడాయించాడు. జోగమ్మ అందుకే తెల్లపోతూ వుండగా బుచ్చమ్మ బి.డి బజమీద వుంచుకునే యెదురుగా వచ్చి “మా మర్యాదా తక్కునివ్వవూ? నేను బతికివున్నంత కాల మేనా ఆర్మీ కట్టిపెట్టు. తరవాత నువ్వలాగా భూమిద్ద మన్నవు” అంటూ గింజుకుంది.

౬

జోగమ్మ ఉలిక్కిపడింది. “ఎందు కిలా తిట్లు డం? హాస్యలే వాయిస్తే యేం తప్పు?” అని ఆమె ఎంతో దేవుల్లాడింది. కానైతే ఎచ్చినవృత్తాంచీ బుచ్చమ్మ వాలకం తెలుస్తూనే వుంది. ఆమెనా అది యంతలో యంతగా ముదిరిపోతుం దని ఆమె అనుకోలేదు. ఆమె తల్లి అయిన పూర్ణమ్మ మాత్రం యిదివరకే కనిపెట్టింది సంగ తంతానూ. బుచ్చమ్మ, వితంతువై వుండిన్నీ పెళ్లలో అన్నింటికీ తనే ముందుకు వస్తూ ప్రతీదానికి పెడధాలు తీసి, కుమార్తెలు పన్నడమూ, చలవతని ఫలహారానికి రానివ్వకపోవడమూ, ఆ కమం చంపిద తగని పట్టు పట్టించడమూ, నాగవిల్లి శరీ పట్టు చీర వెనక్కి పెట్టింది తన మాతురికి సాదాచీర యిప్పించడమూ, పూర్ణమ్మ మరచిపోలేదు. తరువాత రెండు మూడు మాట్లు తమ్ముడుతో తమ యింటికి ఎచ్చినవృత్తామె చేసిన పెంకితనంనూడా ఆమె విరిచిపోలేదు. మొత్తంమీద మొగుడి అప్రయోజకత్వమూ, అడ్డుకును రాగతనమూ, తన మాతురికి ముందు ముందు చాలా ముప్పు కలిగిస్తా యని ఆమె ముందే గ్రహించింది.

కనక ఆమె కూతుర్ని అంగుకు తిరిగిట్టుగానే తయారుచేసింది. జోగమ్మనా సహజంగా సింధి గాని వాజుక్కు కాదు. ప్రాణ్లో పట్టుచీర వెనక్కి పెట్టించినవృత్తాంచీ ఆమెకి బుచ్చమ్మమీద గుర్రగానే వుంది. మొగుడు తులసీదా సరి యిప్పుడు ప్రత్యక్షంగా కిరీయడంతోతే ఆమె భవిష్యత్తుని గురించి ఆలోచింపలేదు. పైగా “తాళాలు నీ మామగారి చేతుల్లో వుండాలి. లేకపోతే నీ మొరడిచేతుల్లో వుండాలి; అలాగా లేకపోతే నీచేతుల్లో వుండాలి; గాని నీ యింట్లో పెత్తనం చెయ్యడానికి ఆసీను గెవరూ!” అని తల్లి చెప్పిన మాట ఆమె కిప్పుడు చట్టున జ్ఞాపకంగాదా వచ్చింది.

అయితే తొలిమాట వచ్చాటప్పటికే కథ యిలా అడ్డం తిరిగింది. ఇప్పుడేమిటి చెయ్యడం? బుచ్చమ్మకి స్థానబలం వుంది. తండ్రిబలం వుంది. తమ్ముకిబలం వుంది.

అయ్యో పాదరూ ఆసరా వుంది. జోగము కేం వుండి పాపం? కానైతే ఆమె సినిమాలో. అందుకు సందేహం లేదు; కాని బాగారపు వల్లనే కానా గోడ చేతులు వుండాలి. వచ్చిరావడం తోట కట్టాకి సిద్ధపడితే జయం మాట యెలావున్నా లోకులు పీకయ్యారా? ఏ పాదరూ ముసలమ్మనా తినకి ఆసరా అవుతుందిన్న భరవసా లేనప్పుడు న్యాయపక్షం తన పైలే మాత్రం యేమి లాభమూ? జోగమ్మ యిదంతా ఆలోచించింది. పైగా తన దండ్రీకూడా కొద్ది రోజుల్లోనే వస్తా రాయో. ఇంతలో తొందరెందుకూ?

ఇలా అనుకుని జోగమ్మ వోపిక పట్టింది. బుచ్చమ్మ యెప్పుడు చూసినా ధుమధుమ లాడుతూనే వుంటుంది. దీనికి సాయం చలపతి పెళ్లా మనీ, అచ్చటనీ, ముచ్చటనీ యెరగ దాయో. అయినా ఆమె నేరీపోలేదు. బుచ్చమ్మ యెన్ని మాట లంటూ వున్నా జవాబు లేదు. పచ్చిన మూడోపాటి రాత్రి తీరా యిక పడుకోడమే అనగా “ఇవారే హెచ్చంద్ర నాకంట కామా? మావవులూ తమ్ముడూ?” అని అర్థరూపాయ చేతి కిచ్చి బుచ్చమ్మ చలపతిని పంపేయ్యగా ఆరాత్రి మాత్రం చేలపోయి ఆమె వొక్క గంటనేపు కుమిలి కుమిలి యేడ్చింది.

2

అ.హేయస్థితిలో యెలాంటి వార్లకి గూడా దైగ్యం తనంతట చేత వస్తుంది. పైగా అలాగ గంట నేపూ యేదాపుటప్పటికి జోగమ్మకి కొంత భారం తగ్గి పోయినట్టయింది. హృదయం కొంచెం లేరుకుంది. పడకొం దియటప్పటికి నిద్రకూడా పట్టింది.

మూడింటికి చలపతి యింటికి వచ్చాడు. అత గాడు పిలవడమూ, బుచ్చమ్మ తలుపు తియ్యడమూ, “నీ కిప్పుడు నాలుకా లేమిటి నాయనా?” అని జగ్గయ్య మందలించడమూ— యీ సందర్భో నిద్రాభం గం కాగా జోగమ్మ మొగుడు యింటోకి వస్తా డని గడియ తీసి వుంచింది; కాని “తెల్లారిపోతోంది”

అంటూ బుచ్చమ్మ నొరవలి! నాకట్లో అడుగుమీద కుంగచాప పరిచింది.

దీనితో జోగమ్మకి యిందాకటి కండ్లనూ యె కుప్ప దుఃఖం వచ్చింది. తావల్ల యేదేనా తప్పుండినా, మొగుడికి తనమీద యేమేనా కోపం వుండినా యిందు కామెకి కష్టం లేకపోవున. కాని యిదేమిటి?

తనే కుమ్మకుని తనకి తనే దీనించుకున్నట్టు జోగమ్మ కొంతనేపటికి తన్ను తానే వోదార్చుకుంది.

కళ్లనీళ్లు కుడుచుకునిగోడ వేపుకి తిరిగి పడుకుని. ఆమె ఆలోచన మొదలు పెట్టింది. “దీనికి వుపాయం యేమిటి?” అని ఆమె సంగతి యెత్తుకునేటప్పటికి “బుచ్చమ్మకి యీ పెత్తనం యెలా వచ్చిందీ?” అని యెవరో అడిగినట్టయింది ఎలా వచ్చిందీ? చలపతి మునీవాడు కనక. అతను బుచ్చమ్మ చేతులొపుక్కాడు కనక. కనక యిప్పుడు చెయ్యవలసిం దేమిటి? ముందు చలపతినీ, బుచ్చమ్మనీ విడలియ్యాలి. తమ్ములంగా అత న్ని తాను లోపు చేసుకోవాలి. జగ్గయ్య యేమీ కలగ చేసుకోడం లేదు కనకనూ, చలపతి వ్యయంగా పంసారం నిర్దుమనే టంకివాడు కాదు కనకనూ యింతకంటే మరో వుపాయం లేదు. ఇంతో మార్గం లేదు.

౩

జోగమ్మ యీ నిశ్చయం చేసుకుని చదరంగపు ఆట మొదలుపెట్టింది; కాని రెండు దినాలు గడిచా లప్పటికే బుచ్చమ్మ యీ సంగతి కనిపెట్టేసింది. జోగ మ్మ, చలపతి యేకం అయ్యారంటే యిక తన కేం వుండీ? యథార్థంలో అంతే అయినా బుచ్చమ్మకి “మనోన్మితిమండి” గా మాత్రమే వుండిపోవడం యిష్టం లేదు. ఇంటి పెత్తనం తనే చెయ్యాలి. జోగ మ్మని ముప్పతిప్పలా పెట్టాలి.

మొదట్లొచ్చి చలపతి తన చెప్పుచేతల్లోనే వుండ డంచేత బుచ్చమ్మ “తమ్ముడు నామాటే వింటా” డని మొదట గర్వించింది; కాని చివరికి విషమించిలూగ కవ పడగా శ్రద్ధపట్టింది.

మొట్టమొదట బుచ్చమ్మ “వగలు పెళ్లాంతోటి అట్టే మాట్లాడకూడ” అని వొక ధర్మశాస్త్రాన్ని తమ్ముడికి వ్రాసినట్లంది. తరువాత వొక నాడు జోగమ్మ తల దువ్వడం కోసం మొన్నటి యింటోకి రమ్మని సంజ్ఞ చేసి పిలిపగా బుచ్చమ్మ ఆ కనిపెట్టి “పని వుంది యిలా రా తమ్మమా” అని పిలిచి వంటింటి వసారాలో కూర్చోపెట్టి తానే తల దువ్వేసి పంపేసింది. మర్నాడు తనే తొందరపాటుతో వుండగా జోగమ్మ చుట్టుకున్న మొన్నటి యింటోకి పిలవడం గమనించి “ఎంత గొంతుకు చించుకున్నా పలకనేమిటే మా తల్లీ? అని విసుక్కుంటూ వెంటనే జోగమ్మని ఇంతటికి రప్పించింది. తన గోదావరికి వెళ్ళివచ్చాడు జోగమ్మ తమ్ముడికి యేం విరుగుడు మాటలు చెప్పి పొతుందో అని ఆమె చెండు మాడు మాట్లు తనతో రమ్మని పిలిచింది; గాని “గోదావరిలోనికి నీ నాకు జబ్బు చేస్తుంది బాబూ” అని జోగమ్మ తిరస్కరించేసింది. అంతట “యిది కాదు మార్గం” అని బుచ్చమ్మ సరిగ్గా తన గోదావరికి వెళ్ళేటప్పుడు తమ్ముడి కేదో పని పురమాయించి పూర్వోక్త పంపడం ప్రారంభించింది. ఇది గ్రహించి వొకనాడు జోగమ్మ ఆడబడుచు గోదావరికి వెళ్ళే ప్రయత్నంలో వుండగానే చలపతిని “తలపాటు లైపోయా” అని బజారుకి పంపి బుచ్చమ్మ గుమ్మం దిగిన వెంటనే యింటికి వచ్చేటట్లు చేసింది. ఇంకో రోజున సరిగా ఆసన యానికి పొరుగింటికి వెళ్ళి యేదోనా కథల పుస్తకం తెచ్చిపెట్టమని పంపింది. మరో రోజున వొక కాని డబ్బు చేతులో పెట్టి “నీనాపంచదార తెచ్చిపెట్టండి” అని బజారుకి పంపి బుచ్చమ్మకి కనపడకుండా చేసింది. మర్నాడు బుచ్చమ్మ నేర్చింది. ఆమర్నాడు మళ్ళీ జోగమ్మ గెలిచింది.

౬

ఇలాగ వొక్క వారం గడిచిపోయింది. పై కేమీ గొడవలు కనపడవు; గాని లోపల్లోపల మాత్రం తాపాలు పెరిగిపోతున్నాయి.

ఒకనాడు సోదమ్మ పెత్తనానికి వచ్చి మాచుంది. అప్పటికి వాళ్ళలో మాచుని బుచ్చమ్మ చలపతికి

తల దువ్వతోంది. రూపొందిన అసంతృప్తి లాగ జోగమ్మ స్తంభాన్ని చేరబడి నంచాని వుంది. సోదమ్మ కూచుంటూ, కూచుంటూ జోగమ్మ కేసి చూడగా జోగమ్మ సోదమ్మ కేసి పురపుర చూస్తూ యింటోకి చక్కాపోయింది.

జోగమ్మ చూపులో సోదమ్మ యేం కనిపెట్టిందో యేమిటో పూరికే చూచాక “సత్య దువ్వ తున్నా వేమే?” అని బుచ్చమ్మనీ, “పెళ్లాంచే దువ్వించుకోవడాకి సిగ్గు యేమిటిరా బావా?” అని చలపతిని అడిగి, అంతటితో పోనీయక “ఒక్కగా క్రాపింగు పెట్టుకోక ఆడదానికి లాగు అంత జాప్తుమి టిరా యీ రోజుల్లోనూ?” అని చూచా ఆడిగింది.

అసలలాంటప్పుడు సోదమ్మ రావడమే బుచ్చమ్మ కెలాగో వూరి. వచ్చిన మనిషి సచ్చినట్టు నోరు చూసుకుని చూచాక తల దువ్వడం మాట తెచ్చాటప్పటికి ఆమెకి పిసారం యెత్తుకొచ్చింది. ఆపైని క్రాపింగు మాట తెచ్చాటప్పటికి వొట్ట మంతుకునేపోయింది. దానితో బుచ్చమ్మ యిక పూరుకో లేకపోయింది. “నా మొగం చూసేనా అనిపూరుకోనప్పుడు దాని మొగం చూసి నేను మాత్రం యెందుకు పూరుకోవాలి? అనుకుంది. వెంటనే రుసరుస లాడుతూ “ఇంట్లో వున్న ఆడపిడుగులు తెలివి లేటలూ, భయభక్తులూ వున్నా వాళ్ళయితే వైవాళ్ళు తల దువ్వ అని పూసుకు వచ్చి యిలా అడగలరా? సిగ్గు కాకపోలే మాత్రం పెళ్లాం వచ్చాక తక్కినవారల్లా నంద ర్నీ తీసిపారేయ్యాలా యేమిటి? తల దువ్వే దిక్కు లేక క్రాపింగూ పెట్టించుకోక, బోడిమందూ చేయించుకోక పోలే యిక యేం చేస్తావో మా వాడూ? గురివిందగింజ తన నలుపెరగదుట. వొకళ్ళ యింటో మాత్రం యింత కంటే బాగా యేక స్తంభా యేమిటి? అయినా కొంత మంది కడేమిటో కళ్ళలోనే వుంటుంది వివం” అని విసిరి కొట్టింది.

సోదమ్మ మనస్సు చివుక్కు మంది. “ఏదో యా చాలాభంగా అన్నమాటకి యంత అల్లరి యేమిటే మా తల్లీ” అని చాలా నొచ్చుకుని ఆమె యిక అక్కడ మాచో

లేక తటాకన లేచి వెళ్లిపోయింది. అది చూసి “వెళ్లిపో. నా కేం దిగదుతుందా యేమిటి?” అనుకుంది బుచ్చమ్మ. వీధిగుమ్మం దాటాక, “దీని చెప్పుమా యిలాంటి నెధన గుణాలే?” అనుకుంది సోదమ్మ.

బుచ్చమ్మ ఆగోజంతా సోదమ్మనిన ధను ధనులాడుతూనే వుంది; కాని యీ ప్రసంగం మాత్రం జోగమ్మకి చాలా వుపకరించింది. ఆరాత్రి ఆమె చల పతికి తమలపాకల చిలక లంఘిస్తూ “ఇందాం సో దమ్మ అక్కలా రన్న మాటలు వినికొందున్నారా? ఏ ముగా డేనా యిట్టో పెళ్లాం వుండగా మరో ఆడ దానిచేత తల దువ్వొందుకుంటావా? నీ అక్క పొకు నే చెప్పు మా కల దువ్వొట్టు ఎలా లేట్టిందో చూశా రా?” అని ముద్దుముద్దుగా బుద్ధిచెప్పి, చివరికి “లేప జ్ఞించి నాచేతే గుర్తించుకుంటారు కాను?” అని నిలవ దీని అడిగింది.

౧౦

పెళ్లాళ్ళలో వస్తూ మన్న జోగమ్మ తల్లి దండ్రీ పని చేసుకోవాలి కే వచ్చారు. లేకకీ పనిచేసే; కాని ఆకోజలు జోగమ్మకి సంపత్తురాలుగా నోచాయి. వారేనా వుండలేకపోయిందేత నై నే యేమి, నెల ఎఖ రుకి కాని రా దనుకున్న సెలవు పనిచేసే ఖేదీకే రావడంచేత నై నే యేమి పిలిచిపట్టు వచ్చాడు కనక సరిపోయింది; కాని లేకపోనే యెంత నిర్దుష్టమను కున్నా ధైర్యం చాలక జోగమ్మ తంబేలుపడిపోవును. అక్కడికి, పెట్టిలో పెట్టుకువచ్చిన మినపనున్న బుట్టా, అరిసెల బుట్టా పైకి తీస్తూ యేదో తలవని తలంపుగా తన ముహూంకేసి చూసి “అదేమే మాతల్లి అంతగా చిక్కి పోయావు?” అని తల్లి అడిగేటప్పటికి దుఃఖం వున్నా త్రుగా పొంగుకు రాగా జోగమ్మ తల్లిమీద వారి చేరు మంది.

బుచ్చమ్మ మాడా మాడా తిరుగుతూ వేయి కళ్ళతో కనిపెడుతూనే నవ్వింది; అయినా యెలాగో ఖండుచేసుకుని జోగమ్మ సంగ తంతా కిల్లికి చెప్పే న్నింది. అవంతా విగేబుప్పటికి పూర్ణమ్మకి అరికాలిమంట

నెత్తికి నవ్వింది. వెంటనే ఆమె బుచ్చమ్మని దులి పెయ్యాలనుకుంది; గాని తాము వెళ్లక ఆమె యింకా బరితెగుళుం దేమా అని పస్తాయించి, కోరలు తీసిన తామలాగ బుచ్చుని మాత్రం కొట్టింది. లేకపోతే, కంప మీద బట్ట పడినా, బట్టమీద కంప పడినా బట్టకే నవ్వు మ్రోట్టు వుట్టింటివారు తొందరపడినా, అల్లింటివారు తొందరపడినా కోడలుపిల్ల కే చిక్కు కమా?

నాటి కుభ్యాన్న మే జ్ఞాన్తే, మాకున్నీ వెంట బెట్టుకుని వేంకటాచలం సకలత్రంగా బజారుకి బయలు దేరాడు. కాని చలపతి వారితో నల్లడం బుచ్చమ్మకి పుర్రామూ యివ్వం లేదు. వాకల్లో మాచున్నవారు మాచున్నట్టుగానే బయలుదేరడంచేత ఆమెకి చెప్పడానికి వీలు లేకపోయింది. సంజ చేయ్యా లని చూసింది; కాని ఆపమయ్యతో చలపతి బుచ్చమ్మకేసి చూడనే లేదు. సాయంత్రం యింటికి వచ్చాక ఆమె “వాళ్లు రమ్మంటే ననకా ముందూ చూడకుండా పూతానిక్కా పోతావా?” అని మురటు గగమే తిరవాక “ఏ మేం కొన్నా చేమిటి?” అని అడిగింది.

౧౧

మర్నాడు పొద్దున్న బుచ్చమ్మ “వాళ్లు బయలు దేరివాకా యెందుమ?” అని ముందే మేలుకుని “ఈ మా డజాలూ పెట్టి పెసరట్లు తిని, కాఫీ తాగి ధనశే క్వరం వెల్లిరా. రానూ పోనూ జబ్బాకి పావలా తగ నాయ్యడం యెందుమ? నడిచి వెళ్లి రా” అని చలపతితో చెప్పింది.

“బజారుకి నల్లవద్దా?”

“నీ పెళ్లాం వెడుకోంది చాలమా?”

“నేను మాడా వెడితే యేం?”

“నిన్ను లోకువ చేస్తారురా?”

“.....”

“కాకపోయినా నీ పెళ్లానికి సామాను కొంటూం లే సువ్వు మాడా యెందుమ?”

“ఉ బృహ్మ చైవా అదీ నేనా తాన మన్న
వస్తువులే కొంటున్నారు.”

“హతురు మాట వింటారు; గాని నీ మాట
వింటా రనుకున్నావా యేమిటి?”

“వింటూంటేనే!”

“అయితే చచ్చు. నీలర్థం. నా కేం?”

చలపతికి కడుపులో రాయి పడింది. వెడిలే యే
మిటో, నల్ల కపోలే యేమిటో? పని కోజాల కిందట
అయినే అతని కీ రాయిపడింది. లేకపోవును. ఇప్పుడు
ద్వంద్వ ప్రభుత్వం వచ్చింది. కానై లే బుచ్చమ్మ అధి
కారం ముందు జోగమ్మ అధికారం తీసేకట్టే; అయినా
నిరంకుశత్వానికి ప్రతిష్టాభవనం అంటూ వొకటి ప్రత్యక్షం
అయింది.

చలపతికి బజారుకి వెళ్లి అని యెంతైనా సర
దాగా వుంది. పనికి తీసుకొన్నావా వొక బండిలో
కూచుని, నిన్నటి రాగ జోగమ్మ చాటుగా తమలపా
కుల చిరక లంబుగా వుంటే పున్నకురి దిద్దాగా వేసుకో
వచ్చు. పైగా—ఇవాళ మామగారు తనకి కోరిన కుర్చీ
కొంటాడు.

కనక “నవకేళ్యం నల్లకపోలే యేం?” అను
కున్నాడు; గాని అతనికి వైర్యం చాలలేదు.

ఒకరి కేసి వొకరు మామకుంటూ అక్కా,
తమ్మలా వొక్కొక్కణం అలాగే నుంచున్నారు. ఉత్త
రక్షణం కో అతని దుగ్గులపూసయ్యంకో వొక మెరుపు
పెరిసింది. వెంటనే “నే” అని మూడవలా పుచ్చు
కుని, బుచ్చమ్మ రూపు తియ్యగా అను దొడ్డిదారిని
బయలుదేరాడు. నాలు గడుసులు వేళాక బుచ్చమ్మ
చిటికెల వేసి వెళ్ళి పిలిచి, “పని గంటలికి. తెలి
సిందా? ఈలోపు ఇంటికి రావద్దు” అని కట్ల పులక
రించుకుంటూ ఆహ్వానించిన. “సరే” అని అతను వెళ్ళి
తిరిగి తిరిగి చూస్తూ, కప్పలాగ పురుకుతూ నిమిషంలో
మరుపు తిరిగాడు. “పిళ్ల కింతే కావాలి” అని బ్రహ్మ
నందపడుతూ బుచ్చమ్మ యింటోకి చక్కాపోయింది.

౧౨

ఎనిమిది బా వయింది. “అమ్మా! ఈపాటి
కొట్టు తెరుస్తారు లేవండీ తొరగానూ” అంటూ వెంకటా
చలం కూతుర్నీ, భార్యనీ తొంర పెట్టి “చలపతి!”
అని పిలవగా జవాబు రాలేదు. జోగమ్మ పడకగదీ,
బిడ్డిగదీ చూసింది; గాని కనపడలేదు “మీ తమ్మ
డేడీ?” అని పూర్ణమ్మ అడగ్గా “ఏమో? కే నే మెరు
గుడుమా?” అని సాగదీసుకుంటూ బుచ్చమ్మ నూతికి
వెళ్ళిపోయింది.

వెంకటాచలం పూర్ణమ్మ కేసి చూశాడు పూర్ణమ్మ
జోగమ్మ కేసి చూసింది. “ఎక్కడికో పంపేసింది” అని
జోగమ్మ అనగా “అవును; ఆసీనుగు పనే యిదీ” అని
పూర్ణమ్మ పట్ల కొరికింది.

వెంకటాచలం వొక్క బండే తీసుకు వచ్చి బజా
రుకి బయలుదేరదీశాడు. వాళ్లు గుమ్మం దిగడంతోటే
బుచ్చమ్మ మందువాణాకి వచ్చి బిడ్డి కేసి చూస్తూ “ఇక
గింజాకోం?..మహా బాగా చేశానుకామా?” అంటూ
రాకాసినవ్వు నవ్వుపంది.

* * * * *

బండి కూరల బజారు దగ్గరికి వెళ్ళింది. బండి వెన
కొక నడస్తూ వెంకటాచలం మాతుడతో యేమిటో
చెబుతున్నాడు. పూర్ణమ్మ జోగమ్మకి దాన్నే నవ్వు
చెబుతోంది. జోగమ్మ కొంచెం విచారంగా వున్నట్టు
కనబడుతోంది.

ఎక్కణ్ణించి పచ్చాడో యిలాంటిప్పుడు, ముసి
ముసి నవ్వుగా నవ్వుకుంటూ చలపతి చక్కావచ్చాడు;
గాని వెంకటాచలం “యెక్కడికి వెళ్ళావోయి?” అని
అడిగేదాకా పూర్ణమ్మ, జోగమ్మ మాడా అరగాణ్ణి
చూడలేదు.

“ఎక్కడికి వెళ్ళా రండీ?”

“.....”

“మాట్లాడరేం?”

“.....”

“నువ్వే వెళ్లవా యెవ రేనా వెళ్ల మన్నారా నిన్ను?”

“ఏ మయితే యేం? పూరుకోం డింక. సమ యానికి వచ్చాడు కదా?”

దానిమీద యెవరూ మాట్లాడలేదు. చురుహ చురుహ చూస్తూ జోగమ్మ చోటిచ్చింది. మామగారు నడుస్తూవుండగా తాను బండెక్కవచ్చునా కూడదా? అని అనమానిస్తూనే చలపతి బండెక్కాడు.

అర్తగారూ మామగారూ పరధ్యానంగా వున్న సమయం కనిపెట్టి చలపతి జోగమ్మ వాళ్లో వొక కిల్లి పడేశాడు. జోగమ్మ కూడా దాన్ని నడీ చక్కెరూ లేకుండానే నోట్లో వేసుకుని చలపతిలో కలుగుతూ వున్న మార్పుకి చాలా చాలా ఆనందించింది.

* * * * *

పనిన్నరలో, కొనచలసిన సామా సంతా అయింది. వైగ్రాం రోడ్డు దిగిరికి వచ్చాక చలపతి బండి దిగి వాళంవారి స్త్రం కేసి వెళ్లిపోయాడు.

సెంకటాచలం, జోగమ్మకోసం కొన్న సామా సంతా వాకట్లో పెట్టి వియ్యంకుడికి చూపిస్తూ వుండగా చలపతి యింటికి వచ్చాడు. అది చూసి “నువ్వు బజారుకి వెళ్ళలేదుట్రా నాయనా?” అని జగ్గవ్య అడిగాడు.

“ధవళేశ్వరం వెళ్లి వచ్చాను?”

“ఎందుకా?”

“అక్క వెళ్లి రమ్మంచి”

“ఏం పనీ?”

“.....”

“సంసారికి అనేకపను లంటాయి. అడిగి దేమిటి బావగారూ?”

సెంకటాచలం యిలా అనేటప్పటికి దాని భావం బుచ్చమ్మమీదికి మొగ్గి వున్నట్టు జగ్గవ్య అనమాన పడ్డాడు. బుచ్చమ్మ తమ్మణ్ణి కంటింటోకి పిలిచి “నేను

ధవళేశ్వరం వెళ్లి రమ్మన్నా నని వాళ్లు వినీలాగ చెబు తావా నాన్నతోటి?” అని కళ్లెరతేసింది.

౧౩

“మీ అమ్మ మీ నాన్నా వెళ్లారా యికా వున్నారా చెల్లాయీ?”

జోగమ్మ ను తిదిగిర సెంకించం కడుగుతూ వుండగా యీ మాట వినపడింది. “మీ అటూ యటూ చూసింది గాని యెవరూ కనపడలేదు.

“ఇక్కడున్నాను నేను”

అని మళ్లీ వోమాట వినపడింది. ఈమాట వెదిక్కి తిరిగి చూడగా గోడ ఆవశల కరివేపచెట్టు కొమ్మల్లో నక్కి సోదమ్మ మాట్లాడుతోంది

“ఇంకా వచ్చేదు అక్కయ్యగారూ! ఇప్పుడే వచ్చి బజార్నుంచి, భోజనాలు చేశాము”

“సామా సంతా కొనసం అయిందా?”

“అయింది. వచ్చి చూడరూ?”

“నువ్వు రమ్మన్నమ్మకు వచ్చి చూస్తాను”

“ఇప్పుడు గమ్మవం లేమా?”

“ఇలా కాదు?”

“.....”

“.....”

“ఈజన్మలో అలాంటి అదృష్ట మే నాకా?”

“అలా అనకు. సంతా నీవే. తిక్కెనవాళ్లు నాలుగు పెంతుకులికి చేరినవాళ్లు”

“నేనే యిప్పు డెలా వున్నాను?”

“నిన్ను చూస్తే నా కేమవు నిస్తోంది. దిక్కు మాలిన పిడుగు చూస్తే పీకేస్తుంది. మరొకప్పుడు మాట్లాడుకుందాము వెళ్ళమ్మా”

“ఉపాయం—”

జోగమ్మ మాట పూర్తి కాకుండానే సోదమ్మ వెళ్లిపోయింది. అందుకు జోగమ్మ చాలా యదయింది;

గాని తటాలున ఆమె హృదయంలో కొన్ని ఆలోచనలు చెలరేగాయి. వెంటనే కంచం కడిగేసి ఆమె యింటోకి చక్కాపోయింది.

* * * * *

జోగమ్మ తల్లి పడకగనాలో నుంచుని ఏమిటో చెప్పకుంటున్నారు. కిటికీతలుపులు తీసివుండడంచేత వీధిలో నాళ్ళంతా వారికి కనపడుతున్నారు.

బుచ్చమ్మ వీధిగుమ్మంలో నుంచిని, వొక వృద్ధబ్రాహ్మణు వీధిలో నుంచుని “ఈయిల్లు యెవరి దండ్రి?” అని అడిగాడు.

“మాదే!”

“మీ యింటి పేరేమిదండీ?”

“.....”

“మీ యింటి పేరేమి రండీ?”

“మా యింటి పేరా?”

“ఆవును?”

“ఎందుకో?”

“వూరికేనే?”

“మా యింటి పేరు ముద్దూరివారు?”

“.....”

“మీ కెవరి యిల్లు కావాలి?”

“కల్లూరివారిది?”

“అలా నెళ్ళండి. ఆదాబా యిల్లో?”

ఇలా చెప్పి బుచ్చమ్మ యింటోకి చక్కాపోయింది. ఈమాటలు గనాలో వున్న తల్లికి గొతురికి గూడా వినపడ్డాయి.

“ఈయిల్లు ముద్దూరివారి దని పేర్చింది చూశావా?”

“ఇంకా రెండేళ్లు పోతే నీ యింటి పేరే పైకి రానివ్వదు. పెళ్లి అయింది; ముండామోసి యింటికి చేరుకుంది; గాని దాని యిల్లని నడివీధిలో నుంచుని చెబుతోంది!”

“ఇందుకోసమే కాబోలు యిందాకా పోదెమ్మ అక్కగారు అలా అన్నారు. ఎలాగే అమ్మా మరీ?”

“ఎలాగే అంటే యేం వుందీ?...ఇంతకీ నీమామ గారికి కష్టంగా వుంటుంది దేమా అని—”

ఇంతలో వంకటాచలం వచ్చి “యేమి టమ్మా?” అని అడిగాడు. “ఏమీ లే దండీ నాన్నగారూ!” అని జోగమ్మ బదులు చెప్పి కళ్ళల్లో నీళ్లు తెచ్చుకుంది. అని మానీ అతను “ఎందుకో?” అని అడగగా పూర్ణమ్మ (ంగతి అంతా చెప్పి “కందుకూరివారి యిల్లని చెప్పక పోవడం యేమి?” అని అమ్మాయికి కష్టంగా వుంది” అని చెప్పింది.

“ఆమాటలు నేనూ విన్నాను; గాని మన బంగారం ముందే కాదు. వూరుకోండి!”

“అతనిని చేతిగాకపోతే అమ్మాయి చేతులుంటాయి చెత్తినం. మధ్య నీ నెను గెలి రండీ?”

“శాంతం వోపిక పట్టాలి. కోడలేక్కంటే అడవి బతుకుకే అధికారం యెక్కువ వుండే యిల్లుమాడా చాలా వున్నాయి. తొందరపడకండి!”

“ఎన్నాళ్ళూ?”

“చిలపతికి జ్ఞానం వచ్చేదాకానూ?”

“అందాకా అమ్మాయి బతుకుతుందా?”

“.....”

“ఇక నేను లేనని అనుకోండి నాన్నగారూ?”

జోగమ్మ యిలా అనేటప్పటికి వంకటాచలంని కళ్ళల్లో నీళ్లు తిరిగాయి. పూర్ణమ్మ గొతుర్ని సోచి పట్టుకుని “నీకేం భయ మమ్మా? నునోన్మత్తిమనిషి, అదేం చెయ్యగల దమ్మా నిన్ను?” అని వోదార్చి “ఇంకో వారం గోజులు పెలవు కావా అని పైకి రాయండీ. ఆవారమూ గూడా మానీ, వీట లేకపోతే అమ్మాయిని, అల్లుణ్ణి మీదా మన యింటికే తీసుకువెడదాం!” అంది.

“అవీనుగు రానిస్తుందటే అమ్మా?”

“అదీ నిజమే. ఏమంటా రండీ మీరూ?”

“చలపతి మన యింటో వుంటే ఇక్కడేమా తుందో?”

“అదీ నిజమే. గండ కత్తెర వచ్చి పడింది దండీ యీధూతంతోట్?”

“సరే. ముందు నెలవు వున్నావని వస్తాను” ఇలా చెబుతూ వెంటాడుతూ నూపర్నంటుఅసీసుకి వెళ్ళాడు.

౧౪

“ఇంతకంటే సమ్యాధ్యలు వుండి యేడుస్తాయా యేమిటి ముందు? ఏ మయినా సరే పొక మాటు పోదెమ్మగారి యింటికి వెళ్లి వస్తానే”

“నేనూ రానా?”

“కళ్ళలో నిప్పులు పోసుకోమా?”

“.....”

“పోనీ మీ నాన్నని యింటికి రానీ”

ఇలా అనకుని తెల్ల పాతూరా వా కళ్ళోకి నచ్చాటప్పటికి జగ్గయ్య వచ్చి “అమ్మా! పంటిల్లు సత్తాలి కామోసు చూడమ్మా” అన్నాడు. అది విని జోగమ్మ పూర్ణమ్మనే చూసింది. పూర్ణమ్మ “బరికాం” అని నింపాడగా అని “నవ్వు పూడ్చో అమ్మా! నేను నర్దుతాను” అని పంటింటికి వెళ్ళగా, చిటికెలు వేసుకుంటూ జోగమ్మపూతూ తల్లి చెనక్కల పంటింటోకే వెళ్ళింది.

* * * * *

“అక్కయ్యగారూ!”

“.....”

“బిధిగమ్మో వున్నట్టుంది. వినపడుతుందిమోనే”

“వినపడుదు... అక్కయ్యగారూ?”

“.....”

“అవిడ వాకట్లో వుండేమోనే అమ్మయ్యా”

“ఇంకా పంటింటోనే వున్నారు... అక్కయ్యగారూ!”

“వెళ్ళి!”

“ఏం చేస్తున్నా రండీ?”

“పంటింటో పని అయిపోయింది. వాకట్లోకి పడదాం అనుకుంటున్నాను”

“మూడు రోజులు పండుగు వచ్చింది దండీనామా”

“ఎచ్చిందా? వెయ్యిమంది దేవుళ్ళకి మొక్కుకుంటున్నాను మీ వాళ్ళ వుండగా యిలా రావా లనీ, మీ అమ్మ ఏం చేస్తున్నారా?”

“ఇక్కడే వుందండీ. మా అమ్మ మీ యింటికి రావా లనుకుంటూ వుండగా, మామగారు “యిల్లు పద్దమ్మ” అని చెప్పారు నాకు”

“వైరి వ్రాహ్మడు. ఏమీ యెగగడు పాపం. సర్వీరుషీ. అంచేనే అలా అడుతోంది అట. పిన్ని గారూ!”

“వింటున్నా”

“అలా రండి దొడ్లోకి”

“నస్తున్నా. నవ్వు నద్దుకోవే తల్లి వంటిల్లు”

ఇలాగ చెబుతూ పూర్ణమ్మ దొడ్లోకి వెళ్ళగా “ఎక్కడికి పంపించినో యింటో లేకుండానా?..... ఈ మూడు రోజులూ కంట పడనివ్వకూడదు” అనుకుంటూ జోగమ్మ పనిలో ప్రవేశించింది.

౧౫

నెలపతి బజారులో కొట్టి కట్టించుకుంటూ వుండగా చంకటానిలం చూసి “ఇంట్లో తిమలపాకు అయిపోయాయిట యెరుగుదావా?” అని అడిగాడు.

“నే నెరగను”

“మరి కనక్కోవద్దా?”

“తిమలపాకులా తెస్తే మా అక్క తిడుతుంది”

“ఏం?”

“ఏమో”

“మీ నాన్నా తిడతారా?”

“మా నాన్న తెచ్చుకోమనే అంటాడు. “సంసార్లం కాదా?” అని మా అక్క వల్లకా దంటుంది”

“సంసార్లం కనకనే కావాలి. తెలిసిందా? మా అమ్మాయికి చిన్నప్పట్టుంచీ తాంబూలం అలవాటూ. అది లేని రోజు దానికి వుపవాసమే. మేము పెళ్లిదాకా నేనే కొంటాను. తరవాత నువ్వు తెస్తూ వుండాలి సునూ. డబ్బులు మా అమ్మాయే యిస్తుందిలే. భయపడకు.”

“అలాగే లెండి”

“మారల బజారు దగ్గర కవటాకులు వున్నాయి. వుచ్చుకుందాము రా”

మామగారు కొన్న తమలపాకలూ, అవ్వ పట్టుకుని చలపతి ఆనందంతో యింటికి వచ్చాడు. మామగారి చేతులో యేవో రెండు సొట్లా లుండడం చూసి అవి ఫలహారపు వస్తువు లని అతను పూరుతూ వచ్చాడు; గాని గుమ్మంలోకి వచ్చాటప్పటికి అరుగుమీద బుచ్చమ్మ కనపడగా అతని మొగం గూక్కు పోయింది. పూర్ణమ్మ, వెంకటాచలమూ వుండగా తాను జైట చేరినందుకే వుడిపోతూ వున్న బుచ్చమ్మ, యిది చూసి తల నేల నేసి కొట్టుకున్నంత యి దయింది.”

* * * * *

“వెళ్లక్కల్లేదు”

“మా అక్క పిలుస్తోంది”

“మునిగిపోయా పనేమీ లేదు అవతల”

“ఇప్పుడే వెస్తాను”

“ఇప్పుడే వెళుదురు గాని”

“.....”

“మా నాన్న గారు ఫలహారాలు తెచ్చారు వుచ్చుకుందాం కుర్చీలో మాగ్నోండి”

“.....”

“కాఫీ కూడా వుంటే బాగుంటుంది కాదా?”

“స్ట్రాంగ్ కాఫీ అయితే మరి బాగుంటుంది”

“తెస్తారా?”

“.....”

“డబ్బులు నేనే యిస్తాను వెంకటాచలంకోడండి”

జోగమ్మ వాకట్లోకి వెళ్లగా, వెంకటాచలం చలపతిని పిలిచాడు. జోగమ్మ వెండిచెంబు అందించింది. వెంకటాచలం వొక రూపాయి చేతులో పెట్టి “అయిదు కప్పులు కాఫీ, ఏబురు కారాబూందీనీ” అని చెబుతూ బిధిగుమ్మం దాకా వచ్చి సాగనంపాడు. చలపతి బుచ్చమ్మకేసి చూసి బెదురుతూనే పెళ్ళిగా “యీ మూడు రోజులూ యిక పీట్లు భాగోతం ఆడేస్తారు” అనుకుంటూ ఆమె మొగం మాడ్చుకుంది.

౧౬

జోగమ్మ గదిలో మూడు ఫలహారం చేయిస్తూ తాను గూడా చేస్తూ చలపతికి మకబోధ చేస్తూ వుండగా పూర్ణమ్మ పింటింటి పసారాలో జగ్గయ్యకి, వెంకటాచలానికి ఫలహారాలు పంపించింది. అది మాకాటప్పటికి ప్రాణాలు లేచిరాగా జగ్గయ్య “ఇదేమి టండోయి భావగారూ? మాయంబో మీకు మేం చెయ్యవలసిన మర్యాదలూ మాకు మీరే మొరలు పెట్టా రేమిటి?”

“మా యింట్లోనూ మేమే చెయ్యాలి, మీ యింట్లోనూ మేమే చెయ్యాలి మీకు. ఆడపిల్లని కన్న వాళ్ళం కాదుటండీ మేమూ? మా సంగతంతా మీ అనుగ్రహంమీదే ఆధారపడివుంది”

“మా అనుగ్రహం యెందుకూ? మీ అనుగ్రహమే వుండాలి మాకు. చలపతి భారం అంతా మీదే”

“మీ అమ్మాయి మా దాకా విగిరిస్తే కదా?”

వెంకటాచలం యిలా అనగా పూర్ణమ్మ అందుకుని “ఈకాలపు మొగిల్లలికి యెవరూ చెప్పనే అక్కల్లేదూ? అయినా ఆలోటు లేకుండా బుచ్చమ్మ దిద్దుతూనే వుంది చలపతిని” అని సన్నాయి నొక్కులు నొక్కింది.

జగ్గయ్య వురిక్కిపడ్డాడు. జోగమ్మ వచ్చివచ్చుట్టుంచీ బుచ్చమ్మ వాలకం అంతా కాకపోలే కొంత

నా తెలుస్తూనే వుంది; గాని కష్టా అంటే వెళ్ళి తీసే వెంకటాచలం యిలా అనడంచేత అది దుర్భరమై పోయివుంటుందని అతను వూహించాడు.

తరవాత యెవరూ మాట్లాడలేదు. వొకదాని తరవాత వొకటి చొప్పున వారు ఘోషారం పూర్తి చెయ్యగా పూర్ణమ్మ కాఫీ యిచ్చింది. అంతా అయి పురుషు లిద్దరూ లేచారు. లేస్తూ లేస్తూ జగ్గయ్య “భాసగారూ! సంగ తంతా మీరూ తెలుసుకు నాకూ తెలుసుకు. ఈపాటికి మీ రీవూరు బరీ చేయించు కోండి” అని చెప్పాడు.

ఇది విని వెంకటాచలం పూర్ణమ్మకేసి చూడగా ఆమె కళ్ళల్లో “వొప్పకొండి” అన్నట్టు ఆశ్రం తొడి కీసలాడిపోతోంది.

“ఈ విషయం మీరూ మీ అమ్మాయితో ఆలోచించారా?” అన్నాడు వెంకటాచలం.

“అనుసరం లేదు. అలా చేస్తే మీరు మీ అమ్మాయి! సంరక్షణ చేసినవారూ అవుతారు. చలపతి బాగు పడతాడు”

“ఒక్కలు కూడా యేమే నా—”

“మనం ద్వంద్వతీతులం కాదు. నా కొడుకు బాగుపడడమూ, నా వంశం కల్ధి కావడమూ—ఇదే నాకు ప్రధానం. తప్పకుండా బదిలీ కోరుకోండి”

“మీ సెలవు”

“సెలవో, ఓథో మీకే తెలుసు”

“అలాగే చేస్తాను”

“అయితే సంతోషమే. ఇప్పటికి వొక భారం తగ్గి పోయింది నాకు”

ఇలా అనుకుంటూ పురుషు లిద్దరూ హాల్లోకి వెళ్లిపోగా “అవున్న భారా లేమిటో యికాను? అనుకుంటూ పూర్ణమ్మ స్థలమిచ్చి చేసేసి, ఈ సంగతి కూతురితో చెప్పడానికి వాకట్లోకి వెళ్లింది. అప్పటి కప్పుడే జోగమ్మ తంబూలాలు కూడా ముగించుకుని,

గోడలికి తగిలించడానికి కొత్తగా కొన్న పటాణం చలపతి కందిస్తోంది.

౧౭

ఆవేళా, మర్నాడూ, ఆమర్నాడూ కూడా జోగమ్మ గారి, చలపతి గారి వీధిగుమ్మం తొక్కి చూడలేదు. ఎలాగేనా చలపతి నివసలికి రప్పించాలని బుచ్చమ్మ ఆధూతకల్పనలు చాలా చేసింది; గాని వొకటి కూడా సెగ లేదు. ఎన్నిమాట్లు పిలిచినా చలపతి పలకడమే మానేశాడు. చాలా నేపు గుట్టుగానే పడివుండి చివరికి పట్టలేక పూర్ణమ్మ నడగగా “ఏమో? నే నేమెరుగుదునూ?” అని తన మాట తనకే అప్పగించేసి లోపలికి వెళ్లిపోయింది. “ఇదిగూడా మానే వొడి రెద్దాం” అనుకుని “తమ్మో జేం చేస్తున్నాడు నాన్నా?” అని అడగగా అతను నిర్లక్ష్యంగా జవాబు చెప్పి వీధిలోకి వెళ్లిపోయాడు.

దీనితో ఆమెకి వుక్రోషం వుబ్బున్నగా పెరిగి పోయింది. వూసిపోదాని కేనా మాట్లాడినాల్స లేకపోవడంచేత సోదెమ్మరి విసిరికొట్టిన దుడుకుతనం ఆమె కిప్పటికి బోధపడింది. ఇంతకీ “సోదెమ్మగూడా వాళ్ళ తోకలిసిం దేమో” అని ఆమెకి అనుమానం కూడా కలిగింది.

ఇక యేమిటి చెయ్యడం? వొళ్లంతా చీమటా, జైరెలా పాకిన టుండగా ఆమె ఆవేళ రాత్రి ఆకల్లే దని చెబుతూ పిండి తినడం మానేసింది. రెండో రోజు రాత్రి సగం సగం తిని మజ్జిక పోసుకోకుండా లేచి పోయింది. మూడోనాడు మధ్యాహ్నం ఆర్యపురం వెళ్లి విందు కుడిచి వచ్చింది; గాని యే చేసినా యెవరూ యేమీ అనలేదు.

ఏమీ తోచక మూడో నాడు సాయంత్రం గోదావరికేసి ఏకారు బయలుదేరగా అక్కడ బయట చేరిన వొక స్నేహితురాలు కనబడి లోకాభిరామా యణం విడేసింది. కొంతసేపటికి పుట్టింటారు వచ్చి జోగమ్మకి సామాను కొనడం మాట నచ్చింది. అందులో చల

వతి దగ్గరవుండి స్వయంగా కుర్చీ యేరుకున్న మామైతి మామ్యువివయం కూడా వైటికి వచ్చింది.

దానితో బుచ్చమ్మకి కొట్టివంత పనయింది. “కూడకాలు పుచ్చుకుని కూడా యిత పని చేసిన చల వతి యింకా యెంత పని చేస్తావో—వాళ్లు చేయి స్తావో?” అని గాభరా పుట్టింది. వెంటనే—యిక అక్కడ క్షణ మేనా వుండలేక, కొంప మునిగిపోతోం దన్నంత కారణం యేదో కల్పించి, అమాంతంగా లేచి నూచుని, “కాన్సేపు వుండనే మాతల్లే” అని చెండ్లో అమె కొసురుతూ వుండగానే గిరుక్కున వెనక్కి వుల్లింది.

౧౮

బుచ్చమ్మ యిలా గోదావరికి బయలుదేరగానే పూర్ణమ్మ కోవాదిర్భలు తెమ్మరి నలపతిని కాఫీహోట లుకి పంపింది. అమె “వెంటనే రావాలి సుమా” అనే చెప్పింది. గాని వరదారావు హోటల్లో అని అయిపోవ డించేత అతనికి దామోదర రావు హోటలుదాకా వెళ్ల వలసివచ్చింది. అక్కడికి కోవా పుచ్చుకున్న తరవాత అతగాడు వాయువేగ మనోవేగాలమీదే బయలుదే రాడు; గాని నోరివారి యింటి దగ్గరికి వచ్చాటప్పటికి బుచ్చమ్మ కలుసుకుంది. దానితో ప్రాణాలు ఎగిరి పోయినట్టు కాగా నిర్భాంతుడై పోయి అతను కదలలేక పోయాడు.

“అనుగ్రహం తప్పిన ట్టుండే?”

“.....”

“మాట్లాడవేం?”

“.....”

“వొడ్లన్నారా మేమిటి వాళ్లు?”

“.....”

“మొగం అలా తిప్పుకుంటావేం?”

“.....”

“వినపడ్డం లేదుట్రా?”

“ఏం?”

“ఏం జరుగుతోం దేమిటి?”

“.....”

“ఇలా మాడూ?”

“.....”

“అయిపోయింది అత్య పని”

“.....”

“ఎంతలో తిరిగిపోయిందిరా కాలం? ఏదో మందు రాకారు పెద్దమ్మవారుకి”

“.....”

“నే నమకుంటూనే వున్నాను. మాజలకారి పీనుగు లెంత పనేనా చేసేస్తారు. కాకపోతే వాల్లిక్కడ వుండగానే నాకీ గ్రహచారం రావాలా? పండుగంటి సంసాగం యిక మక్కలికి నక్కలికి అయిపోతుంది కామోసు”

“.....”

“పోరి చెవలవాజమ్మా! ఇప్పుటికేనా కళ్లు తెరు చుకో. చెడిపోకు. పెళ్లాం పీనుగు చెప్పిన ట్టల్లా వింటూ వుట్రా?”

“.....”

“మొన్న నువ్వక్కడికి వెళ్లావా?”

“నువ్వు నివళేళ్ళరం వెళ్ల మన్నావు కాదూ?”

“వెళ్లానా?”

“అ”

“చీ! నీ బతుక్కాలా! పెళ్లాం వెనక్కాలే బకారుకి తగులడి—ఏం పొగరు పట్టేవురా?”

“ఎవరు చెప్పారమ్మా నీకూ?”

“ఇంకా బుకాయిస్తావా?”

“నే నక్కడికే వెళ్లాను”

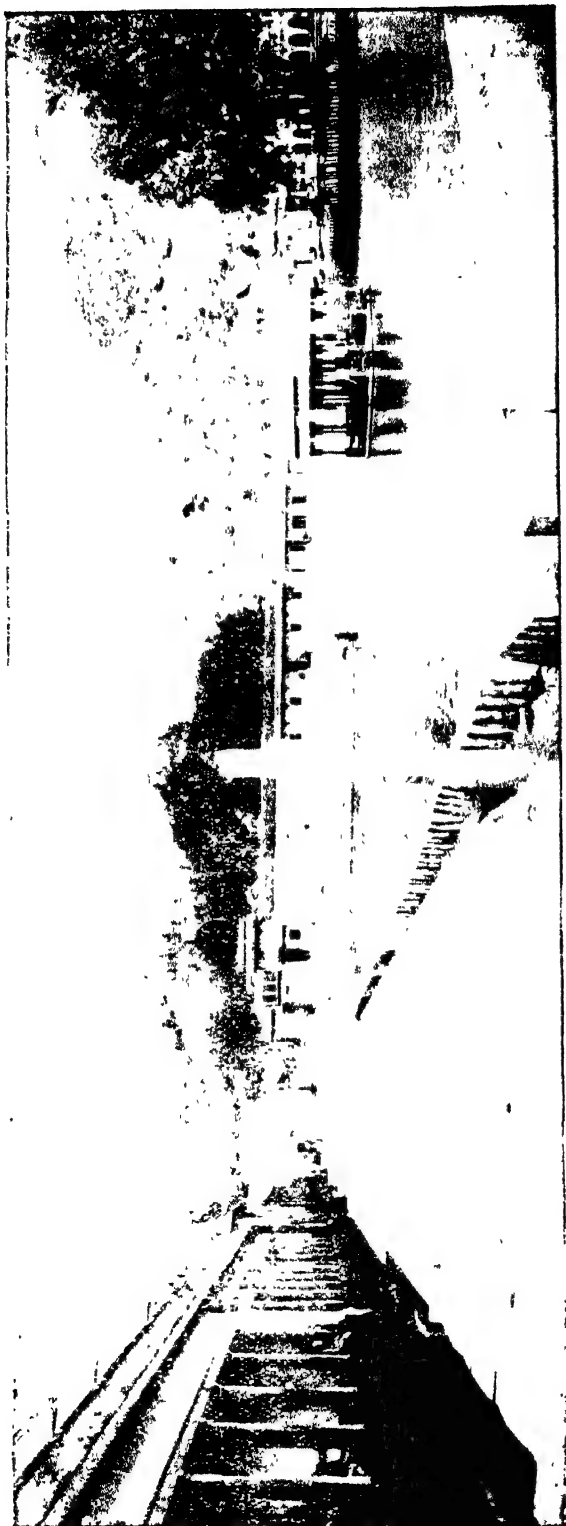
“చి చీ! నోరు ముయ్యి”

“.....”

ఏకతార

(విశాలభారతి కళాంకమునందే)

తిరుపతి ద్వారము

ప్ర. నామోచరముగాదు తీసిన ఫోటో.

“సరే, ఇక నీయివ్వం వచ్చినట్టు తగుదు. నా కేం? కాని పీనుగులి కంత సాయం చేసినా బూడిదలో పోసిన పన్నీకే అయిపోతుంది”

“.....”

“ఎంత కష్టపడ్డానురా నీకోసం? చివరికంత గొంతు కోక్కావురా నవ్వు?”

“.....”

“వెళ్లి పోతావుట్రా?”

“.....”

“ఇలా రావు?”

“.....”

“ఇప్పుడేనా బుద్ధి తెచ్చుకో!”

“.....”

“శీను చెప్పినట్లు వినవూ?”

“ఏం చెయ్యి మంటావూ?”

“శీ నింటోకి వచ్చిదాకా వార్లతోటి మాట్లాడకు”

“.....”

“నా మాట విను, ఆబోగం పీనుగు ని నెల్లూగా నసిపెట్టనూ దాని దగ్గర పెద్ద తప్పు కనపడీ దాకా వోవీక పట్టి తరవాత నిమిషంలో చేనేస్తాను నీకు వెళ్లి మంచి పిల్లిని తెచ్చి, బోలెడు కట్టుం వస్తుంది నీకు”

“.....”

“ఏమంటావు?”

“నాకు మళ్లి వెళ్లి చేస్తావా?”

“వొక చెబ్బని”

“.....”

“వెళ్లిపోతావేం? వారితో చెబుతానా యేమిట్రా యీమాటా? వోరయ్! చలపతిగా! వోరి నీ యిల్లు వట్ల కాదు—వోరయ్!”

“.....”

“సరే, తగులడు, జ్ఞాపకం పెట్టుకో!”

౧౯

చలపతిని వైగ్రాహోడ్డుగా నుంచోపెట్టి బుచ్చమ్మ తల్లవధర్మన చెయ్యడం సోదమ్మ చూసింది. ఆమె గోడ అవకలిశుంచి పూర్ణమ్మతో చెబుతూ వుండగా ఆమాటలు జగ్గయ్య చెవిలో పడ్డాయి. గాది సావిట్లోకి తీసుకువెళ్లి జగ్గయ్య అడగ్గా చలపతి జరిగిందంతా చెప్పాడు. అదంతా విని జగ్గయ్య నెత్తి వోరూ బాదుకోగా చలపతి గజగబలాడిపోయాడు.

బుచ్చమ్మ యింటికి వచ్చింది గాని మనస్సు మనస్సులో లేదు. ఆ రాత్రి ఆమె కిండి మాశేసి ఆపాడ మత్తకమా మనుగుకన్నుకుని కడుపులో కాళ్లు పెట్టుకుని పడుకుంది.

మన్నాడు పొద్దున్న యింటోకి వచ్చింది; గాని ఆమెతో యెవరూ మాట్లాడలేదు. అంతా కట్టు కట్టినట్టు చెలివేసినట్టు కనపడ్డారు. చలపతి వొకమాటు గదిలోకివెళ్లి జోగమ్మతో గుసగుసలాడి వస్తూ వుంటాడు. పూర్ణమ్మ నంటింటోకి వెంకటాచలం వీధి గదిలోకి, అక్కణ్ణి పిలుస్తూ వుంటారు. మధ్యమధ్య జగ్గయ్య గాదినారాలోకి తీసుకు వెళ్లి యేకో అడుగుతూ చెప్పతూ వుంటాడు. ఇలాగ యెటుచూసినా గుడగుడలు ప్రబలిపోగడంచేత బుచ్చమ్మ కేదో బెంగ పట్టుకుంది. గుడగుడకబ్బం కుండాకీ నవ్వు అన్నమాట ఆమెకే తెలుసు; కాని అది యెనరిమీద విరుచుకుపడి పోతుందో.

భోజనాల వేళ బుచ్చమ్మ తాను కూడా పురుషులతోటే వుచుంది. పూర్ణమ్మ నెయ్యి వడ్డిస్తూ “అన్నయ్యగారూ! రాత్రికి నెయ్యి లేవాలి” అని జగ్గయ్యతో చెప్పగా జగ్గయ్య చలపతితో చెప్పాడు. దానికే బుచ్చమ్మ భుమభుమ లాడుతూ వుండగా జగ్గయ్య తనకి యేవూళ్లో యెంతెంత భూములున్నాయో, యేభూమిమీద యెంతెంత శిక్కు వస్తుందో— ఇదంతా చెప్పడం మొదలుపెట్టాడు వెంకటాచలానికి,

బుచ్చమ్మ కింతా వప్పగించలు లాగా, ఇక తన ఆవాహనా, విస్తరణ లేవట్టా కనపడింది. పూర్ణమ్మ అది కావాలా, యిది కావాలా అని యేం వణికినదానికి వచ్చినా సంజ్ఞలతోలే సోజనం చూపించి బుచ్చమ్మ లేచిపోయింది.

౨౦

బుచ్చమ్మకి అంతా బోధపడింది. ఇది వరకీ తాను రాజ్యం చేసిన యింట్లో యిక ముందు చూలిపని చెయ్యా లని గ్రహించింది. వొక్కమాటు కళ్లు తిరిగి పోయాయి; గాని వెంటనే ధైర్యం తెచ్చుకుని తనబట్టలు నడుకోవడం మొదలుపెట్టింది.

ఇంతా కనిపెట్టి వెంకటాచలం పూర్ణమ్మతో చెప్పాడు. పూర్ణమ్మ జోగమ్మతో చెప్పింది. జోగమ్మ చలపతితో చెప్పగా చలపతి జగ్గయ్యతో చెప్పాడు. ఇంతా యిలా అయ్యాటప్పటికీ తన సంగతి అందరికీ తెలిసిపోయింది బుచ్చమ్మ గ్రహించేసింది.

యథాపూర్వంగా వియ్యంకు లిద్దిరూ వాకట్లో కవాచీబల్లమీద కూచున్నారు. జోగమ్మ యేవో వూదగా చలపతిగూడా వాకట్లోనే పడకకుర్చీలో కూచున్నాడు. “పని తరవాత చేసుకోవచ్చు” అనుకుంటూ పూర్ణమ్మ వంటింట్లో నుంచుని లొంగి చూడడం మొదలుపెట్టింది. జోగమ్మకి యెవ్వరూ తీరుబడే కనక ఆమె గదిలో నుంచుమీద కూచుని యేమిటో అలోచిస్తోంది, ఎక్కడా యేమీ వప్పుడేనా కావడం లేదు.

ఇలాంటప్పుడు బుచ్చమ్మ మూట నంకని పెట్టుకుని మెల్లిగా వాకట్లోకి వచ్చి నుంచుంది.

“అడమిలే అమ్మయ్యా?”

“నాయంటికి చెడుతున్నాను నాన్నా”

“ఎందుకూ?”

“ఇక్కడేం వుందీ నామా?”

“ఇప్పుడేం వచ్చిందీ?”

“నన్నుడగవద్దు. అంతా నీకే తెలుస్తుంది ముందు ముందు”

“ఎప్పటి కప్పుడే తెలుస్తోంది నాకు వున్నదంతానూ. నీద్రయాణానికి కారణం యేమిటి?”

“తెలిసివుండి అడగడం యెందుకూ?”

“సరే మరి! ఇంతవరకూ చెప్పాక ఇక బరిమా లితే మాత్రం నువ్వవు వుంటావా యేమిటి? బరిమాలానికి నాకు పెత్తనం వుందా.”

“ధారపోసుకుంటే యెలా వుంటుంది?”

“అదా సంగతి?”

“నీది యే మయిపోలే నాకేం? నేను పల్లిపోతున్నాను”

ఇలా చెప్పి బుచ్చమ్మ వొక్క అడుగు ముందుకు వేసింది.

“అయితే తాళాలు ఇచ్చేయ్య ను నాన్నా”

“.....”

“అడగవేం నాన్నా?”

“వినపడిందిలే అమ్మయ్యా?”

“వుచ్చుకోండి; నా కక్కల్లేదు”

ఇలా అని గుత్తి నుంచువాలాకి గిరవాటు వేసి బుచ్చమ్మ ముందుకు మళ్లి అడుగువేసింది.

వెంటనే పూర్ణమ్మ తటాకున యింతటికి వచ్చి ఆమె కడ్డంగా నుంచుంది. “పల్లిపోడానికి యేం కారణం వచ్చిందీ?” అని వెంకటాచలం అడిగాడు. ఇది చూసి బాగుండ దని జగ్గయ్య మూట లాక్కోపోయాడు; గాని ఆమె అందర్నీ వివరించి కొట్టి “అంతరిపాలా పొంగాయకదా” అంటూ బలవంతాన మూట విడిపించుకుంది.

జగ్గయ్య వెక్కిరిస్తూ “పోనివ్వండి” అనగా వెంకటాచలం “తొందరపడకు నుమా” అన్నాడు. పూర్ణమ్మ కూడా యేదో అనబోయింది; గాని బుచ్చమ్మ వినిపించుకోకుండా “ఎంతలేసి మంతలేనా వున్నాడు భూమ్మీద.....నా వుసుగు తగలమా? ఈ పీసుకులం ముందుకి

వస్తారా?" అంటూ వొక్క గంతులో వీధిలోకి వెళ్లి పోయింది.

వాకట్లో యీనాటకం యిలా జరుగుతూ వుండగా చలపతి గదిలోకి వెళ్లి "మాసుకో నామకా" అంటూ అమాంతంగా జోగమ్మరి యెత్తి పడేసి వాకట్లోకి చక్కావచ్చాడు.

౨౧

తరవాత మండువాలో వున్న తాళాల గుర్తి తీసి కడిగి, తుడిచి, మొలగో పెట్టుకుని "రంకి భావగాయా?" అంటూ జగ్గయ్య గాది పావ్లోకి దారిశీకాడు. "ఎంత పని చేశిందోయి మీ అక్కా?" అంటూ గుడ్డమీద

చెయ్యి పెట్టుకుని పూర్ణమ్మ చలపతిని తరాడుర్చి చేసింది.

జోగమ్మ యెగిరిపడుతూ నూదగ్గరికి వెళ్లి "అక్కయ్యగారూ! నేను రమ్మన్నప్పుడు వస్తానన్నార మీరు. తొరగా—నుంచున్న పళంగా రావాలి" అని చిటికెలు వేస్తూ పిలిచింది.

"ఏంకథా?"

"భామ వెళ్లిపోయింది"

"ఎక్కడికి?"

"అత్తైరింటికి"

"ఏం?"

"చెన్నై నలా రంకి తొరగాను"

ఏకమందొ మున్ను వసియించెడివాడను : ప్రేలు సూపి న
 స్నేనరుఁ డింతచేలు పరికించి యెఱుంగఁ; డిదేమికర్మ? మీ
 లో నెటనుండి వచ్చె నసువుల్ తినివేయఁగ, మాయదై వమా?
 కేనెఁడు పొట్ట వోసికొన సిగ్గు దొలంగుదరొక్కొమానవుల్?
 ఈపోఁగాల మిదేమి వీరలకు?—పోనీ! వెంటనే చంపి, యే
 దో, పుణ్యంబు రవంత కట్టుకొనరాదో? ప్రేవులకా మాఁడ్చి న
 స్నీపాట్లన్నియుఁ బెట్ట నేమిటికి? నా కీ పంజరం బేల? ఆ
 టోపంబితయు నేల? ఈడగు నిదెట్లో మావిపై గూటికిన్?
 నావలలం బినీ! యెటు తినంగలవారలొ వింత యయ్యె! న
 న్నాపనికైన బంధనమునం దిడఁగాఁ దమ కేమి పుట్టె? లే
 దా, పలుమాఱు నాకుశల మారయుచుండఁగ హేతు వేమి? వీ
 రీశగిడిన్ నను బెనుప నిచ్చు దలంచెరొ ప్రీతి చొప్పునకా?
 న న్నిటు ముద్దు గొందు రిది న్యాయమె యీచపలాఱు? లింతసి
 గ్గన్నది లేదె వీరి కకటా! పలుపోకలఁ బోవుచున్న నా

చెన్నోక యింత చూచి, తమిళే ననుఁ దేరఁగ వీర పంచినో
క్రన్ననఁ బూరుమాళి?—తనకాంతకుఁ దార్పు డెవఁడు నల్పేడి?

నింతో ప్రేముడి యున్నవారివలె వీ రీశండ్లు నీభక్త్యముల్
సంతోషంబునఁ దెచ్చి యిచ్చెదరు నాస్వాంతంబు మెప్పింపః నీ
గంతల్ బొంతలు వీరి కీడగును, నాకా? సర్వకాంతారభా
స్వంతండ్ల, సహకారపల్లవనిజేచ్ఛాభోగినో రాజునే!

సేమము దయ్యమే యెఱుఁగు; చింత దొలంగుట వట్టిమాట; నా
కామిని యెందుఁ ద్రిమ్మగుచు గానించున్నదొ చెప్పవారు లే
రే! మనవాఁ డనంగ నిట నెవ్వఁడు గానఁ బడండు; నోటి మా
టా? మఱి కాంతఁ జూతు నెటు, లానుడ లున్నది దూర మక్కటా!

తెలుతెలువాఱుచుండఁగ నె తియ్యనిమామిడిపించె లేరి, వేల్
పలుకుల నన్ను మేల్కొలిపి, బమ్మెరవోయిన బుజ్జగించి, నా
యలక యుకింత దీర్చి, కడు గాఁకటి చిచ్చున నేడ్చుచున్న బి
డ్డల నఱగింటఁ జూచి యకటా! నను దేర్పడి కాంత యేదిరా?

పొడొకయింత దాఁ గొఱికి పండ్లికిలించుచు, నానతోడఁ గూ
ర్చుండిన నన్ను గన్గొని 'యివొక్కటి యెంగిలి సు' మృటన్న, నో
రెండిన నేను నవ్వఁ, గను లించుక మూయుచు నిండుప్రీతి నా
దండను జీరి విచ్చనియెడల నను గ్రుచ్చు నొంత యేదిరా?

పలవల యేడువం దుడకు వచ్చెడిలాభము సున్న; ఊరటల్
గలిగినఁ గొంత మేలు గద? కామిని పోయినఁ బోయెఁ బో; యింక
వలపులబిడ్డ లేద టిటు వమ్మయిపోయిన లెక్క యేమి? నే
నిలపయఁ బట్టినప్పుడ లభించిన స్వచ్ఛ యదెందుఁ బోయెనో?

చల్లనికొండగాడుపులు చచ్చినప్రాణిని లేవ నెత్తు; ను
త్ఫుల్లపయోజ సంచయ విభూషితముల్ సరసుల్ విదుర్పు నా
మెల్లనిమ్మి తెమ్మరిలు మే నవశత్వము నొందఁజేయు; నీ
యిల్లిది యేమి? వాయువును హేయగవాక్షమునందు బద్ధమా?

[24-1-81 లేదీని, రాజమండ్రి అర్బుకాలేజీలో, పాఠవిద్యార్థిసంఘసభలో జరిగిన సాంఘిక సమావేశ సందర్భంలో, ఈముక్కలు పూర్తిగా చదవడానికి నాకు వీలేకొచ్చినా, చదివినంతవరకే జరిగింది. అదో పెద్ద గాధ]

1. బలరామశ్యామి ఇంగ్లీషుతమ్ముడు.

చెనక, మాఅందరికీ మల్లేనే మా తమ్ముడుపడా పెద్దబాలశిశు పట్టి, పలకా చదరా పుచ్చుకుని వీధిబట్టికి వెళ్లేవాడు. కాని, మాకు మరి దగ్గరవాళ్లలో కొందరు ఇంగ్లీషులు వెలిగించడం ప్రారంభించారు. వాళ్లమీద పోటీకొద్దీ, వాళ్లు కాస్త పక్కబెరుగుగా ఉంటుండడానికి, మానాణీ ఇంగ్లీషులో పడేశాం. ఇంగ్లీషు అనడం తోటే డబ్బుఖర్చు. ఖర్చు లేకుండా రాజరిద్య ఉరికి ఎక్లా అబ్బునుండి చెప్పండి! అక్కడికి, మానాణీ గులాబీఖర్చు లేదు. పైగా, మానాడు అయినకాకి ప్రతీక్లాగులోనూ రెడెకం చేసుకుని కలవండా గుచ్చుని, ఇల్లండా ఒకడిని నీసుగురాలేదు, వాషిర్మకూ అని. నే చెబితే గర్వంలాకనిపిస్తుంది—మానాడు అమరుడు, ఏకసంత గ్రాహి. తోటివాళ్లు చాలామంది ఏక్లానులో బిడే ఆక్లానులో మకాం వేస్తుండడం, మానాడు ఎక్కడా మచ్చటనా ఫేలవకుండా, చాణీపప్పునూ లేకుండా ఇట్టే గానిపోవడం. అంతే మానాణీ అన్నీ మప్పులే, అన్నీ బహుమితే. నాకే చదువుమీద, పరిశోధనాల్లో అనేదిమరుమనగా ఉండేది, కుర్రతనంనినీ. మరి వైక్లాసు నిదివితైమా మానాడు అని ఒక్కొక్క పెద్దమొట్టపక్క నేం బోలాయి కారీగా బోలెవిస్తూ ఉండేవాళ్లం. ఆలోచన ఎంకుకంటే, తరవాత తరవాత చేవు రకీంచి మానాడు చెయ్యగలకవ్యోగంలో, ఆర్థికవలనామ్ములో ఖర్చులన్నీ పోగా మిగలం డబ్బు పట్టించుకు వెట్టుబశినామ్ముకి వడ్డీపట్టులే నాకివెతాయా టిట్టవా అనేసందేహంవచ్చున. మరి బోపాయికారీగా ఎంకుకంటే, డబ్బు ఖర్చుకి మేం సందేహిస్తున్నాం అని వెల్లడిఅయితే, మా పరపతి సన్నగిల్లుతుందేమో అనే భయంచచ్చున. ఇంతలో ఎవరో పెద్దమనిషి చక్కావచ్చి, నాతో ఈమాటచెప్పి ఆమాట చెప్పి, “ఇంకా

మాస్తావేమిటయ్యా, బలరామయ్యా! మీరు జమీందార్లు. మీవాడు నీమపచ్చిమిరపకాయంటివాడు, మాపిస్తే అందుకుపోతాడు. వాణ్ణి చదువు మానిపించేరు గనక! నీరకం నారకం అయితే నేను మానిపించనునే పట్టుకుదున. ఓముక్క వచ్చేవాడికి చెప్పించకపోతే, తప్పిస్తానీటిబయ్యా చెప్పిందం! చచ్చిపో. ఎండేనా వింటే నవ్విపోతాడు. తెలుగు పట్టు పండించేయ్, కేంఖం లో పోస్తే గాని తీర్థం కాను.” అని నమ్మ తోప్పడుతూండడం, దాంతోటి నేను పొందిపోయి, వైకిమాత్రం చెప్పినా, ఏకలో తాకట్టెటి మావాణ్ణి వైక్లాసుకి పంపిస్తుండడం. ఇట్లాగూ జరుగుతోచ్చేది. పొట్టుమాట మానాడు చెప్పులో సరసగా బావలూగ పై లేచి, ఇంగ్లీషులో బాహులికిసి, నాని, మరి జరుగున్నాడు. మాలో వీరి కొక్కరికి ఇంగ్లీషు రావడంలే, వీణీవేం “ఇంగ్లీషుతమ్ముడు” అని వాడుతుంటాం.

మరి ప్రస్తుతం, మానాడుతో కలిసి చదువుతూ చిన్నక్లాసులోనే వెలిపోయి మానేసిని వాళ్లపని, ఇప్పుడు, మూపువ్వలూఆరుకాయలూ గాడంది. అట్టే, మరోచమ తాగింది! వాళ్లల్లోనూ ఎంత చిన్నట్లాంటి ఫేలై ఎంత పెద్దాతే ఇంగ్లీషునూ నేనినవాడై ఉంటే, అంతవరకొచ్చే వాళ్లు, అంత సంపాదనపరులూ అయిపోయాడు. మా వాడో! చదువుకునేప్పుడు వీరిపని ఎంత ప్రభగా ఉండేవో ఇప్పుడు అంత నష్టగరితగా ఉంది. వీడికి ఉద్యోగం ఇస్తాననే భాని ఎంతాకనపడ్డు. ఎక్కడేనా ఉద్యోగం ఖాళీగా ఉందని తెలిసి ప్రయత్నించడానికి వెళితే (అనుకుంటే తప్పు, ఇట్లా వెళ్లడానికి బోలెడైంది) ప్రతిఅధికారీ మానాడుతో “నువ్వు ఏంపని చెయ్యగలవ?” అంటాడట గాని, “నువ్వు ఎంత పెద్దపరిక్ష ప్యాపయినావ?” అని అడగనే అడగట్టు!! ఏమిటో, వీడికి ఒక్కడమ్మిడి ఇంట్లో పడేద్దామనే ఉహా లేదు, పడెయ్య

గల ప్రజలకు. తనూ, పెట్టాం (అరిడదగ్గరమేం అసలు మాట్లాడలేం!) ఇద్దరు మాత్రంగా (వీళ్ళకి ఎప్పుడూ ఒక్క సరిగా ఉండదు) — వీళ్ళంతా ఉమ్మడి సంసారంలోనే. అంతే మావాడికి ఊహా మోహమాటం. అసలు వాడికి నోట్లో నాలికలేవు. వైగా వాడివంతా అతిసుకు మాగం వైమిద కంఠవాహుడా బరువే. ఓగబం నడవ లేకు — కాకో, విమానమో కట్టిస్తాడు. ప్రతీదీ దణ్ణాగా ఉంటా లంటాడు. సొమ్మ రావలెననివంట దాక్షిణ్యం అంటాడు. ఇన్వంటినవంట మాన్యమేహంగా తిరిగి దణ్ణాపెట్టి ఇచ్చేయ్యమంటాడు. వీడు పెరింది ఏమిటో నాకు తెలియదు, ప్రపంచానికి అక్కలేవు. (వాడేం జేతానో, మీరేం నడిచిందాంటే!). దైవవంత ఉండేమో అంటే, దేవుడూ వై గురూ వై అంటాడు; వైగా మన దేవుణ్ణు మనకంటే బాధిగా అన్యాయం అంటాడు. సరి, మతం చూద్దామంటే వాడిమతం నాకమతం ఒక్క మోస్తరుగానే ఉన్నాయి. పోనీ పనిమేనా లాయల్లా ఉన్నాడేమో అంటే, ఆబ్బే, ఆకోటు తొడిగివంతనే పే గాని, విప్పేస్తే పనిమీకి ఇట్లో పంపురాంసూ చేరు. అక్కెవరు పెత్తరు లేరు. పోనీ ఎముకలపోను. ఎవడేనా తనికి అన్యాయం చేస్తే, వాణ్ణి కాస్త శత్రుయింపడం అంటూ లేరు — వాడిగానాన్ని వాడే మోహం ఉంటుంది, లేకపోతే ఇట్లో వాళ్ళమీదా నామీదా కోప్పడతాడు, లేకపోతే తనగతంపు రామ్మూ పెద్దగతం చేసుకుని ఒక్కంటా మాన్యని అసతిలవాణ్ణి తినేవాడు. ఎన్నేనా బంధువులు తులసిచ్చినప్పుడు వాళ్ళతో — ఉన్న సంగతి అయిన, లేకపోతే, లేని సంగతియిన — ఏదో కోప యగాకై అన్యాయం కనపరుస్తూ కలిమిగా మాట్లాడే మానా ఎరగ. ఎక్కడో రక్తపుగ్గు ఉన్న వాళ్ళలో ఏడేనా క్షయించినప్పుడు వాళ్ళని కాస్తపరామర్శ చెయ్యకపోతే బాను ఉనిపిపిడికి తెలియదు. ఆవిధానం అసలు తెలియదు. తన సంసారాన్ని అత్రాగితిదగ్గింది తిసి తెచ్చుకోడం తనకి సిద్ధం, ఇంకోర్ని ల్లి తీసుకురమ్మంటా; ఏమిడుకురా! శిస్తులమూలకోసం పోరాల్సిందికి వెళ్లి రారా అంటే, అక్కడ ఏమీ తోగడంటాడు. మొన్న మట్టికి పెడట్టుకు గంటగా వెళ్లి, మూలసొమ్మ

సాదరుఖర్చుకి చాలక, నోటు రాకునుని ఇంటికొచ్చాడు. పోనీ, అయ్యా, ఎప్పుడేనా తేలాస్తే ఎవడేనా వైచా రుచ్చుకుని పప్పుడేం కాట్టమా? మా తమ్మూ డేం జేతాడూ! “తేలు ఎంత మంచి దళకున్నాను! దోషం అంతా దాని కొండిది. కొండి పట్టేస్తే, అది ఎంతో సాధువై పోతుంది. నేను కట్టుకుంటున్నా, చూడండి!” అని చెడువేళ్లతో పట్టాలని యత్నించాడు నేర్పుగా. కాని, దాని ఉండముయ్యా, తేలు, అంత కంటే ఎక్కువ నేర్పుగా ఒక్కచెప్పని చెడువేళ్ల మీదా కుడా కుట్టింది. ఇక, పాము అంటే అసలే ఆకలేను. మాతమ్మకుకి రాత్రెళ్లు చీగల్లో వెళ్లడం భయం. ఏమిరా అంటే, “పురుసూ బుట్టా ఉంటాయేమో అని చెదురుగాని దొంగభయం చిన్నప్పటినుంచీ నేను.” అంటాడు. దొంగ అంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. మొన్న ఈమధ్య ఒక ముసిలాయన ఇంట్లో దొంగ లాడారు ఆయన జీవితం అంతా నాటలు చెయ్యూనే ఉన్న వాడైనా, దొంగాణ్ణి పట్టడంలో — ఎక్కువకున్నాను మట్టి — భల్లూకపుట్టు పట్టేశాడు. తరువాతి వారానికి మాయింకి దొంగ లొచ్చారు. అప్పుడు మాతమ్మకు మెణుకుగానే ఉండి, మొహంగిడికి చూడా కాలిలు పోని కప్పుకుని పంపన్నాడు గాని, వాళ్ళు ఒక్కవగసరి ఇల్లంతా పీఠంలో పెడతూంటే కేకలేగా వయ్యలేదు. ఏమిరా అని మొన్నాడు కనుక్కుంటే, కేకలేస్తే తనికి నామ ర్పాట. వైగా, తను అప్పుడు మెణుకుగా ఉన్నాడో, నిద్రలో ఉన్నాడో అది పీ పెద్ద స్వప్న సమస్యలు, ఆ అవస్థలించి ముగించుకున్నప్పుడు రాస్తా వన్నాడు. పోనీ, తనసొమ్మ కేకపోతే పీఠాపాయిని, నేను ఎవో మాసిగలుపై పెట్టిన డబ్బెట్టి బజార్లోంచి ఏమన్నా వస్తువులు తేరా అని, వైగా లేదంటాడు. ఒక్కొక్కప్పుడు ఇట్లో పోరు పడలేక బజారికి వెడతాడా, ఆఖరికి కూరలు తేనడమేనా తెలియదు. తిక్కిడకి దాళా ఉంటుంది మావాడు ఎరగడు. కొనుక్కునే వస్తువులు మంచిపో కావో ఎరగడు పంకానికి ముదిరి దళపరిగా ఉండాలనీ, ములక్కాడ పెరితిప్పిలే తిరగా లనీ, ములక్కాయలు డీకిక్కిలు కొట్టి మాకుగోవాలనీ,

తెండకాయ చివర విరుగుడుపడాలనీ, అవకాయ గోరు దిగేటట్టు ఉండాలనీ, వగైరాలు మానాడికి బొత్తిగా తెలియవు. అట్ట- వెళ్లడం, వెళ్లి, దుకాదార్ని 'ఈ సరుకు మంచిదేయ్యా?' అడం. అంటే అతడు 'బంగా' అంటే. ఫస్టు. మానాడ్లోమైన సరుకంటే అంటాడు. లేకపోతే, అయ్యో! దర్శనవాడు తన సరుకు చూపించేత్ర అంటాడా, చెప్పండి! దాంతోటి, మావాడు, 'అయితే, ధర సిపలేనా?' అంటాడు. అంటే గాని, వీతెంత, కేతెంత, కలం ఎంత అని అడగడు. ఎంచోతెలుసునా? ఏనడువు ఏతక్కున ఉంటుందో ఎరగడు. ఓమాటు కమ్మగన పల్లి, 'ఏతెంత?' అని అడిగాట్టు. అది మొసలుచేసుకుని, ఉమ్మడి ప్రశ్నలు నేర్చుకొన్నాడు. దుకాదార్, 'అయ్యో! మాదగ్గర రొంపు ముట్ట లేవు. వాకలు చెయ్యండి. నేడా - నే రెట్టింపు ముదరాయిస్తాను' అంటాడు. అంటే మావాడు, 'అయ్యో! బేరం చెయ్యడం నాకు ఆసక్త్యం. ధర విషయమా! మీ యిష్టం చెప్పినట్టు ప్రయోగంకి. ఓడబ్బు అయినా సరే. ముడి ఆ లక్ష్యం లేదు. సరుకు మంచిదావాలి. త్వరగా యిప్పించండి, నాకు కైం లేదు అంటాడు. అంత మళ్లమీద నుంచుంటే బేరాలు ఎల్లా కుదురుతాయి! అవకంగా ఏవో తెప్పి ఇంకో వేస్తాడు. అక్కణ్ణించి, స్నేహితుల్లో కేరి కేకాట, లేకపోతే, వాడిల్లాంటి వాడు, పొట్టుంటి వాడంటూ ఊళ్లో వాళ్లమీద యాగీ. ఇంతోట శ్రమకే మధ్యమధ్య భావం. ఓనాడు సీతా ఫలలు ఇంటికి మొస్తే, మావాడే బేరంకేకాడు. అమ్మ అమ్మ అగడా అయి చెప్పింది. మావాడు, 'నా స అయి దక్కలేదు నాకు' చాలు. విరితీమకుంటాను 'ఎంచి' అన్నాడు. అసలు ఎంచి ఏమీమీనే పద్ధతి అయి దని దాని ఉద్దేశం. ఏం చెప్పనూ! ఇన్నీ అల్లా ఉండండి. పోనీ, ఇంత కొట్టుకుని తినేరకం కామాడదా! సమస్తం ఇంట్లో ఉంటాయుగా! తన కేమన్నా లోటు రానిస్తామా? సొద్దస్తమానం తెగ చిరితింది. చీలింది చాళ్లకి అసలుతిండి మోటు. అయినా సరే, భోజనంవేళ అయేసరికి, గంటలప్రకారం, విస్తర్లో అన్నం పడాలంటాడు. కడంవి ఎల్లానూ గంటలప్రకారం జరుపుకోలేం,

భోజనం మానా జరపాలని మావాడిపట్టువల. ప్రతికోజా ఇంట్లో, రూల్సు ప్రకారం ఎల్లా దేవుల్లాడుకుండి, చెప్పండి! తిండి తింపని ఇంత బులబులమే గాని, తీరా విస్తరిద్దరికి, వచ్చేసరికి ఒక్కరాయోనా కలుపుకోకుండా, మెతుకులు, కోడిచిమ్మినట్టు చిమ్మి, విస్తరంతా కళ్లం అల్లా చేసి దక్కావోతాడు. అంతే, 'నాయనా, పంపాదనా ఇద్దు, సమారాధనా ఇద్దు, నవ్వు అనుకుంటూన్న ఆత్మగౌరవం చెడగొట్టు కోకు, నోక్కావనవారం నేళ్ళుకోకు, పోనీ ఇంత భోజనం చెయ్యడమేనా నేళ్ళుకోరా. ఎంతకి మంచిదే. 'శరీరమాద్యం'రా." అని అనేకకాలం నించి మాతమ్మకుకి నూపోస్తూన్నాను. ఏనుని మూరిగోతావూ అని అడగలేం? మనివిచేస్తూన్నా! వెనక, మాప్రెసి డెంటుగాను నాకు మూహిసిన ప్రకారమే. వారు ప్రతీ పెళ్లికిందుకే వచ్చేవారు. మాథమి అడ్డొచ్చి కొన్ని పెళ్లికూ, రెవ్వారా వింగులా అగిపోడం నించి వారాగ్రహించి మాథమి అనగా బాధులు పెట్టిన భాగ్య భోజన నియనం అనేవారు. శారదనట్టం అల్లా పెళ్లి వింగులు అసలే మూలబడిపోయి ఈ సంవత్సరం క్రితం ఎరగ వారు సానికి యాభై అరవై వింగులకేనా వెళ్లేవారు. వారు ఒకచోట కొంతకాలం సూచిద్దామలుగా ఉండి పిదప స్వయంవ్యవహారం అభిల ప్రపంచం భోజన మహామండలికి గౌరవాధ్యక్షులు అయ్యారు. విశేషించి, భోజనానికి పడగెత్తారు. వారి పతాకానికి చిహ్నాలు - పిల్ల, బిళ్ళ, రాగిచెంబూ, మామ ప్రక్రం. ఈ గ్రామిమోస్తరుగా వారు వెలివిచ్చేవారు.

"ఎందుకీ తప్పకుండా వెళుతుంటా, బాటపెట్టుకు. భోజనం పెడనా వన్నెవ్వకు తింకనూ, మళ్లీ అప్పల్లో దొరకరు. అన్నింటికీ తినుకీ అవసరం. ఎందుకీ మరీ అవసరం. తిక్కెల్లాంటికి తెగ అవసరం. విందుసంగతి రెండుయూడు రోజుల పూర్వం తెలిస్తే, ఏమాచాయగా తెలిస్తే చాలు, హారం వుండమనో, లేక భేది స్వీకరించు. మరీ శ్రోత్రియాల పక్కని కూచోనీసావ్వి, ఉధాత్తుగా మడిగట్టుకోడం అవసరం అయితే, చొక్కా తినేసి, బిళ్ల గోచీ పెట్టి, పైమీద పంచ సన్నంగా మడతెట్టి, ఎత్తెత్తి అడుగువేస్తూ, జనాన్ని తిప్పుకోమను. అగ్రం ఉన్న ఆకు

చూసుకుని, తానె తీసెయ్య! ప్రారంభించడానికి పూర్వం తెల్లబోయి మాట్లాడుతూ మాచుని పైం పాడు చేసుకోక, అంటు లేని మితాయి నవ్వెరాలు రుచిమాచి, పేచీవస్త్రే, వడ్డించలేదను. జలపవాదానికి కూడా సహాకరమణిగోగం ఉంది గనుక, భోజనం పూర్తికాండే, ఉదకం తాగకు. తరువాం ఎక్కడేనా ఇంకోటిందో కాబోయో వింసు చూపు మేరలో ఉంటే తిప్ప, పప్పు పడుతో దోసా చెయ్యి. కొండొకచో మాగాయిలెంక వడ్డించినట్టయితే, వెంటనే వడ్డిక తప్పించి అందులో అది ప్రప్రథమాన్నే నానెయ్య. అదలు వడ్డించేటప్పుడు దిక్కులు చూస్తూ మాచోక అవి దధిసహేతంగా పడ్డామో లేదో, సరిగా పడ్డామో లేదో గమనించు.”

అంటే మాతమ్మకు, “సరిగా పడ్డంజేమిటి? నాకు తెలియ నట్టు చెబుతావేం అన్నయ్యా!” అన్నాడు.

“సరిగా అంటే సరిసఖ్యలో, అనగా, రండు, నాలుగు, ఆరు ఇలా పడవలెనవేగాని అవి, బేసిగా దిగ కూడదు. అవి కొంతవరకు ముచ్చటించి, వడ్డించేవాన్ని దగ్గరికి పిల్చి, చెవులో చెప్పు, “పూర్వాశ్రయం” తప్పించుకొని. “పూర్వాశ్రయం అంటే ఏమిటన్నయా!” అన్నాడు మావాడు. “అంత సరైకాలంరా నీది. పూర్వాశ్రయం అంటే కారపుగారె. ఇంకా కేరుగలో పడవప్పుడు అదేగా చూ గాని జనా! అది అందిన వెంటనే మగోవా వడ్డించేస్తా! పిల్చి (మొడిటినాడే అయితే దిప్పి తగలచ్చు) “నిజప్రమాసం” పట్టుకును అది కాంఠనీ అసలుగారి. తీరుస్తూ పట్టాగానే ఎన్న కూ వడ్డించు గోకు. పిచ్చిన గోకరం లోది చాలా భాగం అయి బోయిన తరువాతి, మిలిలిబోయినవన్నీ నీ విస్త్రుణ్ణ బోల్లిండుచు; అప్పుడే నీకు తీసిపప్పు వైరా గంభీర సామగ్రి కరుగుతుంది.”

మావాడు—ఒకవేళ వైవి అవేళ చెయ్యకపోతే.

నేను—ఎదో ఓటి చెయ్యక మాను. లడ్డాలు చేస్తూ రహకో. ఎంతేస్తావు?

మావాడు—అమాంతంగా తినెయ్యడమే.

నే—ఏదీనట్టే ఉంది. అవి ముందు నేలివో మానెవో పోచ్చులి. అందు నిమిత్తం, అవి చిదిపి వాటిల్లో నెయ్యి వడ్డించుకో. ఆమితాయి నేలిదా, నేలి మీద నెయ్యిచుందిది, నేని లేదు. కాక అది మానెదా, నెయ్యి కలిపింది గనక నాసన కొడుతుంది, విసర్జించు.

మావాడు—నాకు అట్టే సయిన దన్నయ్యా?

నే—రీతి తెలియనప్పుడు వికారీ!

“ఎవైనా తీసిపరుగు ప్రశ్నకంగా తిడవం పాపం. అది ఎప్పుడూ పకోడీలాంటి కారపురకుతో చెరి సహాయస్వాచా లాగ లాగనలించే.”

మావాడు—ఎమో! కారమే ఎన్నవ తినాలని నాఉద్దేశం!

నేను—“నీ ఉద్దేశం ఎవడి కాకాలిరా, ఇందు లో ప్రవేశమేనా లేనివాడినీ! కృష్ణుడి ఉద్దేశంగా అదీ! సుఖం అనగా, తీశేనా? దుఃఖం అంటే కల్లమ్మలి నీర్లు గనక, కారమేనా? అయితే విను. సుఖదుఃఖే అనగా తీసికారాలు గొంతున్నా అనగా లడ్డా పకోడీలు గొంకన్నా, సహే కృష్ణా అనగా గొంతు సుమరాసు లుగా ఇదెంతో అదంబునోస్తున చేసి, గాభాణాభా అనగా లడ్డాలలో గ్రాక్షణ గాని పకోడీలలో ఉల్లి పాయలు గాని పిల్చిచి నా పిల్చిచికోయినా, జయజయో నీరు చానా సయిచినా సయిచికోపాయినా పిల్చిచి వీకగుంథో ఉంగి, తన తరువాతి, యుగాయ అనగా లడ్డాపకోడీ లదాయి, యజ్ఞస్య అనగా తరుగు కారానె అబ్బాయా! వైవి పాపం అవాగ్విసి అనగా ఇల్లా చేస్తే నీన్న సయిస్తానా పాపంబట్ట గోరు—అని.”

మాతమ్మకు—నాకు చాలా చానా వడ్డించు మని అడగడం సిగ్గు అన్నయ్యా!

నేను—అప్పుడు నవ్వు వడ్డించే ఆయనతో, “ఇల్లా ఒక్కరవ్వ విదపం?” అని విస్త్రుణ్ణ వేలు పెట్టి చూపించి, వేలు అల్లానే ఉంచి, దిరిగి పక్కపంక్తిలో ఉన్న ఎల్లయ్యగారితో రాగకార్యం ఉన్నట్టు పెద్ద వాక్యం మాట్లాడుతాంను. కావలినంతా పడ్డవయినం

కీగంట గనునించి, అక్కడు నువ్వు సరిగ్గా తిరిగి వడించే వాడిమీద తమాషాగా ఖిస్సుచును. వడ్డన ఆలస్యం ఎప్పుడైనా అయితే, ధవళం ముక్కలు పరామర్శించు. అందుకనే అవి పెద్దపెజ్జలలో ఉండడం. వీలైనప్పుడల్లా “రెడ్ విత్” చేస్తాంను—అనగా మిశ్రమం. ఒకవేళ పచ్చిమిరపకాయ తెప్పించి ఉప్పులో అద్ది పప్పులో కొరకప్పు. ఆపనినే పప్పులో పచ్చిమిరప ‘రెడ్ విత్’ సార్ట్ యాట్లు అంటారు. అల్లానే పప్పు రెడ్ విత్ ధవళం! మాపెసిడెంటుగారు ఇల్లాంటి నూతన దాంపత్యాలు అనేకం కనిపెట్టి ప్రపంచానికి కట్ట తెరుస్తుంటారు. జిశీవీ విశేషంగా తినేందుకు వీలవచ్చుదానికి వారు జిశీవీ-రెడ్ విత్-మజ్జగత్తు! అనేది స్వాభవమయిన కనిపెట్టారు. అన్నట్లు మరివిషయాలు. చేతికి చాలాజడ్డు పట్టుకుంటే వీలునుబట్టి కార్లకో గడ్డానికో పట్టించు.”

ఈరీతిగా, పెద్దలెల్ల విని, మానాడికి భోజనోపదేశం చేస్తున్నాను. ఉపదేశం ఆచరణలోకి రావడం మాటలే! దేశం ఆచరణలోకి వస్తే, ఉపదేశమూ చెప్తుంది.

2. (.....)

3. సంగతులు.

(1) ఒకానొక జైలులో ఉన్న ఒక మగవైదీని చూడడానికి అనుజ్ఞ కోరుతూ, ఆవైదీపెల్లాం దరఖాస్తు చేసింది. అనుజ్ఞ కాలేదు. కొన్నాళ్ళకి ఆవైదీయొక్క స్నేహితుడు ఒకాయన వైదీని చూడడానికి దరఖాస్తు చేశాడు. అనుజ్ఞ ఇచ్చారు. మామూలు. మళ్ళీ కొన్నాళ్ళకి ఆవైదీభార్య చూడడానికి అనుజ్ఞ కోసం దరఖాస్తు చేసింది. అనుజ్ఞ ఇచ్చారు కాదు. మనోమనమాట, రెండో సారి వెళ్లి చూసినమొగాడు, అవిడే! కేమి! పగలు!

(2) బొంబాయిలో పగటి చుక్కకనపడింది. అది అసలుచుక్కే. తెల్లారకట్ల వచ్చేచుక్కని చాలా నుంది ఎరగరు. వాళ్లు అసలు తెల్లారకట్ల అనేది చూడరు. ఆచుక్కానికి నీడ ఉంటుంది. అది సాయకి రెండుస్థలపైవిలుతు ఆల్లా పాడుస్తుంది. ఆకాలంలో అది నూకొద్దయం తర్వాతనూదా కనిపిస్తుంది. ఈవేళ 10 గంటలకి ‘నే మామూ.’ అని మా విశేషి వ్రాశాడు.

పగటిచుక్కకి ఇంతపట్టింపు ఎందుకన్నాడు ఒక బ్రాహ్మ ప్రయును.

(3) ‘లాటీ’ అనే జంతువుయొక్క జననాభివృద్ధి క్రమాలగురించి రిసర్చ్ చేసి పర్యవసానం తేల్చడానికి ఒకచోట ఒకకమిటీ పెట్టారు. ఆకమిటీవారికి పాసగక వారు రెంకింటికైన చీలిపోయాడు. ఒకరు ఇంగ్లీషునా ఒకరు తెలుగునా అలాగించారు. ఇంగ్లీషు ఆలోచన పరులు అన్న దేమిటంటే,

“లాటీ అనే దాన్లో ఉండునున్న పిస్తు తత్వం కర్ర—అనగా ఇంగ్లీషులో ‘పుడ్’. ఈ ‘పుడ్’ ఉన్న ప్రదేశమే లాటియొక్క జన్మస్థలం. ఈ ‘పుడ్’ ఎక్కడెక్కడ ఉందంటే—వెడ్డేపుడ్ తెన్ను అనే పేరుగల ఇండియాను, త్రిలోనూ, H. E. ఎడవర్డు ఫ్రెడరిక్ లిండ్లే పుడ్ అనే స్వంత పేరగల రాజప్రతినిధిలోనూ, H. E. బర్డు పుడ్ అనే పేరుగల్గి వెల్లిపోయిన ప్రధాన నేనాని లోనూ, ఉంది. ఆమాట కొస్తే, H. E. చెక్ వాడ్ అనే పేరుగల ప్రస్తుత ప్రధాన నేనాని పేరులో కూడా చాలాభాగం ఉంది.

ఇక తెలుగు కమిటీవారిలో కొందరు చెప్పిందే మిటంటే, ఆలా ఈలా కాకుండా సిపలైన తెలుగు “లా” అనేదానికి “టీ” పార్టీ పదమైనప్పుడు, ప్రయోగరీత్యా ‘లాటీ’సిద్ధిస్తుంది—అని.

వరికొందరు ఆవి అసలు ‘లాటీ’ గాని ‘లాటి’ కాదన్నారు. అనగా లాటి అనేది, లీ=తీశయ అని. అంటే నీ లా టీశయ, నా లా టీస్కా అని అవ్యయించారు.

(4) ఒకమనిసిపాలిటీలో ఉండే చాలానూతుల్లో మూడు నాలుగువరకే అప్పట్లోగిద్దీ బాగుపడ్డాయి. ఎంతవేంటే, వాటిల్లో ముఖ్యము పడి చచ్చిపోడం మూలాన్ని నీళ్లు తోడించేసి, బురదా, మరి లోగడ పడి పోయినవాళ్ల ఎముకలూ వగైరాలు పైకి లాగించెయ్యడం చేత. తక్కిన వాటిల్లోనూదా ఎప్పుడు మునుములు పడుదురా, ఎప్పుడు అవి బాగు చెయింది పూర్వం కట్టు కుండామా అని మునిసిపాలిటీవారు కత్తివంసన లేపండా

నిరీక్షిస్తున్నారు. పురుషుల్ని తీసేయ్యండి, స్త్రీలైనా నడుం కట్టి ముందుకి అంగ వెయ్యరా అని వారి ఆశ.

(౫) ఓ పట్టాన్ని ఏ ఉద్యోగము కాన్ఫీరేషన్లు, హాలామండికి, అయాచింతగా, నర్త విమలతలు లేకుండా, ఆశ్రయింపులా, సిఫారసులా, లంచాలూ లేకుండా అవడం గొప్ప శుభమావన. ఎవీ అంటే, మన సెన్సస్ ఉద్యోగాలు, కొందరు ఇంగ్లీషు తిన్నగా రాకపోయినా, 'జనాభా లెక్కలు' అని నాడితే తేలికగా ఉంటుందని, ఏ తప్పుకుగానో ఇంగ్లీషు వాడుతూంటారు. 'మీకు సెన్సస్ ఉన్నాయిటండీ?' అని కొందరిని అడుగుతూంటే అవతలవారు 'లేవండీ' అంటూండడం విని సిస్టాంటుండి.

(౬) ఆర్. టి. సి. (R. T. C.) యొక్క (అనగా రాజమండ్రి ప్రైవేటు కాలేజీ కాదు, రాండ్ షేబిల్ కాన్ఫరెన్స్) కోరణి మాస్తే అది మంచి రసకందాయ పుట్టులోనే జరిగింది. ఆరసంయొక్క వియనం:— ఆక్కడికి స్త్రీలనిమాడా పిలవడం, అవొకశ్యంగారం. ఒకళ్లు వెడతారనుకున్నది మరొకళ్లు వెళ్లడం హాస్యం. ఒక అఖండుడు మరణించడం కరుణం. ఇండియాకి ఇంకా ఏమిచ్చాలో తెలియకుండానే, అంతా ఇచ్చేనేవా అని మేడ్కోలాల్లూ గారికి చర్చిలోకంపెనీవారు కోప్పడం, రాద్రం. ఇంగ్లండులో లెఫ్టు వింగు లేబర్లెట్లు చేస్తూన్న ప్రయత్నం వీరరసం. ఆ సమయంలోనే, కర్మచక్రాకు కొందరు తీసుకుంటూన్న చర్యలు భయానకం. ప్రజల్లో కొందరిస్థితి బీభత్సం. సైమన్ జట్టు వారి పంచాంగం మూలపడేశాం అని పైకి అని, అందులో చెప్పిన ప్రకారమే క్రియలు జరపడం, అద్భుతం. వెనకనింటి ఇండియాలో కోరుతున్నదీ, ప్రస్తుతం ఇంగ్లండునించి వారు కోరుతున్నదీ కాంక్షం.

(౭) ఓ పెద్దమనిషి ఓ అబ్బాయికి ఓ పెళ్లి సంబంధం తప్పించేయ్యాలని బయలుదేరి, వాణ్ణి నిరసిస్తూ, పిల్ల నివ్వదల్చిన ఆడునదగ్గర ఇల్లా అన్నాడట:—

అయ్యా! మీరు పిల్ల నివ్వదల్చిన వాడికి 'మీరా మాలా బులా' అనేపాటకుదారాదు. వాడు గయోపా

ఖ్యాతం ఎరగడు. వాడు తెలుగు క్లాసులోకుడా అల్లరి చేయ్యలేడు. వాడు ముందు ముందుకి మేష్టరీ ప్రైవేటు కేనా పనికిరాడు. అతణ్ణి రాండ్ షేబిల్ కాన్ఫరెన్సు కేనా పంపడానికి పీల్చేడు, చివరికి.

(౮) ప్రస్తుతం బ్రిటన్ డిప్లెషన్ లో ఉన్నాం, అనగా వర్తకమాంద్యం, అంటే డబ్బుకాటకం. దేని కైనా సరే సమాధానాలు చెప్పి పారేయ్యడానికే ఇది ఓ పెద్దకారణంకొండ ఏర్పడింది. ఈమధ్య ఓ కుర్రాణ్ణి "ఏం అబ్బాయి, లేకాగా వెచ్చావేం?" అని మేష్టరు అడిగితే, "ఏం లేదండీ. శ్రేష్ డిప్లెషన్ గదా!" అన్నాట్ట. మేష్టరు "ఆ ప్రస్తుతంగా మాట్లాడక సరియైన సమాధానం చెప్ప!" అన్నాడట అంటే కుర్రాడు, "నిజమే నండీ, సార్! ఇదివరకు చేతులు డబ్బాడుతూంటే జట్కామీద వచ్చే వాణ్ణి, ఈ వేళ నడిచి వెచ్చాయు, లేటయింది" అన్నాట్ట. తనరాబడిని బట్టి చూసి, "హ్యు కాటకంవల్ల, రోగాలు తగ్గిపోయినాయి" అన్నాడు ఓ డాక్టరు. "రోగాలసంఖ్య తగ్గలేదు! హ్యు కాటకంవల్ల రోగాలు ఇంటిబిగ్గరే కుదిరిపోతున్నాయి" అని వారి స్నేహితు డన్నాడు. దీని కారణం, పదకాలవెండి మాత్రమే గల మన రూపాయ అని కొందరంటారు. కొందరు, అసలు ఈతెనులు ప్రపంచానికే వచ్చింది, ఇండియాకిమాత్రమే కాదన్నార. కొందరికి ఈ సంగతి ఇల్లా చిన్నంవని అయిచేల్లకొంటే తెలుసుట, మనలో చెప్పగట, నవం వినిపించుకోలేదు. ఏమైతే? వస్త్రపు ఉన్నవాడినోట్లో వట్టి. ఈ మధ్య ఓ ఆయన తొరం చెయించుకుని మంగళాడికి పడమర కొబ్బరి కాయలు ఇచ్చాడు. ఋణదాతలు ఋణాన్ని నీక్కిచ్చి చేస్తున్నారు. అంతే ప్రస్తుతం ఆన్ని చుక్క అయినట్టే, దివాలాలుమాడా ఏవక అయినాయి. ఇదివరలో కొన్నేసి వేలకే దివాలాలు గాని, ఇప్పుడు కొన్నికొన్ని సందర్భకే. టంకసాలల్లో రూపాయలు కొట్టించి దేశంమీద చిమ్మిస్తే డబ్బుజబ్బు కుదురు తుంది అని ఒకాయన అన్నాడు. కొందరు, మాస్తాంటే సరి, ధరలు వాటంతట అవే పెరుగుతాయి అన్నారు. అని "ధర తగ్గుట హెచ్చు కొరక" అనేది ప్రమాణంగా ఇచ్చారు.

(౯) అంధ్రా యూనివర్సిటీ స్థలనిర్మాణం రెండింటిలో బయల్దేరి, చూడు మీంచి నాలుగులోకి వెళ్లింది. శాయకత్వానికి పోటీ ఇద్దరిలో మాత్రమే బయల్దేరింది. ఇదిఖడా ముగ్గులోకి వెళ్లిందా, కలుగుగ్గునూ పడిందన్నమాటే!

(౧౦) ఒక పల్లెటూరికాస్తుల్లుగారు, పప్పువాసపు చుట్టంలో మాట్లాడుతూ:—

కా—చూడండీ! కారకాల్లిడుగుగారు నులాసాగా ఉన్నట్టా.

చుట్టం—ఆ, ఏం?

కా—ఆయనది మహాగొప్ప ముందుమాపు.

చ—ఏం? ఎల్లా కనిపెట్టారు?

కా—ఆయన అప్పుడు కాసనం చెయ్యింకతోలే, అన్ని పెళ్లిళ్లు అప్పుడు జరిగి ఉండవు. అప్పుడు గనక జరిగి ఉండకపోలే, ఇప్పుడు, డబ్బుకాటకం మూలాన్ని అసలే జరక్కపోను.

చ—చిత్తం. ఏమిట సెలవు.

కా—ఆయన గట్టివాడే!

చ—తమరి అనుగ్రహం!

(౧౧) ఇండియాలో డబ్బు కాటకం గురించి ఆలోచించి, సలహా చెప్పడానికి “సాల్టరు” దొరగారు వచ్చారు. ఇంతమంది ఉండగా ‘సాల్టరు’వారే ఎండకు పచ్చారంటే! ప్రజల్లో తగాదా ప్రారంభం “సాల్టరు”తో అయింది గనక ప్రభుత్వంవారు ఓ డిగ్రీ పైన ఉండడాని “సాల్టరు”గారిని పిలిపించారు.

(౧౨) మమ్మిలం అనే ఆయనకి ఈమధ్య లాటి కబ్బులు తగిలాయట. అతనిమీద పోలీసువారు అక్రమ సంఘం (అన్ లాఫుర్ ఎస్సెంబ్లీ) నేరం మోపారట. అతడొక్కడే ఉన్నాడని పోలీసువారు కుడా ఒప్పుకున్నా, అతనినేరులో అయిదుకంటే ఎక్కువ ఉంది గనక అతనిమీద ఆకేసు పెట్టి పలిసాచ్చిందని సెల విచ్చారట.

సెలవ్.

లాస్య తృప్తి

క్రడలి కెరటాల శ్రుతిలోన కలసి మెలసి
గగన గంధర్వ గానరాగములు మ్రోయ
తూర్పు దిక్కున పూర్ణిమా తుహినకరుడు
తరళధవళ విలాస నర్తనము తెరచె.

ఈ విశాల సమగ్ర వాతావరణము
కాంతి తంత్రీ సుధావృదు గానగీతు
లెగయు జగదీశ్వరాంధ్ర మండీర నటన
మటు లనంత లీలా నాట్య మభినయించె.
తారకలు లేని న్వచ్చ సౌందర్యబంధు
రాంబరాంకణ మొక ధవళాంబరి వలె,

శ్రీ. శ్రీనివాసరావు గారు (కవితాసమితి)

అమృత వారాణి వలెనే చరాచరముల
కిడను తనదివ్యలాస్య సాహిత్యరుచులు.
ఇది జలధినాథు నెడలోన నిముడలేని
ఎదురు లేని మహా సౌఖ్యమేమొ—శీత
వీచికా వేదుర తుమార సేచనమున
ఆకనము నంటుకో ప్రాకులాడు నితడు.
ఉరలునా నా ఎడంద ఈ దొరలు తరగ
లం దొక సుధాంశుకిరణమై, హర్ష గాన
కలకల శ్రావ్య నినదము లొలయుచున్, న
వీన ఫేనద్యతులలోన లీనమగుచు.

భక్తా జు

వెంకి వాళ్ళ వ్యత్యాసం కూడా లేదని అప్పుడే మొహం కడుక్కొంది. సూరి నీతి మరల వంతనే పటికి లేచారు. ఇద్దరూ చెంబూ పుల్ల పుచ్చుకొని దొడ్లో కబుర్లు చెప్పకుంటూ పళ్లు దోముకొని మొహం కడుక్కొన్నారు.

వాళ్ళమ్మ ముగ్గురికీ పెరుగేసి చద్దివణ్ణం పెట్టింది. “నాకు ఆవకాయ నంచుకోవడానికి కావా” అని సూరి అంది. “నాకు రాత్రి చేసిన గోం గూరపచ్చడి కావా” అని నీతి అంది. “నాకేం, నాకేం, గోం గూర కావాలి” అని వెంకి అంది. అందరూ నవ్వారు. “గోం గూర తింటారులే వెంకి” అంది నీతి. “పచ్చడి తినరా ఏమిటమ్మా” అంది సూరి. “పత్తడి” అంది వెంకి. వాళ్ళమ్మ రోంత గోం గూరపచ్చడి ముగ్గురికీ వేసి తినమంది. ముగ్గురూ గబగబ తింటున్నారు.

“నిమ్మలంగా తినండి, గోంతుక పడుతుంది” అంది వాళ్ళమ్మ.

“ఈవాళ్ళ సూరిమీద నే సాడ్డేస్తాను” అంది నీతి.

“నీమీద నే సాడ్డేస్తాను” అంది సూరి.

“నేనేత్తాను సాద్దు” అని వెంకికూడా గబగబ తినడం మొదలెట్టింది. కాని వెంకికి పలకమారి దగ్గు వచ్చింది.

“నే చెప్పలేదూ, నిమ్మలంగా తినమని” అంది వాళ్ళమ్మ.

సూరి ముందస్తుగా తినేసి లేచింది. నీతి ఇంకా అన్నం ఉండగానే లేవబోయింది. కాని వాళ్ళమ్మ కోప్పడి కూచోబెట్టి మిగిలిన అన్నం తినిపించింది.

“నీతి మీద సాడ్డు. వెంకి మీద సాడ్డు. నీతి మీద సాడ్డు. వెంకిమీద సాడ్డు” అంటూ నవ్వుతూ సూరి అంటచెయ్యి నీతి కంచం పక్కా వెంకికంచం పక్కా తిరగా మరగా అద్ది లేచి పెరట్లోకి వెళ్లింది.

“చూడవే అమ్మా మరి. నామీద సాడ్డుట” అంది నీతి.

“నీతి మీద సాడ్డోయి ఓయి ఓయి” అంది మళ్ళీ సూరి.

“రాత్రి నీమీద సాడ్డేస్తా నుండు” అని నీతి లేచి ఎంగిలిచెయ్యి నాకుతూ దొడ్లోకి వెళ్లి చెయ్యి కడుక్కొంది.

వెంకికూడా అన్నం తిని లేచి, “సూరిమీదా నీతిమీదా సాడ్డోయి” అంటూ వెళ్లి చెయ్యి కడుక్కొంది.

మగ్గునూ కలిసి వెళ్లి నడవలో కూర్చున్నారు. సూరి రెండోతరగతి వాచకమూ నీతి ఒకటో తరగతి వాచకమూ వెంకి పలకా పలకపుల్లా పట్టకు కూర్చున్నారు.

సూరి పుస్తకం జాగ్రత్తగా అట్ట వేసుకొంది. కొత్తబట్టలమీది బొమ్మలు అట్టలమీద అంటించుకొంది. పుస్తకంలో ఒక నెమలి కన్ను దాని దగ్గరే పువ్వారమూ పెట్టింది. “నీతోయి. చూడవే చూడవే. ఈ నెమలి కన్నే ఎంత పువ్వారం తినేసిందో. ఒక పిల్ల నైనా పెట్టడు—పాడు” అంది సూరి. నీతి తనపుస్తకంలో నెమలికన్నున్న పేజీ తీసి,

“నా పువ్వారం కొంచెం తింది నా నెమలికన్ను. చూడే, అక్కా చూడే, ఎంత చిన్నపిల్లని పెట్టిందో! చూడే ఒకనీ,” అంటూ నీతి ఒక చిన్న నెమలి వెండ్రుక సూరికి చూపింది.

“అది పిల్లా ఏమిటమ్మా?” అంది సూరి.

“కాదా ఏమిటమ్మా” అంది నీతి.

“నాక దియ్యరా” అంది వెంకి. వెంకిని మధ్య పెట్టి నీతి కన్ను దాచేసుకుంది

నీతిపుస్తకము అంతా నలిగి చిరిగి ఉంది.

“అక్కయ్యా ఈపాఠము చెప్పవుటే నాకు” అంది నీతి.

“ఏంపాఠం” అని సూరి అడిగింది.

“కుక్కపాఠం” అంది నీతి.

“కుక్కపాఠ మేమిటి అసయ్యం. ఇంకా పాఠా లేవు” అంది సూరి.

“పిల్లిపాఠం, ఏనుగుపాఠం, సోమరిపిల్లివాడి పాఠం ఉన్నాయి” అంది నీతి.

“అవేంపాఠాలే పాడుపాఠాలు—కథలు లేవు” అని సూరి అడిగింది.

“వృగునికథ, హరిశ్చంద్రునికథ, ఎడ్లడ్డుకథ, ప్రాంక్షికకథ—ఈ కథలున్నాయే” అంది నీతి.

“అవేంకథలే. ఎంచక్కటి కథ లేమీ లేవు, మనం చెప్పకునీలాంటివి” అంది సూరి—

“ఏమో నమ్మా నాకు తెలియదు” అంది నీతి.

“పోనీ పద్యం చదువు” అంది సూరి.

“చివరున్నాయే పద్యాల్లా చదవనా,—

క్షేత్రంబు పురుషకారము

ధాత్రీశ్వర బీజమరయ వైవము రెండుకా
సూత్రపడ గూడ నేనియు—”

“అని నట్టుతూ చదివించి నీతి.

“ఏమో నమ్మా ఆపద్యాలు నాకు తెలియవు.
అవే పద్యాలో గాని” అంది సూరి.

“సూరోయి, ఇదేం, నాలుగోవాచకం ” అంది
నీతి.

“అసి దొంగా. ఇంకా నీపుస్తకం అనుకుంటు
న్నాను.” అంది సూరి.

“పోనీ నీపుస్తకంలో కథలు చదవవే ” అంది
నీతి.

“నాపుస్తకమూ ఆలాగే ఉండమ్మా పాడు”
అంది సూరి

“ఒకటి చదవ్వే పోనీ ” అంది నీతి.

“అయితే చదువుతా విను. ” అని సూరి ఇలాగ
చదివించి.

“పూర్వకాలంబున నుజ్జయిని నా బట్టణం
బాండు కలదు

“బాండు బాండు బాండ్లులే సూరి” అంది నీతి.

“వినవే మరి” అని సూరి చదవడం సాగించింది.

“అందు వీర నేనుండను భూతలేంద్రుండు రా
జ్యంబు నేయుచుండెను. ఆతనికి చంద్రకీళ
యను పేరం బరగు కళత్రంబు సకల గుణో
పేత.....”

“పేత పేత పేతేమిటి పేత ” అంది నీతి.

“పోనీ అమ్మా నే చదవను ” అని సూరి పుస్త
కం మూసేసింది.

“నాపుస్తకంలోనూ లేవే మంచి పాఠాలు ”
అంది నీతి.

“నాపుస్తకమూ అంతే” అంది సూరి.

“పేత పేత పేత” అంటూ కూచుంది వెంకి.

“వెంకి నీకు నేను అక్షరాలు రాసిపెట్టనులే”
అంది నీతి.

“ఊ” అంది వెంకి.

ఇంతట్లోకే వాల్లింట్లో గుమ్మందగ్గరికి ఒక
ముసీలబ్బి వచ్చి నిలబడ్డాడు. తలకు తీవిగా
తలపాగా చుట్టుకొన్నాడు. కుడితిని తొడు
క్కున్నాడు. చేతిలో కర్ర ఉంది. చెవులకు
ఎర్రరాళ్ల కమలాలున్నాయి. ఎర్ర కుంకం
బొట్టు నిలుపుగా పెట్టుకొన్నాడు. వచ్చి
గుమ్మంలో నిలబడి సూరి నీతి వెంకి వీళ్లను
చూచి నవ్వి, “అమ్మాయిగాళ్లు కూచున్నారా”
అని ఇంట్లోకి చూచాడు.

“బూచాడు” అంది వెంకి.

“బూచివాడా రార బుట్టలుకోరా
ఏడ్చేటి మా వెంకి నెత్తాకుపోరా”
అని నీతి పాడింది.

“బూచాడు కాదమ్మా; అబ్బి” అంది సూరి.

వాళ్లు ముగ్గురూ ఆ అబ్బి కేసి చూస్తూ కూచు
న్నారు.

ఆ అబ్బి ఇంట్లోకి చూస్తూ గట్టిగా ఇలాగ
చదివాడు.

“శుభోజయం. శుభోజయం. సకలవిద్యజ్ఞనా
ధారా, సకలవిద్యా విశారదా, సకలభోగపు
రందరా, సకలకళాప్రిణ, సంగీత రత్నాకర,
సాహిత్య భుజనమండల, సాహస విక్రమార్క,
సత్యభాష హరిశ్చంద్ర,—జయ విజయీభవ
దిగ్విజయీ భవ—శుభోజయం శుభోజయం
అమ్మగారూ” అని కేకవేశాడు.

“అమ్మ దొడ్లో ఉంది ” అంది నీతి.

“నాన్నగారో తల్లి ” అన్నాడు భట్టాజు.

“నాన్నేం గదిలో రాసుకుంటున్నాడు ” అంది
సూరి.

తెంకి సూరి వట్లో కూర్చుంది. అప్పుడు భట్టా
జు గొంతు కెత్తి గట్టిగా

“గగనమండల మదే గంటి నేడోయమ్మ

గగనంబు కాదది గజము కొమ్మ

గజమైన నక్షత్ర గణములం దేమమ్మ

నక్షత్రములు గావు నవ్యమణులు

మణులైన అరుణాధ్ర మండలం బేమమ్మ

అరుణాధ్ర మది కాదు సురకజాలు

సురక జూ లది మైన మెరపు లం దేమమ్మ

మెరపులు జలతారు సరుకులమ్మ

సరుకు లవి మైనచో నిడుచంద్రు డేల

నటి ఘన మేటి శ్రీపూసపాటి విజయ

రామరాజేంద్రసుతుడు నారాయణగజ

పతి సుమీ రాజచంద్రుడే పద్మగంధి.”

అని చదివి, “శుభోజయం శుభోజయం” అని

మళ్ళీ కేక వేసి ఇలాగ చదివాడు.

“పనముత్య మొకటి చాలును

కన పూడ్చినచిడిపెరాలు గంపెడేలా

రసికుం డొక్కడే చాలును

రసహీనులు పలువు రేల రాయని బాచా.

డాబాపై కూర్చున్నా

డే బాలుడు ముద్దుగుమ్మ! ఎవరే చెపుమా

శాబాసు నీ పెరుంగవె

బాబాజీ బుచ్చితిమ్మ బహదరు చెలియా.”

“శాబాసు, శాబా నేమిటి. శాబాసుట” అంది
నీతి.

ఇంకో పద్యం చదువు అబ్బీ” అంది సూరి.

అమ్మాయిగారు—చదువుతాను:

కలిమి గలనాడె మనుజుడు

విలసితనస్కీర్తిచేత వెలయగ వలయున్

కలి మేమి ఎల్ల కాలము

కులగిరులా కదలకున్న గువ్వలచెన్నా.”

“అవేం పద్యాలే చదువుతామా ” అంది నీతి.

“మంచివీ చదువుతా ఉండు ” అంది సూరి.

“పాటలు చదువు అబ్బీ ” అంది నీతి.

“పాటలు రావు తల్లీ పద్యాలు చదువుతాను”

అన్నాడు భట్టాజు.

“మా నీతిమీద పద్యం చదువు ” అంది

సూరి.

“చదువుతా తల్లీ:

నీతమ్మలు ధర నెందరొ

భ్యాతిని గన్నట్టివారు గలరట డొక్కా

సీతమ్మగారి వితరణ

నాతరమా కీర్తి చేయ నలువకు తరమా "

అని భట్టాజు చదివాడు. అందరూ గొల్లున నవ్వారు.

"మల్లీ చదువు అబ్బీ మల్లీ చదువు" అంది సూరి.

భట్టాజు మల్లీ చదివాడు.

"ఓక్కా సీతమ్మ కాదు. సీతి" అంది సూరి.

"అవును తల్లీ అవును" అన్నాడు భట్టాజు.

"అవునైతే ఇంకో పద్యం చదువు" అంది సూరి.

"చదువుతా తల్లీ:

తృవ్వట బాబా తలపై

పువ్వట జాబిల్లి మేన బూదట విషమే

బువ్వట చూడగను హుళ

క్కవ్వట అరయంగ నట్టి హరునకు జేజే."

"ఉళిక్కి ఉళిక్కి" అని సీతి నవ్వింది. వెంకి కూడా నవ్వింది.

"అది కాదు సీతిమీద పద్యం" అంది సూరి.

"అలాగే తల్లీ—అమ్మాయిగారూ చదువుతా:

సీతమ్మలు ధర నెందరొ

భ్యాతిని గప్పిటివారు కలరట ఓక్కా

సీతమ్మగారి వితరణ

నాతరమా కీర్తి చేయ నలువకు తరమా "

అని చదివాడు.

"మల్లీ ఆ పద్యమే చదువుతాడేం" అంది సూరి.

"ఈ అబ్బికి పద్యాలూ రావు పాటలూ రావు" అంది సీతి.

"ఓక్కా సీతమ్మాయి" అంది సూరి. సీతికి ఉడుకుబోత్తనం వచ్చి,

"మా సూరి మీద ఓ పద్యం చదువబ్బీ" అంది.

"అమ్మాయిగారు-అమ్మగారి నడిగి బియ్యం తెచ్చి పెట్టండి" అన్నాడు భట్టాజు.

"సూరిమీద పద్యం చదివితే నీకు బియ్యం వేస్తా"నంది సీతి.

"సూరమ్మవంటి బాలిక

ఊరంతా తిరిగితేను ఉంటుందమ్మా

సూరమ్మా నిను బోలగ

ఏరమ్మా మంచిసిల్లి లీకాలమునన్."

అని భట్టాజు చదివేటప్పటికి సీతి వెంకి చప్పట్లు కొట్టి నవ్వారు.

"అయిదా, అయిదామరి" అంది సీతి సూరిని చూచి.

"నాన్నగారితో చెప్పి బియ్యం వేయించరా అమ్మాయిగార్లు" అన్నాడు భట్టాజు.

"ఇంకా పద్యాలు చదువు" అంది సీతి.

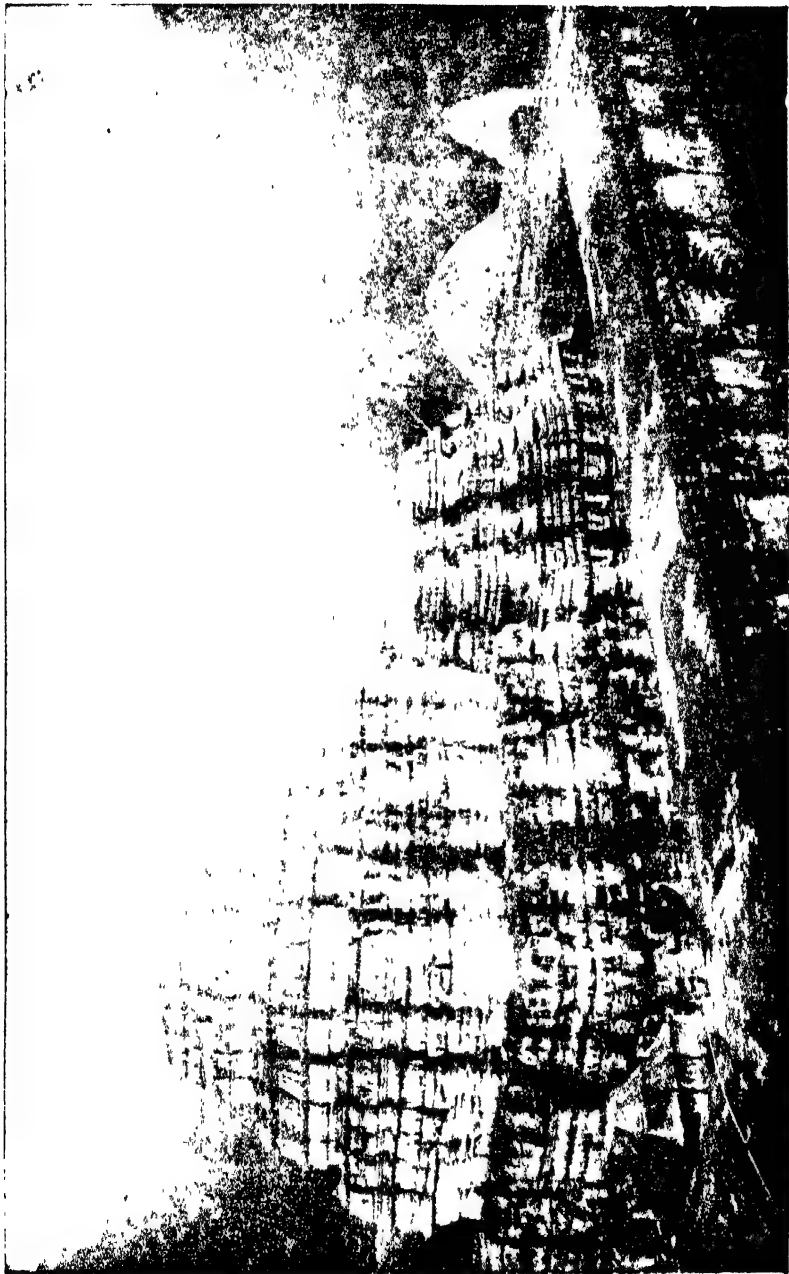
"బియ్యం తెండి-అలాగే చదువుతాను" అన్నాడు భట్టాజు.

"మా వెంకిమీద పద్యం చదవవూ అబ్బీ" అంది సూరి.

"అలాగే తల్లీ:

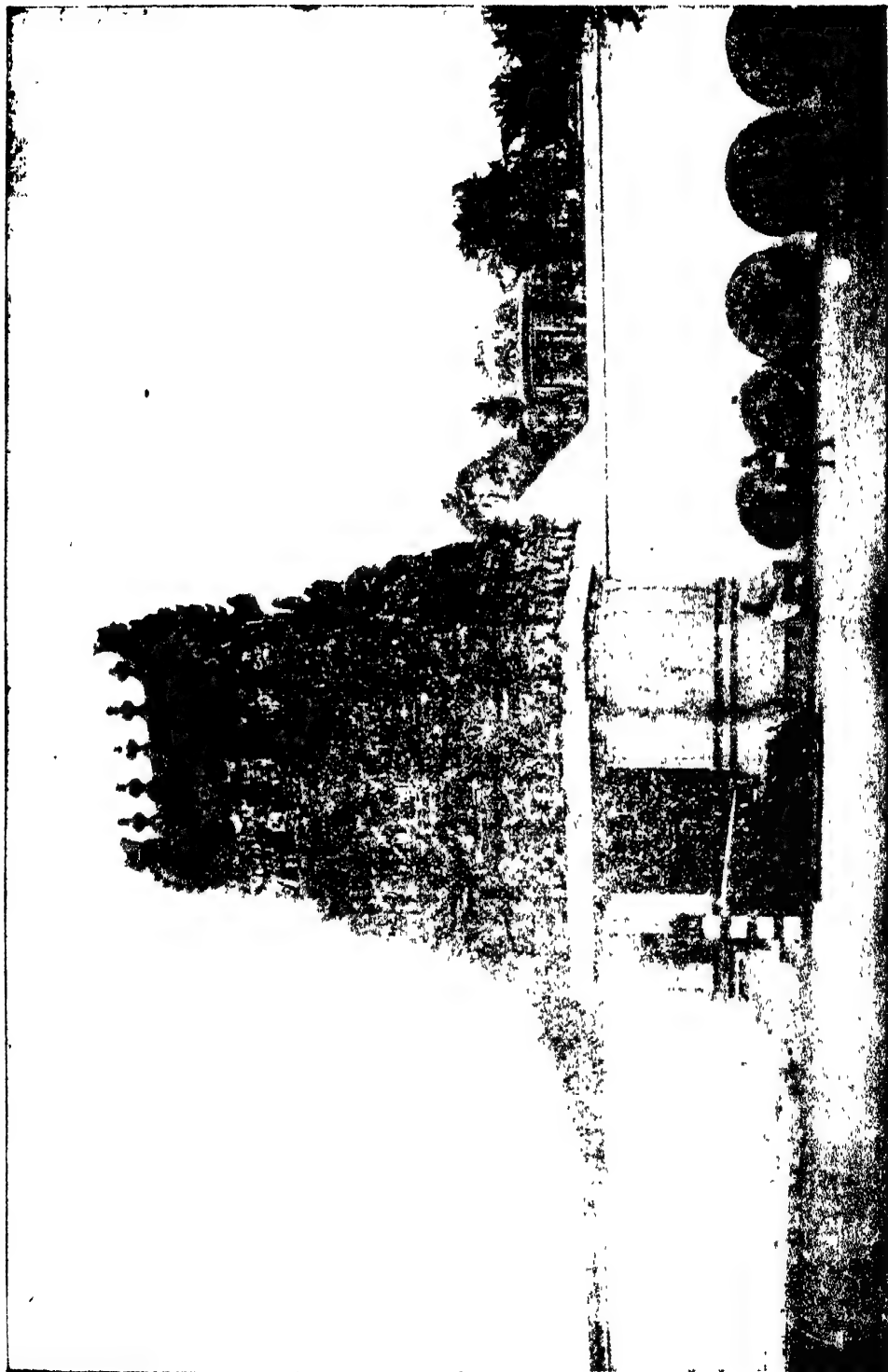
ఒక్కడు మాంస మిచ్చె మరి

యొక్కడు చర్మము కోసి ఇచ్చె వే

సింహాచలం జైవాలయము
ప్రతిష్ఠాపనకు వేరు గప్పి.

శ్రీ బి. రాఘవయ్యగారు తీసిన ఫోటో.

అయ్యనాథస్వామి మూర్తి (మొదటి దశావతారం) (జిల్లా)

పంపానాథస్వామి కేంద్రం

రొక్కరు డస్టి నిచ్చె మరి
యొక్కడు ప్రాణము నిచ్చె వీరిలో
నొక్కొకపట్టునక బ్రదుక
నోషక యిచ్చిరో కీర్తి కిచ్చిరో
చక్కగ చూడు మంత్రకుల
సంభవ రాయన మంత్ర భాస్కరా.

పడుచు నిడినవాని పద్య మిచ్చినవాని
కడుపు కిడినవాని నడువవలయు
నడువలేనివాని నయవిదు లెఱురా
భువిని భాన్కరేంద్రు పుత్ర కొండ."

"అవి చదువుతాడేం. అవి కాదు. వెంకిమీద
పద్యం" అంది సూరి.

"వెంకిమీద పద్యం చదువల్సి" అంది నీతి.

"చదువుతా తల్లి:

నవనవలాడే దేహము
చవుటూరేపలుకు తీరు సంపదలోనన్
ప్రవిమలదానగుణంబున
భువిలో వెంకమ్మ తల్లి బోలంగలరే"

అని భట్రాజు చదివాడు. సూరి నీతి వెంకి
చప్పట్లు కొట్టి నవ్వారు.

ఇంతట్లోకి వాళ్లనాన్న గదిలోనుంచి నడవ
లోకి వచ్చి భట్రాజును చూచి,

"ఎవరవోయి నువ్వు" అని అడిగాడు.

"మేం భట్రాజులం అన్నదాతా. ఇది మా
కులవిద్య తండ్రి.

పలువిద్య లెన్ని నేర్చిన
కులవిద్యకు సాటి గావు కుంభిని లోనన్
వెలకాంత లెందరైనను
కులకాంతను బోల రన్న గువ్వలచెన్నా.

అమ్మాయిగార్లకు పద్యాలు చదివి వినిపిస్తు
న్నాను అన్నదాతా" అన్నాడు భట్రాజు.
"సూరి, బియ్యం వేసి పంపించవే" అన్నాడు
వాళ్లనాన్న.

"తండ్రి తమరు తొడిగి విడిచిన వస్త్రం ఒకటి
దానం చేస్తే కలకాలమూ చెప్పకుంటాను"
అన్నాడు భట్రాజు.

వాళ్లనాన్న ఒకచొక్కాయిచ్చాడుభట్రాజుకి.
సూరి సోలతో బియ్యం తెచ్చి భట్రాజు వల్లో
పోసింది.

"నేనూ బియ్యం పెడతా" నని నీతి కూడా
సోలెడు భట్రాజువల్లో పోసింది.

"నేనూ పెత్తా" అని వెంకి రెండు గుప్పిళ్లతో
తే బియ్యం వల్లో పోసింది.

"ఇక వెళ్లు" అన్నాడు వాళ్లనాన్న.

"అయిదోతనంకలిగి ఐశ్వర్యం గలిగి ఆరోగ్యం
కలిగి నూరేళ్లువర్ధిల్లండి అమ్మాయిగాల్లునూరే
ళ్లు వర్ధిల్లండి" అనిచెప్పి భట్రాజువెళ్లిపోయాడు.

"బియ్యం అన్నీ పోనేస్తున్నారరా" అని
వాళ్లమ్మ పెరట్లోంచి కేక వేసింది. "లేదే"
అన్నారు నీతి సూరిని.

"లేదులే నేచూస్తున్నా" అన్నాడు వాళ్లనాన్న.
సూరి నీతినిచూచి "ఊక్కానీతమ్మాయి" అంది.
నీతి సూరిని చూచి "ఊరంతా తిరిగితేను ఊ
టుండమ్మా సూరమ్మా" అంది.

సూరి నీతి వెంకిని చూచి
"వెంకమ్మ తల్లి బోలంగలరే" అన్నారు.
వాళ్లనాన్న నవ్వాడు.

శ్రీ పసియించు పట్టు నిరసించి కఠోర దర్శిడదేవతా
ప్రావరణమ్ములన్ నిజనివాసముగా వరియించుకున్న యా
నీ వరకీర్తి నామెదటి నెత్తుటిరేఖల వ్రాసికొందు; త
ల్లి! వచియింపు మాశిషము లీ నతశీర్ష ముమీద భారతీ!

శ్రీకరమై ముహూః పరవశీకృత గోపవధూకమై, నదా
లోకి సమస్త లోకమయి, లోకవిమోహనకృద్విలోకమై,
ప్రాకటమైన నీవదనపంకజ లక్ష్మీకి రక్షయైన యా
కేకిశిఖాకలాపమున కెత్తెద కప్రపు మంగళారతుల్.

నీవు సుధానిధానమవు నీ మురళీ మృదుగానమున్ సుధా
స్రావి సుధామయమ్ము గదరా! నిఖిలమ్మును నిన్ను గూర్చిన్
స్థావర జంగమాత్మక విశాలజగ న త్వడీయదివ్యగా
నావశమై కరంగనిది యన్నది లేదుగదా! జగత్ప్రభా!

కోటివరాలుసేయు కులుకుల్ తులకించెడు పాలబుగ్గలన్
కాటుకముంగురుల్ మురువుగా గుబురుల్ గొన చంద్రవంకపై
నీటగుపించియమ్ము రవణిల్లెడు ముందల గొప్ప ముద్దులన్
మూటలు గట్ట కొంటెతనమల్ గనిపింతువు రాగదో ప్రభా!

పా లెగజేపుకున్న వొకపట్టన చేరెడునేని రాల్చి వీ
యాలు; భవద్వియోగజనితాశ్రుముఖమ్ములు; నిల్వ నీరు గా
బోలును; రాల్చి వొక్కకణమున్ పసిపాపలకైన; ఇంత మో
హలనలైన వీకడుపులైన; అదెంతటి దివ్యశక్తియో!

“రాతిరియున్ బవల్ మరపు” రావు గదా! భవదీయహస్తసం
పాతముమాత్రనే విరియబారెడివే? మరి నే డిశేరిసం
ప్రీతికిగా నటంచు నరవిచ్చుట సైతము మానుకున్న వీ
లేత గులాబిమొగ్గలు; బలే! జగదేకమనోహరాకృతీ!

సన్నము సన్నమై విరహశాఙ్గహతిఁ లతల్లెల్ల గుజ్జలై
చన్నవి; గొల్లపల్లెపువ్వుజప్పరములే నిను లేక విన్ననై
యన్నవి; యేమి యెంచుకొనెనో గద! వెన్నులు వంగునట్లుగా
క్రొన్ననలుక బువుల్ కలిపి గ్రుచ్చుచునున్నవి యేకదీక్షతో!

ద్వేషితకాళియోరగపతిఁ, హృతజీవనపూతనాసురున్,
భూషితపింఛలాంఛనుని, పోషితగోకులా, బాలకృష్ణున
స్వేషణకార్యమం దశన నీరనిరాకృతి నేకదీక్షతో
ఘోషకుటీ విటంగముల గ్రుమ్మరుదఁక సితలఁ దివమ్ములఁ .

గాటపు మోహ మాచికొనగా దరి గానక నీవు నేను ము
న్నాటల నాడుకొందు తిరుగాడిన కానలలో తమాలపుఁ
వాటులవెంట నీవు కనవత్తువో యన్నదురాశపొంటు నై
శాటపథమ్ము వట్టి తిరుగాడుచునుంటి గదా! జగత్ప్రభూ!

యామున నిమ్నగా తరళ హాస శరంగములందు వాలుకా
సీమలలో భవ మ్రోహము జేసుక శారదార్థ్యయాచి నీ
యామములందు రాసరచనార్పిత బాగృతి నే మనోహర
శ్యాము దనించినానో భరమయ్యెడు నాస్మృతి మోహనాకృతీ!

తే గను గూర్కులఁ గలువరించుచు మై పులకించుకొంచు నీ
లం గెటు లెట్టలో దినమలఁ గ్రమియించితి నింతదాక నిం
కీగతి నెన్ని నాళ్లు భరియింతు ప్రభూ! దయచేసి యీమనో
వేగము దీర్తు గాని కనుపింప గదోయి జగన్మనోహరా!

పిల్ల సమీరముల్ మలయువేళ, సుధాంశుడు లేత వెన్నెలఁక
జల్లెడువేళ, సప్రణయ సామృతదృక్కులతోడ నాపయిఁ
జల్లని చూపు జూచినను చాలు నదే పదివే లటంచు మే
నెల్ల విషాదమై పలువరించెడు న న్నిటు నేతువో సఖా!

తీయని వెన్నపూస పగిదిఁ ద్రవించెడు నీడుమానసం
బాయనకర్మకం బయినదా? ఇనదారుణద్వయోగదాః
ఖాయుఃకీలికాజ్వరితయై పలవించెడు దాసి నిట్టు ల
న్యాయము నేతువా? ఘనఘనాఘన కాలవపుఁకలనిధి!

నా రతినాలకుప్పవని, నా మురిపమ్ముల మూట వంచు, బం
గారపుకొండవంచు తమకమ్మున నిజ బ్రతిమాలుకొందు, నగ
చేరగ రమ్ము ముద్దిడును చెక్కిలి నొక్కుచు చక్కనయ్య! నిం
డారుకవుంగిటం బూదివి యందెద అందగరానిసౌఖ్యము.

సాగరసీలము మధురసప్లుత మా తవసుందరాంగము
కొగిటజేర్చి యొక్కత్రుటికాలము, లోకికనారకవ్యథా
త్యాగ మొనర్చి పారవశతాధికతాసుఖతాప్త నాదు; హం
సీగమనమ్ముతోడ నను చేరగ రాగదరా! మనోహరా!

ప్రూగనవడ్డ జాలు గదరా! యెదురయ్యెద, వలకికాసుధా
రాగముతోడ, పింఛపరిరంభిత చూడముతోడ, భాగురో
భాగముతో లయానుగుణపాదయుగీగమనమ్ముతోడ; ఈ
యాగడ మేటికోయి, భరమయ్యెడు మోహము, మోహనాకృతి!

నీ లలితస్వరూపము పునీతతమాలమహీజశాఖల
ప్రేతెడునాట దెచ్చి పదిలిందితి నాహృదయమ్ములోన, గో
పాలక బాలలాలనకృపాళులు నాటికి నేటి కీశ్రవో
గోళములందు హత్తె నివిగో భవదీయ మనోజ్ఞానముల్.

విశ్వము “తల్లక్రిదయి” తపించియు పొందగ రానిదై, సుధా
నిశ్వనసప్రపూతమగు నీమురళి పెదవి దగిల్చి, యెం
ద్రాశ్వమనోజ్ఞరింగణశనైర్గమనమ్మున వచ్చి యొక్క నా
గస్వర మూది జీవభుజగమ్మును పట్టుకపోమ్ము! మోహనా!

వైరచిచారకారణము పాలక సేవకభావమై యహం
కార వికారదూషితము కశ్యలవేశ్యమునైన యీతమో
గారమునుండి యొక్కటుతుకాలవిభాగము లేని, ట్టుద్రని
ద్రారతి లేని శాశ్వతపదమ్మును చేర్చ గదో జగత్ప్రభా!

పాక్షికభావలుభము, స్వపక్షవిపక్ష విధావిభక్తము,
తక్షణమాత్ర ముగ్ధమును, తక్షణమాత్ర విరుద్ధము, విము
క్తక్షమము, సదాసుముఖతక్షయ మీ జగము త్యజించి యే
యక్షయప్రేమరాజ్యమునలైనను పోదము రాగదో నఖా!

(సశేషము.)

“మధుకణములు”నుండి.

పట్టకథలు

తండ్రివేసు

అనగా అనగా వొకచూడు. ఆచూట్లో తిండి కొడుకులు భార్యపిల్లలతో వొకచూట్లో కావరిముందేవాళ్లు. వొకమాట అపూర్ణులు దట్టంగా పుండకపోవడంవల్ల వానకు కురిసింది. మర్నాడు కొడుకు మూడు కిక్కి కప్పు మరీ మృత్యు చేస్తున్నాడు. ఎంపనేళి, మిట్టిమధ్యాహ్నం. ఎంప వెళ్లిపో కట్టించి. కొడుకు యింటిమీద యింకా పనిచేస్తూనేవున్నాడు. తిండి వీధిలోకివచ్చేడు; ఇంటిమీద పనిచేస్తూ పనికొడుకును చూడేడు. ఎంపమోడిపోతూ ఒకమూల గుమాయిచేస్తూంది. ఒక రుచమట పోయ్యడం. వొట్లో తాంబూల్లిపోతూవు అదే నిస్వయం చరిగెయ్యడం. తిండి యెంపలో నిలుచోలేకపోయేడు. కాళ్లు కాలిపోయి న్నాయి. అప్పుడు కొడుకుపై పుమాసి “ఒక అబ్బాయి, యెంపయెంప మూడిపోతూవుంటి యింకా పనిచేయడమేమిటా. దిగుడు యీ వాటికి, చక్కెర క మిట్టి చేద్దూగానిలే” అన్నాడు. కొడుకు “పోని తర్వాత నాన్నా, మరే ఫర్వాలేదులే. ఏ మంత్రయింప మిక్కు

వగావుందనీ” అన్నాడు. తిండి మల్ల బడిమా లేడు. ఉపయోగంలేకపోయింది. తిండియింట్లోకివెళ్లిపోయి మనవల్ల (కొడుకుకొడుకుని) చంక బట్టుకుని మిట్టి వీధిలోకివచ్చి మిట్టిలో నిలుచుని “అబ్బాయి, బాబూ, దిగుడాగా, మిట్టి నామిగ్రాం చెయ్యవచ్చునులే. ఇంత యెంపలో పనిచేసేదేమిటా” అన్నాడు. కొడుకు “నాల్గేకలేనాన్నా” అని తిండిమిట్టి తిండి పుమానేడు. తిండిచేయ్యవచ్చును తనకొడుకునుచూసి “అదేమిటి నాన్నా, పిల్లల్లో మిలాం తియ్యడంలో యింతటికి తీసుకొచ్చేవు. తీసుకుపో తీసుకుపో” అని దిగుడా యింట్లోకితీసుకుపో, బిడ్డడు వడగట్టిపోతాడు” అన్నాడు. అప్పుడు తిండి నవ్వి “అబ్బాయి! నీకొడుకు యెంపలోవుంటే నువ్వు నోర్చిలేకపోయేవు. నాకొడుకువుంటే నామిగ్రాం నువ్వుయెంపలోవుంటే నామిగ్రాం నువ్వుయెంపలో నాన్నా” అన్నాడు. అప్పుడు కొడుకు తిండిమిట్టి యిలాగుంటుంది కదా అదిమిట్టి యింట్లోమీదటికి మిట్టికి వచ్చేటాడు. కథింపం మనం ఇంటికి, తిండి.

యుక్తి

శ్రీమతి వి. సంపూర్ణముగారు

అనగనగా ఓరాజు. ఆరాజుకోమంచి వజ్రాల ముద్దటుంగరం వుండేది. దాన్ని ఎప్పుడూ తీయకుండా వేలి నే పెట్టుకో వుండే వాడు ఆరాజు. ఎప్పుడూ దాన్నే చూచు కొంటూ తన ప్రాణాలన్నీ దానిపైననే విడుస్తూ వుండేవాడు.

ఓనాడురాత్రి రాజు మంచినీడలోవుండగా ఓపనివాడు వుంగరాన్ని తీసుకుపోయినాడు. రాజు మర్నాడు తెల్ల వారేలేచి వేలుచూసు కుంటే వుంగరం కనపడలేదు. పడక, యిల్లూ అంతా వెతికాడు. ఎక్కడా దొరకలేదు. పని వాల్లందరినీ అడిగాడు. 'మాకు తెలియదంటే మాకు తెలియ' దన్నారు అందున్నూ. రాజు నాడు సాయంత్రానికి ఓవుపాయం ఆలోచించాడు. రాత్రిపండుకోపోయేప్పుడు నాకర్ని నందరినీ పిలిపించాడు. పన్నెండుగుళ్ళూ పొడుగుండే కర్రలను తిలకింపజేసాడు. 'ఒక ఈకర్రలను మీరు ఇంట్లకు తీసుకువెళ్లండి నావుంగరం దొంగిలించినవాడికర్ర తెల్ల వాడే

నరికి ఓ అంగుళం పెరిగివుంటుంది. దొంగ చిక్కిపోతాడు; పొండి తెల్ల వారే కర్రలు తీసుకొనిరండి' అని వాళ్లను పంపేశాడు.

ఉంగరం దొంగలించిన నాకరు 'తెల్ల వారికికదా కర్ర ఓ అంగుళం పెరుగుతుంది. కాబట్టి ఇప్పుడే ఓ అంగుళం ఇందులో నరికే స్తాను. తెల్ల వారేటప్పటికి పన్నెండుగుళ్ళూ పొడుగేవుంటుంది. అందుచేత రాజు నన్ను పెట్టుకోలేకపోతాడు' అని తన కర్రలో ఓ అంగుళం నరికేశాడు.

రాజు వున్నప్పుడు కారం అందరు తెల్ల వారే మళ్లీ కర్రలుతీసుకొనిపోయి రాజుదగ్గర పెట్టినారు. అన్నికర్రలూ ఆయన చూచాడు. ఓకర్రమాత్రం పొట్టిగావుంది. దాన్ని యెత్తి కొని 'ఈ పొట్టికర్ర ఎవరిదన్నాడు. 'నాది' అని దొంగవాడు దగ్గరికి వచ్చాడు. వాళ్ల రాజు బాగా నీన్నించాడు. వాడు 'కుయ్యో మొట్టో' అని యేడుస్తూ వుంగరం రాజుకు ఇచ్చేశాడు. కథ కంచికిపోయింది. మనం యిటికివచ్చాము.

కొడుకూసుగన్నాతల్లి మిడికిరిచో శ్రీ పాలనిసాటి లక్ష్మీబాయిమ్మ గారు

అనగనంగా ఒక పూట్లో ఒక తల్లి, కొడుకు, కోడలు వున్నారు. కోడలి తల్లి కూడా వాళ్లదగ్గరే వుండేది. ఇలాకొన్నాళ్లు జరిగినసారాత్రి అత్తగారుండడం యిష్టములేక

కోడలు రోజూ, మొగుడుదగ్గర కూర్చుని, "మాఅమ్మవుండగా మీఅమ్మ ఎందుకు? మీ అమ్మను అధరాత్రి తీసుకెళ్లి గోదావరిలో తోసిరా" అని పోరుతూండేది. ఆ మొగుడు

సింహం చప్పిడిముక్కు

శ్రీ సరసింహస్వామిగారు

పూర్వం ఒకప్పుడు శివపార్వతు లిద్దరు నంది వాహనం ఎక్కి భూలోక సంచారం వెళ్లి తిరిగొస్తూ కైలాసానికి దగ్గరనా వాహనం దిగి ముచ్చట్లాడుకుంటూ నందిని వెనక నించి రమ్మని వచ్చేస్తున్నారు. కొంతదూరం వచ్చేసరికి పార్వతీదేవి వాహనం అయిన సింహం తోవలో కూచోని భూమి ఊరికే వానన చూస్తుంది. ఈశ్వరు డేం చేశాడూ, సింహం దగ్గరనా వెళ్లి 'ఏమిటి వాననచూస్తుందో చూద్దా' మని వంగి చూశాడు. ఏమీ కాన రాలే. ఆమట్టున సింహాన్ని అడిగాడు, ఏం చేస్తున్నావని. "ఏమీ లేదూ ఎదో పశువు వస్తూన్నట్టు వాననేసింది. ఎంతదూరంలో ఉందో అని

పసిచూస్తున్నా" నంది. ఓసి! నీతల తరగా ఇదా నువ్వు చేసేవని. సీక్రూరత్వానికితోడు! పసిగూడా పెట్టాడా బ్రహ్మా! ఇలా అయితే ప్రపంచంలో గల జీవరాసుల నన్నీ మీవంశ మే యిట్టే కాచేసేస్తుండే. ఇహ ఎంలాభం సృష్టించి" అంటూ సింహం తలకాయ పట్టుకొని ముక్కు నేలనేసి గట్టిగా రాచేశాడు. అప్పట్నుండే దానిముక్కు చప్పపడ్డది. పసి పట్టడం గూడా పోయింది. ఇది దాని జాతం తటికీ సంక్రమించింది. ఇలా శివుడు చేయక పాలే లోకం ఈపాటికి వెళ్లాల్సిందే యమలోకానికి. కథ కంచికీ. మనం ఇంటికీ.

మా చిన్ని కృష్ణమ్మ

చిలుకూరి లక్ష్మీనరసమ్మగారు

కాళ్లకు గజ్జలు - కట్టుకొని
చేతికి గొలుసులు - పెట్టుకొని
మెడలో సరములు - చుట్టుకొని
గునగున రారా - కృష్ణయ్య.
కస్తురితిలకము - చిద్దుకొని
కొప్పున పువ్వులు - తురుముకొని
పాపటను తురా - పెట్టుకొని
మొగముచూపరా - కృష్ణయ్య.
చందమామరా - నీమోము
చల్లని పెన్నెల - నీ నవ్వు
అమృతంమూట - నీమూట
ముద్దివ్వర నా - కృష్ణయ్య.

ఆవుల దూడల - తోలుకొని
చెట్టుల నీడ - చేరుకొని
వేణువు చేతన - పట్టుకొని
తియ్యగ పాడర - కృష్ణయ్య.
గొల్లల పిల్లల - కూడుకొని
గొల్లల యిండ్లను - గొల్లగొని
వెన్నా మీగడ - తెచ్చుకొని
నాకును పెట్టర - కృష్ణయ్య.
వెండి గిన్నెలో - వెనముద్ద
వైడిగిన్నెలో - పాయసము
ఉందితి నీవును - జాబిల్లి
కూడుక తిందము - కృష్ణయ్య.

పిల్లలపాటలు

చీమ యెక్కడి శిల్లింది
చిటికలోన వచ్చింది
పంచదార తెచ్చింది
పాయనమెంతో వండింది
పెరుగులన్నం తినకుండా
పరుగుపరుగున పోయింది.

దబ్బాచెట్టుకు దారీలేదు
నిమ్మాచెట్టుకు నీరూలేదు
కందికంపకు కాయాలేదు
పొందికలేని పోకమట్లు
వానల్లేక యెండేనమ్మ.

చెట్టునివున్నా కాయలూ
చెలువుమీర కొయ్యండి
హాదలోవున్నా పువ్వులూ
పొందికగాను కొయ్యండి
కాయలు పువ్వులు ఉంచండి
సజ్జలాంతో సందడిగా
రాముడి కన్నీ కాయలూ
జానకి కన్నీ పువ్వులూ
భక్తితోనే పంచండి.

ఉసిరికాయలకుండ
ఉరిబిండికుండ
కుండ్లో కుండ.

పసిడివన్నె పుకుండ
పానకపుకుండ
కుండ్లో కుండ.

చల్లవున్నా కుండ
చక్కదనాల కుండ
కుండ్లో కుండ.

జోల పాటలు

ఓ జోలా;
జోలబాదినవారు జోకొట్టవారు
అబ్బయిని బాదినవారు ముద్దాడువారు

శ్రీశంకర సీతారత్నముగారు

తాతలకి ముద్దమ్మా తండ్రులకి ముద్దా
అంతకన్నా ముద్దు మేనమామలకి
మేనమామలగారి పట్టి నిమ్మన్నీ

ఎక్కడ బాబయ్య వెలపొన్నమానూ
మంచిగంధపుచెక్క మామ లట్లాడా
మా పట్టి నిచ్చేము దిగవయ్య పొన్నా.

* * * *

ఓ జోలా;

జోలలు బాడతే బలలకు నిద్రా
నాగస్వరముబట్టితే నాగులకు ఆటా
ఆడంగ ముద్దమ్మా పాడంగ ముద్దూ
అందరితో అమ్మాయి అల్లారిముద్దూ.

* * * *

చిచ్చి చిచ్చి చిగురుమామిడి,
పల్లెల పండవే పల్ల మామిడి
నే నెట్లు పండుకనూ చిలకల్లు చేతా
చిలకల్లు మాయింటి చెలికత్తెలమ్మా
చిలకల్లు మాయింటి చెలికత్తెలమ్మా
హంసల్లు మాయింటి ఆడపడుచల్లా
కోపెల్లు మాయింటి కొత్తకోడల్లా
కోపెల్లు మాయింటి కొత్తకోడల్లా
పార్వాల్లు మాయింటి బాలపాపల్లా:—

* * * *

ఓ జోలా;

జోలలకి జొన్నబువ్వ: అమ్మ కొరిబువ్వా
యేడ్చెటి అమ్మాయికి యెట్టాపుపాలు
చిన్న నా అమ్మాయి పుట్టిన్నినాడూ
స్వాతివాసలు గురిసె, సముద్రాలకడనూ
పాలవాసలు గురిసె బంధువులకల్లా.

* * * *

ఓ, లాలీ!

లాలి కొండ రత్నాల, రంగు నీలాలు
చీకటికి దీపాలు చిట్టితల్లి కళ్లు
యెవ్వ రేమన్నారూ; నిన్ను నా తల్లి
వెలలేని వీధిలో యేనుగన్నారా
కంభానికట్టిన్న కనకమన్నారా.

* * * *

ఆటకూటమ్మలో ఆడేపు నెమలీ
వేటగా డొచ్చాడు, ఆట చాలించూ
బంగారుమేడలో నవ్వాపు అమ్మా,
నా అల్లు డొచ్చాడు, నవ్వుచాలించూ
నాగబంధపుచెవుల పోగు లున్నాయీ
యెట్ట చిన్నావాడు, యెవరల్లుడమ్మా.

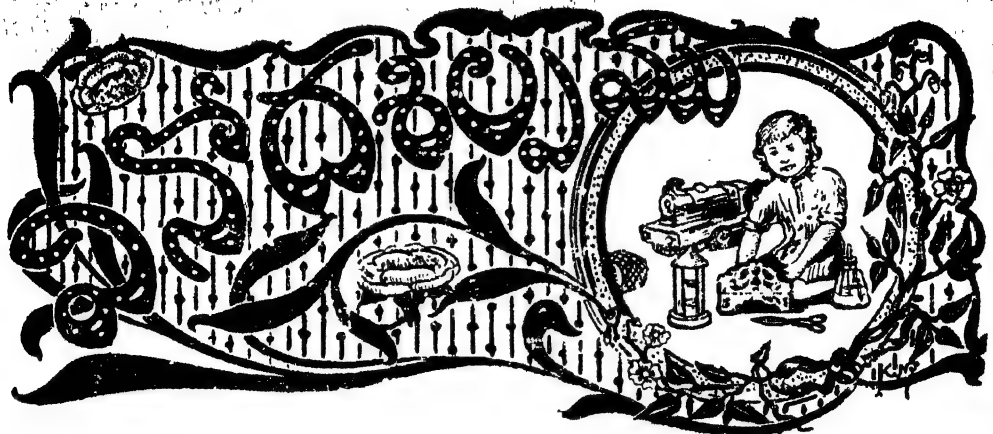
* * * *

వెంకటేశుడు మొక్కు, మొక్కుకున్నామూ
దాగళ్ల వడపప్పు, దండిబెల్లాలూ
మండిగల దీపాలు, మని పాసకాలూ
గుడిచుట్టు దీపాలు, గుమ్మాడిపల్లూ.

* * * *

నా చిన్న అమ్మాయి, నా చిన్న మోమూ
నిండుపున్నమనాటి చంద్రుణ్ణి బోలూ
చిన్ని నా అమ్మాయి, చిరిమోము జూచీ
సిగ్గుపడి చంద్రూడు పొడవజాలాడూ
మర్నాడు, అమ్మాయి మాటల్లు వీసీ
మాణిక్యాలతోనూ పొడిచె చంద్రూడూ.

* * * *

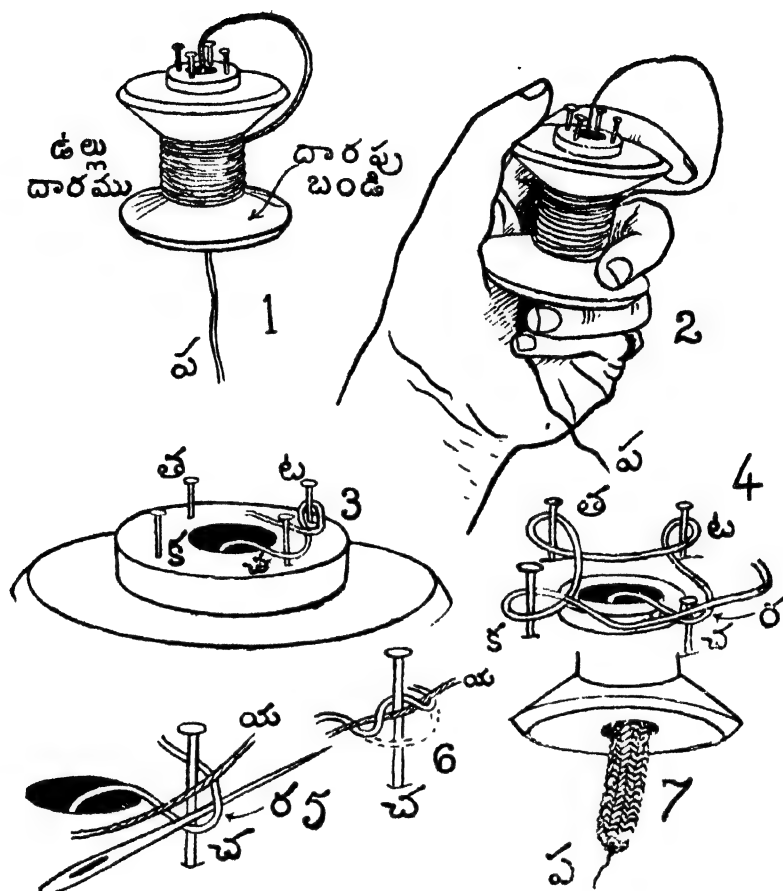
గడించూరపు గొలుసు

కొ. నరసింహాచారి గారు

ఉల్లస పూవులనుచేయుటనుగుఱించి ముందటివ్యాసములందు చెప్పియుంటిని. ఈ వ్యాసమున ఉల్లదారముతో గడించూరపు గొలుసును చేయుటను గుఱించి చెప్పెదను.

ఇందుకు కావలసిన పరికరములు, ఒక దారపు బండియు (చిత్రము 1), నాలుగు నన్నని, అరయంగుళపు చీలను, ఒక పెద్ద సూదియు, ఏదైన, యిట్టుమువచ్చిన వర్ణపు ఉల్లదారమును ఉండవలెను. మొదట నాలుగు చీలలను దారపుబండికి ప్రభాగమున చిత్రము 1 యందు చూపినరీతిని కొట్టి బిగించవలెను. చీలలు నాలుగును సమచతురముగా నుండువలెను. పిమ్మట కావలసినంత ఉల్లను దారపు బండికి చిత్రమునందు జూపినరీతిని చుట్టుకొనవలెను. దారముయొక్క రెండవకొనను దారపుబండి యందలి రంధ్రముగుండా చీలల ప్రక్కనుండి క్రిందితట్టుకు తీసికొనవలెను (చిత్రము 1, పై). బండిని చిత్రము 2 నందు జూపినరీతిని ఎడమచేతిలో పట్టుకొని, క్రింది తట్టుకు తీసికొనబడిన దారపుకొనను చిటికెన వ్రేలితో నదిమిపట్టుకొనవలెను. చీలలప్రక్క

నుండు దారమును మొదట నేదైన నొక చీలకు, అనగా చిత్రము 3 నందలి చ అను చీలకు, వెలుపలిప్రక్కగా, దీసికొని పిమ్మట ఆచీలకు వెంబడి నుండు ట్ర అను చీలకు లోప్రక్కగ తీసికొనవలెను. అటుపిమ్మట దారమును ట్ర అను చీలకు ఒకేసారి చుట్టి మరల లోప్రక్కగానే దానివెంబడినుండు త్ర అను చీలకు గూడ లోపలిప్రక్కగా దీసికొని త్ర కు ఒక చుట్టుచుట్టి అదేవిధముగా కడపటిదగు క్ర అను చీలకును చుట్టవలెను (చిత్రము 4 చూడుడు). తర్వాత దారమును మొదటిదగు చ అను చీలకు వెలుపలిప్రక్కగాను, అంతకు పూర్వము వేయబడియుండు క్ర అను దారపుచుట్టునకు ప్రైప్రక్కగా నుండునట్లును వేసిపట్టుకొనవలెను (చిత్రము 4). పిమ్మట నొక సూదిని క్ర అను చుట్టులోనికి చిత్రము 5 నందు జూపినరీతిని దూర్చి, ఆచుట్టును ప్రై కెత్తి య అను భాగమునకు ప్రైప్రక్కగా చీలకు లోప్రక్క వేయవలెను. చిత్రము 6 నందలి చుక్కలగీత క్ర యొక్క పూర్వస్థితి తెలుపును. ఇదేరీతిని దారమును, వెంబడి నుండు ట్ర అను చీలకు వెలుపలివైపుగా

పూర్వము వేసిన చుట్టనకు ప్రైవక్కగా వేసి కొనవలెను. పిమ్మట క్రిందనందు చుట్టను, పై నందు దారమునకు మీదుగా లాగి చీలకు లోక్క వేయవలెను. అప్పుడు చిత్రమును 6 నందుండు విధముగ రెండవచీలవద్దగూడ నేర్పడును. ఈవిధముగ ప్రతిచీలకును దారమును వేయుచు అల్లుచు రావలెను. ఒకసారి నాలుగు చీలలకు దారమును ఈవిధముగ జాట్టినవెనుక నదేవిధముగ మరల మరల చు, టు, త్ర, క అను చీలలకు దారమును వేయుచు పోవలెను. ఇట్లు విడువక దారమును

వేయుచు పోవునయెడల చిత్రము 7 చూపిన విధముగ నొక యల్లిక దారపుబండియందలి రంధ్రముగుండా క్రిదివక్క వెలువడును. ఇట్లు బండికి చుట్టియుంచిన దారమంతయు నయిపోవువఱకును అల్లుచురావలెను. దారము అయిపోయినయెడల క్రొత్తదారమును చేర్చి ముడివేసికొని అల్లికను సాగించవలెను. ఇట్లు అల్లబడిన గొలుసును గడియారమును కట్టి యుంచుకొనుటకును, గుండీలను కట్టుటకును ఉపయోగించవచ్చును.

శ్రీ భారతాగార శోభిత ఝూనిసీరాజ్య గర్భాలయ రత్న కాంతి
 ఆనతుతుహినాచలావనీపక వనీపక మనోభీష్టద పద్మనిలయ
 నిఖిలహిందూరాజ్య సుఖసాధన ప్రసాధన ధనాదికదాన దైవతమణి
 అవనీసువర్వాన్వయూంభోధిసంభూత శారదపూర్ణిమా చంద్రలేఖ
 అప్రతీప ప్రతాప భానుప్రదీప్తి-నకల శరణాగతారి ప్రశాంతిసీమ
 లలితగుణలక్ష్మీ శ్రీ ఝూనిసి లక్ష్మీబాయి-శ్రాంత మహారాష్ట్ర తల్లక సారభేయి
 కుటిలశాత్రవ దానకుంభిశుంభత్కుంభ పాటనపాటవ పంచపదన
 పటుగర్వ దుర్వార మైభూభృన్భూభృదోఘ విదార వజ్రోగ్రధార
 చటులారిరాజన్యపటల ఘోరాటవీ దహన విజృంభణ దావకీల
 కటురిపుష్పాల కటకజ్వలజ్వలనోపశాంతిక్రియాటోపవృష్టి
 శత్రుకుంతూలహేతి నీశాత హేతి-రాజలక్షణభద్ర! స్వరాజ్యముద్ర!
 సరసవాగ్వాణి! వితరణ శస్త్రపాణి!-శత్రువేణుఘోణిశ్రేణి! ఝూనిసిరాణి!
 నకలనద్విద్యా విశారద శారద వగు దగ్రజన్మ జన్మాప్తికతన
 లలితనందత్తి వాల్మీభ్యలాలితలక్ష్మీ వగుదు భూధరివివాహంబుకలిమి
 నర్వమంగళకళానర్వమంగళ వాదు గంగాధరునకు నర్థాంగి వగుట
 భీషణద్వేషణ పృథుశిరోధిస్రుత రుధిరసీరధి మగ్నరూక్షమూర్తి
 వగుచు బటుశక్తి వగుదు వీ వాదిశక్తి-ముపురుషూర్తులు నీమూర్తిమోల నిలుప
 జాల రోతల్లి! వీరయోమామతల్లి!-నల్లలితకీర్తి హాసికప్రభుమల్లి!
 అల శిరీషసుమమృద్వంగంబు సైచె నెబ్బంగి ఫరంగి ఫిరంగిగుండ?
 నుద్యానవివారణం బోర్వని నీ వెట్లు 'కాల్పి'కేగితి తురంగంబు నెక్కి?
 రాజన్యమకుటాగ్ర రత్నదీప్తాంఘ్రు లెట్లో ర్చె మాంసాత తాయోధనోర్వి!
 బుష్పాపచయకేలి బాగులు నీ కీ లెట్టు లసి బూని పగతుర గసిమనంగె?
 రాణివాసంబు బాయని రాణి వెట్లు-భరతపౌరుషవీజాలి మైరుధిర [కొమ్మ!
 మనడి నీ ర్వెట్టి పోషించి తమ్మ? 'గ్వాలి-యరు' గెలుపుగొమ్మ! గంగాధరార్య
 నమదారిలోహిత కమలాకరక్రీడ కమలాకరక్రీడకరణి బరగె
 చలితారిన్యపబల కలకలారావంబు కలకలారావంబు గనర్చె

వైరిరాట్కరముక్త వరశిలీముఖములు వరశిలీముఖములభాతి నొప్పి
 పరభూప శస్త్రాస్త్ర బర్హిసంరంభంబు బర్హిసంరంభంబుభంగి బాలిచె
 హరివీరవిహారంబు లందు నీకు-ప్రథితగుణపూత ! నుతపరాక్రమ సమేత !
 హతవిషతువిఘాత ! సాహసనిశాత !- శూరకులజాత ! ఝూనిసీ వీరమాత !
 మాణిక్య గాణిక్య మహితాశ్వవర రథోద్భటభట పటలసంపత్తితోడ
 పండితమండలీ మండనోద్దండ కవిప్రకాండ మనోజ్ఞవినుతితోడ
 ధాళధళ్యప్రభాధనళితాళాంతరచామరాత్తప్తపదశ్వంబుతోడ
 మహానీయతపసీయ మణిగణస్తవనీయ కంఠహారామల హంతితోడ
 నేపు దీపించు గెంబట్టుటోపితోడ-జెంగి రత్నసింహాసనాసీనవైన
 నాటి నీమూర్తి మనముల నాటియుండె- ట్టి ! నిర్వక్రవిక్రమోల్లాసితలట్టి !
 రోజు దా బన్నెందురోజులు ఘోరాజి రోజుగ జేసిన రాజవదన
 అధ్వమధ్వంబునం దడ్డిన జౌకరు త్రుళ్లంత ద్రుంచిన తోయజాతీ
 హుస్సూరుదళము లొక్కుమ్మడి జెలరేగ జించి చెండాడిన సింహామధ్వ
 లల ఫరంగి ఫిరంగు లగ్నల గురియ హోరాహోరి బోరిన రమణిమిన్న
 మాన్యరాజ్య యాత్రోరుసంబలము గాదె-భవదమేయబలం బిల భరతనారి ?
 మండలాగ్రైక సాహాయ్య ఖండితారి !-ధీసమంచిత భాగీరథీకుమారి !
 హరహరమహా దేవటంచు మరాటీలు పటుతరాటోపులై పరిధవిల్లి
 నల్లహొ యక్ష్మ రటంచు మునల్మాను లాయోధనోత్సాహులైతలిర్ప
 బెబ్బలి మీసలం బెనిపెట్టి పెరికెను నాష్టనోద్భటభటు లవఘళింప
 మోరోపంతు పీరుల కేపు జూప
 గుటిలద ల్లాజితాకూరు కొంప గూల్చె-ద్రోహి దుగ్ధపానసురక్షితాహి వాడు
 లేకయుండిన దల్లి ! నిక దాక పశమె ?-యరులకైనను మది కులగిరులకైన.
 రవి క్రుంకనేరని రాజ్యంబువా లేడ ? రవిరశ్మి నెరుగనిరాణి వేడ ?
 మారణకారణ మహితయంత్రము లేడ ? హస్తాసిమాత్ర సాహాయ్య మేడ ?
 త్కృమండలయుగపద్ధిసనసూర్యహు లేడ ? స్వల్పఝూన్సిరాజుఁబ్బి వేడ ?
 ప్రథితసామ్రాజ్యనుభవభారవహు లేడ ? పాలు నీ రెరుగని గోల వేడ ?
 శత్రువీరుల జెనకి పవిత్రవీర-నాకమును జూట గొంటి నాళీకవదన !
 హైందవబాడీసియా భరతార్కు జోన్సీ-కీర్తి తాఖ్యాఖిలాశాంతకీర్తి సదన !

కన్నడిగలు-తెలుగులు విద్వాక్ కూరిగనూరు నరసింగరావుగారు B. A., L. T

భా. మ. 'సులిదబాసకును వాణ్ణి నందది, కళెవనిగురిన కబ్బినందది అలివ ఉష్ణవహినినందది సుభవానినా;

లలితనా కన్నడదనుడిమిలి, తిలిదుతకొను తన్న మోక్షన, గరిసికొండక సాలదే సంస్కృతదలిశ్నేను.

—అనుభవామృతము.

కన్నడబాసకును తమిళ తెలుగు మున్నగుబాసల కుమ గలపంబుగదములకునిపెట్టి, కన్నడబాసయే తదితరభాషలకు మూలభాష యని "కణాటభాషా వ్యాకరణాపూర్వములు" అను గ్రంథమునందు విస్తరించి నిరూపించబడునని నుచిరితిని. వేమి వెలుగురు విశేష ముగానుండునట్లుముననే సమస్తస్థాపులుద్భవించి పరిపక్వస్థితినిజెంది వ్యాపించు నను అనుభవవేద్య మగు ప్రాచీనచిక ప్రాణికాస్త్ర ప్రబలితాంతముల నానాములు గాగని ఆచార్యుల ఆశ్చర్యకర వికత్వమును సాధించుట కును, నానాజాప్రభువుల కన్న ప్రామాన్యముగాని పునస్పృష్టికలయు వస్తువీక్షణులతో కణజమై వెలసిన కణాట కణాటదేశముని స్థాపించుటకును "కణాటకుల తాపకభూమి" అను గ్రంథము వ్రాయబడుననియు బలికెరి. ఇక కణాటభాషయ వైభవము నింత ఆహా కింతము.

కణాటభాషయవైభవము స్వతంత్రము స్వయం కృషివలననే సంభవించినది. గంజులు, రాష్ట్రకూటులు, చాళుక్యులు, కాకతీయులు, హొయ్సకులు, రెట్టులు, శిలాహారులు, కొంగార్వులు, చెంగార్వులు, తుగు రాజులు, చోళులు, విజయనగరరాజులు, పాలేగారులు మొదలగువారు తామే స్త్రీ పురుషులు గొందఱు ఉద్ధృంభములను వ్రాసుటవలనను కవిత్వగంభీరచేత వ్రాయించుటవలనను కణాటభాషాశ్రయము నతిశయముగా పోషించి కణాటకుల కృతిజ్ఞులకు పాశ్రులై యున్నార. ప్రాచీనకాలమునందే జైనులు, జైనులు, వీరజైనులు, అద్వైతులు, వ్యతిరెక్షులు, విశిష్టాద్వైతులు, తదితరులు కణాటభాషలో సుత్రమకావ్యములను పద్య గద్య చంపూరూపములవ్రాసి ఆచంద్రత

రార్కమైన కీర్తిని గడించినారు. ఇట్లుండియు ఆంధ్రవాఙ్మయ చరిత్రముయొక్క ఉపోద్ఘాతమునందే క్రింది వాక్యములు కనబడుచున్నవి. 'కన్నడవాఙ్మయము ప్రాచీనమైనది జైనులు వ్రాసినది కనబడుచున్నమాట సత్యము. కాని, ఆవాఙ్మయములో ముఖ్యమైనదంతయు నాంగ్రులు రచించినదని మాత్రము నమ్ముడు' ఈ వాక్యమున కుపబలము గొన్నిగ్రంథకర్తలచేదులు వ్రాయబడినవి. ఆయ్యవియే వారు తెలుగు లనుభ్రాంతిని పోగొట్టుకొన్నది—మైదున రామయ్య, మరుగ దేవ కేశుపద్మరస, ముఖ్యమైనదంతయు నాంగ్రులు రచించినదని మాత్రము వివేకపరు లెట్లు విశ్వసింపగలరు. 'ఇంతయందియాంగ్రులు కన్నడదేశమునకుబోయి వారి లక్ష్యలక్షణగ్రంథముల వ్రాసి యార్యవాగ్వికాస కర్తల టకమున వ్యాపింపజేసి కన్నడులకు మహాపకార మొనరించెరిగవా? పంపకవి మన్ననవారికిముందే దుర్వి నీతమున్నగు వారి గద్యలక్ష్య లక్ష్యగ్రంథములుండి యుండుటంబట్టియు, స్వపతుంగమున్నగువారి లక్షణ గ్రంథములుండి యుండుటంబట్టియు, వైవాక్యము వాస్తవమైనది కాదు. 'మనము వారిలిసి కరువుచెచ్చుకొను నంతటిదీక్షలమా? అల్పస్వల్పభేదములతో నేటివఱకు కన్నడిగల తెలుగు లిసి నేలనము ఒక్కటియిననే యుండుట ఈవాక్యమున నుపేక్షింపబడినది. 'వీరజైన మతస్థాపకడను బసవన్న తెలుగువాడైనన కరాట కుడైనను బిజ్జుగంజా మంత్రిగానుండి కర్ణాటదేశ మన నుండెను. అతని చరిత్రమును వ్రాసినది పాల్కుటిక సోమనాథుడు బసవపురాణము తెలుగులో వ్రాసిన పిమ్మటనే కర్ణాటకు లది భాషాంతరీకరించుకొనిరి. మన ము వారికి గురువులము కామా? కన్నడదేశస్థుని చరిత్ర

మును తీసిలేని తెలుగువాడా ముందు వ్రాయవలసినది? గీటుంచిన వాక్యములనుండు విరుద్ధోక్తుల లక్షించునది. పాల్కురిక సోమన్న కర్ణాటకుడని ముందే నుడిపితిని. కన్నడవనముల బలికిన కన్నడిగ బసవన్న సోమనా గుని పరమగురువు. కిష్కంతు పరమగురువునకు గురునగుట ఆక్రమము. కన్నడ గ్రంథములన్నియు తెలుగునకు బిమ్మట బుట్టినవియని నే వానింపను. భారతభాగవత రామాయణములు మన తెలుగు గ్రంథములకు బిమ్మట బుట్టినవి. అంతేకాదు. ఈ మాట ముఖ్యగ్రంథములను మనతెలుగు వారే కన్నడులకు వ్రాసిపెట్టిరి. తెలుగు వాడుగ్రాసిన బిమ్మట కన్నడకవులుకూడ భారతరామాయణములకు తిరిగి వ్రాసికొనిరి. ఇది బహుశః తెలుగు వారి భాషాంతరీకరణములకు క్రిష్టికేకయై యుండును. గుమ్మన ఇలియన్నియు విపరీత సిద్ధాంతములు. తెలుగు కావ్యగ్రంథ పరమకంఠుని శతబ్రహ్మముండి విజృంభించినది. పంపని జైన భారతి మంత్రముమండ కర్ణాటభాషలో వ్రాయబడినది యున్నది. పంపకు తెలుగుడుకాదని ముందే దలిపినాను. మఱియు 'కపివ్యాససంబరగర్వ మేనగిల్లి' అని పంపకు తన భారతమున నుడివియుండుటం బట్టి యతనినియుండు బ్రాహ్మణ భారతముకంటె యుండెననియు వ్యాసభానుసారముగా భారతమును పరిపరించిన కవివ్యాసుడను నతడొకడండెనియు దలిపినరు. పంపనితరువాత వ్రాయబడిన భారతభాగవత రామాయణగ్రంథములు జైనభాగవత రామాయణముల పరిపరములు కావు. అత్యున్న బ్రాహ్మణ భారతభాగవత రామాయణముల అనువాదములు. అందులో కొన్ని గ్రంథముల కర్తలు, తెలుగు బ్రాహ్మణ గ్రంథముల కర్తలు, సమకాలినులు. కన్నడ తెలుగు బ్రాహ్మణ భారతభాగవత రామాయణములను బోల్చిచూచిన, పోలికలకంటె భేదములే మెండుగా నున్నవి. కర్ణాటకపుట గ్రంథములు విశేషముగా సమవాదములుగాని ను, అతప్పని సంస్కృత గ్రంథ భాషాంతర పరిపరములుగావు. గ్రంథములు ఆయా దేశములనుండిన మతప్రాత్యహనుసారముగా పోషి నవి. కర్ణాటభాషలో పురాతన బ్రాహ్మణ భారతము లేదనిన తెలుగున పురాతనజైనభారతము లేదనవలసి వచ్చును. అట్టిపోలిక జాడతగదు. వైజెప్పిన కారణము

లంబట్టి, ముఖ్యగ్రంథములకు తెలుగువారే కన్నడులకు వ్రాసిపెట్టినవట అసంభవము. కర్ణాట బాబ్బయ వైభవమును కనుగొనిన సత్యాంశమును స్పష్టముగా దెలియునగుట.

పంజ్చయ స్వరూపములనుబట్టిగాని, కాలమానమును బట్టిగాని రాజ పరంపరలనుబట్టిగాని, కవికులములనుబట్టిగాని, మతాలంబనములనుబట్టిగాని, వాబ్బయ చరిత్రమును వివిధ విభాగములుజేసి వ్రాయవచ్చును. హైందవులు స్వాభావికముగా మతనిష్ఠులగునగుటంజేసి, సత్యదృష్టిని గ్రంథములకు, గ్రంథకర్తలకు విధజించి వ్రాయవలసిన గ్రంథసృష్టికి కలిగిన కాలదేశపాత్ర పోషాసమర్థము, తదితర కారణసాధనములను స్పష్టముగా కన్పిట్టును. కావున నామార్గమే ఇందు అనుసరింపబడినది. అదిగాక, కర్ణాటవాబ్బయగృద్ధి యామార్గముననే కలిగినది. కర్ణాటవాబ్బయమును, జైనులు జైపవీరవైపులు, అద్వైతులు, వైదికవిష్ణుద్వైత వైష్ణవులు, తదితరులు వ్రాసిపోషించినారు. అందు ఆనర్థములయిన మతశాస్త్రగ్రంథములు మనోహరమైనవి, నీతిమార్గసర్వకములనవియున్నవి. స్థానిపులక న్యాయమున స్థానిముగా కొన్నిటి నింగు పరిశీలించిచూతము.

ఇట్టికావ్యాంశోకమునకు ముందు, కర్ణాటదేశమున నిట్టి ప్రానివప్రశోపనీయు జైనకావ్యోత్పత్తికి ప్రబలకారణమియ్యందునని పరిశీలించి తెలిసికొనవలసి నది. కర్ణాటవాబ్బయము చిరకాలమునండి వచ్చినది. నృపగుంగుని కవిరాజమార్గముకంటె యతనికి ముందే పయ్యగిగ్గ గ్రంథము లనేకము లుండెనని దలిపితిమి. ప్రాచీనకాలమునండి జైనులు సత్తగద్యనికావ్యములను కర్ణాటజనాంగమునకు వ్రాసిపెట్టిరి. వారియుభారమును కర్ణాటకు లెన్నటికిని తీర్చవలరు. అంతయుంత నారీ యప్పుమదిర్చుటయనిన వారిగ్రంథములనుజరిపి వానియందలి కావ్యనిర్మలములకు నీతులను అనుసరించుటయ. కర్ణాటకులప్రధానకావ్యములెల్ల జైనకృతములుగా నుండుటకును అయ్యదియేపురాతనములుగా నుండుటకును కారణములుండవలయును. దక్షిణగిందూదేశమున కర్ణాటప్రదేశ మేసమస్త మతములకు జన్మభూమియను శరణాలయ మనై యుండె

ననితొలుతనే దెలిసికొంటిమి. అనేక సుతములలో జైన మతముకంటి. వైష్ణవము, జైనము, శైవము బహుకాలము నుండి దక్షిణ హిందూదేశమున నుండెని ప్రాచ్యపాశ్చాత్య సంశితులందఱును ఒప్పించియున్నారు. జైనము విషయమున, పాశ్చాత్యులు, ఉత్తరహిందూదేశమే జన్మభూమి అని అభిప్రాయమిచ్చియున్నారు. జినమహావీరుడు అతని పూర్వీకులలో కొందఱు ఉత్తరహిందూస్థానమున జన్మమిత్తియుండెనుగాని తీర్థంకరులందఱునందే పుట్టియుండురని భావించుటకు అవకాశము లేదు. జైనుల తీర్థంకరులలో ఆదితీర్థంకరుడు ఋషభుడు. భాగవతమున విష్ణ్వంశసంభూతుడగు ఋషభ చక్రవర్తి సరిత్రుమన్నది. భాగవతమున పాపండుమతము శ్రోక్షనబడినది. జైనఋషభునకు భాగవత ఋషభునకు సంబంధమున్నట్లు తోచుచున్నది. జైనులకు కేసలక్షానులందఱు పూజ్యులే. వైవ వీరశైవులవలె వారు విష్ణువు నమ్మగానాడెరు. వైష్ణవులు, జైనులు, ఋషభునియుండు విష్ణ్వంశమును, తీర్థంకరులక్షానులను కనియుండురు. వైష్ణవులు వీర్షాను ఏకవిశ్వవైతారములలో ఋషభునినొకటి. ఈయూహనుపబడుచుగా, వేంకటాచలముకడ, కృతయుగమున వృషభానులమున పేరుండెని శ్రీనివాసకల్యాణమున జెప్పబడియున్నది. ఋషభచరిత్రమునుగట్టిచి జైనవైష్ణవ కథాంతములందు భేదములు కన్పట్టుచుండినను, వేంకటాచలముకొండ బలరామశ్రేణులండుటయు, అందుబలరామకృష్ణులుగలటయు, పద్మావతీదేవి యుండుటయు కొండపై శ్రేణిస్వామియగు శ్రీ భూవిరాహమూర్తి యుండుటయు అందు శ్రీనివాసమూర్తి విషవహాయి నివాసము చేయుటయు, క్రమేణవృషభాచారము అంజవాద్రి మొలగునని యగుటయు, నేటికిని మొక్కలుగ భక్తులు కాపాడుముల ధరించి కొండనెక్కలయ, కేశఖండన మొనరించుటయు, కొండపైన తీర్థప్రసాదమును జాతికులభేదములేక వారగింపబడుటయు, మహాంతులు ధర్మకర్తలుగా నుండుటయు, వారు సమాధిని బొందుటయు జైనసీర్ధశ్రేణి సంప్రదాయములను దెలుపుచు వైష్ణవదైవ సంబంధములనుమాడ జూపుచున్నవి. వైష్ణవదైవముయొక్క ఏకవిం

శత్యవైతార పురుషులలో నొకడగు కపిలమహాముని యొక్క తీర్థమునందే కొండకొండ నున్నది. వృషభానురుని జంపి శ్రీనివాసారాయణుడు అందు నిలిచెనను పురాణోక్తునుండి తొలుత జైన వైష్ణవ కలహముండి పింప నయ్యుటగా నాస్థలము వైష్ణవపుణ్యక్షేత్రమయ్యెనని సమాధానము నొందవచ్చును. జైనలకు వైపులకు మతముల ముకటియే యైననును వారివారిలో Protestant and Catholics కు గలభేదము కన్నట్లుమన్నది. అహింసనే వగమగర్హముగను ప్రథమధర్మముగను పరిగ్రహించి వేదప్రమాణమును నిరసింపినందుకై పాపండునిపించుకొను జైనము, వైష్ణవవైతములనుండి వగినది. అయిన జైనులు వైష్ణవవైష్ణవలతోలే తిరుగుదులను ప్రాంశురు. జైనులు వైష్ణవ వైరమున వీరశైవమై జైనమును నిరసింపినది. శ్రీనివాసమూర్తి శివవారాయణ చిహ్నములు కలిగియున్నాడని భక్తులలో కోరిక. ఇయ్యది శివవారాయణ సంబంధమును సమర్థించుచున్నది. వైపులకును వృషభుడగుట. అయిన నతనికి గూఢాస్థానము విశ్వంపబడినది. ఇతనిని గరువుగా గొన్నవారు వీరశైవులు. వీరశైవులు జైనులతోలే శివవారాయణ సామ్యమునకును అభేదమునకును సమ్మతించరు, సహించరు. అందుకే కాబోలు వీరశైవులు వేంకటాద్రికి బోవుచును. ఇప్పుడు వేంకటాద్రి వైష్ణవులచే భూవైకలంకముగా బొలింపబడుచున్నది. దైవాను సంధాన భక్తిశక్తుల భక్తులు కోరిన కోరిక లబ్ధిచున్నవి. పురాతనకాలమునుండి కర్ణాటము జైనసంబంధముగలదియని దెలిసికొనుట కొని జైపులసిపిచ్చే. ఈకారణముగానే యుండవలయు, ఉత్తరహిందూస్థానమున ద్వారకలోని యోహము కలిగినపుడు, భద్రబాహుముని, చంద్రగుప్త చక్రవర్తి మున్నగు సమీప్యులతో ఆది జైనజన్మ భూమియగు దక్షిణ హిందూస్థానముందలి కర్ణాటదేశము ను నచ్చినది. అందుకే కాబోలు, శ్రీనివాస జెహోళ, కారకళ మున్నగుస్థలముల ఉన్నతి జైనవిగ్రహములు, కంటబడేశమున కాన్పించుచున్నవి. అందుకే కాబోలు నాస్థానాభిమానాలగు జైనుల కెదుర్చి బాసిన తొలి నాటినుండి కబ్బములను బలికిరి. కర్ణాటమున జైనమత

ప్రాచీనమునకును జై నకావ్య భావశక్త్యునకును కొన్ని కారణముల నిట్లు అన్వేషించి జూచితిమి. ఇక జై నవాద్యయ మాధుర్యము నంత చరిగొనము.

జై నకవుల గ్రంథములు వారి సత్యశక్త్యమునకును కావ్యగమ్యములకును ఆద్యప్రాయములుగా నన్నవి. జై నకవులు సంస్కృతమునను కన్నడమునను సమాన పాండిత్యమును కలిగియుండినందున మహాపారములైన మహాకావ్యములను వ్రాసినారు. తొల్లిటికవులు తల్లి బాస యందలి కూర్మిని కావ్యములందు అచ్చగన్నడభాసను జాతివృత్తములను హెచ్చుగనుపయోగించిరి. అందుకే తరువారివారు అట్టిభాసను “హాళగన్నడము” అనిరి. వాద్యయవాహిని, ప్రపంచించుచు కాలక్రమమున మాన్య జెందుట సహజము. నిన్నటిభాస నేటికి ప్రాతడిగా వచ్చును. హాళగన్నడమునకు అట్టిమార్పునుబట్టియే బడికి నదియుని జెప్పనొప్పును. అట్లుచిలుచుటకు ఏదోమఱొక భేదమో లక్షణమోయవలయు. దక్షిణోత్తరమార్గము లను స్పృశకుండునుండినాడు. అత్యుదిదండికాన్యోక్తి పరివర్తనమని కొందఱునిరి, అట్లులయిన నతిదు కర్ణాట భాషలో నుదాహరణముల నేల యొసగను? అట్లాస గుటకు సాధ్య మెట్లయియుండు? అది జండి కాన్యోక్తి ననుసరించియుండిన నుంపవచ్చును. ని, కర్ణాట కావ్యములందును అట్టి దక్షిణోత్తరమార్గములు లేకుండిన నతడట్లు వ్రాసియుండెడు. ఇదియుట్లుండినందు, నాగవర్మ, వైతాళికిమునందు ప్రాప్య, ఉదీపత్యములని భేదములు గలవనివాడే? దీనికేమి యుత్తరము జెప్పనగును? కావున భేదములనుబట్టియే అట్లు జెప్పియుండును. ఇదిగాక—

క. ‘హాసగన్నడిదింవ్యాస

ణిణసునెం సత్కృతియనెందు కన్నడమండిం

తిసికూడలాఅనిక్కల్

మిసుకదపక్కదను నిక్కువవసుం కవియే.’

‘సక్కదమంపేర్వొడె నెత్తె

సక్కదమంపేర్కె, నుడకన్నడనోళం

దిక్కువుడె పక్కదంకళ ?

తక్కుదెతెరసర్కె ఘృతముమంతెలమునుం.

శ్రీ. ౧౧౧౨—నయసేనుడు.

దీనివలన నాటికే అచ్చగన్నడముగాని సంస్కృత మిశ్రోక్తిని హాసగన్నడమని భావించినట్లు దెలియుచున్నది. ఉచ్చారణమొకటియైయుండు రెండక్షరములకు భేదనియ మజేలకుని హరిశ్చంద్రుడు గొంతునిచ్చిచెప్పి వ్రాసినాడు. కేళిరాజు కాలమునాటికి కన్నడమునకు సమసంస్కృతోక్తి యొకవిశేషలక్షణమై పోయినది. అతడు ‘సమ సంస్కృతోక్తి’ యిందరిదలై కన్నడం అని నాడు. అట, కుళ, క్షుళప్రాసనియమును, సహజ అటనిర్ణయమున, ధాతునిర్ణయమున, ప్రయోగసారమును శబ్దార్థ నిర్ణయమును తనశబ్దయజ్ఞిదపణామను వ్యాకరణమునజెప్పినాడు. నేతిలో నూనెగలసికట్లు అచ్చగన్నడములో సంస్కృతముగలసి యా పదార్థవర్తకుచి వాస్తవ్యవాసన స్వరూపములను చెదరజేసినది. అచ్చగన్నడమున గ్రంథములను వ్రాయగాదను నంతఃజను వచ్చినది. అప్పుడు ఆంధ్రర్య శ్రీ. క. ౧౨౩౨ తన ‘కవ్విగరకామ’ అను అచ్చగన్నడగబ్బమును మధురముగాను మహాపారముగాను మహాకవులై మెచ్చవ్రాసినాడు. కావున, కావ్యము నందుడు అచ్చగన్నడ సంస్కృతశబ్దస్వరూపసంఖ్యాధి క్యములనుబట్టియే ‘హాళగన్నడము=Pure ancient Kanarese అనియు, హాసగన్నడము=Mixed (with sanskrit) Modern Kanarese అనియు ఆచూటల కర్థము జెప్పవలయునుగాని, కాలమునుబట్టిగాదు. హాళగన్నడమని హాసగన్నడమని దెలిసికొనుటకు పైజెప్పినదియ ప్రధానభేదము. హాసగన్నడమున వ్యాకరణ నూత్రబంధము వదలరుటయు వ్యవహారభాష లోజొచ్చుటయు పైజెప్పిన భేదపరిణామ లక్షణముగా దెలియనగు. వీరింబట్టి శ్రీ. క. ౧౧౬౧ ఉండిన మడివాళమానయ్య వచనములందలి భాష హాసగన్నడమగుచున్నది. అత్యుది వ్యవహారిసిద్ధమైన గ్రామ్యభాషగా కనబడుచున్నది. కాలమునుబట్టిమాచిన అద్దానిని హాళగన్నడమని జెప్పవలసియుండును. పైజెప్పిన కారణములనుబట్టి దానికట్లు జెప్పతగను. మఱియు నాధునిక, అత్యాధునికగ్రంథములకు రామాశ్వమేధము, నీతిమంజరి మొదలగువానియందు ప్రయోగించినభాషను పైజెప్పిన లక్షణములనుబట్టి హాళగన్నడమనియేజెప్పనొప్పును. తెలుగునను బట్టిశీలిగతుర,

కేదారనాథ చిత్రములు

౧. గౌరీకుండమునుండి కాన్పించు కేదారనాథ దృశ్యము

౨. కేదారనాథాలయము

కన్నట్టుచున్నది. సంస్కృతవాక్యాధికారమే వ్యాపించి యుండి, అచ్చదనుగునకు తెనుగన్న నాటికి తెల్ల వారినది; తిమ్మకవి నాటి కయ్యది జేజుల్లి నేటిభావకవుల ఆస్థ ముల లాస్థమాడుచున్నది. ప్రాచీనకర్ణాటకవులు హళ గన్నడమునే ప్రయోగించిరి. కబ్బములనెల్ల తల్లిబాసనే చక్కగా నెల్లచారిరి.

తైలుకావ్యము లెక్కువగా వారి మతతీర్థంకరుల జన్మజన్మాంతర చరిత్రకథనములుగానున్నవి. వీనిని వారు పురాణములందురు. అహింసయే వారి ప్రధమధర్మ మును పరమధర్మమునగుట నక్కావ్యములన్నియు శాంత కరుణాసహితోనిండి నాచకుల హృదయములను సవయ ములుగను సౌమ్యములుగనుజేసి సౌఖ్యము నొసంగు చున్నవి. వీరరసము కర్ణాటకులకు సహజమైనది. అయ్యది వారి జాతిరసముని జెప్పవచ్చును. అందు రన్నని వీర రసపోషణ మత్యుత్తము. దీని ననుభవించి యానంద మొందవలయునన్న అక్కరి సాహస భీమునిజయము నాద్యంతము జనునవలయును. ఇందలి భావపోషణము భాసనుచోకవి ఊరుధంగములోని భావపోషణమున కేనడుగు. రన్ననికి మార్గదర్శకుడైన పంపమచోకవి విక్రమార్జునవిజయమును గ్రంథమునుండి యొక భావప్రద ర్కమైన పద్యమునోకటిని వ్రాసి, రన్ననిపద్యము నోకటి వ్రాసెదను. పంపకవి గంభీరశైలిని సముచితవాక్య సంగ్రహములను తొలుత నొక రెండుపద్యముల గన్నాము. ఇంగు, తెలుగున నొకవీరపత్ని వాక్యములుగా ఇల్లింప బడు ప్రసిద్ధ చాటుపద్యములోని భావమును పంపడు తరతరములకుముందే తన కావ్యమున వ్రాసినాడు. అయ్యది అంబాలిక సాల్వనిపెండ్లియాడగోరిన సందర్భ మున, భీష్మునిచే పరాజితుడైన సాల్వడనుమాట:—

క. 'బండూ దొళెన్న నోడిసి
కొండొద్దం నిన్న నా సరిత్తుత నానం
పెండలియెనాదె నవరిం
పెండిర పెండిగోళదింతు బెరసువరబలే.'
విక్రమార్జునవిజయము.

'పగజుట వెన్నిచ్చినవో
నగర నీమగతనంబు నాయకురెల్లకా.'

ముగురాండు వారమైతిమి
వగజేటికి జలకమాడవచ్చినచోటకా.

చాటుధార.

కన్నడ కవిత్వమున అపసవకు నూరుమడి సంస్కృతకవిత్వమున కాలిదాసునకు నాల్గుమడియని జెప్పికొనిన సాన్నని వచన పద్యరచనలకు అతడు శాంతి పురాణమునందు బలదేన వానుదేవులను వర్ణించుచోట ఇదివి దెలిసికొనవలయును.

మ. ప్ర.—

'శుద్ధయశ్శృభృత్తబం రంగమ నుడుతలి పుష్పంజలి
క్షేపము పరి ర్వివస్వత్సప్తంధకారం నజవరికెయం
నాల్గుజానంగభుంతి పృథె నాల్గుంకంగళం పోల్ల
మర్రిచె హిమకృష్ణాటికా సూత్రధారా భ్యుదయ
ప్రారంభమంద్రాశ్చయై నెయెనెచెల్వార్ము శీతాం
తు బింబం.'

శాంతిపురాణము.

పంపసాన్నలఫక్కి ననుసరించినను రన్నడు—

క. 'రసమం భావముమం కా
రసమం కుశికెయుమనటిను కవిమార్గదోళం.
సాసదేనెయనుడిగోళం
సాసయిపబల్మెగ చతుర్ముఖం కవిరన్నం.'

పై సౌక డ్డతరగిన గన్యపద్యోపాహారములను గదాయుద్ధ గ్రంథమున గనవలయు. భారతవీరుల చరిత్ర ములను సింహాలోకన న్యాయమున సంగ్రహించి గదాయుద్ధ గ్రంథమున దుశ్యోధనునితోట బలికించినాడు. అయ్యది రన్నకవి సంగ్రహరచనకీర్తిని చాటుచున్నది. ఈపద్యమున దుశ్యోధనుని వీరభావ మెంతకొనియాడవలె ననిగా జేసినాడో జాడుడు. అభిమన్యుడు సమరభూమి నిడిర్లు నిద్రను కయనించుముందుంబుజూచి వీరదుశ్యోధ నుడిట్లు ప్రార్థించుచు న్నాడు:—

క. 'అనమబలి భవద్విక్రమ
మసంభవం పెండ్లి నిన్న నానిసింహప్రా
ర్థికుచె నభిమన్యు నిజసా
హసైకదేశానుమరణ మెమగత్కంఠం.'

గదాయుద్ధము.

జగమును రెండవగణముగను, నాల్గవగణముగను ఆరవగణముగను ప్రయోగించి గన్నడు తనకందివద్యముల సతిరమణీయములుగా జేసినాడు. కవిశ్రవణ్రి బిగుగును బడసిన జన్ననికవిత్వమును జన్నునవిగలది. గ్రంథవిస్తర భీతిని పద్యముల నాహరింపలేదు. ఇతని తరువాతి జైన మహాకవులు పలువురుగలరు. నాగచంద్రుడను మహాకవి అభినవ పంపవీరదమును బట్టుకొని ఆతిగభీరమైన శైలిని జైనరామాయణమును వ్రాసినాడు. పంప శితికి ఆదిర్భాషాయుడైన, నాగచంద్రును తన తరువాతివారికి ఆదిర్భాషాయుడైనాడు.

ఉ. 'రాగబలబిల్వినాడగనై కాంచన పంజరలాస్యగురం సోగనర్థి మేళులేఖనాగమలక్ష్యైః దీపమాత్రైశ్చ రాగమనక్క జంబ్రుయోద్భావియోగిజనకై నల్లనభో భాగదోశం బిత్తిరినవత్తు తిట్టి తానాస్థలీలయిం.'
— పురుషోత్తమము

'దీపదేవిన, వీల సృష్టభాగళం క్రమమున వాధిపం నేవిసిమై కన్నె యొడగూడలాడిం కిదేత్తన్న శేబమి న్నావుదుఁజ్జమెందు తొలయం జురంజనె నేలేజనుం, భూనళయక్క వీరిదనరం ప్రభుమాడిదమాయె సల్లదే.'
— శరవృత్తపర్వము.

ఆంధ్రయ్య కబ్బిగర కావ్య సౌభగినకుగ్గి యను గ్రంథమును ఆవుగన్నడమున నత్త్యమ్మతిముగా వ్రాసినాడు.

చ. 'బిరయ్యగళం తొత్తె పగళాన్యనమెయ్యికు శీతై మాగెచ, పుర దొత్తెగళై నీర్దెగిదు బెంచెగళై సతాతెరుంబిగళో, మెరదలరత్తితాతెననెయం తర దింబిర్రుత్తె శీతైతా, నరతతెతోతె లీడిదుదు తం కణగాళిబసంత దిల్లెయోళో.'

ననంతాగమనము.

ఉత్సాహరగడ.—

'తుంబివింశినం తెపాడి
జక్కవక్రియం తెపాడి
దెసెయనిచ్చెయిందెనోడి
సాగయంచెయంతిరాడి.

ప. మ. తిక్కదింతెనెనరెంకం తెత్తిసిప

జ్జలినువ పాసమాణిక మణిగళతని
వళగాగ సవం మంబిసి వితకభుజగభుజంబరెంకం.
ఇలిదగళమలోదకదొలిరదమా
పాతెయలూలోక దొలినిసులియద
బళెనురిలింగం బొలుతోం పికరంకడవిరాజిసితు.
ననెయుడిరిద పాసకమ్మంగళవెను
తెనెయ తునియ తనిగంపం భుంజన
తెనుతిసురాగది నవత్తొక్కు భివాతాజిసిసుతె
అనునంపడెవు తత్త్వారాజయ [గరు.
కొనెగచివదూరినీలద పరతెనె
ననెవిల్లన పసుగావిన మిగ సాక్కినసాసమిం
[తెయెనె]

— పుంగరము జయస్వకావ్యము.

మొదటిపద్యమును ఆముక్తమాల్యదగారి పరిభాషిత్వముతో బోల్పిచూడుడు. రెండో పద్యమునందు శుద్ధమైన యింద్రవీలము గడ్డిపుడుకను బట్టుకొనుచున్నదను రత్నపరీక్ష లక్షణమాత్ర మెంత మనోహరముగా నూచింపబడినదో గనుడు.

ఏచనరచనయందును జైనకవులు సాటిలేని శైలి గలవారు. నృపతుంగునకు ముందే గద్యకావ్యములు వ్రాయబడియుండెను. అతనికి తరువాతను చాలమంది మనోహరమైన ఏదనకావ్యములు వ్రాసినారు. తెలుగు ఏచనకావ్యములు పలువురుటిన శతాబ్దముల వెనుకనే కన్నడమున సునకావ్యములు బయలుదేరినవి. సంపూ కావ్యములందలి ఏచనరచన మచ్చనకై ముందే వ్రాయబడియో. పదియవశతాబ్దముననుండిన నావుండిరాయడు ప్రధానముగా ఏచనకావ్యమై యుండునట్లు వ్రాసిన కావ్యమును చదువలసినది.

జినులు శేమదమకీలరును కాంతరసాశ్రయలునై యుండినందున వారి పరిత్రాత్మకమైన కబ్బములెల్ల దయావీరకరుగరస ప్రపూరితములై యున్నవి. వీత రాగులైన తీర్థంకరల పురాణములను వ్రాయుచో గ్రంథ కర్తలకు స్వాభావికముగా శృంగారరసమునకు చాల చోటు దొరకకపోయినది. అయిన నయ్యదివలసినచోట్ల

చైత్రమాసము

కన్నడిగలు - తెలుగులు

మితభావన ప్రమాణముల వ్రాయబడినది. అందుకే కర్ణాటమున వీరకరుణరస ప్రధానములగు కావ్యములే మొందుగానున్నవి. తెలుగున శృంగారకావ్యము లధికముగా నున్నవనవచ్చును. ఇట్టి గతి, జాతిమత మనోభావిముల ననుసరించియున్నది. కావ్యగ్రచయమున జై నకవులు జూపింపనిమార్గమే లేదు. వారు కర్ణాటకపు లకును తెలుగుకవులకును పురాణములు వ్రాయుటయందును, పద్య గద్య సంపూర్ణకావ్యగ్రచయచేయుటయందును మాతృభాషనే మనోహరముగా నుపయోగించుట యందును, సమసంస్కృతితోక్తిని ప్రయోగించుటయందును, జాతివృత్తముల వాడుటయందును, చిత్రకవిత్వము జేయుటయందును పైబంతి వ్రాసియున్న వానికెక్కిరి.

వీరశైవ్యులగునగు బసవారాధ్యుడు తాను తన మత తత్వమును తన మాతృభాషలోనే వసునరూపమున వ్రాసి, తన ముఖ్య శిష్యులు మతగ్రంథములను కర్ణాట భాషనే లిఖింప మార్గమును జూపిన దెంతయు ప్రశంస నీయమైన మహాపకారముగా నున్నది. బసవారాధ్యుని వగనము లతి మధురములు. అయ్యది సంగీత సాహిత్య సారములు.

శ్రీనివాసాదిఫలవేళ? తెక్క భావోదు పేళ లరియదు. జగన్మెల్ల కాంబ కల్లు తన్న కొంబొయ్యయ కాగలరియదు. ఇది రుగూవ బల్లెనెంబరు తిమ్మరూవ నరియరు. మాడలసంగమచే, బాకడదొంక నీవేరిగ్గు విరి? నిమ్మిమ్మ తను సంతైసికొల్పి. నిమ్మిమ్మ మర వసంతైసికొల్పి.

ఇతని కాలమునన, తరువాతను పలువురు వీర శైవ శ్రీపురుషులు తమ మతతత్వబోధన అర్థగణిత మైన అద్భుతమైన గద్యపద్యముల వ్రాసివారు. హరిశ్చంద్ర రాఘవాంక మొదలగు వీరశైవకవులు సుప్రసిద్ధులు వారినిగురించి వెనుక వ్రాసి వారు. విరుపాక్ష పండితుని చెన్న బసవపురాణమందలి సరళశైలి శ్లాఘనీయమైనది.

వా. మ. 'అంజదిరి! సురనికరవంజదిరి! దనుజకాశంజదిరి! భువనజనవంజదిరి! నాటక

భంజికువెనీ కాలమాటమం నానెనుతకరపైతి
[బారెనల్లె-

అంజమహా భీతియిందె నిఘరమాద
నం. దుఃఖభవంకైతళ్ దొళాక్షణం
మంజుళ ముదానీ పరీక్షకనంత శివనిర్భకలరం
[నలియిసిదరు.

విషపాన తీలావర్గ నము.

రాజశేఖరవిలాసము, శివరశంకరవిలాసము వృషభేంద్ర విజయము మున్నగు శ్లేషాలంకృత ప్రఖ్యాత కావ్యములను వ్రాసి కంటాటవాడ్యయమునకు నిరంతర కీర్తిని గడించిన మహాకవులు. నొకడగు మడమరి కవి కృత పద్యముల నొకటి నిం మధురించెదను.

మ. 'నెరెముల్లె దిలె నాచిపంతె నగతార నారి
[యనాడె బం

దిరు భన్నం కరదించెముట్టి నిం దోమకరం
[నక్రమం

భరణం ముద్దిగి కందినంగలి నాడన్యాజనింపేళ
[తా

నైరె పాదాగ్రం నూంకినం ములిదనంవారాభిగూ
[శృంధ్రనం.

రాజశేఖరవిలాసము.

తిరుగుర్ముకవి కుంభానికుల బోలెను, వేమన వేదాంత పద్యముల బోలెను, హరిదాసగుంటువారి పద్యమతసార బోధ బోలెను, అసంఖ్యాకములైన త్రిపరమయందు పలు తెలుగుల విషయములను బలిగొన సర్వజ్ఞ మూర్తి కవివాక్యములనుండి రెండు త్రిపదులను వ్రాసె రను.

త్రిపది. 'హంగినరమునెగింతి హింగడెయగుడిలేను

భంగ బట్టుంబ బిసియన్న కింతలూ

తంగళవెలేను సర్వజ్ఞ'

'తండుగూ నురువిగూ ఒందె అంతరవుంటు

తిండివోరువ సద్గురున 'నురువాయ

బంధనవకలెన సర్వజ్ఞ'

బ్రాహ్మణ కావ్యయుగమునందు త్రిమతగులును ఉద్ధృంభములను వ్రాసినారు. క్రమముగానదైవత, దైవత విశిష్టదైవత గ్రంథకర్తలలో నుద్బంధకవులను గుఱించి మాత్రము కొంతపరిశీలించి చూచునంద మొందుదము. చంద్రరాజు, సరసచిత్ర బంధకవిత్వమున తనమదనతిలక మును సద్గ్రంథమును వ్రాసినాడు. అభినవదళకుమార చరిత్రము నతిశోఽలతైలిన రచించిన వాండరస యను కవి (౧౩౧౦) 'సుగమార్థశుభులశబ్దసంపరికరవ్యాకానందనం చంద్రనంజని అమృతచిత్రవాక్యముల నొత్తిపలికినాడు. నాగచంద్రుడు (౧౧౮౫) తన రామాయణమున క. ప్రతిక్షేపిత్రివద్య

ప్రతిరాసవపాండితీయమం విబుధచమ

త్యైతియేనిగతప్రత్యై

గతదంశ్చేదనలక్ష్మిరియం ప్రకటిసిదం

అని చెప్పినందున నాటిక జైనులచేత గాఢపాండితీయమునంద్యుగికావ్యము చేయబడినదియని జెప్పవలెను. కర్ణాటవాఙ్మయచిత్రమున చిత్రకవిత్వమునూడ చిరకాలముక్రిందటనే జరిగినదియని యిట్లుచున్నది. చిత్రకవిత్వముసరసముగుట దుర్లభము. అట్లుండెయ్య రసము చిలుకచిత్రకవిత్వమును చంద్రరాజు ౧౦౭౯ నాటికే మనకు లభింపజేసినాడు. అనేకచిత్రముల నిమిచ్చిన పద్యము నొక్కదాని నిందు ఎత్తివ్రాసెదను.

వనమంజరి:

'అంగనృపాయతిశుంగ భుజంకలియంగిత శిశీతనింగుయ శం, పింగజ దొంగతభృంగకచం కలిమంగళలంకాయుక్తనింగ, సంగరకేపరి సంగణా బలి భృంగరదిగను వాయుతనం, సంగదసన్మృతి సంగవిహంసలెభ గియ నీశీసిమాచనృపం.

ఇదియే ఎడెయక్కరము, కిటియక్కరము, చౌపరి, కండు పట్టుగులు, త్రిపహస్నతి, పల్లముభిత్రోటకము, చిత్రపదము, కనుశము, చంద్రక, ఇందుముఖి, మొదలగు ఎనుబది నాల్గువృత్తములు, పాదమురజబంధము, గోమూత్రికయగుననిచెలిసినాడు. అట్లు ఉద్ధరింపనగువృత్తములు బంధములు, కన్నడకవిచరిత్రమున విస్తరించివ్రాయబడినవి; జూడనగును. అర్థపాదగతప్రత్యైగతవిమచక్రము,

ఏకాక్షరి, ద్వ్యక్షరి, త్రిక్షరి, పద్యములు; అకారాంత కందము, నిగోఽన్యకంఠము, ఓకారాంతపద్యము, మున్నగు వానిని సరసముగా వ్రాసియుండుట జూచిన అత్యాశ్చర్యము జనించుచున్నది. జగన్నాథవిజయమును గ్రంథమును వ్రాసిన దుద్రభట్టు కర్ణాటసాగకవి సార్యశౌముడన నొప్పును. తెలుగుకబ్బునలతీపును చక్కగా చెలిసిన నాతెలుగు చెలికాండ్రులో నొకరు నాచేతనున్న అక్కావ్యమును చదివి యానంద తుండిమానసులై 'ఏమియుతని చైలి, పెద్దవచైలివలె పెద్దగాపారుచున్నదే? అని మఱి మఱి పలికి చుర్యానజూపిరి ఇక కర్ణాటకుల కది యెంత జనంఁగొనుకయో యూహించి యరయనకు. అయివో కావ్యమునుండి యొకపద్యమును వ్రాసెను

క. విక్రమమూర్తిగె తాం

చక్రం కటిమూత్రమాగ తత్తత్తనూత్రం

చక్రగ బాల్యక్రమరూ

పక్రమవాస్తవీని మత్తినుడెనిగియోసనం.

కృష్ణ బాలనీలావర్ణ నము

తరువాత నెందరో కవిత్వంగవులు కర్ణాటభాషలో ఘన కావ్యములను వ్రాసినారు. అయిన కర్ణాటవాతి వ్యక్తిత్వమును గాఢము, సాటిలేని, బాద్యాయణమునూర్చి మతానువాదమున కర్ణాటభారతము కర్ణాటకావ్యములలో నెల్ల అద్వితీయస్థానమును బడసి పండిత పామోజనాదరమునకు పాత్రమై యున్నది. ఇది గదులచెంతనుండు కోడివాళి మను గ్రామమునక. అధికారియైయుండిన నారాయణప్ప యను బ్రాహ్మణోత్తముడు బలికినది. కవి ఈ కావ్యమును గదులలోనుండు శ్రీ వీరనారాయణస్వామికి అంకితముగా జెప్పినాడు. సరింకితములు గాక, నారాయణాది దైవాంకితములగు గ్రంథములే కర్ణాటమున సధికముగా గననగు. ముఖ్యములగు కర్ణాటభారత, భౌగవత, రామాయణ జైమిభారతములెల్ల దైవాంకితములు నారాయణప్ప, వేదవ్యాస వామనీ మూలగ్రంథములు తుల్య, తిప్పకుండ పరివర్తించి దానిని నీరసముగాజేయక అందలి కథాసారాంశములను మాత్రము సంగ్రహించి నిరుపయజైలిన నీతిస్వారస్యముల గఱపినాడు. పర్యంతగద్యమునందు 'ఇతి శ్రీమదచింత్యుహిమ

గడుగు వీరనారాయణ చరణారవింద మకరంద మధు పావపుష్ప వచష్పట్టదీనికాయ శ్రీమ కృమారవ్యాస యోగీంద్ర విరచిత మప్య కర్ణాటభారత కథామంజరి యొక్క అని చెప్పికొనియుండుట వలన గ్రామాధికారి యొక్క యుండినందున నారాయణప్య, నియోగి యొక్క టియే గాక, యోగియు నూతనశిబిర క్తి ప్రయోగియునై యుండినని దెలియవచ్చుచున్నది. యోగీంద్ర శిబిరము అతని పరమభాగవతశీలమును బలుకుచున్నది. ఈ పరమ భాగవతము శ్రీ పరమాత్ముని పాదములకు భారతకథాకు సుముఖుడని భక్తి భావమున సమర్పించినాడు.

ఐం. లలితపదం ప్రసన్న కవితాగుణమిల్ల దె పూర్ణ పేర్లదె
శ్లోకకృతిబంధముం బరమాకారరక్ష గల్గేడు, ముగ్ధున
పురకడకేడు, పేలిసిదొడ్డకడకేడెనె పేర్లుబిగిచా
ట్టలిసె నెగల్గె గాటిసువముక్కునియుం కవియెంబలె
క్కమే.

అనిపలికి ప్రాథమ్యైక్యమునైన పంపకవి వాగ్ధా
రణమించి కుమారవ్యాసుడు కబ్బమును బలికినాడు.

భా. మ. హాలగ బరహావిహియిందొంద

గ్గలిక, పదవిట్టముపదొంద
గ్గలిక, పరహొడ్డవదరీతు పిడియదగ్గలిక
బరహిబరయలు కంపత్రద
ఉలుహుకడ దిగ్గలికయెందీ
బలుహునలువును వీర నారాయణుని కింకరగె.

అని నుడివి లోకులందఱు నొనవునన తనప్రతిజ్ఞను పరి పూర్ణముగా సాధించినాడు. కుమారవ్యాసుని ఆశుధార వీరకరుణానద్యయ ధారాసాలంకృతము. అతడు కంఠము తోగాను కబ్బమును నడపుట, కత్తితో, కర్ణాటకులజాతి రసము వీరము. అద్దానిని కుమారవ్యాసవిరుదాంచుచుండెన నారాయణప్య, ఉన్నత హిమవత్సర్యతమునుండి విశాల సుతలమున కులుకుస్వచ్ఛగంగాంబువులతోలె తననాలు కనుండివెడలు భామినీవట్టుదీ జీవనధారలను కర్ణాటరసిక కవిజన జీవనాధారములుగా పొందించి వాచకుల వ్యాదయ ములను పావనముజేసినాడు. ఈమహాశయని భామినీవట్టుదులందు మందాకినీ మహావేగమును, మంజుశ్రవర

మును మకరంసమాధుర్యమును ముప్పిరిగొన్నవి, ఇతని వీరవాక్యములు పిటికిపందలను సహితము పారుచుపంతు లుగాజేసి వీరావేశమున విష్ణుపిగునట్లు జేయుచున్నవి. ఇతనికిపూర్వము, వీరరసమును వీరసముజేయక, భీమసా రోక్షుల, వైశంపాయన సరోవరమున నీటడాగినరుక్కో ధనుని నే బమునైన ఎడలజేసి చెనుటతో బయటికిరాబలి కినరన్న కావ్యోక్తులు మాత్రమే యెన్నుదగినవి. అదే సందర్భమున కుమారవ్యాసోక్షుల బోల్చిచూడుడు.

భ. మ. ఏభుకారవరాయ సలిల

వ్యాళనే నీనకట! జలవోర
గారునిరి! కాళాయునిన్నలి గిరులశివం శం
కాళగదోర్లదె సహాధిక
జాల పుత్రజ్ఞాతి బంధునృ
పాలరను, నీనీగోర్లదెగిరి, కష్ట! హోగంప.

నారాయణప్య—

‘బాగు కవిశిబిగననేసా
కెడిసరిరు తుకరూపనల్ల ది
కుణిసినగనే కవి కుమారవ్యాసనులిదర’

అని చెప్పినట్లు ఎప్పురినెగురావజేయజాలదు? అందుకే భావలనెఱింగిన రసికశిఖామణులు వీరకరుణ రసాస్వా దమునకు కుమారవ్యాస కర్ణాటభారతమును, భక్తిరస భావానందము నొందుటకు బమ్మిరహితన తెలుగుభాగ వతమును, సదుక్తిస్సాగస్యమును చదివొనుటన కంబలిమిళ రామాయణమును చదువలెనని స్వాతంత్ర్యవేద్య సిద్ధాంత మును చాటినారు. కర్ణాటభాషలోను సంస్కృతభాష లోను అనుపమ సాంశిత్వము కలిగి కుమారవ్యాసభారత శేషమును భిక్షుత్వైక్యినినాసి, శ్రీకేంకటాచలమూర్తిని కృష్ణదేవరాయ సుక్రవర్తిని మెప్పించిన తిమ్మణ్ణ కవీం ద్రుడు కుమారవ్యాసుని వాక్ప్రవాహమును పరమపావని యైన అచ్చగంగాలపరికి బోల్చి తన వాక్ప్రవాహమును యమునకు బోల్చివాన్నాడు. గంగా యమునా సంగమ ముననుండు మంగళమహిమ నిది యెంతయు మనోహర ముగా నూచించుచున్నది. గంగావాహినీబోలె పారు నారాయణప్య వాగ్ధోరణికి వ్యాకరణము అందందుపలా

యననూత్రములకు పఠించినది. ప్రయోగశాల వ్యాకరణం అను శాస్త్రానుభవోక్తికి శరణ్యము మాపవలయునన్న కర్ణాటభారతమునే కనుగొనవలయు. ఈకవిబ్రహ్మ పుష్టించిన శబ్దజలై భారతనిఘంటు నను ఒక నూతన ణోళిమునేగూర్చుపనివచ్చెను. కుమారవ్యాసుని కవితాశక్తిని పరదేశకపులతో బోల్పాలనివచ్చిన ఆంగ్లేయభాషలోని తైరను కవితాశక్తికి జెప్పవచ్చును. ఈవాక్యమునందలి సత్యమును పరీక్షింపవలయునన్న కర్ణాటభారతపర్యవసాది నూనల సంగ్రహోక్తులనుమాత్రము చదివి చవిజూచిన చాలును. కుమారవ్యాసమహాకవి వీరకరుణరసమాహాత్మ్యములను మనసునను దెచ్చుకొనవలయునన్న యుద్ధపంసక భాగమును, ద్రోహదీ మానసంరక్షణకాలమున బలికిన నుడులను స్మరించిన చాలును కరుణరస నిరూపణము నకై యొక పద్యము వ్రాసెదను.

భా. మ. 'పతిగళెన్నను మారిధమక
స్థితియకొండెరు, భీష్మమొడలా
దతిరగ్ధరు పరమితవ బినుటరువ్యక్త భీతియలి;
సురససిరికడు సాగసలాధూ
పతిగళాంధారిగె, యనాథెగె
గతియకాణెను, శివవా యెంవోరలిదకు తరశే.'

కుమారవ్యాసకవి తన కావ్యమును నవరసభరితముగా జేసినాడు.

భా. మ. 'అరసుగళిగుడిర, ద్విజరిగె
పరమవేదదసార, యోగీ
శ్వరర తత్త్వవిచార, మంత్రిజనకై బుద్ధిగుణ;
విరహిగళ శృంగార, విద్యా
పరాతరసుప్రాధి, కావ్యక
గురుసనలురచిసిద, కుమారవ్యాస భారతెన.'

అని తాను జెప్పకొన్నంత తప్పక జేసినాడు. 'సారాంశ మేమనిన, కుమారవ్యాసకవి కావ్యము, సప్తవిధ కవిగుణ సారసాగరమున బాగుగా బలుకరినను. రసాచిత్యము నరసి, వివేకమతిని, అతివ్యాప్తి అవ్యాప్తిదోషములకు పాల్పడక, జాతీయనాణ్యులులతో భావాధ్యములకు బాంధవ్యమునుబొందించి వీరకథావర్ణనోచితభావమీదుట్టు

దినే చెదిరికొని సహజప్రతిభావిశేషమున పాదు సరసశైలిని కర్ణాటభారతమున ద్వితీయకావ్యముగా బలికినాడు. ఆ కారణముననే కర్ణాటబ్రాహ్మణ రామాయణమును వ్రాసిన కుమారవాల్మీకి యను బిరుదుగల కవి యు ఆంధికావిజయ మను వీరరసప్రభామగు కావ్యమును వ్రాసిన బబ్బూరు రంగకవియు తమకైతికి కుమారవ్యాసకవి కైతియే అనర్హమని జెప్పికొని పొంగినారు. కుమారవ్యాసకవిని త్రిమర్శిజులును తమ మతస్థునిగా నెన్నికొనుచున్నారు. ఇదియొక్కటియే చాలు అతని వీరవాణికి నిచ్చు కానుక.

కర్ణాటభారత శేషమును వ్రాసిన మహాకవిత్రిమర్శి కైతియకుమారవ్యాసకవికైతినిబోలి, కలసిపారుచున్నది. నీతికథలను స్వభావోక్తుల నతిమనోహరమునను నోచకరముగను, నిర్దుష్టముగను వ్రాసినాడు.

భా. మ. 'బలెయొగగనీసిక్కి రాత్రియొ
గళలుకుపవాసదలి కాలం
కళచె బలువాసివింద, పారజెమాడలెండెన్న
ఓడిదునయదలికరెచె ఈనుడి
గళను నా నెరెనంబిలహనే
గళపదికమోసలి, మాయెగెసిలువనల్ల.
అఖులిదాలసంవాదము.

'పద సంచరజెయలి లిపితిరిగి నోడన బిరుదుగల కుమారవాల్మీకి, తొరనె నరసింహమూర్తి కంకితమిచ్చి బలికిన రామాయణము సర్వజనదుశ్శృమైనది.

'జూరయేజానకి! జగన్మయ
వీరపాతిప్రతయలా! నర
నారియేనైదేహి! నారాయణపత్నియలా!
శ్రీరమణి చందలెకజా! కై
సారిదకునినగంబ మనద వి
కారవేకలెయ్యె! బిమజానకియనీనెందా
రాణా విభీషణసంవాదము.

నిత్యాత్మకుకయోగి విరచిత కర్ణాట భాగవతము నిర్మలకైతిని వ్రాయబడినది. కవి మాతృభాషయందు అత్యధికాభిమానముగలవాడు.

‘కొందనగ కొలెత్తపరివుచె!

తండె! బరిదేబులులూరిగ

కొందు నీనేకిలిచె నరకకేసంబరవగలిసి.

హొందిదవలేమగుతె కొలువరు

కొందవర నంతవరకైయలి

హొందువర, హగెనాలవు జన్మాంతరకై బిడదెంద.

కంసవసుదేవసంవాదము.

కుమారవ్యాసుని కర్ణాటభారతమువలెనే ప్రతి గ్రామమునందు పండితపాదులుచేరి ప్రతినిత్యము చదువు మహాకావ్యము లక్ష్మీకుని కర్ణాట జైమినిభారతము. ఇతనికి ‘కవిమాతవనప్రైత్ర’ యను బిరుదుకలదు. ఇతడును వీరకరుణరసభరితంబగు అశ్వమేధపర్వాంతర్గత భారతకథనే గ్రంథివయముగా గొన్నాడు. కావ్యమును నరాంకితముజేయక దేవపుర లక్ష్మీగమణునకు సమర్పించినాడు. సాలంకార సార్థకేబ్రహ్మసంగతియగు వార్ధక వట్పడితో రససత్కావ్యమును రచించినాడు. సంస్కృత మూలను నకు స్వాగత్యుచన శీమిటం దక్కువలేదనునట్లు సాధించినాడు. కావ్యము సమస్త రసాలంకారములకు రత్నకరమగానున్నది. కవివర్ణ్యములగు వట్పడులలో వార్ధకమునే కొని వాడినాడు. ఇయ్యది భక్తి ప్రధానమగు అతని కావ్యమునకు చాల చక్కగా సానుచున్నది. శృంగారరసమున కూడ మిగుల నృధిజేసినది. అయిన, వీరరసపోషణమునందు వార్ధకవట్పడి వాడియైన శిలీముఖమువలె పారక వీణవలె పాడచున్నది. కుమారవ్యాసభామినీ వట్పడివలె వీరభూషణముజేసియు ద్రేకమునంతగా నుద్భవించజేయదు. పాదమర్శనా సంవర్ణములందు పదవర్ణములుగల ప్రాసవాక్యముల శరణుపోవలసివచ్చినది. లక్ష్మీరమణుడు వైణికుడై, లక్ష్మీకవివంశమును వీణగానొని, జైమినిభారతవాణిని, కర్ణాటభాషను బలికించినాడను ప్రశంసనీయమైన కవి వినయోక్తికి ప్రమాణముగానున్నది. అమ్మలు రాగములు దీయుచు యుద్ధభూమిని గ్రమ్ముచున్నవి. ఇక్కావ్య కథకు సామగానలోలుడును, భారత పాటకనూత్రధారుడునైన శ్రీ లక్ష్మీరమణుడు నాయకుడగుటనేకా భక్తభృంగముల వీరవాక్యములు వార్ధకవట్పడి శబ్దములై

వరులుచున్నవి. సుధస్వ, బభ్రువాహన మున్నగువారి యుద్ధప్రసంగమును, మయూరధ్వజచంద్రహాస మున్నగు వారి భక్తిప్రసంగమును, శృంగార వీరకరుణరసములతో జల్లువలై పారుచున్నవి. ఇతనిని సహితము త్రిమతస్థులును తమకవియని సాధింప తమకించుచున్నారు. ఈవి భావభాషార్థసంపదను జూపుటకై మాడుపద్యముల వ్రాసెనను.

వా. మ. ‘నాగేంద్రనం బిడదెతలెవాగి సి త్తమర

నాగేంద్రనం బుద్ధికోరియిసితు పురమిద్ద

నాగేంద్రనం నిందులెరగాగిసి త్తమలగర్భజనకీర్తిబలిక

నాగేంద్ర కేయనాలయవ జడధియెనిసి నుత

నాగేంద్ర వరదాయుధుసాహ్నుగళెదు మధ

నాగేంద్ర ధరణజాలెయ నిలువుగెడిసిసెరరాశితు

[నూజగదోళు.]

‘ఎందోడలెతాయె కేళిచక్రిగె విముఖనాగి

బంధనాదోడె నిన్నగర్భనిగుదయింద

నందననె? హంసస్వజనమమారనె? మేణువారికింక

[రనె? వీరనే!]

కొందపెం పార్థనపతాకినియ నవనది

నందగెడిమచె నెన్నవికమఃసమ్యక్తన

మందెతోరిసునె నినితరమేలె సోలుగెలువదుప్రణ్య

[నకేమెందవా.]

‘ఇడెతోట్టిల్లాడి సువరిల్ల నివగహం

దుడిగెయిల్లె రె నిశయమిల్ల బిడదెరెవని

రుడినాల్లెణ్ణె తెణ్ణెగలిలానిశితంబతాయల్లె.

పాడవిపతికేరభాధేశ్వరం పరకెయొకో

పడెదనిదకగిన్నం నోడువెన్నక

ణ్ణోడెయదకటకటెందు బిసుకుయ్యల్లమరుగునభాకె

[డినదిదదోళు.]

చంద్రహాసునిబాల్యము.

దైత్యమత వ్యాప్తితో కర్ణాటవాక్యములు ఘనముగా వర్ధిల్లినది. మాధువులు వీరశైవులుబోలె సులభమును సుందరమునైన తమ మాతృభాషయగు కర్ణాటకముననే దైత్యతత్త్వ కావ్యములను నుడిచిరి. హరిదాస్

హిమ్మను మాధ్వల మతగ్రంథములందు భావకవిత్వము ప్రబలినది. మాధ్వమతప్రచారకులు, మత ప్రచారకులకు వైజయగు మాత్మబుద్ధిని, స్వమతబోధాత్మక సాహిత్యమును సంగీత సమన్వితముగా ప్రయోగించిరి. కైనులు గాని, పీఠామృతముగాని తమతమ మతబోధాత్మక సాహిత్యములను సాహిత్యముతో నంతగా సమన్వయము చేయలేదు. సంస్కృతమన నిట్టిగేయములు శ్రీ శంకరాచార్యుల 'భజనగీతం' జనుదేవుని 'గీతగీతం' శ్రీ రామానుజాచార్యుల ప్రబంధము శ్రీ శుద్ధాచార్యుల 'ద్యావత స్తోత్రము' మున్నగువాని రూపముల కొన్ని కన్పట్టుచున్నవి. కర్ణాటభాషలో పాడంగబృహనియొక ప్రత్యేక సాహిత్యభాగమే గలదని ముందే నుడివినది. అయ్యది సాగత్యసంగతమై యున్నది. హరిదాసకూటమునకు చేరిన ద్వైత లీ సాహిత్యభాగమును సుభాది, ఉగాభోగ, పాటలరూపమున మతీంతస్పృధికిని ప్రచారమునకును దెచ్చిరి. సప్తగావోచు తత్త్వసాహిత్యమునకు సంగీతమును జేర్చి మధురముగాజేసి పామరజనులకు నేవ్యమగునట్లునర్చినారు. ఇట్టి గేయాత్మకమైన సాహిత్యమును మాధ్వ లతిమనోహరముగా నుడివినారు. ఈ దాసకూటకపురు మార్గదిర్గుడు 'శ్రీమాధ్వనామము' ను కన్నడ భాషలో వ్రాసి ప్రోవజూపిన శ్రీపాదరాయ లననచ్చును. వారి శిష్యులును విజయనగరసామ్రాజ్య విద్యా పితామారులును నగు వ్యాసరాయలు, దానిని మఱింత పెలుగుజేసిరి. వారి కుశ్మి శిష్యులలో పురందరదాసులు, వాఁలరాజస్వాములు, కనకదాసు మున్నగు కర్ణాటకపులు కర్ణాట మహారాష్ట్రదేశములందు ద్వైత మతబోధకుల కర్ణాటనాట్యభాషమప్రచారంపజేసిరి. పురందరదాసపరంపరకుజేరిన విజయదాస ప్రముఖులును జగన్నాథదాస ప్రముఖులును, సారవంతమైన పాటలను, భామినీ మట్టిలో 'హరికథామృతసారము' అను గ్రంథమును క్రమముగాజెప్పి కృతార్థులైరి. వీరి వ్రాతలలో నొకవిశేషము. పాటలు పద్యములు బాతీయపదములతో నిండియున్నవి. అయ్యది పామరులకును పండితులకును అర్థమగు ప్రసిద్ధన్యాసహారిక భాషలోనే వ్రాయబడినది. సంపూర్ణ జీవకళలు గలిగిన సామాన్యమైన

వాడుక భాషలో నవి వ్రాయబడియుండుట జనోపకారకములై యున్నవి. సాహిత్యము భావగర్భితముగా, నీతిమంతముగా, భక్తిరసభరితముగా సంగీత సమన్వితముగా నున్నది. తెలుగు కవియగు త్యాగరాజులు పురందరదాసులనే ఆదర్శముగాగొని ఆచంద్రతారార్కము కీర్తిని ఘటింపజేయజాలు కీర్తనములను జేసిరి. ఆయన కీర్తనములందు సంగీతమే ప్రధానము. హరిదాసకూటమువారి సాహిత్యములందు భావము ప్రధానము. సంగీత మాకర్షణార్థము ప్రయోగించిన సాధనము త్యాగరాజులు ఆత్మోన్మత్తికై కీర్తనముల దైవప్రార్థనజేసిరి. పురందరదాస ప్రముఖులన్ననో పతితజనోద్ధారార్థము శీలస్పత్తిని భక్తినీతులన, పాటలతో బోధించిరి. పురందరదాస, త్యాగరాజ కృతులందు శ్రీ పరమాత్మదాసోహమృత సుజ్ఞానము స్పష్టముగా చూపట్టుచున్నది.

రాగం. బ్యక్-ఏకతాళము

‘దేవు డెల్ల దొలిడలేనుఫల ?
నిత్యహావిగహా తిరదేనుఫల ?
కుటిలవలిడదెహకుజనరుమంత్ర
పశనెయమాడిదేనుఫల ?
సటియన్నాడువమానజరు మనదిలి
విశనలనెదరదేనుఫల ?
కపటతనని వంచిన చమనజరు
జపగళమాడినమురేనుఫల ?
కుపితబుద్ధితును త్యజిపద నిత్యది
ఉపవాసవిద్దరిన్నేనుఫల ?
మాతాపితరు బలలినువానుగ
యాత్రెయమాడిదరేనుఫల ?
ఘాతకతనవను బిడదె నిరంతర
నీతియనోదిదరేనుఫల ?
పతియనునిందిసి బొగరుసతియిరు
వ్రతగళమాడిదరేనుఫల ?
అతిథిగలెడెయలి భేదంమాడుత
గతియనుబయసిదరేనుఫల ?
హీనకృత్యగళమాడుత నదియలి

పొన్నవమాడిదరేనుపుల
శ్రీనిధిపురందరవిఠల నెనెయదె
మానవమాడిదరేనుపుల ?

పురందరదాసులు.

భా.మ. ఒడలనెళలందరి హరి న
మొడనెలిరుగు నొందరక్షణ
బిడదె చెంబలవాగి భక్తాధీశనందరిని
తెడనెరుగితోపురగ, కామర,
కొడువ సకలైవ్వగళ పంతుత
నడెవ నమ్మించది ననువి శేషనన్మహిమ
జగన్నాదాసు హరికథామృతసారము.

విశిష్టాద్యైక మహాకవులు మైసూరు మహారాజుల
శ్రేయమున మనోహరములైన అనేకగద్యపద్యగ్రంథ
ములను వ్రాసినారు. అందు తిరుమలార్యులు, చిక్క-
పాధ్యాయుడు ముప్రసిద్ధులు. చిక్కపాధ్యాయుడు
రమారమి 32 గ్రంథములవ్రాసినాడు.

ఉ. 'గాడియసీమ చెల్వొగెవతాణ నలంపినసంతె పెం
పునా, దాడువధూమి సోమిదెడె పుణ్యగార్లు
వినోదపాగారం, మోషియమంబం పిరియపెరుగ
గోళ్ళనె ముక్తికాంతెకై, గూడువలీను కన్నడద
నాడు విరాజిపుదంజుబడిపెం
చిక్కపాధ్యాయుని హాస్తిగిరిమహాత్మ్యము.

తరువాతవిచ్చిన మత్సరగంధము లంతగాలేవు మహి-
మ్మదీయ, క్రైస్తవ, గ్రంథములరుదు. క్రైస్తవులవేదము
కర్ణాటమున పరిపూర్ణము జెందింది. మంగళూరు ప్రాంత
మునం దయ్యది విశేషవ్యాప్తిలో నున్నది.

ఆధునికకవుల గద్యపద్యగ్రంథము లసంఖ్యాకము
జ. పాశ్చాత్యసారస్వతమార్గమున, తెలుగులో యతిప్రాస
బద్ధములుగాని భావకవిత్వములు బహులుదేరినవి. అట్టి
రచన, ప్రాచీన కాలముకంటేయు స్వతంత్రముతులగు
కర్ణాటకులకు క్రొత్తగాను. యక్షుల్లంపన 'దీందరిదత్త
కన్నడం' అని తెలిసియే యున్నది. ప్రాసముమాత్రము
శ్రుతిశ్రావ్యతకై జ్ఞాపకార్థము వాడుచున్నారు.
దానిని సయితము పారదోలి కొందఱు ఆధునిక

కర్ణాటకవులు కబ్బముల నల్లుచున్నారు. అయ్యదింకను
సర్వజనాదరణీయముకాలేదు. సమకాలికులగు కవులను
ఇందు కేంద్రముట సమంజసముగాదు. అయినను,
పాశ్చాత్యవిద్య నభ్యసించి, నాగరికతను బడసియు,
ప్రాక్తనవిమర్శన విదక్షుగా రావుబహదూర్ ఆర్. నర-
సింహాచార్యులు M. A. గారు పురాతన శబ్దవ్యయం
సంక్షేపాధారమై అంకుశ భేదములనుపాటించి నిర్దుష్టమైన
సరస్వతై లిని, వాగ్గన్నడములో నీతిమంజరి యను గ్రంథ
మును వ్రాసి కర్ణాటపరవ్యతికి సమర్పించి ఖ్యాతినిబడసి
యూదుట కన్నడిగల కందాకును గౌరవాస్పదముగా
నున్నది. కీర్తిశేషులైన బి. వెంకటాచార్యులు బంగారీ
భావముండి నవలలను కన్నడమునకు పరివర్తించినారు.

పందొమ్మిదవశతాబ్దమున కతీగిన కర్ణాటగ్రంథ
విజృంభణమును, తెలుగు గ్రంథవిజృంభణమును, పరస్పర
గుణగ్రహణజ్ఞాన పరిణామము లని పలుకవచ్చును. కీర్తి-
శేషులైన రావుబహదూర్ వీరేశలింగముగారి తెలుగు
కవులచరిత్రము రావుబహదూర్ ఆర్. నరసింహాచార్యుల
కన్నడకవుల చరిత్రములకు ప్రోత్సహించింది. కర్ణాట
భాషాభిమానులగు నై మదోగగారు మొదలగునారు కర్ణాట
జాతి రాజకీయసాంఘిక మతసమయిక పరిస్థితులనుబట్టి
కావ్యకర్తలకాలదేశవాత్ర గ్రంభివయసహజస్థినిగూర్చి
ఆంగ్లేయభాషలో వ్రాసిన కర్ణాటవాఙ్మయచరిత్రము కీర్తి-
శేషులైన వెంగూరి సబ్బరావుగారి ఆంగ్లవాఙ్మయ
చరిత్రమునకు ఆనర్కప్రాయమయ్యెను. ఆంగ్లపరివర్తన-
ర్యపరిశ్రమము, మాసపత్రికా నివపత్రికా ముద్రణము,
కర్ణాటక పరివర్తనపత్రికాది గ్రంథముల ముద్రింప
ప్రాత్యహంపరచెను. కర్ణాటభాషను శాసనము, ఆంగ్ల
భాషను శాసనమును వ్రాయు పురిగొల్పెను. శాస్త్రీయ
గ్రంథపరిపూర్ణములందు నిట్టి మార్గమే చూపట్టుచున్నది.

ఇట్లు కర్ణాటవాఙ్మయవైభవము, ప్రాచీనకాలము
నండి జైన, వైష్ణవ మహాత్ముల పురాణ రత్న
ములతోన, దుర్గినితి, స్వపతంగ, ముమ్మడి కృష్ణరా-
య మన్నగువారి కావ్యముక్తములతోను, కఠి, బిజ్జల
దేవి, మహాదేవియొక్క చెలువాండె, సంచయహాన్నమ్మ

మహాబలి, హేళనకట్టె గిరన్న మొదలగువారి ప్రబంధ ప్రవాళములతోను, తదితర కావ్యముల చరిత్రాత్మక కాల్యవిక గద్య పద్య సంపూ గ్రంథములతోను కర్ణాటవసుంధరా పరివేషిత సప్తత్నకరామాల్యమును, గాంధీర్యమును, వైకాల్యమునుగలిగి జిల్లుచున్నది అంతియేగాక, కన్నడ తెలుగు భాషలను, సమాన పాండిత్యమునుగలిగి ఆసమానతైలినీ సరసకావ్యములవ్రాసిన నారాయణభట్టు, నన్నయభట్టు, పాల్కురికె సోమనాథుడు, భీమకవి, చక్రపాణి రంగనాథుడు శ్రీనాథుడు, కృష్ణదేవరాయలు, మున్నగు ఉభయభాషా పండితుల ప్రఖ్యాతిభూమి ప్రకాశించినది. ఈ కారణముల తెలుగు లికనైన పూర్వ జాతి బాంధవ్యమును స్మరించి, స్నేహయోగ్యం బగు గౌరవభావమును కర్ణాట

మాయెడఱిపి పరశ్చరప్రేమ మందుట ఉభయభాషము వారికి శుభప్రదము.

వ్యాసమూలదలి కొన్ని అభిప్రాయములు కొందఱికి ఆరుచికరములుగా నుండవచ్చును. ఆయన వానియొడలి సత్యాంశములనమాత్రము సర్వస్వరూపుడైన శ్రీ పరమాత్మ అనంతములైన కాలదేశ పాత్రములవేరే నిభిస్పందితేయించుట కతనికి మొగ్గి మహాకవి భవభూతి వ్యాములతో నీ వ్యాసమును ముగింతును.

‘యేనామకేచిదిహనః ప్రయంత్యవజ్ఞాం,
జానంతి నేకైఃపితౄణాం ప్రతివైషయత్నైః.
ఉత్పత్తిస్యతే మమతు కొపి సమానధర్మా
కాలోహ్యాయం నిరపది ద్విత్తులవ పృథ్వీ.
భద్రం! శుభం!! మంగళం!!!

శ్లోకానము

కె. ఆన్నమరాజశర్మగారు

౧

అది, యచైతన్యవృత్తియో, హృదయచలిత
భావవేగంబో, తదవస్థ--పలుకరాదు--
మృత్యుదేవతపిలువో, భరింప నైతి
ప్రేమజలనిని కాష్టానః బెట్టినపుడు.

౨

దివ్యజలయిత్రి భౌతికదేహ మెచట
ప్రజ్వలించెడి చిలిలోన భస్మ మాయె
నాకతోరశ్మశాన మాశోకవాటి
పాటఁ దెలుచెను నరకకవటములను.

౩

అపుడు, దుఃఖానుభూతి దయార్ద్రదృష్టి
పాటఁజూచిన తార లిప్పటికిఁ గూడ
యామినీశాంతి లగ్నరహస్సులందుఁ
గాంచుచున్నవి సమాజానుకంప నొంది!

౪

ఆవిషాదాంధతమన మాభావ భగ్న
దుర్వ్యభాభారదీంతనాందోళనంబు--
వేడి కన్నీటి యూటల విరతిఁ గొనక
ఘోష లిడుచుండ నామృతమహారమందు.

౧

ఇండియా ప్రభుత్వపు ఆర్థికసభ్యుడగు సర్ జార్జ్ స్క్రాస్టర్ గారు తమ మూడవ ఆదాయవ్యయపట్టికను లెజిస్లేటివ్ అసెంబ్లీలో ప్రవేశపెట్టించు హిందూదేశపు ఆర్థిక పరిస్థితులను గూర్చియు, రాజకీయ వాతావరణము నకును ఆర్థికపరిస్థితులకును గల పరస్పర సంబంధమును గురించియు విపులముగ నుపన్యసించిరి. అతని ఉపన్యాసమును చదివినవారికి మన ఆర్థికస్థితి చాల ఘోరముగ నున్నదని తెలియును. బడ్జెట్ నందు ముఖ్యవిషయము ప్రభుత్వాదాయము ఈ సంవత్సరము చాల తగ్గిపోవుటయు, ఖర్చుమాత్రము హెచ్చుగనే యుండుటయు ఆదాయము నంగ కల్గినలోటును పూర్తిచేయుటకు క్రొత్తపన్నులను విధించుటయు నై యున్నది.

గత సంవత్సరముంతయు దేశము నావరించియుండిన ఆర్థికవర్తక దుస్థితియే ఈ బడ్జెట్ లోని లోటునకు చాలవరకు కారణభూతమైనది. ఈ సంవత్సరము ఆదాయము ఖర్చుల కన్న 17½ కోట్లు తక్కువ కాన్పించెను. ఆ లోటును పూర్తిచేయుటకు ఆర్థికసభ్యునికి క్రొత్తపన్నులను విధించుటతప్పే పేరుమార్గము కన్పించలేదు. దేశము దుర్భిక్షస్థితియందున్న సమయములో ఇన్నికోట్ల క్రొత్తపన్నులు

విధించుటవలన ప్రజల ఇబ్బందులను ప్రభుత్వమువారు సరిగ్ గమనించిరా యను సందేహము బయల్పెడలక మానదు. ఈ పరిస్థితిలో దేశముయొక్క ఆర్థికస్థితి “దివాలా” స్థితియందున్నదని ఒకరు చెప్పిన మాట లో నిజము కలదు.

౨

సర్ స్క్రాస్టర్ గారు ప్రభుత్వపు ఆదాయమునందలి లోటునకు కారణములుగ రెండింటిని వక్కాణించి యున్నారు. 1. దేశమునందు ప్రస్తుతము సాగుచున్న రాజకీయాంధోళనము 2. ప్రపంచమందంతటను ప్రబలియున్న ఆర్థికదుస్థితి. కాని ఈ రెండు కారణములవలనను మాత్రమే బడ్జెట్ లోటును సమర్థించజూచుట దేశస్థుల కన్నులలో దుమ్ము కొట్టుటకు ప్రయత్నించుటయే యగును. ప్రపంచకమునందంతటను వ్యాపించియున్న వర్తకపు మందగింపువలన సుంకముల వలన వచ్చు ఆదాయములో కొంతవరకు తగ్గుదల కాన్పించవచ్చుననియు రాజకీయాంధోళనము వలన మన దేశమునకు దిగుమతి యగుచుండిన విదేశీబట్టల దిగుమతియందు కొంత తగ్గుదల కాన్పించినదనియు మన మొప్పకొందుము. కాని మన దేశపు ప్రస్తుతపు దుస్థితికి, వర్తకము పడిపోవుటకు, ధరలు తగ్గిపోవుటకు ముఖ్యక

రణము ప్రభుత్వమువారి మారకపు, కరెన్సీ (Exchange and Currency Policies) విధానము లేయని నొక్కి చెప్పవచ్చును. ప్రభుత్వము వా రా విధానములను మార్చుకొనుటకు, దేశ ముయొక్క దుస్థితిని తగ్గించుటకు కాని తొల గించుటకు కాని ఏమి ప్రయత్నములు చేసి యున్నారని మనము ప్రశ్నించి చూచిన ఏమి యు లేదని ఒప్పుకొనక తీరదు హిందూ దేశము యొక్క విదేశపునర్తకమునుగూర్చి చెప్పచు స్కూప్టర్ గారు దానియం దెక్కువ తగ్గవల కానింపలేదని చెప్పియున్నారు; కాని వారే హిందూ దేశపు ఎగుమతులఖరీదు సుమారు 81 కోట్ల రూపాయిలవరకు తగ్గిపోయినదాయు, దిగుమతులు 56 కోట్ల రూపాయిలు తగ్గినద నియు ఒప్పుకొనుచున్నారు. దానికి కారణ ముగ హిందూ దేశము ఎగుమతిచేయు సర కులు వ్యవసాయమునకు సంబంధించిన వగుట చేతను, ప్రపంచమం దంతటను ఆసరకులే ఎక్కువగ తయారు అగుటవలనను ఈ ఘరిస్థితు లేర్పాటుకాబడినవని సూచించిరి. కాని హిం దూ దేశపు వ్యవసాయపుసరకులను (ముఖ్య ముగా ప్రత్తి, జనుము మొదలగువాటిని) ఇతర దేశములలో అమ్ముచువోవునట్లు ప్రభుత్వము వారు చేసిన పను లేవి, వా రా పరిశ్రమల కిచ్చిన సహాయ మేమి యను ప్రశ్నలకు ఏవిధమైన సరియగు జవాబును ఈయకయే ప్రభుత్వ సభ్యుడు దాటవేసెను. దీనినుండి ఏమిసీతిని మనము నేర్చుకొనవలెనో వేరుగ చెప్పనక్క రలేదు. ఇతర దేశములందలి ప్రభుత్వములు

తమ తమ దేశీయ పరిశ్రమలను అభివృద్ధి పొందించుటకు వర్తకమును హెచ్చుచేయు చున్న ప్రయత్నములను మనము చూచిన ఇం డియా ప్రభుత్వ మీ విషయములలో చాల వెను కబడియున్నదని చెప్పక తీరదు. ఆర్థికసభ్యుడే హిందూ దేశపు ప్రత్తి ప్రపంచమందు హెచ్చుగ వాడుకలోనికి వచ్చుచున్నదని అంగీకరించి యుండెను. ప్రస్తుతపు ఆర్థికస్థితిలో దానిని ఎక్కువగ ఇతర దేశములు తెప్పించుకొనునట్లు ప్రభుత్వమువారు కట్టుదిట్టమైన ఏర్పాట్లు చేసిన ఇంకను హెచ్చుగ ఆసరకు అమ్ముచువోవునని ఆర్థికసభ్యుడు గ్రహించలేవా ?

3

బడ్జెట్ నందలి లోటును పూర్తిచేయు టకు ప్రభుత్వపుఖర్చును తగ్గించుట ఒక ప్రధా నమార్గమని సర్ జార్జి స్కూప్టర్ గారు అంగీ కరించుచున్నారు. కాని నిజముగ వ్యయమును తగ్గించువిషయ మాలోచనకు వచ్చినప్పుడు ఆయన తన సిద్ధాంతమును త్రోసిపుచ్చి పూ ర్వలఘరిస్థితులను సాగనిచ్చుటకే ఒప్పుకొనెను. ప్రభుత్వవ్యయము తగ్గనలెనని మిలిటరీ సివిల్ శాఖల రెండింటియందును కూడ ఆ తగ్గుదల చేయుటకు అనసరము కలదు. మిలిటరీ వ్యయము 55 కోట్లనుండి 50 కోట్లకు తగ్గించినవలెను, సివిల్ వ్యయము అన్ని శాఖలలోను పీలగునంత వరకు తగ్గించుటవలనను ప్రస్తుతపు ఆదాయ పులోటు నశించు ననుటకు సందేహము లేదు. అట్లు వెంటనే ఖర్చులను తగ్గించుటకు వీలు

లేదనియు, వీలగునంతవరకు త్వరలో ఆవిధానమును అమలునందుంచిన చాలుననియు మన మొప్పుకొనినప్పటికిని, ప్రభుత్వసభ్యుని ఉపన్యాసములో అట్టి ఉద్దేశ్యము ప్రభుత్వమునకు సశ్చయముగ నున్నట్లు కానించుటలేదు. ఆర్థికమంత్రి ప్రసంగము ప్రకారము ముందు సంవత్సరములో అక్కడక్కడ కొద్ది కొద్ది మార్పులవలనను, తగ్గించుటవలనను 1.75 కోట్లు మిగిలినవివ్యయములోను, 75 లక్షలు సివిల్ వ్యయమందును కూడిక కానించుచున్నది. అసలు 1/ కోట్ల ఆదాయపులోటులోను ఈ 2½ కోట్ల కూడిక పోగా మిగిలిన 14½ కోట్ల లోటునకును పూర్తియగునట్లు క్రొత్తపన్నుల నేర్పాటుచేయుటకు ప్రభుత్వమువారు పూనుకొనియున్నారు.

ఈ క్రొత్తగ విధింపబడినపన్నులు (వీటిని గురించి ముందు కొంతవరకు విపులముగ చర్చించెదము) దీరస్థాయిగ నుండునట్లేర్పాటు చేయబడినవా, లేక ప్రస్తుతపు కష్టకాలముగట్టెక్కునంతవరకే అమలునందుంపబడి తరువాత తీసివేయబడునా యను ప్రశ్న ఆలోచనీయము. ఎల్లకాలము ఈ పన్నులు ఈ రేట్ల ప్రకారమే అమలునందుంపబడిన, ఎల్లకాలము వాటికి తోడుగ ప్రభుత్వవ్యయము ఏటట పెరుగుచుండుట కవకాశము లీయబడిన, దేశ మిప్పటికన్నను బీదస్థితికి వచ్చునని వేరుగ చెప్పనక్కరలేదు. కాని ఆర్థికసభ్యుని అభిప్రాయము ప్రకారము ఈ క్రొత్తపన్నులు, అందు ముఖ్య

ముగ హెచ్చు ఆదాయపుపన్ను రేట్లు, కొలది కాలము మాత్రమే అమలునందుంచబడి తరువాత పరిస్థితులు కొంత సాధారణస్థితికి మారిన యనంతరము తీసివేయబడునని తలంపవలసియున్నది. ముందు ముందే పన్నులు తీసివేసినను వేటిని తీసివేయకపోయినను, సామాన్య ప్రజలు భరించుటకు కష్టముగా నుండునట్టియు, వారి ఆర్థికపరిస్థితులను ఇంకను ఇప్పటికంటె పాడుచేయునట్టియు పన్నులు వీలగునంత త్వరలో తీసివేయవలెనను సంగతి ప్రభుత్వము వారు గ్రహించుట మంచిది. ఇతరపన్నుల విషయములోకూడ దేశక్షేమమున కడ్డుగ నుండి, పారిశ్రామిక, వ్యావసాయక, వర్తక, ఆర్థిక అభివృద్ధిలకు ఆటంకములుగ నుండునట్టి వాటినికూడ జాగ్రత్తగ విచారించి తగ్గించుట యో తీసివేయుటయో చేయవలసిన ఆవశ్యకత ఎంతేని కలత. అట్లే, దేశమునందు ప్రజలలోనున్న ఆర్థిక, సాంఘిక విభేదములను, హెచ్చుతగ్గులను వీలగునంతవరకు తగ్గించి ప్రజాబాహుళ్యమునకు హెచ్చు ఆదాయము నిచ్చునట్టి కాని, హెచ్చులాభము నిచ్చు పనులకొరకై వినియోగింపబడుటకు వీలుగ నుండునట్టిగాని పన్నులను విధించుటకూడ అవసరమే. ఈ విషయములు చాల ముఖ్యమైనవి. భావి భారతదేశ ఆర్థికసమస్యలను పరిష్కరించున య మే తెంచినపుడు వీటిని మనస్సునందుంచుకొనియే ఏమార్పులనైనను చేయవలసియుండును.

౪

ప్రభుత్వ ఆర్థికసభ్యుడు ఒక విషయము నందుమాత్రము కొంత ప్రజాభిప్రాయమును గ్రహించి ప్రవర్తించినాడని తలంపవచ్చును. ప్రభుత్వసేవకుల జీతములను తగ్గించు విషయములో ఏయేవిధముగ ఎంతెంత తగ్గుదల చేయవలెనో ఆలోచించి రిపోర్టుచేయుటకు అసెంబ్లీ వా రంగీకరిం'న ఒక రిట్రెంచ్ మెంటు కమిటీ(Retrenchment Committee)ని ఏర్పాటు చేసెదమని స్కూస్టరుగారు తెల్పిరి. ప్రస్తుత సందర్భములలో ఎంతవరకు రిట్రెంచ్ మెంటు అవసరమో ఆలోచించుటకే ఈ కమిటీవారికి అధికారము ఉండును. శాశ్వతమగు రిట్రెంచ్ మెంటును చేసి ప్రభుత్వపుఖర్చును శాశ్వతముగ తగ్గించుట కేర్పాట్లు చేయుటకు పేరుమార్గము లస్తేషింపబడుననియు, దానికి ప్రధానసోపానముగ రాష్ట్రీయ ఆర్థికసభ్యుల సమావేశము త్వరలో విలిచెదమనియు కూడ స్కూస్టరుగారు వాగ్దానము చేసియున్నారు. పైన విశదపర్చబడిన రెండు సూచనలును ఆమోదపాత్రములే కాని, ఈ కమిటీల సేర్పాటుచేయు పద్ధతివలన తొందరగ పని జరుగుట కవకాశములు తక్కువగ నున్న వనుసంగతి మాత్రము మరచిపోకూడదు. దేశమునకు లాభకరముగ నుండునట్లు ప్రభుత్వ సేవకుల జీతములను అన్ని క్రేడులందును నూటికి 10 వంతున తగ్గించుచు వెద్దయుద్యోగస్థుల జీతములలో, అనగా 500 రూపాయలు మొదలు కొని 1,000 రూపాయలవరకు గల జీతములలో

నూటికి 15 వంతునను, 1,000 రూపాయల మొదలుకొని 1,500 రూపాయలవరకు గల జీతములలో నూటికి 20 వంతునను, అట్లే జీతము లెక్కువ యైనకొలది ఎక్కువవంతు తగ్గించుటకు ఏర్పాట్లు జరిగిన చాల సొమ్ము మిగులు నని చెప్పవచ్చును. ప్రభుత్వ సేవకులందరి జీతములందును 100 కి 10 వంతున తగ్గించుటవలన ఎక్కువలాభ ముండదనియు, అట్లు చేసిన దేశమున కంతకును(కేంద్రరాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములన్నింటిని కలిపి) మొత్తము 160 లక్షలు మాత్రము సంవత్సరమునకు తగ్గుననియు, దానిలో కేంద్రప్రభుత్వపు పాలు 38 లక్షలు మాత్రమే యుండుననియు ఆర్థిక సభ్యుడు చెప్పియున్నాడు. అది నిజమే అయి యుండవచ్చును కాని అందరు ప్రభుత్వ సేవకుల జీతములలోను నూటికి 10 వంతున మాత్రమే ఎందుకు తగ్గించవలెనో తెలియదు. పైన సూచించిన విధముగ జీతములు హెచ్చుగ నున్న కొలదిని ఎక్కువతగ్గుదల చేసిన ఇంత కంటే చాల సొమ్ము దేశోపయోగకార్యముల కుపయోగించుటకు మిగులదా? పైగా బీద దేశమగు మన హిందూదేశమునకు ఎంత ప్రభుత్వపుఖర్చు తగ్గిన అంతవరకే లాభముగా పొగణింపబడవలసి యుండును.

సివిల్ ఖర్చులలో తగ్గించుటవలన ఎక్కువ ఆదాయము కలసిరా దని ప్రభుత్వసభ్యుడు పదే పదే చెప్పిన గొప్పజీతములను పుచ్చు కొనుచున్న అధికారులపై వెచ్చింపబడు ఖర్చును సమర్థించెను. హిందూదేశమునందు

చేయబడుచున్న ప్రభుత్వపుఖర్చును ఇతర దేశముల ప్రభుత్వపుఖర్చులతో పోల్చి చూచిన “చాల మితవ్యయమే” ఆ విషయములో చేయబడుచున్నదని స్కూప్టర్ గారి వాదన ఆశ్చర్యమును గొల్పకమానదు “సెక్యూరిటీ సర్వీసెస్” అగు I. C. S., I. P. S. మొదలగువాటిలోని ఉద్యోగీయుల జీతములు, ప్రభుత్వసభ్యులు, మంత్రులు, గవర్నరులు, ప్రెస్టా గు మొదలగు పెద్దఅధికారుల కిచ్చుజీతములు, ఆవిధమగు ఉద్యోగీయులకే ఇతరదేశములలో ఈయబడుచున్న జీతములకన్న చాల ఎక్కువగా నున్నవని ఎల్లరకును తెలిసినదే. స్వరాజ్య ప్రభుత్వము దేశము దేర్పాటు చేయబడిన తరువాత వారు దేశముయొక్క ఆర్థికస్థితిని గుర్తెరింగి విచారించి ముందు ముందు ప్రభుత్వసేవకులుగా చేరువారి జీతములను నియమింపవలసియుండును. అట్లు చేయునపుడు ఇప్పటికన్న జీతములు చాల తక్కువ యుండుననుటకు సందేహము లేదు. కాని స్వరాజ్య ప్రభుత్వము నిజముగా ఏర్పాటుకాబడక ముందు ప్రస్తుతము ప్రభుత్వమును నడపుచున్నవారు ఆ విషయములో ముందంజవేయుట సమంజసము కాదా? కాని ఆర్థికసభ్యుని విధానమునుబట్టి ఇట్టి ఆలోచన ప్రభుత్వమువారి కున్నట్లు కాన్పించదు.

ఈసందర్భములో జ్ఞాపక ముంచుకోవలసినవిషయ మింకొకటి కలదు. దేశమునకు లాభదాయకముగ ప్రజల సాంఘికనైతిక జీవిత మభివృద్ధిపొందుటకు వీలుగ నుండునట్లు చేయు

టకు సాముచు కూడికచేయవలెనని సివిల్ ఖర్చును మాత్రము తగ్గించిన చాలదు. ప్రభుత్వాదాయములో ఎక్కువ భాగమును మింగి వేయుచున్న మిలిటరీఖర్చును తగ్గించుట వలననే అట్టికూడిక చేయుటకు వీలుండును. ప్రస్తుతము కేంద్రప్రభుత్వపు ఆదాయములో సగమునకు సగము (సుమారు 55 కోట్ల రూపాయలు) సైన్యపుఖర్చుక్రింద వినియోగపర్చబడుచున్నది. దానిని కనీసము 50 కోట్ల వరకైన తగ్గించిన దేశమునకు చాలవఱకు లాభమే. మిలిటరీలోని ఉద్యోగస్థులుగా మ్రోందపును ఏర్పాటు చేయుటవలనను, బ్రిటిష్ సైనికదళములను తగ్గించి జాతీయ సైనికదళములను చేర్చుకొనుటవలనను, ఇతర తగ్గుదలల వలనను 50 కోట్ల కంటె కూడ మిలిటరీఖర్చును తగ్గించుటకు వీలుగను. సైమన్ కమిషనుకు ఆర్థిక సహాధికారిగా వచ్చిన సర్ వాల్టర్ లేటన్ గారు హిందూదేశపు సైన్యపుఖర్చు చాల భరింపరానిదిగా నున్నదనియు, కొన్ని అవసరమగు మార్పులు సైన్యపుఖర్చునందు చేసిన 1940 వ సంవత్సరమునాటికి 48 కోట్ల లోనికి దానిని తగ్గించవచ్చుననియు సూచించి యున్నారు. కాని ఆర్థికసభ్యుడు మాత్రము రాండుటేబిల్ సమావేశపు దేశ సంరక్షణోపసంఘము (Defence Sub-Committee of the Round Table Conference) వారు సైన్యమునందు భారతీయులను ఆసీనర్లుగా తయారు చేయుటకు కాలేజీ నేర్పర్చవలసినదని కావించి

చిన సూచననుమాత్రము పునరుక్తార్చితృప్తి నొందిరి.

గ

ఆర్థికసభ్యుడు విధింపదంచుకొన్న క్రొత్త పన్నులు కొంతవరకు ఆమోదజనకముగనే యున్నవి. బీదజనులకు కష్టముగా నుండునట్టి గాని, వారు భరింపరానట్టి కాని పన్నులను విధించుట కాలదు పూనుకొనలేదు. ఏపన్ను విధింపబడినప్పుడు గాని ఆపన్నును ఇచ్చు కొనువారు దానిని భరించుటకు శక్తికల్గియుండు నట్లుగా చూచి విధింపవలెను అను పన్నుల విధానపు ప్రధానసూత్రమును బట్టి ఇప్పుడు విధింపబడజోవు పన్నులను విచారించిన, ప్రస్తుత పరిస్థితులలో అవి కొంతవర కాసూత్రము నకు వ్యతిరేకమేయని ఒప్పుకొనవలసి వచ్చును. కాని ముందు ముందు పరిస్థితులు బాగుపడిన తరువాత వాటిలో కొన్ని యైనను న్యాయముగ విధింపబడినవేయని తలంపవలసి యుండును.

క్రొత్తపన్నులను ఒక్కొక్కటిగ తీసు కొని వాటిమంచిచెడ్డల నాలోచింతము:—

I. ఆదాయపు పన్నురేట్లు హెచ్చించుట.

పన్ను విధించుటకు కనీసపుఆదాయము మొత్తము ఇదివరలో 2,000 రూపాయలు న్నది. దానియందు దేమియు మార్పు లేదు. కాని 2,000 నుండి 4,999 రూపాయలవరకు గల ఆదాయములపై పన్ను రూపాయికి 4 పైసల చొప్పున హెచ్చుచేయబడినది. అట్లనే 40,000 రూపాయల ఆదాయమువరకుకూడ రేటు

రూపాయికి 5, 6, 7 పైసల చొప్పున తగు రీతిని హెచ్చుచేయబడినవి. ఇట్లు ఆదాయపు పన్నురేట్లు హెచ్చుచేయుటవలన భారము ధనవంతులైనవారే భరించవలసి యుండును కాని బీదజనులకు నష్టము లేదు. కాని ధన వంతులగువారు తమయొద్దనున్న పనిచేయు వారిని తగ్గించి కాని, వారి జీతములను తగ్గించి కాని తమ పన్నులభారమును తగ్గించుకొన జూచిన ఆవిధముగ బీదజనులకు నష్టము సం భవించుటకుకూడ అవకాశము కలదు. మరియు 5,000 రూపాయలవరకు గల రేటు హెచ్చించుటవలన ఆలోపు ఆదాయము కలవారికి కూడ కొంత కష్టముగా నుండవచ్చును. ఇంకొకవిషయ మేమన, ఇప్పుడు ప్రబలియున్న ఆర్థిక, పారిశ్రామిక దుస్థితివలన వర్తకులకు, పరిశ్రమాధికారులకు లాభములు తగ్గిపోయిన సందర్భములో వారికికూడ హెచ్చు పన్నులు భరించుట కష్టమే. ఈస్థితిగతులలో ఆదాయముపన్ను రేట్లు హెచ్చించుటవలన ప్రభుత్వమున కెక్కువ ఆదాయము చేకూరునాయనునది సం దేహాస్పదమే.

ఈ సందర్భములో రెండు ముఖ్యమైన మార్పులు చేయవలసిన అవసర మున్నది:

1. ప్రస్తుతము మన దేశమునందు లాభముల నుపొందుచు ఇతర దేశములయందు వాటిని అనుభవించువారికిని, మన దేశపు సొమ్మును పెన్న నులుగా అనుభవించుచు ఇతర దేశములందున్న వారికిని, మన దేశపు ఆదాయపుపన్ను రూల్సుప్రకారము పన్నును ఇచ్చునట్లుచేయుట

కఠికారము లేదు. ఇది చాల అన్యాయమును, దేశమునకు నష్టదాయకమునై యున్నది. అట్టి ఆదాయము లన్నింటిపైనను పన్నును విధించుటకు వీలైన, ఈమార్గమున ప్రభుత్వ దాయము చాలవరకు హెచ్చునని తలంప వచ్చును.

2. మన దేశమునందు ఆ దా య యు పన్ను విధించుటలో ప్రతిసంవత్సరము ఆదాయమును లెక్కకట్టి, ఏసంవత్సరము ఆదాయముపైన ఆసంవత్సరమే పన్నును వేయుపద్ధతి అమలునందున్నది. రెండుమూడు సంవత్సరముల ఆదాయమును తీసుకొని, “ఏవరేజి” (average) కట్టి, ఆ “ఏవరేజి” ఆదాయముపై పన్ను విధించిన కొంత పన్ను చెల్లించువారికి సౌకర్యముగ నుండును. ఎందువల్ల ననగా ఒక సంవత్సరము నష్టము, ఇంకొక సంవత్సరము లాభము వచ్చిన, మొదటిసంవత్సరము తక్కువ, రెండవసంవత్సరము అంతకు చాల ఎక్కువ, ఇట్లు పన్నును ఇచ్చుకొనుట భారముగా నుండకుండ నుండదు.

ఆర్థికసభ్యుడే రెండుమార్పులను త్వరలో ప్రవేశపెట్టుటకు ప్రయత్నములు చేయవలెను. అతని ఉపన్యాసధోరణినిబట్టి చూచిన ప్రభుత్వమువారుకూడ వాటి విషయమై ఆలోచించుచున్నట్లే కన్పడుచున్నది.

II. సుంకముల సభివృద్ధిచేయుట:—

ఆర్థికసభ్యు డీ విధింపబోవు క్రొత్తపన్నులలో ఎగుమతి దిగుమతి పన్నులను హెచ్చు చేయుట మరొకటై యున్నది. కొన్ని కొన్ని

వస్తువుల దిగుమతిపైనను, మరి కొన్నింటి ఎగుమతిపైనను సుంకములు విధింపబడినవి.

1. పంచదార దిగుమతిపైన హౌడ్కో వైటుకు రూ 1-4-0 చొప్పున పన్ను హెచ్చింపబడినది. ఈ హెచ్చుపన్నువలన ప్రజలకు, అనగా పంచదార నుపయోగించు బీదజనులకు, కొంతవరకు నష్టమే. కాని ప్రభుత్వ సభ్యుని అభిప్రాయముప్రకారము ఇది ఆదాయముకొరకు విధించు పన్నే కాని, రక్షణ కొరకు విధింపబడినది కాదు. ప్రభుత్వమువారు త్వరలో పంచదార పరిశ్రమకు రక్షణ నిచ్చుటకు ప్రయత్నములు చేయుచున్నట్లు కూడ ఆర్థికసభ్యుని యుపన్యాసమువలన స్పష్టమగుచున్నది. అట్లు నిజముగా ప్రభుత్వమువారు రక్షణ నీయదలంచుకొనినప్పుడు, దేశీయ పరిశ్రమను అభివృద్ధి పొందించుటకు సహాయము చేయుటకు సంసిద్ధులై యున్నప్పుడు, ప్రజలు హెచ్చుసుంకమును, దానివలన వచ్చు హెచ్చు పంచదారఖరీదును భరించుటకు సిద్ధమై యుండవలసిన న్యాయము కలదు. పంచదార పరిశ్రమను అభివృద్ధిపరుపుటకు ప్రభుత్వమువారు రాబోవు సంవత్సరములో ర నుండి 10 లక్షల రూపాయలవరకు సహాయము చేయుటకు పూనుకొనియున్నారు.

2. విదేశములనుండి దిగుమతియగు మత్తు పదార్థములు, త్రాగుడు ద్రావకములు (alcohol and beer) మొదలగు వాటిపై కూడ పన్ను హెచ్చుచేయబడినది. ఇది చాల మంచిదే. ఈపన్ను పూర్తిగ ఆవస్తువుల నుపయోగించు

ధనవంతులపైననే పడును. ఈపన్నును దేశము నం దన్ని పక్షములవారను తప్పక ఆమోదిం తురు.

3. వెండి దిగుమతిపన్ను బొన్సనకు 2 అణాల చొప్పున హెచ్చుచేయబడినది. దేశ మునందు తయారగు వెండిపైకూడ ఈ హెచ్చు దల ఆచరణలో నుంచబడును. వెండికొనుట ప్రజలలో కొంతవగకు తగ్గిపోవు ననుటకు సం దేహము లేదు; కాని ఆర్థికసభ్యుడు అట్టి తగ్గు దల ఆలోచింపవలసినంత హెచ్చుగా నుండ దని తలంచుచున్నాడు.

4. విదేశవస్తుముల దిగుమతిపై పన్ను నూటికి 15 నుండి 20 వరకు హెచ్చింపబడి నది. అట్లే ఇతరవస్తువులపై కూడ పన్ను హెచ్చుచేయబడినది. స్వదేశవస్తు పరిశ్రమ కిందుమూలమున కొంత సహాయముగా నుం డునని తలంపవచ్చును.

5. చిట్టడివర హెచ్చుదల కిరసనాయిలు, మోటారు స్పిరిట్లపై వై యున్నది. కిరస నాయిలుపైన పన్ను గాలనుకు 9 వైసల చొప్పునను, మోటారు స్పిరిట్లపైన పన్ను గాలనుకు 2 అణాల చొప్పునను హెచ్చింప బడినది. కిరసనాయిలుపై పన్ను బీదజనులకు కష్టమనిపించక తప్పదు. మోటారు స్పిరిట్లపై పన్ను మోటారుకా ర్లున్నవారికిని, కొంత వరకు, బస్సులపై ప్రయాణము చేయు ప్రజల కునుకూడ బరువుగ తగులను. దేశమందు మోటారుబస్సుల ఉపయోగము క్రమముగ

హెచ్చగుచున్న ఈ కాలములో ఇట్టి పన్ను ఆ అభివృద్ధికి నిరోధము కల్గించిన కల్గించ వచ్చును.

పైన చెప్పబడిన పన్ను లన్నింటివలనను రాబడి 14.81 కోట్ల రూపాయిలు వచ్చునని వేయబడిన అంచనా నిజమగుచో ప్రభుత్వము వారికి ఆదాయపులోటు పూడిపోను పైగా 31 లక్షలు నిల్వకూడ నుండును.

౬

సర్ జార్జి స్క్రాస్టర్ గారు మన దేశములో త్వరలో ప్రవేశపెట్టబడునున్న రాజకీయ సం స్కరణములనుగూర్చి విపులముగ ముచ్చ టించుచు క్రొత్త అధికారులు (అనగా స్వరా జ్యప్రభుత్వమువారు) తమ కార్యమును కష్టము లేకుండ నిర్విఘ్నముటకు సహాయకారిగ నుం డునట్టి అధికవిధానమును తా మేర్పాటుచేయు టకు ప్రయత్నించినా మని సెలవిచ్చిరి. అతడు చెప్పినమాటలను కొన్నిటిని క్రింద పొందు పర్చుచున్నాము: “మేము ప్రస్తుతము ఒక విధమైన వర్తకపుసంస్థను నడుపు అధికారు లుగా నున్నాము. ఇష్ట డాసంస్థను క్రొత్త అధికారుల యాజమాన్యము క్రిందకు మార్చు విషయమై ఆలోచనలు జరుగుచున్నవి. మన మందరమును ఈమార్పుదల కాలములో జా గ్రత్తగ కలసిమెలసి పనిచేయవలసి యున్నది. నేను చేసిన సూచన లన్నిటిని (అనగా క్రొత్త పన్నులు వేయుట మొదలగు విషయములలో) మన అవసరములను ముందర నుంచుకొనియే

చేసియున్నాను. నాతరువాత వచ్చునట్టి ఆర్థిక మంత్రికి కట్టుదిట్టమైన సంస్థను ఒప్పజెప్పటయే నా ప్రధానోద్దేశ్యమై యున్నది." ఈ మాటలు భావపూరితముగనే యున్నవి; కాని వాటి ప్రకారము ఎంతవరకు స్కూప్టరుగారు ప్రవర్తించి రనునదియే కొంతవరకనుమానము. క్రొత్తగా ఏర్పాటుకాబడు స్వరాజ్యప్రభుత్వమువారు మన దేశపరిపాలనను సమ క్రిందకు తీసుకొనినప్పుడు ఒక పెద్దపన్నుల బరువును, పెద్ద ప్రభుత్వపుఖర్చు బరువును వారి భుజములమీదికి మార్చబడు ఏర్పాట్లు ఆర్థిక సభ్యుడు చేసెనని చెప్పవలసివచ్చుచున్నది. రెండు సంవత్సరములలో సుమారు 20 కోట్ల రూపాయలవరకు క్రొత్త పక్షులభారమును దేశముపై వైచి, కట్టుదిట్టమైన సంస్థను తనతరువాత వారికి ఒప్పజెప్పుచున్నానని స్కూప్టర్ గారు సంతోషించుటలో అంత న్యాయము కాన్పించదు. కాని అతడు కొన్ని అసాధారణపరిస్థితుల నెదుర్కొనవలసి వచ్చెననియు, వాటిని దాటుటకుగాను క్రొత్తపన్నులను విధింపవలసి వచ్చెననియు అంగీకరించవలసి యున్నది. ఆ అసాధారణపరిస్థితులు మారిపోయి సామాన్యపరిస్థితు లేతెంచినతరువాత ఎప్పటికేట్లకు పన్నులను తగ్గించుటకు వీలుగ నుండిన కొంతవరకు సంతోషదాయకమగు విషయమే యగును.

2

తమ బడ్జెట్ ఉపన్యాసమునందు స్కూప్టర్ గారు ప్రభుత్వపు మారకపురేటు (Ex-

change) గూర్చియు, కరెన్సీవిధానమును Currency Policy గూర్చియు, ఆర్థికదుస్థితిని Economic depression) గూర్చియు, అప్పులను చేయు విధానమును (Government's Loan Policy) గూర్చియు విపులముగ తెల్పి ప్రభుత్వపు చర్యలను సమర్థింపజూచిరి. మారకపురేటును గూర్చి చెప్పచు 1926 సంవత్సరములో రూపాయి మారకము 1 పిల్లింగు 6 పెన్సులు కాకుండ 1 పిల్లింగు 4 పెన్సులుగా ఏర్పాటు చేయబడినప్పటికిని ప్రపంచమందంతటను వస్తువుల ధరలు (commodity prices) పడిపోవుటచే, ప్రభుత్వమువారు కరెన్సీని తగ్గించుటకు (Contraction of Currency) అవసరము ఇప్పటివలెనే యుండునని తమ కరెన్సీకంట్రాక్షను పాలిసీని అనుకూల వాతావరణమునందు చూపుటకు ప్రయత్నించిరి. కాని ప్రభుత్వమువారి మారకపు విధానమువలననే దేశమునకు పారిశ్రామికముగ చాల నష్టము కల్గుచున్నదనియు, దేశముయొక్క వర్తకవ్యాపారము, ఎగుమతులు మందగించినవనియు స్కూప్టరుగారు అంగీకరించకుండ నుండగలరా? ప్రస్తుత సందర్భములో రెండు పద్ధతులుమాత్రమే యున్నవని అతడు చెప్పెను: (1) 1 పిల్లింగు 6 పెన్సుల రేషియోను స్థిరపరుచుట; (2) 1 పిల్లింగు 4 పెన్సుల రేషియోను తిరుగ ప్రవేశపెట్టి, నిలుకడ లేనిదియు, ఆస్థిరము నగు కరెన్సీవిధానమును మరల దేశములో నెలకొల్పుట. కాని 1 పిల్లింగు ఆరుపెన్సుల మారకమువలన స్థిరమగు కరెన్సీపద్ధతి మన దేశములో ఇప్పుడేర్పా

టుచేయబడినదని స్కూన్స్టర్ గారైనను చెప్ప సాహించినది. ఎందువల్ల ననగా, ఆ పాచ్చు మారకపురేటును నిలువబెట్టుటకే ప్రభుత్వము పారు 1926 వ సంవత్సరమునుండి ఇప్పటివరకు సుమారు '40 కోట్ల రూపాయిల విలువగల కరెన్సీని సర్క్యులేషన్ లో నుండి తగ్గింపవలసి వచ్చినది. ఇంతసామ్మూ వాడుకలోనుండి తగ్గి పోయినప్పుడు కూడ ధరలు ఆ మారకపురేటునకు సరిపోవునట్లు సద్దుబాటు(అడ్జస్టు)కా లేదని చెప్పిన, మన దేశపు మారకపురేటు విధానము ఎంత లోపభూయిష్ఠముగ నున్నదియు తేలును.

ఇతర విషయములనుగూర్చి విపులముగ వ్రాయ నవసర మిప్పుడు లేదు. మారకపురేటును ఏర్పాటుచేయుట వైననే మన దేశపు ఆర్థిక, పారిశ్రామిక, వర్తక అభివృద్ధులు ఆధారపడియున్నవి; అది సరియగుపద్ధతిని నడిపింపబడిన, అప్పుడే ఈ ఇతరవిషయములందు కూడ మార్పు కాన్పించును. క్రొత్త సంస్కరణములను ప్రవేశపెట్టు సందర్భములో హిందూదేశ

మున కంతకును రిజర్వ్ బ్యాంకు సోకదాని నేర్పర్చి వైవిషయముల నన్నింటిని నిర్వహించుటకు ఆ బ్యాంకువారికే అధికార ముండునట్లు చేయవలెనను సూచన రాండుటేబిల్ సభవారు చేసియున్నారు. కాని వాటిపై చివర అధికారము గవర్నరు జనరలుకే యుండవలెనని వారి రిపోర్టునందు వ్రాయబడియున్నది. ఈ సందర్భములలో ఇండియా పార్లమెంటు అభిప్రాయము ప్రకారము మారకపురేటును మార్పుటకు కాని, కరెన్సీ విధానమును క్రొత్తదానిని ప్రవేశపెట్టుటకు కాని, ఇతర ఆర్థికవిషయములలో కాని సావకాశ ముండునాయను ప్రశ్న చాల ముఖ్యముగ ఆలోచనీయమై యుండును. ముందు జరుగజోవు రాండుటేబిల్ సభలో ఈవిషయమై ఆలోచించి దేశమునకు లాభదాయకముగ నుండు విధానమును ప్రవేశపెట్టుటకు తీవ్రప్రయత్నములు చేయవలసియున్నది.

మా వ్యాస కర్తలకు

వ్యాసములు చిన్నపైజ కాగితములపై ఒకపైపున మాత్రమే విడిఅక్షరములతో బంతులు దూరదూరముగా, దద్దుబాట్లు లేకుండ, తిన్నగా వ్రాసి వర్ణక్రమమునను తప్పలు లేకుండ చూచుకొని పంప వేడికోలు. లేకున్న ముద్రణకార్యములయందు మిగుల కష్టము కలుగుటయే కాక తప్పలుకూడ నిలిచిపోవునని మనవి.

సంపాదకుడు, 'భారతి'.

ఋష్యశృంగ జననము

కోడాలి వెంకట సుబ్బారావుగారు, బి. ఏ.; కామరాజుగడ్డ శివయోగానందరావు గారు

స్నాన మొనరించుచుండె ఉపస్థునందు-పరమవిజ్ఞాని మాని విభాండకుండు
ఊర్వశియు నచ్చటికె వచ్చుచంట చూచు-తత్పరతలోన పతితరేతస్కు డతడు
అది గ్రహించిన దూర్వశి అంతరంగ-మందు ఏవగించిన యది అట్టె నవ్వి
“పుండునకు పుల్లమగ”డన్న పోలికగను-నయమిని హేళన మొనర్పసాగె నిట్లు.

ఊర్వశి:—

“కట్ట టెగిన మహానదిగతిని మనసు-కొంచెము చలించగా నిగ్రహించలేక
నీరసంపడినావు మనీ యి దేల-శీతలము గ్రమ్ము స్నానము చేయ కింక.

నీతపస్సు విఘ్నము చేయ నిలిచి ఎదుట-ఆడలేదు పాడనులేదు అంతరంగ
హారవిలసనచారుశృంగ రములను-వికలచిత్తుని గావింప వేడ్కపడను.

చూచినమాత్రనే సొగసు జూరలుగొంటివి. గాలి పెద్దగా
పీచిన తూలిపోడవా? స్రవించునొ శల్యవిశిష్ట రక్తధా
రాచరమాణువుల్ పటుతరంబుగ చిక్కిన దేహవల్లి కాం
తాచలనానిలాణువులు తాకిన తత్తర మేల తాపనీ.

కాల మెరుంగవో? స్థలము గానవో? లేచిగురాకుకెంపుతో
పోలిక గోరి తెల్లనయి పోవుగడుల్ సరిదిద్దు ఆ యుపః
శ్రీ లలితాంగరాగము గ్రసించు వికరసహస్తచాలనా
స్ఫూలన చూడవో? నదిని స్నాన మొనర్చెడి జాడ నెంచవో.

అంత దేహవిస్మృతి నైచ్యమందె కలుగ-తపసు సిద్ధింప ఎంత సంతనము గనెదొ
కామినీకాంచనంబుల గడవలేని-భోగు లెల్ల విరాగు లై పోయినారు.

అగును. మనీ స్వయంభువు వనంగ శరానలదగ్ధనీతిపా
రగుడు, తనూజయావనవరంపర లెప్పటి కడ్డెదోచినా

దుగద? తపస్సులో ప్రథముడున్ గద? నిగ్రహశక్తియింతలే
దు గద? భ్రమల్ వయసుతో సరియే గద దేహజాతముల్.

కోపమహాగ్ని విఘ్నము రగుల్పు తపశ్చ్యుతి భీతి లేకయే
శాపము లిచ్చి నష్టపడి చర్వితచర్వణ మాచరించు నం
తాపమునందు కొందరును తామరసాక్షులచేత కొందరున్
మీఱితరుల్ వృథా వృతసమీకృతదంభవిరాగులే కదా?

కామమో క్రోధమో లేనినీమము గల-ఋషి. ఎవం దుండె నయ్య ఈరెంటి విడుచు
నప్పుడే గద వైరాగ్య విధయుక్త-మగుట ముని యన్న పేరును తగుట చెపును.

హేమలతాభసాయగము లీడ్చిన విచ్చిన కచ్చడాలలో
నీచుము నిత్యయా పలుక నేరనిబాలురు కామదోహద
స్త్రీమహనీయతారసము తేరనినాటిసునీతి సూతులా
యేమి చలించకుండుకు వహించుటకున్ సిరి లేని పెన్నిధుల్.

వారమొ పక్షమో ఋతువో వత్సరమో యుగభాగమో తపో
భారమునన్ కృశించుచు ప్రపంచకవైఖరు లుజ్జగించి ని
ష్ఠారతి కన్నుదమ్ము వశంబగు శైజసముగ్ధరోచులన్
దూగ మొనర్చి మాంకు ప్రణతుల్ పొనరించు టిడేల తాపనీ.

మోహిని బంతిసామున జార్చు పయ్యెదగ లి కూగినవాడు కామవైరి
మేనకనునుమెత్తమేని సంస్కర్మలో కంపమొందినవాడు గాఢిసూతి
సహజన్మభార్యవర్చస్సు కన్నుల బ్రామ దిటపు తప్పినవాడు దేవగురువు
శాశమపత్ని రాగస్ఫుర్తిలో మ్రగ్గి మండినవాడు మార్తండమూర్తి
స్త్రీల నఖిలేఖనీడల శిరము మోపు-వీరలు మహాతపస్వులు గారొ నీకు
పూర్వులును పూజ్యులుం గద బూటకంపు-యోగులట లోకరక్షణోద్యోగమంట.

తెగుదాకా బిగియించు సామెతకు నీచే గాఢ యాదర్శకం
బగు పట్టశత్రుల బిగ్గబట్టితివి తత్వఘోషి నాశించి ను
గ్గుగ నిన్నూపి లయింపజేసినవి యోగుల్ నేర్చుకోలేదు బా
గుగ కాంతాజనకర్మమర్మములు గగ్గోలందు వైర్మల్యముల్.

కన్నులు మూసినంతదనుకన్ యుగకోట్లను లెక్కలేక ఆ
తొమ్మిదిలోన చూచుకొనుచుందువు కన్నులు విప్పి యోగ వి
చ్చిన్నత లిష్టలోననె రచింతువు ముందున కొక్కగంతు లే
కున్నను గంతు లా శ్వేనుకకున్ భళి నిగ్రహ మిద్దియూ మునీ.

తనువు నిమేషభోగపరతన్ బల మేది చెడున్ గదా తపో
ధనము ప్రతిక్షణాధికముదంబు గదా గుణతారతమ్యభే
దనం న మూఢమైనది గదా ఋషి నిత్యము తుచ్ఛమస్తు వా
నన తెగలేనివారికి వశం బగునే పరమాత్మవైఖరుల్.

తపమున నీవు పొందెడిపదంబునకే గద మోక్షనామమం
త పదవి పొందజాలడు గదా గృహమేధి సదాంగనాజన
త్రప విడలేనివాడయి నిరంతరమున్ పురుషార్థసంగతిన్
నిపుణుడు మోక్షదూరుడు మునీ, చలచిత్తులు మీకు మోక్షముల్.

కామము రక్షివేగపరికల్పితమే గద ? అంతరాత్మ శ్రే
ద్ధామతినే గదా అది నితాంతసమున్నతయోగభాగ్యవి
శ్రామములోన తుష్టము విచక్షణ లేని త్కణాభావనో
ద్ధామము కామ ముడుకు గదా వృథపుచ్చితివీ తపస్సునన్.

రూపము జూచి ఊరెడికురూపులు రాగ విలాసనేత్రవి
క్షేపములో స్థలించు కృతవీర్య విరాగులు కామమంబులా
లాపరసంబునందున కరంగెడి వశానులు దాంభికప్రతో
ద్యాపన జేసికొందు ప్రమదల్ కనుపించిన తక్షణంబునన్.

విభాండకుడు:—

శీతము వాతమున్ మదముచే మది తెప్పి చరించు మానవ
వ్రాతముపాలు వశానులతపస్సుల భంగ మొనర్చి విశ్వవి
ఖ్యాతుల బ్రహ్మతేజుల మహమ్మల నుద్యవమంద జేయు ప్ర
జ్ఞాతిశయంబు లప్పరన లందినపాలు హిమాంశుహాసినీ.

ఆ దశకంఠకంఠదళనాకృతి విష్ణుమహస్సు భూమిపై
పాదుకొనంగ పంక్తిరథ భావితయాగపురోహితత్వడి

తొడరణుండు మల్ స్థలిత మందు జనియను పోవె “నీరసా”
త్పదనమే ప్రపంచకవిధానసముద్ధరణంబు భామిని.

చెడి రక్షింతుము స్వీయనాశము జగచ్ఛ్రేయంబుగా మీకు లో
బడి వర్తింతు ముఱించు పొంగెదరు దుర్భావల్ గదా స్త్రీ మూ
కుడుతో లోకము మూసి నారమను భోగల్ మీకు గ్రాహ్యంబు ల
య్యెడినే బాల యమోఘవీర్య ఋషిమాళీచ్ఛాగతోద్వృత్తముల్.

సృష్టికర్తల మెటుల వర్తింపవలెనో-తెలియును త్రికాలవేదుల చలనములను
లోకములు నిల్పు సశియించు మీకు దాని-గోల యేల సదా కామలాలసలకు.

నావరణీయసృష్టికరణంబున కీవు నిమిత్తమాత్ర తై
నావు తరంగఢోలికల నాట్య మొనర్చుచు పోవు తేజమున్
త్రావు నదే పిపాస ఋతుధర్మము నందిన జింకపెంటి న
ద్యోవహగర్భనిర్గతసుతుం డతడే ఋషిశృంగు డంగనా.

ఆతని మాతృభావమున కర్హు జిందిన పుణ్యరాశి నై
పోతివి నాదుభావరతి పూచినపూతకు గేలి పల్కులో
పాతక మూడుకోవలదు బాలునిచూతము రమ్మ ముత్తపః
పాతములో త్రిలోక మనపాయము భావిఫలశ్రుతిన్ చెలి.

మా చందాదారులకు

మా కార్యాలయమునకు వ్రాయు ఉత్తరములు మొదలయినవానియందు తమ ‘చందా
దారు’ సంఖ్య వ్రాయవలెను. లేకున్న ప్రత్యుత్తరములు మొదలయిన పనులను జరుపజాలము
చందాదారుసంఖ్య భారతి కవరుకాగితముపై తమ విలాసమునకు ముందున్నది. చందా
దారులకు భారతి ౧౦-వ తేది లోపల అందకపోయిన యెడల వెంటనే తపాలువారికిని, మా
కార్యాలయమునకును తెలుప గోరెదము

మేనేజరు, ‘భారతి’

అలకనందనదిపై ఇనుపగలెన
గంబ కరుణిమైల్ల వేగమున నక్కడ నది ప్రసహించుచుండును.

బదరీనాథ దూరదర్శనము

సానుమ ౬ ఫిబ్రవరి ౧౯౫౫. త్రోవి కట్టుగ నెక్కడోగోడ మించి పడియున్నది.

దొమినియను ప్రభుత్వము,* ఆస్ట్రేలియా కామన్వెల్త్

దిగవల్లి వేంకటశివరావుగారు, B.A., B.L.,

ఆస్ట్రేలియా కామన్వెల్త్ రాజ్య మొక బ్రిటీషు దొమినియను ; అనగా కనాడా, దక్షిణాఫ్రికా, విర్జినియాలవలెనె ఇంగ్లాండు దేశముతోపాటు సమాన గౌరవము కలిగి తన ఆంతరంగిక వ్యవహారములందు గాని, పరదేశములతోడి సంబంధములందుగాని ఇంకొకరాజ్యమునకు లోబడకుండగనే బ్రిటీషురాజును చక్రవర్తిగ అంగీకరించి చేరి, బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమున నొకభాగముగ నుండి, సంపూర్ణ బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము స్వాతంత్ర్యము కల రాజ్యము. బ్రిటీషు సామ్రాజ్య ప్రభుత్వమునకు దొమినియనుల ఆంతరంగిక వ్యవహారములం దెట్టి యధికారమును లేవు. దొమినియనులకు గవర్నరుజనరలును గాని, గవర్నరులనుగాని నియమించుట, దొమినియను పార్లమెంటుల తీర్మానముల నొక్కొక్కప్పుడంగీకరింపకపోవుట, ఇంగ్లాండులోని ప్రీవికౌన్సిలు సభవారికి దొమినియను హైకోర్టులపైన కొన్ని విషయములలో అప్పీలు అభియోగములను తీర్మానించు నధికారముండటము, బ్రిటీషు పార్లమెంటునకు దొమినియనుల పరిస్థితులందు కొన్ని మార్పులను చేయు నధికార ముండటము మాత్రమే బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమునకు గల యధికారములు. అయిన నీ యధికారములను బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమువారు నిరంకుశముగ చెలాయించుటకు ప్రయత్నింప సాహసించుటలేదు. అట్లు చేసినచో స్వతంత్రుడైన కొమారునివలె తనపెత్తనమును దొమినియను ధిక్కరించి వేరుపడునని బ్రిటీషు సామ్రాజ్యమెఱుఁగును.

బ్రిటీషుసామ్రాజ్యమున కున్న స్వల్పపుటధికారములగుండ దొమినియనుల కిష్టముగ లేవని దక్షిణాఫ్రికాలోను, విర్జినియాలలోను ప్రత్యేకపతాకముకొరకు పో

రాదువారును, ప్రీవికౌన్సిలుయొక్క అప్పీలు హక్కులను తిరస్కరించువారును స్పష్టపరచుచున్నార.

ఇట్టివల దొమినియనుల శాసనాధికారములను గూర్చి విచారించుటకు బ్రిటీషునా రేర్వరచిన కమిటీవారు దొమినియనులకు నిర్దిష్టోపప్రభుత్వాధికారములు కలవని శాసనములమున స్పష్టికరింపవలసిన దనియు, దొమినియనుల శాసనములను బ్రిటీషుసార్వభౌముడు తిరస్కరింప రాదనియు, వానికి దేశాంతరము లందును గౌరవ ముండవలయుననియు, దొమినియనులు తమనొకా వ్యవస్థలను, వ్యాపారములకుగూర్చిన శాసనములకు తమ యిచ్చవచ్చిన రీతిని చేసికొనవచ్చుననియు తీర్మానించిరి.

ఆస్ట్రేలియా కామన్వెల్త్ కనాడారాజ్యమువలె “ఫెడరల్” రాజ్యాంగపద్ధతికి జెందినది. అనగా నిదియు కనాడావలెనె స్వపరిపాలనము కల రాష్ట్రముల సమ్మేళనము. సమితి ప్రభుత్వమునకును, రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములకును రాజ్యాంగ పట్టమునలన సమాన ప్రభుత్వాధికారము లీ యుబడినవి. సమితి శాసనసభలకును, రాష్ట్రీయ శాసనసభలకును ప్రత్యేకములగు నిర్దిష్ట శాసనాధికారములు కలవు. రాజ్యాంగ విధానమున ఎప్పుడను స్థలము, వివాదములును సమితియొక్క ఉన్నతస్థానమునకు పరిమళింపదు. ఈలక్షణములు కల రాజ్యాంగపద్ధతికే “ఫెడరల్” ప్రభుత్వమని పేరు.

దక్షిణాఫ్రికా కూడ కొన్ని రాష్ట్రములయొక్క సమ్మేళనమే కాని పైన చెప్పబడినట్లు ప్రభుత్వాధికారము విభజింపబడి యుండలేదు. ప్రభుత్వాధికారము లె

* ‘కనాడా రాజ్యాంగము’—భక్త సం. మాఘమాస భారతి చూడుడు.

సమితి ప్రభుత్వమునందే యున్నది. రాజ్యాంగమునందు సమితి శాసనసభకే (పార్లమెంటు) సర్వాధికారములు కలవు. రాష్ట్రీయ ప్రభుత్వములు మనస్థానిక స్వపరిపాలనా సంస్థలవలె స్థానిక స్వవహారములందు మాత్రమే శాసనములను చేయును. ముఖ్యవ్యవహారములందు సమితి పార్లమెంటు వారు వీని కిచ్చిన శాసనాధికారము తప్ప ప్రత్యేకాధికారములు లేవు. ఈ విధానమునకు యూనిటరీ (Unitary) లేక ఏకైక ప్రభుత్వ ప్రధానితనమని పేరు. ఫెడరల్ విధానమునందు రాష్ట్రములకు స్వేచ్ఛాస్వాతంత్ర్యము, నిర్మిగోధాధికారము నుండు ననుమాట నిజమే కాని దానివలన సమితి యొక్క కేంద్రపరిపాలనము బలహీనమైయుండును. అందు ముఖ్యముగ ఫెడరలు రాజ్యాంగమునందు రాజ్యాంగమున సమితిని, రాష్ట్రములకును ప్రత్యేకింపగా మిగిలిన అనిర్దిష్ట ప్రభుత్వాధికారములు (Residuary Powers) సమితి ప్రభుత్వమునందు గాక రాష్ట్ర ప్రభుత్వములందు నెలకొల్పబడినచో కేంద్ర ప్రభుత్వము మఱియు బలహీనమగును.

ఆస్ట్రేలియా మన భరతిఖండమునకు ఆశ్చర్యములగా పరిశీలకు మహాసముద్రమున నున్న గోప్యదీపము. దీని విస్తీర్ణము 29,74,581 చదరపుమైళ్లు. ఇందలి జనసంఖ్య రమారమి 50,00,000. ఈ దీపమును క్రీస్తుశకము 1770 సంవత్సరమున నె పాశ్చాత్యులు చూచిరి. బ్రిటిషు వారు దీని పాంతరవాసము ననుభవించుటచే నిక్షేపించినవారి నెల్లర నిచ్చుటకే దిగుమతి చేయసాగిరి. మొదట నీ దీపమును బ్రిటిషు సేనాపతే నిరంకుశముగ బరిపాలించుచుండిరి. కాని తరువాత నొక చిన్న శాసనసభ నేర్పరచి దానిలో కొండలు సభ్యులను నియమించిరి. ఆస్ట్రేలియా రాజ్యమున న్యూ సౌత్ వేల్సు, విక్టోరియా, సౌత్ ఆస్ట్రేలియా, క్వీన్స్ లాండ్, వెస్ట్రీ ఆస్ట్రేలియా, టాస్మానియా అను రాష్ట్రములు కలవు. ఈ రాష్ట్రములన్నింటి కెంతగా 1860 లో బ్రిటిషు ప్రభుత్వమువారు బాధ్యతాయుత స్వపరిపాలనము నొసగిరి. అనగా వీని ప్రభుత్వాధికారము ఒక గవర్నరును, ప్రజాప్రతినిధులు కల శాసనసభలను కలిపిన రాష్ట్రీయ "పార్లమెంటు"లయందు

నెలకొల్పబడినది. శాసనసభలకు బాధ్యులగు పరిపాలక మండ్రులే రాజ్యాంగవ్యవహారములను నక్కడెట్లుమందురు. కొన్ని వత్సరముల కిరాష్ట్రీయ లోక సమితిగ కలిసి ఒక సంయుక్త రాజ్యాంగమును స్థాపించుకొనుట మంచిదని రాజనీతిజ్ఞులకు తోచెను. దీనినిగూర్చి కార్యాలోచనము జరిగి కొన్నాళ్ల కొకచిత్తు రాజ్యాంగ చట్టమును తయారుచేసిరి. దానికి బ్రిటిషు పార్లమెంటు వారు 1900 సంవత్సరమున తమ యనుమతినొసగిరి. ఈ సంయుక్త సమితి ప్రభుత్వమునకు "ఆస్ట్రేలియా కామన్వెల్త్" అని పేరు. ఆస్ట్రేలియాలోని వివిధ రాష్ట్రములు తమ తమ లాభములకొరకు సమితిలో చేరినవే గాని తమవ్యక్తి స్వాతంత్ర్యమును, స్వపరిపాలనాధికారములను గోల్పోవుట కిచ్చుగింపలేదు. అందువలన వాని కిదివర కుండిన రాజ్యాంగ స్వపరిపాలనాధికారములెల్ల అట్లే యున్నవి. ఆ రాష్ట్రములకు పరిపాలకులను (గవర్నరులను) బ్రిటిషు వలన రాజ్యాంగమందియె నియమించును. ఈ రాష్ట్రములకెల్ల తమదేశములందు పన్నులు విధించుకొను నధికారము, శాసనములను చేసికొను నధికారము కలవు. సమితియొక్క శాంతికి శ్రమపరిపాలనకు నావశ్యకమగు ప్రభుత్వాధికారమును, శాసనాధికారములను ఈ రాష్ట్రములు తమంతటతాము సమితి ప్రభుత్వమున కొసగినవి. అట్లా సగబడిన శాసనాధికారము, ప్రభుత్వాధికారములెల్ల రాజ్యాంగ చట్టమున వివరింపబడినవి.* ఈ అధికారములు గాక మిగిలిన అనిర్దిష్టములకు శాసనాధికారములెల్ల రాష్ట్రీయ శాసనసభలకే గలవు గాని సమితి శాసనసభలకు లేవు కెంతగానో అనిర్దిష్టములకు నధికారములెల్ల సమితి శాసనసభలకే కలవు గాని రాష్ట్రీయ శాసనసభలకు లేవు సమితి ప్రభుత్వాధికారము సమితియొక్క ఫెడరల్ పార్లమెంటు అనగా సార్వభౌమ ప్రతినిధియగు గవర్నరు జనరలును, ప్రజాప్రతినిధులగు సేనేటు సభ ప్రజాప్రతినిధులసభ యను శాసనసభలను కలిపిన రాజ్యాంగమున నెలకొల్పబడినది. సేనేటు సభకు ప్రతి రాష్ట్రీయ నుండి ఆరుగురు సభ్యులకు తక్కువ లేకుండగ బంపుచు గురు. వీరు 6 సంవత్సరము లందురు. ప్రజాప్రతినిధుల

* అనుబంధము చూడుము.

సభకు (House of Representatives) రాష్ట్రముల లోని జనసంఖ్యనుబట్టి సభ్యుల సంఖ్యుడును, ఎంత తక్కువ జనసంఖ్య యొక్కను ౫ గురుకన్న తక్కువ సభ్యులను పంపరు. ఈరెండు కాసనసభలకును అధ్యక్షుల నెన్నుకొందురు. సభ్యుల కెల్లరకు సాలుకు నాలుగు పం దలపానుల వేతన మీయబడును. ప్రభుత్వాదాయము యొక్క వ్యయవిధానమునకు గవర్నరు జనరలు తన అంగీకారము నొసగవలయును. కాసనసభల కభిప్రాయ భేదములు కలిగినప్పుడు చేయవలసిన కర్తవ్యముకూడ రాజ్యాంగచట్టమున నిర్ణయింపబడినది. చట్టములెల్ల సార్వభౌమని అంగీకారము బడయవలయునను నియ మము కలదు.

పరిపాలనాధికారము (Executive Power)

గవర్నరుజనరలును, అతనికి సహాయముగ నుండు పరిపాలక సభయు (ఎక్జిక్యూటివు కవున్సిలు) నిర్వహింతురు. అం దలి సభ్యులను గవర్నరు జనరలే నియమించును: సైనిక నావికాదళము లతని అధికారముక్రింద నుండును. సమితి మంత్రుల నతడే నియమించును. మంత్రు లెల్లరు పరిపాలకసభలో సభ్యులుగ నుందురు. ఈమంత్రులు కాసనస భలో సభ్యులుగ నుండియుండువలెను లేనిచో; గవర్నరు జనరలు నియమించినది మొదలు 3 నెలలలో సభ్యుత్వము సంపాదించుకొనవలయును.

న్యాయపరిపాలనాధికారము హైకోర్టువందును ఇతర సమితి న్యాయస్థానములందును కలదు. తక్కిన సమితి న్యాయస్థానములవైనను, రాష్ట్రీయ శుశ్రీము కోర్టులవైనను ఈపర్యభియోగము (అప్సీలు) హైకోర్టుకు చేయుదును. సమితిపార్టీ మెంటువారు చేసిన కాసనముల నుగూర్చిన న్యాయజ్యములను, ఒక రాష్ట్రమున కింకొక రాష్ట్రమునకును గలుగు న్యాయజ్యములను పరదేశ ప్రతి నిధులకు సంబంధించిన న్యాయజ్యములను పరిష్కరించు నధికారము హైకోర్టుకే కలదు. హైకోర్టు తీర్పులవైన ప్రీవీకవున్సిలు సభాయుతుడగు దిజీఫు సార్వభౌమనికి అప్పీలు చేయతగిన విశేష విషయములను నిర్ణయింప బడినది.

రాష్ట్రముల పరిపాలనక్రిందినుండి సమితి పరిపాలనక్రిందికి మార్పు కెందు|సభ్యకాలమున ఆర్థికవ్యాపార పద్ధతులందు నష్టము సంభవించకుండగ కొన్ని కట్టుదిట్టములు రాజ్యాంగచట్టముననే చేయబడినను, రాజ్యాంగ విధానమునందు మార్పు లేమైన గావలసినచో అట్టి మార్పులకు రాష్ట్రములు లోబడి అందిలిప్రజలు అంగీకరించి నచో, అట్టిమార్పులు చేయుటకు సదుపాయములు రాజ్యాంగచట్టమున నిర్ణయింపబడినవి.

అనుబంధము

ఆస్ట్రేలియా రాజ్యాంగవిధానము నిర్ణయింప బడిన ఆస్ట్రేలియా కామన్వెల్త్ ఆట్ట ౫౧, ౫౨ నెక్కు ను లలో సమితి పార్టీ మెంటుయొక్క అధికారములు వేర్వేరునబడినవి.

౫౧వ క్లెక్కును:—ఈ రాజ్యాంగమునకు లోబడి సమితి 'పార్టీ మెంటు' సమితియొక్క కాంటికి, క్రమపరి పాలనకు, సత్ప్రభుత్వమునకు వలయునట్లు లీక్రింది విషయములనుగూర్చి కాసనముల జేయుట కధికారముకలదు:

౧. ఛర్తకము ఇతర దేశములకును సమితికిని సమితిలోని రాష్ట్రములలో నొకదానికింకొకదానితోను గల వ్యాపారము.

౨. రాష్ట్రములందు గాని రాష్ట్రభాగములందు గాని పక్షపాతముగ లేకుండ సమితికి కావలసిన పన్నులు విధించుట.

౩. పంటలుగాని ఎగుమతులుగాని ప్రోత్సహించుటకు బహుమానముల నిచ్చుట. ఇందు సమితిలోని విభాగములలో హెచ్చుతగ్గులుండరాదు.

౪. సమితియొక్క పరపతివైన ఋణములు చేయుట.

౫. తపాలా, తంలివార్తలు, తంలిసంభాషణలు మున్నగు వ్యవహారములు.

౬. నావిక సైనిక వ్యూహము, సమితియొక్కయు, వివిధరాష్ట్రములయొక్కయు సరిహద్దులు, సమితియొక్క

కాసనములను నిర్వహించుటకు, అవలంబించేయుటకు బలము లను నడపుట.

౭. దీపస్తంభములు, దీపపుటోడలు, నిమగ్న మార్గదర్శక దీపములు, ప్లంములు (buoys).

౮. ఖగోళవాతావరణ పరిశీలనలనుగూర్చిన వ్యవహారములు.

౯. "క్వాంటైన్" అంటురోగము లున్నవని అనుమాన మున్నచో ఓకలను శేవులలో నిరోధించి యుంచుట.

౧౦. అప్రెలియా ద్వీపముయొక్క సమద్రతీర మునకు మాడుమైల్లదూరమున చేపలు పట్టు ఎత్తకమును గూర్చిన విషయములు.

౧౧. జనాభా ప్రజల స్థితిగతులను గూర్చిన వృత్తాంతము అంకెలు (statistics).

౧౨. చెలామణి, నాణెములు, సామాన్య చెలామణి, అనగా దేశవ్యవహారముందు చెలామణియగునట్లు ప్రభుత్వమువాడు నిర్ణయించుద్రవ్యము.

౧౩. రాష్ట్రీయ బ్యాంకులు గాక ఇతర బ్యాంకి వ్యవహారములు, రాష్ట్రీయల పరిహద్దులు మీరి వ్యవహరించు బ్యాంకులు, బ్యాంకులను రిజిస్టరు చేయుట (Incorporation), కాగితపు ద్రవ్యములను ప్రచురించుట.

౧౪. రాష్ట్రీయ భీమావ్యాపారము గాక ఇతర భీమా వ్యాపారము.

౧౫. తూనిక రాళ్లు, కొలపాత్రములు.

౧౬. హుండీలు, ప్రామిసరీ నోట్లు.

౧౭. దివాలా.

౧౮. కాపీరైటు హక్కులు, పరిశోధనలందలి హక్కులు, క్రొత్తొస్తువుల స్వరూపస్వభావములందు "పేటెంటు" స్వామ్యములను నిర్ణయించుట.

౧౯. పరదేశీయులు వారికి పౌరస్వత్వముల నొసగు వధికారము.

౨౦. పరదేశీ రులయొక్క కంపెనీలు, సమితి హద్దులలో వ్యాపారమునుగూర్చి కాని, ఆర్థికవిషయ మలనుగూర్చి కాని స్థాపించబడుసంఘములు.

౨౧. వివాహములు.

౨౨. వివాహబంధవిచ్ఛేదనము(Divorce), దానిని గూర్చిన వ్యాజ్యములు, తల్లిదండ్రులహక్కులు, మైనరుల పరక్షణమునుగూర్చిన హక్కులు

౨౩. ఆపదలు కలిగినవారికి గాని, మడుసలివారికి గాని ఉపకారవేతనము లొసగుట.

౨౪. రాష్ట్రీయలయొక్క సివిలు క్రిమినలు వ్యాపకస్థానములతీర్పులను సమితిహద్దులలో అమలుజరిగించుట, వానికే త్రగువులను జారీచేయుట.

౨౫. రాష్ట్రీయల కాసనములు, వాని ప్రభుత్వ తీర్మానములు, కార్యములు, ని రస్తావేజులు, వ్యాపక స్థానములతీర్పులనుసమితిహద్దులలో నిల్లగొరవింపజేయుట

౨౬. రాష్ట్రీయలలోని ఆదిమవాసులనుగూర్చి గాక ఇతర జాతులవారి యోగక్షేమములకు వలసిన కాసనములను చేయుట.

౨౭. వలసకు పోవువారిని గూర్చిన విషయములు, వలసనచ్చువారిని గూర్చిన విషయములు.

౨౮. శిక్షణల సంఖ్యకగూర్చియు, అభివృద్ధిని గూర్చియు విచారించుట.

౨౯. పరదేశీయులతోడి వ్యవహారములు.

౩౦. పశిఫీకు మహాసముద్రమునగల ఇతరద్వీపములతోడి వ్యవహారములు.

౩౧. రాష్ట్రీయల ప్రభుత్వముల దగ్గరనుండి కాని, దేశములోని ప్రజలవలన గాని, పార్లమెంటువారికి కాసనము చేయుట కధికారముగల పనికొరకు, ఆస్తిని వశము చేసికొనుట (Acquisition of Property).

౩౨. సమితియొక్క నావికదళమునుగాని, సైనిక దళమును గాని పంపుచుండుటకు సమితిలోని కెల్ల పె నధికారము.

౩౩. రాష్ట్రములలోని కైలుదారి యంశగమై ననో వారాష్ట్రముతో ఏర్పాటుచేసికొని దానిని వశము చేసికొనుట.

౩౪. ఆయా రాష్ట్రముల యంగీకారముతో కైలు దారిని పుద్ధిచేయుట.

౩౫. రాష్ట్రముల సరిహద్దు దాటి వ్యాపారము లను చేయువారి తగవులను తీర్మానించుట, రా కలకు మధ్య ఘోరన నియమించుట.

౩౬. పార్లి మెంటువారు మార్చివేయువర కీ రా జ్యాంగచట్టము నిర్ణయించిన అన్ని విషయములందు సమితి పార్లి మెంటు కధికారము కలదు.

౩౭. రాష్ట్రముల పార్లి మెంటు సమితి పార్లి మెంటువారికి తీర్మానించుటకొర కంపు విషయములు. అట్టి తీర్మాన మారాష్ట్రములకె వర్తించును.

౩౮. త రాజ్యాంగ నిర్మాణ సమయమునాటికి బ్రిటీషు పార్లి మెంటువారు గాని, ఆస్ట్రేలియా కవున్సిలు మాత్రమే గాని చలయించుట కధికారము కలిగిన విష

యములనుగూర్చి రాష్ట్రములకోరికపైర గాని, అంగీకారముతో గాని సమితి దేశమున చలయించుట.

౩౯. ఈ రాజ్యాంగమువలన పార్లి మెంటుకు సమితి ప్రభుత్వమునకు నొసగబడిన అధికారములు అనులు జరిగించుటకు వలసిన అధికారములు.

౪౦ వ షెక న:—సమితిలోనికాంతికి క్రమ పరిపాలనమునకు, స్వార్థిభుత్వమునకు నీక్రింది విషయములను గూర్చిన శాసనములను జేయుటకు పార్లి మెంటునకు మాత్రమే సంపూర్ణాధికారము కలదు:

(౧) సమితి ప్రభుత్వముయొక్క కేంద్రసానము నిర్ణయించుట, సమితి ప్రభుత్వమువారు వశముచేసికొనిన ప్రదేశములు.

(౨) ఈ రాజ్యాంగమువలన సమితి ప్రభుత్వ కార్యనిర్వాహకవర్గమువారి యధికారము క్రింది నుండి బడి పరిపాలన శాఖలోని ఉద్యోగములను గూర్చిన విషయములు.

(౩) ఈరాజ్యాంగమువలనపార్లి మెంటుకు ప్రత్యేకాధికారము కలదిని నిర్ణయింపబడిన ఉత్తరవిషయములు.

పురాణగాయకుఁడు

బుద్ధవరపు నాగ రాజుగారు

యనో వనోజ్జ్వలశుభవసంతాగముముల నెంతి పాడిన నెత్ని గొంతెండలేదు

జీరవోలేదు; బడలిక చెందలేదు
వాడలేదు మాధుర్యమ్ము వీడలేదు.

చివురులను మెక్కియెలగొంతు చేవదేర్చి
పికము లపుడే వసంతగీతికలు పాడ
తెటివిరిదేనె దనగొంతు తీపజేసె
వెల్లివిరిసెను సెలయేట విరులపాట.

అతనిపాటలఁ బారవశ్యమ్మునంది
తరులు గిగులును జడగళత్వమ్ము విడిచి
స్తోత్ర మొనరింప, చిరునవ్వుతో నతండు
ప్రాతపాటలె పెక్కిండ్లు పాడినాడు.

ఇప్పు డామని తెఱలిపోయినది, నాటి గ
యకుల ధుంకారములు మాయమయ్యె మూఁ

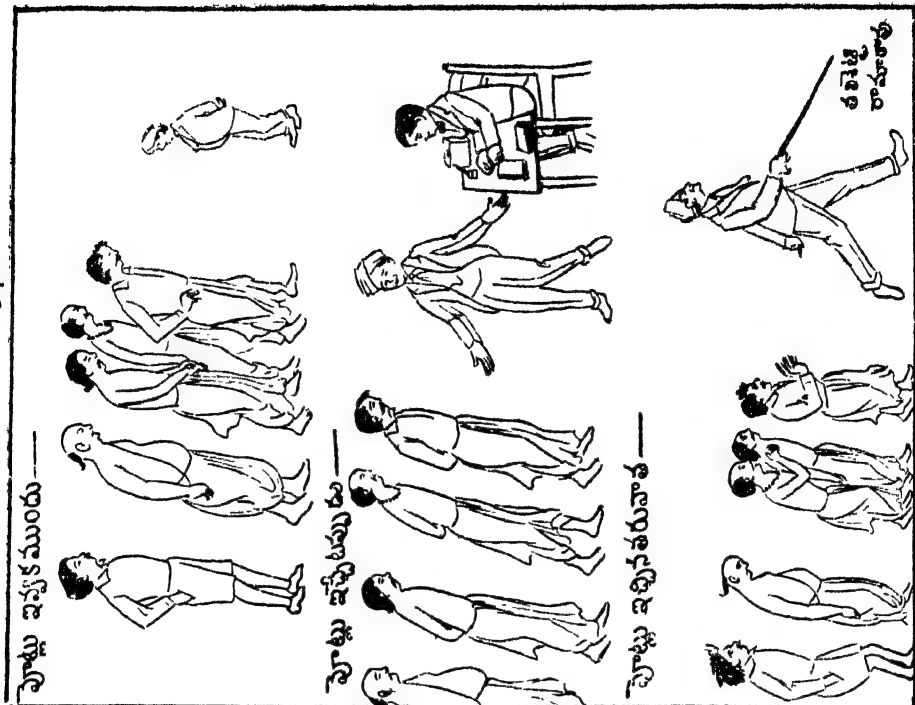
వడెనో; కోయిలగొంతు సవ్వడియె లేదు
నిదురవోయెనో; సెలయేరు రొదలు మరచె.

నేఁ డతఁడు చాల ముసలియైనాడు, పూర్వ
కాలములయందు, నుత్సాహ కలన మీర
పాడి మించిన కంఠ మీ నాఁడదేము
విడన విడదాయె శాసమ్ము వెట్టినట్లు.

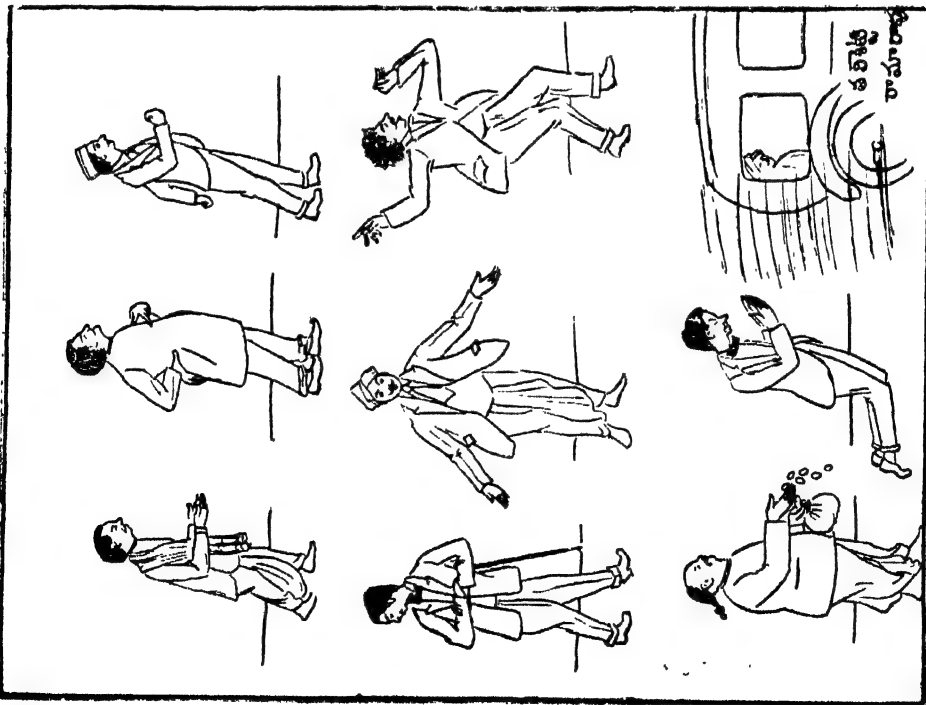
గొనుగువడి గొంతునకు యడంగిన కొలంది
పాటపై నాచినికి కోర్కె ప్రబలిపోయె
నడకనను గొంతు బీటలు వాగుచున్న
పాడ నుంకించు దుదియూర్పువర కతండు.

అతఁడు తీటిచి దిద్దిన యట్టివారె
యతని త్రోవలఁ బోరిపు, పైనవాని
నాలకించి మహాహోద మంది యతఁడు
ప్రాత క్రొత్తకుఁ జోటీయవలయు ననును,

వోటర్లు, అభ్యర్థులు

వోటర్లకు ప్రయత్నం

లండను నగరమున గూడిన రౌండుటేబిలు సభవారు గావించిన సభాఫలితముగా ప్రధానమంత్రి వాగ్దత్త మొనర్చిన ఫెడరల్ విధానమును గూర్చి సంశయము లొదవుటచే, వారియదలంచిన ఫెడరల్ విధాన మెంతవఱకీ దేశమున కుపకరించునను విషయము విచారించవలసి వచ్చినది. ఆ కారణమున నే నీ విషయమును గూర్చి యీ వ్యాసమును వ్రాయదలచితిని.

ఫెడరల్ విధానమున రాష్ట్ర ప్రభుత్వమునకును, కేంద్ర ప్రభుత్వమునకును సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మొసంగినం గాని మన దేశమున కనుగుణ్యము కాదనునది మొదటియంశము. ఈ యంశమును సమన్వయద్వైప్యితో చిలకించి ప్రధానమంత్రిగా రెంతవఱకీయదలంచినో వివరింతము. రాష్ట్రములకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య మిచ్చెదమని వారు చెప్పిరి. కాని వీటో (Veto) చేయుటకు గల సంపూర్ణాధికారమును, పరిపాలనా విధానమును, అల్పసంఖ్యాకుల విషయమును గవర్నరు హస్తగతము గావించిరి. ఈ యధికారమును సంపూర్ణముగ గవర్నరు కిచ్చుటకు కారణ మేమి యని యడుగ నితర కేంద్ర ప్రభుత్వములయం నీ స్వాతంత్ర్యములు కలవని చెప్పుచున్నారు. ఇతర అధినివేశ స్వాతంత్ర్య దేశములలో గవర్నరు ప్రజానియోజితడు; ఇచ్చట ప్రభుత్వనియోజితడు. ఆకా

రణమున యీ యధికారములు ప్రభుత్వ నియోజితడుగ గవర్నరు చేతయం దుండుట కన్న ప్రజానియోజితములగు శాసన సభాధికారమునకు లోబడియుండునను, లేక గవర్నరు ప్రజానియోజితడుగ నున్నను బాగుండును. అప్పుడు గాని, సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్యము రాష్ట్రములకు జేకూరదు. అల్పసంఖ్యాకుల రక్షణ మొకటి యున్నది గదా యన్న, న్యాయమున ప్రజలతో సంప్రతించినం గాని రక్షణ విధానము చేపట్టుటకు వీలు లేదు.

ఇక కేంద్ర ప్రభుత్వ స్వాతంత్ర్యమును గూర్చి యోజితము. అధికారము లన్నియు ప్రజానియోజితుల కిచ్చినారా లేదా యనునది శంక. విదేశ రాజ్యాంగ విధానము (Foreign Affairs) లం దేమి, సైనిక పాలనము (Military Affairs) నం దేమి, సంస్థానముల (States) విషయమునం దేమి, కల స్వాతంత్ర్యమును పూర్తిగ తామే యుందుకొనిరి. రాజకీయ దృక్పథము ననుసరించి యీ విషయములలో వారే స్వాతంత్ర్యము వహించినను మున్ముందు భారత శాసనసభాధికారమునకు లోబడి యండినం గాని కేంద్రమున స్వాతంత్ర్య ముండదు. కాలనిర్ణయ మొనర్చి యీ యధికారములు ప్రస్తుతము తమచేతిలో బెట్టుకొనవచ్చును, గాని, యింక కాలమువఱకే మేము వశ మొనర్చి కొందుమని చెప్పక తమచేతిలో

బెట్టుకొనుటవలన ప్రజాభీష్టము నెఱవేఱదు. ఇవి గాక, వర్తకము, వ్యవసాయము, పరిశ్రమలు, మారకము (Exchange) మొదలగువాని యందును ప్రజల జోక్యము లేకుండ పోవక, మన మంత్రులకు నిర్ణయాధికారము లుండవలెను. ఇవి లేకున్న దేశముయొక్క యార్థికాభివృద్ధి కేమాత్రము నవకాశ ముండ దని తలంప వచ్చును.

ఇక శాసనసభలో ప్రజా ప్రాతినిధ్య మెంతవఱకు కలదు నని విచారించుచున్నాము. నిర్ణీత సంఖ్యయందున వైచిత్త్యములతో రెండు వంతులు సంస్థానములనుండి వచ్చిన ప్రతినిధు లుండురట! సంస్థానప్రతినిధు లనగా సంస్థానాధీశు లెన్నికొనిన ప్రతినిధులు గాని సంస్థాన ప్రజ లెన్నికొనినవారు కాదు. సంస్థానాధీశులు ప్రతినిధుల నెన్నికొనుచును సరిమైన ప్రాతినిధ్యము కలిగించునాభిచరదా యనునదియు, ఆ ప్రతినిధులు సంస్థానములందలి ప్రజాభిప్రాయముల సాఫల్యబాధకముల నివేదింపగలవారా యనునదియు ననుమానాస్పదములు. అదియుం గాక, సంస్థాన ప్రజలయొక్కయు, సంస్థానముల యొక్కయు బాగోగులు: భారత శాసనసభ చర్చింప నవకాశము లేకపోవుట విమర్శింపవలసి యున్నది. ఇది యెంతయు హాస్యాస్పదము. సంస్థానములకు సంపూర్ణ స్వాతంత్ర్య ముండి, కేంద్రమునను, రాష్ట్రములందును సంపూర్ణస్వాతంత్ర్య మున్నప్పటి భారతదేశము సంయుక్తరాష్ట్ర మనిపించు కొనుటకును, అధినివేత ప్రతిపత్తి యున్న దేశ

ములతో పాటు తల యెత్తి తిరుగుటకును అవకాశ మున్నది కాని లేకున్న సంస్థానములను కేంద్రప్రభుత్వముక్రింద చేర్చుటవలన విశేష ప్రయోజనము గాన్పింపదు. మరియు సంస్థాన ప్రతినిధులు మాత్రము బ్రిటిషు ఇండియాకు సంబంధించిన కొన్ని విషయములలో, అనగా మంత్రీవర్గమునందలి విశ్వాస రాహిత్యము (No-Confidence) మొదలగు తీర్మానములను గావించుటకు, వోటుచేయు నధికారము కలిగి యుండురట! ఇది కేవల మనందర్బాదు. అందుచేత అఖిలభారత దేశవిషయములలో తప్ప సంస్థానప్రతినిధులు తక్కిన బ్రిటిషు ఇండియా విషయములలో వోటుచేయుట కధికారము లేకుండ జేయుట సమంజసము. ఇక కేంద్రప్రభుత్వమున మంత్రులవిషయమై రాజప్రతినిధి కిచ్చిన యధికారము లసాధారణములైనవి. మంత్రుల నియమించుపట్టన సజముగా సర్వాధికారము రాజప్రతినిధికి యున్నందున రాజప్రతినిధి కనుసన్నలలో మెలంగువారే మంత్రులుగ నుండు రనుటకు సందియము లేదు. మంత్రులను తొలగించువిషయమున రాజప్రతినిధికి పూర్తియగు నధికారము కలదు. కాని యీవిషయమున శాసనసభయందున్న సభ్యులలో మూడింట రెండువంతుల వారు అంగీకరించిననే గాని శాసనసభకు మంత్రుల తొలగించుటకు వీలు లేదట! శాసనసభయందు గల నిర్ణీతసంఖ్యయందు సంస్థాన ప్రతినిధులు, ప్రత్యేక సంఘప్రతినిధులు, అల్ప సంఖ్యాకుల ప్రతినిధులు, ప్రభుత్వనియోజకులు

ప్రభుత్వమువారికి తప్పనిసరిగా లొంగియుం
డకతీరని తదితర ప్రతినిధులును పోను, సుమారు
ఐదవవంతుమాత్రము ప్రజాప్రతినిధులుందురు.
ప్రైవేట్ ప్రతినిధ్యము ననుసరించి మంత్రుల తొల
గించువిషయమున మూసింట రెండువంతుల
సభ్యులంగీకరించుట దర్ఘటము. ఒకవేళ పాస
గినను, రాజప్రతినిధికి విటోయధికార ముండుట
వలన మంత్రులను తొలగించువిషయమున, తన
కిష్టమగుచో వీలు లేకుండ చేయుటకు తనకు
సర్వాధికారము కలదు. దీనినిబట్టి మంత్రులను
నియమించుట, తొలగించుట యను విషయ
ములలో సాధికారమంతయు రాజప్రతినిధికి
గాని శాసనసభకు లేనట్లు కనపించుచున్నది.
ఈ కారణములనుబట్టి మంత్రులు రాజప్రతినిధి
చెప్పినట్లు నడచుచు నెల్లప్పుడుగాకపోయినను,

కొన్ని సమయములందైనను ప్రజాభిప్రాయము
నకు వ్యతిరేకముగా వర్తింపక తప్పదు.

కావున ప్రధానమంత్రిగారు ప్రసాదించ
దలచిన ఫెడరల్ విధానమునందు కేంద్రప్రభు
త్వాధికారము వట్టి బూటకమని కొంద రను
కొనుట కవకాశ మున్నది. నామమాత్రముగ
నున్న యీ యధికారములవలన నిజమైన
స్వాతంత్ర్యము కేంద్రమానకు లభింపలేదనియు,
నిజమైన స్వాతంత్ర్యములేని ఫెడరల్ విధానము
నెరవేరదనియు వారభిప్రాయపడుచున్నారు.
కనుక నిట్టితరుణముననైనను ప్రభుత్వమువారు
దీర్ఘముగ యోచించి భారత్ ప్రజాసామాన్యాభి
ప్రాయముల ననుసరించి ఫెడరల్ విధానము
నందు అవసరమగు మార్పుల నొనరించుట
ముఖ్యకర్తవ్యమని స్పష్టపడుచున్నది.

త్వరపడుడు!

త్వరపడుడు!!

ఆత్మకథ

(గాంధీమహాత్ముని స్వీయచరిత్రము) శతావధాని వేలూరి శివరామశాస్త్రిగారు తెనిగించినది
క్రొన్ సైజు, పుటలు ౪౫౦, మేలియిన కాగితము, ముచ్చటలు గూర్పు అచ్చు
ప్రథమ సంపుటము (మూడవకూర్పు) వెల రూ. ౦-౧౨-౦

రెండవసంపుటము

వెల రూ. ౧-౦-౦

అమూల్యమైన ఈ గ్రంథభాగములు రెంటికి కంటనే ఆర్డరులు పంపుడు

తపాలఖర్చులు ప్రత్యేకము

మేనేజరు: ఆంధ్రగ్రంథమాల, నెం. 7, తంబుశెట్టివీధి, జి. టి. మద్రాసు.

౧

తలపైఁ గల్కితురాయి, కంఠమున నిద్దాతళ్ళుఁగొమ్మొల్కు ప
చ్చలహారంబు ధరించి, కాటుకవిలాసం బొప్పు వాల్లంటి తె
ప్పల నానందము చింద, నర్తితనిజ ప్రాణేశ్వరం జూచు నె
మ్ములరాణీ, యిటుచూడవే, సుతశతంబుల్ నీకు, నీధర్తికుఁ.

౨

పొన్నుం గన్నులు నెత్తి కెక్క, గులికింపుంగంఠగర్వంబునఁ
నిన్ను నీచెలికత్తెలం బ్రణయకంఠి న్ముంచి తేలింప నీ
సొన్ని శ్యంబున నాట్యమాడు పతివజ్రం బారవశ్యంబునఁ
గన్నుల్ మోడ్చుచు నిచ్చలు న్నెమిలిచానా! యెంతపుణ్యాశ్శయో.

౩

కోరినపాఁపటోగిరముఁ గూరిచి, నీమది పల్లవింపఁ జి
న్నారి మనోజ్ఞపద్మమ నినాదముల న్నిచు బుజ్జగించు, బం
గారలుఁ గంటికుల్కులమగండు, మహేంద్రుని యంతవాఁడు, నీ
చేగువ నాడెడి న్నెమిలిచేడియ! నీకుఁ గొఱుత కల్గునే?

౪

ఉరు ముతీమెం దళుక్కు మచుచున్నది మిం చను మోసకత్తె, యం
బరమున మబ్బు లేలివ, మంజులకేంకృతు లొప్ప నీమనో
హరుఁ డురుపింఛదీధితుల నారతు లీయఁదొడంగఁ గేకిసుం
దరి! పొదరిండ్లతీ వెపరదాల మఱుంగునఁ జెంగలింపవే!

౫

భర్త హొంబట్టుజిలుఁగుటంబరముఁ దాల్చి - విపినవీధులలోఁ దాండవించుమండఁ
జేరువను నిల్చి, మాసినచీరఁ గట్టి-మురిసికొనుపతివ్రతపు సుందరులలోన.

౧. ఇందిరా కుమారి
సపటివన్ కంపెనీవారి చలనచిత్రప్రదర్శనములలో
ప్రధానపాత్రముల నీమె ధరించుచుండును.

* దీనిని చిత్రపటములతోసహా G. S. A. వారొసగిరి.

* విజిలి (Lightning)

విజిలి తాళి గజ్జనింహుడు ;
రాజపుత్రులంశమునాక ; ప్రాచీనా
నారపరాధునాక ; తాత ముత్రా
విజ్ఞానో సంగీతనికా ; ఇతినికి
కతి గుణానులో హాక బిమ్మ బాగీరు
కలము, ఆరెని నివా ; ము చంద్ర
పగము.

విజిలి కు జనులనింహుడు
నక నాగిత్తు ; తను నాంబూ
యిలో న్యాయానాక కొడకు బాగీ
గిను పాళించునని రత్న నింహుడు
దొలచెను. అందు కట్లు చేయ ననుము
తిరిప నిచ్చెను.

జనులనింహుని భార్య నింహు
నక నాంబూ జన్మ నింహుడు
యికి నచ్చెను. అప్పుడు మగ
కాకి కనుపని గట్ట నచ్చెను
గట్ట నింహునక. అప్పుడు పంది
నచ్చెను. కావున నిగా
నచ్చెను. అప్పుడు నిగా
నచ్చెను.

తిరిగియికి గుణ కమరనింహు
నక కోపము చేసెను. ఒకనా
డుతిడు తిరిగి తో ఆడుచిట్టయే
ఫట్టిన. అప్పుడు ఆడుచుండు ఆ
మాటవిని మురిశెను. అట్లు ఆడు
చిట్టయే ఫట్టినేని రాజపుత్రుల

G.S.A. యాచారము ననుసరించి యాచిడ్డ

గొంతుకను నులిమివేయుచు నని యతడు కత్తినింటి కపగము చేసెను.

అమరసింహునిభార్య ఆకుబిడ్డనే కనెను. తండ్రి తనశత్రుకమును వీడువాడు కావని అమరసింహు డెఱుగుట. ఆకుబిడ్డ నతనికత్తినితో పడకుండు తప్పింప తలచెను. మగబిడ్డ పుట్టెనని తండ్రికి తెలిపెను. రత్నసింహుడు పొంగెను. 'నేజెప్పినరీతిని వానినిబెంచి పరునా కోరిండ్లప్రాయమున నాకడకు బంపుము' అని కొడుకుతో జెప్పి చింతింపురమునకు బోయెను.

బిడ్డకుని అమరసింహునిభార్య చుగటించెను. అమరసింహు బాబుపడు బినియను చేగికి గారాబముతో, కడుమెలకువతో మగబిడ్డనుకల బెందుచుండెను. ఆబిడ్డయు క్రమముగ పెరుగుచు పురుషోత్తమి వ్యవయం దెల్ల వారి కేరను. పరు నులిమివేండ్లప్రాయమున కా బారిక విద్యావశిష్టోకాక మిగుల ధైర్యశాలినియు

నయ్యెను. విద్యాకాలయందలి బాల బాలికల యాదర గౌరవములకు బాతమయ్యెను.

రత్నసింహుని క్రమముగ ముగలితనము పైకొనెను. ఆనయబలము క్రమంగను. కాని కోపము నానాటికి తీరింపజొచ్చెను. మట్టుపట్టుల తనయాడు బాగీరుదారులందరు దాటుకొనిరి. పిల్లజాగీరుదారు లేవృద్ధసింహుతో చెగలాడబొచ్చిరి. వారి కదియొక వినోదము. వారిలో విజయసింహుడు ముఖ్యుడు. రత్నసింహుని అనుచరుల నాతడు మోచిననోటనెల్ల తిరిమికొట్టువాడగు; వారి ఆకువారితో సకలస్కెము లాడుచు బాధించు వారు; రత్నసింహుని పాలముల నాక్రమించి తాను సాగుబడి చేయుచునాడు. విజయసింహుని దురంతములు పంసుముగలియగు రత్నసింహును ప్రతిఘటింపజాల దియ్యెను. తనకు సాహాయ్యముగా 'మనుమని పంపు' మని గుమగుడుకు లేచు వ్రాసెను.

శ్రీ. ఇందిరా కుమారి . బిజిలి కథానాయక
యశ్వంతి వైద్య - కథానాయకుడు. ఏకాంత సంభాషణము.

అమరసింహునకు నాయనగారి ఉత్తర మందెను. దానిని జనువుకొని యేమిచేయుటకును దోచక అతనికి చుక విచారమును జెందెను. విషయము నామాల్పాగ్రము విజిలితో జెప్పెను. తనభార్యసాహసములను వెల్లడిచేత నవనును నిరీక్షించుచుండిన విజిలి తండ్రిపలుకు లాలించి తోడనే ఉత్సాహ మినుమడించెను తాను మగవేషమును వేసికొని విద్యుత్సింహునకుచేర తనతాతకు తోడ్పడ బోయిపనిచెప్పి తండ్రి యనుమతిని బడసెను. అమర సింహుడు 'తనకొడుకు విద్యుత్సింహుడు వచ్చుచున్నా' డని రత్న సింహునకు లేఖ వ్రాసెను.

రత్న సింహుడు కొడుకు వ్రాసిన లేఖను చూచి పరమానందమును జెందెను. మునుముని సెయ్యొక్కరి తోడ్బొందిరా గోకసావంతుని కైలుప్రేమనునకు బంపె ను. ఈనాడై ఘడ్ల తేలిసికొని విజయసింహును ప్రేమనునకు వచ్చును. బిలి తంబాయముండి బయలుదేరి కైలుప్రయాణము చేసెను. ధైలు తాను దగవలసిన ప్రేమనుకడ కితెను. బిలి కైలునునుండి దిగెను. ఎదు రొక్కసావచ్చినను రిగువురు, ఘరుషు జెవ్వరు దిగక, సుందరియును బోలిపోవుచు దిగుటచే భగ్నాను లయిరి. గుప్తుడు విజయసింహు డగు తన్ను చందరిపబన్ని నవన్ను

తెందిరా కుమారి
విజిలి మగవేషము.

గివెనుని సావంతుని కొరడాతోకొట్టు నుండించెను. అదికంటే బిలి మెరుపు కల నాగివెనును కురికి కొరడాను లాగి కొని దానితో విజయసింహుని మోముపై కొట్టెను. తన్నుకబానిక యట్లు బుగ్గించి స్కెలి విజయసింహు డట్లు గుడి బారిపోయెను. అంత సాంసంకుడు బిలితో తనకృతాంతమును జెప్పెను. బిలి ఆనందంతో నటనతో జెప్పెను. బిలి యిట్లే రత్న సింహునికడకు బోయి నవ్వు కట్టిపెట్టిన జచ్చు నని సావంతుని చెప్పెను. కాని బిలి సావంతునియింటికిపోయి అచ్చట మగ వేషమును వేసికొని తాతచిగ్గరకు బోయెను. తన మనసు బాటానుబాటా మెగను, బలిమెగను నుండు నని తలచు నుండిన రత్న సింహుడి మగవేషమున నున్న బిలిని విద్యుత్సింహుని గాంచి యింనుక విచ్చాగించెను. పరివారము చ్చాకిగా నతని పరిహాసంపతోచ్చిరి. విద్యుత్సింహుడు కుపితృడియి సరవార మున సొకబలశాలితో బోరాడి వాని నోడించెను. అంత నందరును విద్యుత్ సింహుని సామర్థ్యమునకు మెచ్చు చుని అతనియాజ్ఞకు లోబడి మెలగు చుండిరి. అదిమొదలు క్రతువులపై వారు దాడివెడల సమకట్టిరి.

* * * *

ఒక నాడు విద్యుత్సింహుడు డక్టర్‌గారును విజయసింహునికడకుబోయి యతని దనతో నొంటిబోరాడ పిలిచెను. అత డంగీకరించెను. అంత నిరువురు బోరాడ దొడగిరి. విద్యుత్సింహుడు పోరాటమున విజయసింహుని మీసములను ఖండించి, బట్టలను చించి, నీల బడ్రాని మెఱువునలె నటనుండి మాయమయ్యెను. విజయసింహుని యనుచరులు మిశ్రులు నతని పరాజయమునుగని ణిట్టి లుబ్బ నవ్వెరి. శత్రుప్రతీకార మిట్లు జరుగుచుండ నానాటికి విజయసింహుని బలము క్రుంకుచుండెను. విజయసింహుడది సవీంపక సావంతునితో ణిట్లువును చెరపట్టి మాసభంగము చేసెను. ఆయువతి గుఱితయై విషమునిని చచ్చెను. ఆయువతిని చిల్లిని గాఢముగా చెలిమి. ఆకారమున డిల్లినిచెప్పి విజయసింహుని జంపెన పగదీర్చునవలయును, కాని తానైన నాచలయును అని ప్రణీత పట్టెను.

తరువాత డిల్లి తన ప్రతిష్ఠను కాపేర్చునట్లు; తన శత్రువు మిట్టమును క్రేమించుట, అంత తన మిట్ట మును జంపిన డిల్లినియు పగదీర్చుకొనఁగాను. డిల్లి యాటనితో పోరు.

యం. రామలింగశాస్త్రిగారు

చలీము

“కీరరాజమా!

ఉ. తియ్యనితే నెపల్కుల ను

తింపగఁగ్గ మొయారపుంగతిక

నెయ్య మెలగ్గు రాగరను

నీల మత్స్యియుగాని బోలటక

ఇయ్యడ నిన్ను గట్టితిని

నిట్టిలె మత్కిరసంజరంబునం

చియ్యలనాగఁ గట్టి సుఖ

నుందు నప్పట్టు గాంచు టిన్నడో?

చలీము

“నీల మత్స్యియుగాని బోలటక ! నీ మత్స్యియు బ్రష్టం దునోగు. నీవు నీ శ్రీ ముగా మెల డక యుగలికిం దియ్య బంకమబోముకే నీ. నీల మత్స్యియుగాని మత్స్యి.”

యం. రామలింగశాస్త్రిగారు ఆంధ్రనాటక మునకు రచనచేయుచే. నాగు శ్రీమన్ డి. రాఘవా నాధ్యులనానితో నూతి నాటకరంగముల నలంకరించిన నటకాక్రందము. నా గీనమహా ప్రతీకార బ్రచురింపఁ బడిన “అనాగ్నీ” యను చారిత్రిక నాటకములో నాయక పాత్ర పైకొనిరి. అందు వారి మనోహరగానమే గాక, యత్కుత్తమాభినయమును ప్రేక్షకులచే మిగుల గొండా

డఁబడినది. వా రానాటకములో కందుకుట్టములఁ దీయించుకొన్న చా యాచిత్రము లేయిం దుండునవి. అందు మొదటిది సలీము తనపడకగదిలోఁ గూర్చుండి పంజరములోనున్న చిలుకను జూచి తనవిరహతాపమును వెల్లెఱుచునప్పటి ఘట్టము. రెండవది రాణి యనార్క

నీని గొరడాబెబ్బలఁ గొట్టింపఁ బంచెనని తెలిసినప్పుడు; దాని సోఘియా యవ్వుమాటల నాడుచుండ; సలీము కోపముతో నామెను జీవరించునప్పటి ఘట్టము.

వింజమూరి వేంకటలక్ష్మీనరసింహరావు.

తి ర స్కృ తి

వేంకట కాళిదాసకవులుగారు

నీటుగా దువ్వకొనిన యీ నీలికురుల
సంపెగలు వాడిపోయిన సౌరభము;
లేత చెక్కిళ్ల మెడలోనఁ బూతవడిన
చందన మ్రొండిపోయిన సౌరభము.

నుదుటఁ దోచిన స్వేదబిందువుల చెలిమి
వలనఁ గరఁగుచుఁ జెరఁగిన తిలకరేఖ;
కన్ను రెప్పల యందులు కలియు నెడల
నిలుచు నన్నచి కాటుక నీలిరేఖ.

తొలివసంతపు లేజపురుల పొలుపులు
పూను పెదవుల విడని తాంబూలరక్తి;
నఖు లుంకరణమ్ముగాఁ జరణములకు
రమ్యముగఁ బూసినట్టి పారాణిరక్తి.

నీ తనూ విలసనము శయ్యా తలమున
మోహనము మన్మథుని చేతి పూవువోలె;
చెలియ, స్త్రీయు నింకఁ గనుంగొమ్ము వలపుఁగ
మానమా ప్రేమచేవతాహ్వానములకు? [నుల;

నింగి నైల్యమ్ములోనుండి తొంగి తొంగి
చూచుచున్నవి జాలిగాఁ జక్క లవిగా
శ్యామలాలకములనుండి శయ్యమీఁదఁ
బ్రదులు చున్నవి పూవులరేకు లివిగా!

పారవశ్యాన నా కరస్పర్శనమునఁ
బులకితమ్ముగు నీతనువున మనోజ్ఞ
కోరకమ్ములు నిడునో, తారకమ్ము
లోరగా నోరగాఁ జూచునో, లతాంగి!

దూరపుంజూపునకు నవ్వు తోడునీడ
గా విరియఁజేయు నీ నవకంపుఁ బెదవి
నకట, లే దొక్క మృదుహాస శకలమైన
నీ రహస్యమాగమవేళ నేమొ కాని.

ఓరగా, రహస్యముగ, ననోన్యముగ, న
దృష్టముగ, నన్నుఁ జూచిన యిన్ని చూపు
లేకరణి దాచితివి సుప్తి లేక మూత
వడిన తెలిగిన్ను రెప్పల యగుగు నందు?

ఒక్కోక్కటిగా వచ్చు నూరుపులకుఁ
బాలుపు లేడఁబాయు నీపెదవులు లతాంగి!
ముద్దుగా నొక చుంబన ముద్ర యిడుదు
ననిన, నటు త్రిప్పే చేతు నీ యాననంబు?

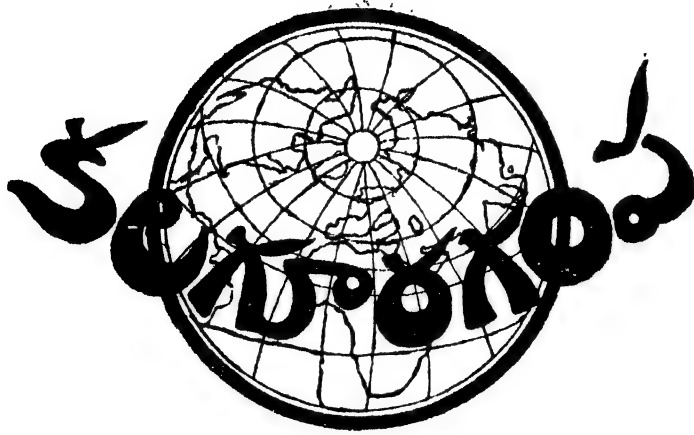
హృద్ధ్యమో, ప్రగాఢత్రపా మధురిమమ్మో,
నిర్మలప్రేమరూపమో, మర్మమెఱుంగ
లేని హృదయవి కాసనవీనభర మొ,
యీ తిరస్కారమున కర్థ మేమి చెలియ?

గోచరింపని నిడుకిగ్గుతెరలోన
దాచుకొన నెంతవో హృదంతరము బాల!
సంభ్రమితమైన నీ తిరస్కారమునకు
నిడుదునా కాన్కగా నాడుహృదయ మొకట.

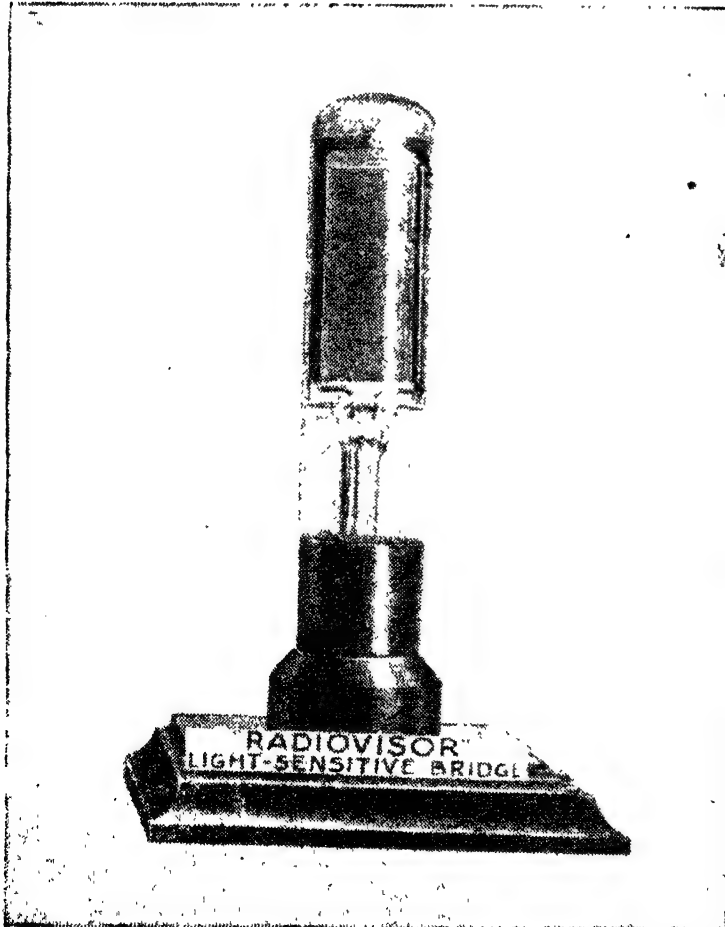
ఈ తిరస్కృతి ప్రేమరసాతిరేక
చిహ్నముగ, నూతనత్రపాశ్రీ శిరీష
ఃరిమళముగా, మధురముగ భావబింబ
ముగఁ గనుంగొందునా చెలి! * * *

సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణయ్యగారు
ఉపాధ్యక్షులు, ఆంధ్ర విశ్వవిద్యాలయము.

అదృశ్యకిరణము (Invisible Ray)

ఇది దొంగలను పట్టి
యిచ్చుటకు సాధన మగు
నొక శ్రోత్ర యంత్రము.
ప్రతిగదియందును ప్రతిదా
రమునద్దను ఇట్టి యంత్రముల
నుంచదగును. ప్రధానయంత్ర
మున నొకమరను నొక్కి-
నచో నిశ్చయముగా భిన్న
భిన్న స్థలములకున్న యా
యంత్రములనుండి కిరణములు
వెలువడి ఇంట దొంగలునొర
బడుటను దెలుపుటయే కాక,
వారెచ్చట తొరబడియున్న
దియు తెలుపును. ఈయంత్ర
ములకు విద్యుచ్ఛక్తి రాకుండ
నెవరయిన నడుపెట్టకాచి
నను, వెంటనే తెలియ
జేయును. ఈ యంత్రములు
పర్షియను కళాప్రదర్శనమున
రిజాఖాను పహుచీగారి ఆమూ
ల్య సంపదను వేయకన్నుల
కాపాడి ప్రసిద్ధి గాంచినవి.
(E. N. P. వారి ఫోటో)

శ్రీరంగపట్టణము

మైసూరు రాజ్యమునందున్న పట్టణములలో శ్రీరంగపట్టణము చరిత్రాత్మకముగ మిగుల ప్రాముఖ్యము వహించినది. 18వ శతాబ్దమునందు దీనిని ముఖ్యపట్టణముగా జేసుకొని హైదరాబాద్, అతని అనంతరమున టిప్పుసుల్తాను రాజ్యపరిపాలన చేసియుండిరి. ఈపట్టణము కావేరీనదియం దొకద్వీపముపై కట్టబడినది. పట్టణము చుట్టును కావేరీ త్రివర్ణనికంబికమై యొప్పారుచున్నది. టిప్పుసుల్తాను రాజ్యపరిపాలననుం దీపట్టణ మేడని ప్రాకారములతోను, అనేక హిందూ దేవాలయములతోను, మసాముదీయములనులతోను, ఉద్యానవనములతోను శోభాయమానమై మహాదైశ్వర్యమును వహించియుండెను. కాని 1799 వ సంవత్సరములో ఇంగ్లీషు వారికిని టిప్పుసుల్తానుకును జరిగిన యుద్ధములందు ఈ పట్టణపుగోడలు పగులకొట్టబడినవని ప్రసిద్ధి. ఇప్పటికిని ఇంగ్లీషువారు ఫిరంగీలు నిలిపినస్థలములును, పట్టణపు కోటగోడలలో ఫిరంగీలుండు ప్రాంతములన కలిగిన పగుళ్లును చూడనగును. ఒకప్పుడు రాజధానియై సకలసంపదల కాక రమైన పట్టణము నేడు కర్ణాటకానామై యొక గిన్నగ్రామముగ మారినది.

పట్టణపు ప్రాకారములకు నెలువల కావేరీనది పాయ యొకటి యుత్తరావారిని యనుసేర ప్రవహించుచున్నది. ఇంచూరిప్రజలకు స్నానపానాదులకునుకలమై యొప్పెడి ఘట్ట వెలకటి కలదు. అచటి కనకదుర్గముననే చైత్రవారిచే నిర్మింపబడిన సంతెన యొకటి చూడనగును.

పట్టణ పెంత శిథిలమై యున్నను ప్రాకారములు, ద్వారములుమాత్రము మాపరులకు కొంత ఆనందాశ్చర్యజనకములు కాక మానవు. ప్రాకారము చుట్టుప్రాకారము. ఈరీతి నగరు ప్రాకారసప్తకపరివేష్టితమై యుండెడిదని నాడుక. కాని ప్రస్తుతియు మాడుప్రాకారములు మాత్రము నిలిదియున్నవి. ప్రథమప్రాకారద్వారములు సుమారు 80 అడుగులయెత్తు, 20 అడుగుల వెడల్పుగలిగి, శిలానిర్మితములై మిగుల బలిష్ఠములై యున్నవి. సుమారు 200 సంవత్సరములక్రిందటనే శత్రువులచాడికి లోనయ్యును నేటివరకు నివి చెక్కుచెదరక యున్నవి.

ప్రాకారములు గడదినచెంటునే టిప్పుసుల్తానుచే నిర్మింపబడిన మసీదు గోచరమగును, అటువెనుక వొక శివాలయమును, దానికి కొలదిమూరముననే విష్ణ్వాలయమును, తదితర దేవాలయములును కలవు.

టిప్పుసుల్తాను మరణముతో శ్రీరంగపట్టణ వైభవమునూడ నంతమొందినది. కాని ప్రస్తుత మచటి భవనములను శిథిలముకాకుండ ప్రభుత్వమువారు కాపాడుచున్నారు. ఒకప్పుడు మహద్వైభవతృప్త్యగములతో నులూరిన పట్టణ మగుటచే రాజధానములు చూడవలయున్నవి. భవనమునకు ముందర ఉద్యానవనసంపత్తి నయనానందదాయకము కాకనునగు. భవనములో గల చిత్రశిల్పచాతుర్యము గ్రామ్య నలవికారు. టిప్పుసుల్తాను రాజ్యపాలనమందు జరిగిన యుద్ధములన్నియు వివిధములైన లాహవర్గములతో భవనములోపలి కుష్ఠముల (Palace interior walls) పై చిత్రించబడియున్నవి. అయ్యవి పొడిగినంతి నే పురాతనచిత్రకళావైభవము చూపదులకు గోచరింపక మానదు.

సుప్రసిద్ధరాజధాని యగుటచే నందరి యుద్ధానానశ్రేణి విషయామై చేరుక వ్రాయ నవసరము తేగు. పూర్వమందు హిందూ మహమ్మదీయ ప్రభువులు తిరునగరులుగుట్టును, రాజమందిరముల చుట్టును విహారార్థమై యుద్ధానవనములను బహుశ్రద్ధతో పెంచెడివారు. అట్లే యీపురమునను సుందరద్యానములు కలవు. ఇందలి నృక్షణతౌపంక్ష్యమును, అందములయిన శేఫీమందిరములను, విహారార్థము నిర్మింపబడిన బాటలను కళాకాశలమును చాటుచుండును. నూచి గూనిందించవలసిన యాముద్వానవనములను గూర్చి యిట స్థించుటకు సాధ్యము కాబాలకు.

పట్టణమందు చూడాలసిన విశేషములు పెక్కు కలవు. వానిలో ముఖ్యముగా పట్టణముధ్యమందు జయపతాక మింబగస్థి నాట్యమాడునట్లు కట్టుట కొక పెద్దదృశ్యము (flag staff) లకదు ఇంతవరకును నది శిథిలముకాకుండ నిలుచుట యాశ్చర్యకరమయిన సంగతి. దీని కనతిమూరముననే యొక ప్రాంతి యింజనీరుచే నిర్మిం

శ్రీరంగపట్టణము
చిత్రములు
టిప్పుసుల్తానుకోట ప్రాకారములు, ద్వారములు.
కావేరి-ఉత్తరవాహిని.
టిప్పుసుల్తాను సమాధి.
శ్రీరంగపట్టణము యుద్ధమున నిహతలయిన యోధుల స్మారక చిహ్నము.
టిప్పుసుల్తాను నగళ్లు.
నగళ్ల చింతి ఉద్యానము.
నగళ్లలోని శిల్పకళావిధానము.

చుబడిన suspension bridge ఒకటి కలదు. ఇది యిటుకలతో నిర్మించబడినది. దాదాపు 60-80 అడుగుల పొడవు గలిగి, మధ్య ఏకీభుజు నాధారము లేక యిది నిలచియుండుట మానవుని యావమానాధికాశలమునకు నిదర్శనము.

మూడుగోళీయమీసమున గల వాగిలో యుద్ధముందు మృతినొందిన విదేశీనికుల భాషకాగ్గి మొక గొప్ప స్మారకచిహ్నము కట్టబడియున్నది. చుట్టును పితృల మను బయలును, దానిమధ్య పిద్దనిర్మాణమున, ప్రక్కనే యొక పెద్దయూడల శిల్పమును చూచివెంటనే మానవులనుండెల జల్లుమనక మానవు. చురుక్కయ ననే ఢిల్లీరరణరంగమున, వైదికమృగికశేబరములను, రుధిరప్రవాహములను ప్రత్యక్షముగ చూచుచున్నట్లు తోచును.

నగరగోళకంఠీ ద్యావకముగ్ధమున హైదరాబాద్, టిల్కాస్మైతుల గోళిని ఆమర్శబడియున్నది. ఈ ద్యావక వనమున చెట్లు సుబాగుగ పెరిగియున్నవి. మింగిని. గోళిలపై నిర్మించబడిన భవనమున గాననకు సుముగ్ధియ శిల్పచాతుర్య విశేషము మిగల ప్రశంసనీయము.

పి. వి. సూర్యనారాయణరావు

కళావిషయమున గాంధీగారి ఆభిప్రాయము

కొంతకాలమునకు మునుపు సుజాతీగో ప్రస్థిత మాసపత్రికయగు "ప్రస్థాన" మునందు "గాంధీగారు-కళా" అను శీర్షిక కల లేఖయొకటి ప్రకటితమయినది. ఆంధ్ర క్రింది విధమున జెప్పబడినది. —

"గాంధీగారు దేశమున నేయొక క్రొత్తశీవనమును పుట్టించిరో, ఆశీనమవలన దేశమునందు కొన్ని విధములయిన యేజాగృతులు గలిగినవో వానిలో కళా విషయకమయిన జాగృతిమాడ గొంచెపుదియని చెప్పవలెను. ఆలోచింపగా గాంధీగారు స్వయముగా

నేతత్సంబంధమున బ్రత్యక్షముగా నేమియు జేసియుండలేదు. గాంధీగారు ధర్మశాస్త్రమునుజేంచి గహనముగాను, విశేషముగాను అభ్యాసము చేయకపోయినప్పటికిని, భాషావిషయమునగూడ విశేషాభ్యాసము చేయకపోయినప్పటికిని, ఈరెంటి క్షేత్రములయందును మంచి పని చేసినారు. సుజాతీ సంపదీ సంత్రాధ్య భాష క్రొత్త స్వరూపమును ధరించుటకు నారు ప్రత్యక్షముగ చేయిచేసికొనిరి. కాని యితరకళా క్షేత్రమునం దాయన ప్రత్యక్షముగ నేసేసి చేసినట్లు మాత్రము కనుపట్టదు. ఆయన దిత్రమునందు గస్కిన్ టూల్స్ టూలుల. యిద్దఱు గొప్ప సహృదృవులు, కళాకారులు ను బారి ప్రభాసము ప్రసరించినది. తేనివి చూచుట సంగీతరీతివారు. కాని యీ కళాకారులు కాలముగ నాయనయందు కళా విషయకమయిన చూపుదు కలిగినట్లు గాని, వీతత్సంబంధముగ నాయన గోచరించిన సాంతవని చేసినట్లు గాని కనుపట్టదు. ఆయన సంగీతాభివృద్ధిని వృద్ధిచేసిరి. అంతే కాదు, కళాకారుల నటుల యింకొకటి చేసినారు మాడను, దీని గురించి న. కవిగ్ధముగా ఆశ్రమమునం విధ్యాపకుడయిన శ్రీ నారాయణ మోనశ్వర సులేగారి యాగ ముమాలనం గలిగినది. ఆమట్టునాండి సుజాతీ వివిధముగా గాననకు మాధుర్యమును గ్రలుచున్నదియు స్వప్ర విగ్ధి పో అయియున్నది. అయినప్పటికిని, భారత మహాశయం జిన్నేంట్ల నుండి ఆశ్రమమునంగున్నను, గాంధీగారికి గానము వచ్చినట్లు మేము పిని యెఱుంగము. కాని నారికి సంగీతమంటే చాల ఇష్టమని ముత్ర మెఱుంగుము. దేశోత్థానము విషయమున సంగీతమున కెట్టిసానమో అని నారు బాగుగా నెఱుంగుదురు. కాని యీ సంగీతమున నా శేమియు సభకముగ చుచ్చచేసియుండలేదు. ఇందు మించుగా 5-6 సంవత్సరములకు మునుపు శ్రీధరీప కుమారరాయనితో గొలదిగ సంగీత దివ్య జరపబడినది. ఆది వారి సుజీవనపత్రికలో ముద్రితమయినది మాడను. ఇంతకు మించి ప్రకటముగా వారు సంగీతమును గురించి స్వయముగా నేదేని చర్చించలేమా దానిని గురించి మేము చెప్పవలెము.

సంగీతము గాక మఱి యెదేని యితరకళ విషయమున వారెప్పుడే ఏమేని చెప్పిరేమో మే మెఱుంగము. ఆశ్రమమునందలి మందిరములలోఁ గాని, వారు కట్టించిన గుజరాతు విద్యాపీఠము తాలూకు కట్టడములలోఁ గాని, కళాస్వరూప మేవిధముగాను కనుపఱుపలేదు. వారి యాత్మకళలో ఎక్కడను కళావిషయకమయిన చిర్ర కనుపడలేదు.

గాంధీగారియందు బ్రాహ్మటాయిగారి ప్రభావము సుద్రావముననే ప్రసరించినది. వారు సత్పురుషులయినారు. కళాకారులగుకాలేరు. ఏతత్సంబంధమున మేము శ్రీ రవీంద్రనాథ ఠాకురుగారితో వారిని సాటిచేయఁగలము. గాంధీగారును, కవి ఠాకురుగారును వర్తమాన ప్రపంచమున రెండు గొప్పవ్యక్తులు. వారిద్దఱలోను ఒకరిని మేము గొప్ప సత్పురుషునిరూపమునను, గంభీర వారిని కళాకారునిరూపమునను గ్రహింపఁ జాలుదుము.

గాంధీగారిని గుఱించి చెప్పునప్పుడు వారికి కళాశ్రేణియను వివారిండుటకు తగినసమయము చిక్కలేనేమో అనిపూడి ననుకొనఁగలము. వారి మనోభ్రాంతియందు స్వరాజ్య సంబంధమునందే లగ్నమయి, తన్మయ మగుటం జేసి వారినివైపుటప్రతిపాతముచేయలేకపోయినాకేమో?

నేనా లేదును ననిపెరిగితిని. కనుక నానుననులో కళావిషయమున గాంధీగారి యుద్దేశము తెలిసికొందుమన్న యిచ్చ కలిగినది. కాబట్టి గతించిన డిసెంబరు 15-న గేదేని ఎఱువాడి మందిరమునకు బోవు మెయిలులో నేను వారి కొక్కసారిగానే కళావిషయమున కొన్ని ప్రశ్నములు వ్రాసి పంపితిని. 25-న డిసెంబరునందు “చట్టిలో సముద్రము” అను సా మెతను సార్థకము చేయునని బాలాజీ (గాంధీ)గారి పత్రికము లభించినది. అందు వారు కళావిషయమున ప్రకటించిన సందర్భము ప్రతివ్యక్తికిని మననయోగ్యము. ఇందు ప్రశ్నోత్తరములు రెండును ప్రకటితములు.

కళ తాలూకు స్థానము, రూపము.

ప్రశ్న—“మనుష్య జీవనమున కళకు ఎట్లు, ఏరూపమున స్థాన మున్నది? లేక ఉండవలయును? నిజమయిన

కళ యెందున్నది? ప్రస్తుతము బాహ్యులయందు భింమ సాహిత్యమునందును, చిత్రకళయందును కళ యను పేరను చెప్పుటకుచున్నదాన నిజమయిన కళ యెంతి యున్నది? బ్రాహ్మటాయి మహర్షి తాలూకు కళావిషయకవిచారమునందు తమ యభిప్రాయ మేమి?

సంగీతకళకు జీవనములో మహత్వప్రకారముయిన స్థాన మున్నది. అట్టి స్థితిలో దానికొఱకు ప్రత్యేకముగ పాఠశాల, విద్యాలయము, మఱి పిదపాద్యము, విశ్వవిద్యాలయము—అనుక్రమముగా స్థాన మెందులకు లభింపఁగూడదు? ఒకకళ లభించు బ్రాహ్మణిక మగునో నేరూపమున?

సినిమా మొదలగువానిలో ఏసోగ్రహములు నటి మొదలగు వారి యభినయమును మాత్రమన్నాగో వారి మర్యాద యేమయి యుండునను? ప్రకృతియు వారి యభినయమునందు విశిష్టమయిన కళ యున్నదని చెప్పుటలు లేదు. నిజుపేటలను నేన్యగాండ్రు, హాలిలు, సౌకరీపుత్రి గలవారగు పరగంతయు పరిశ్రమ చేసిన తరువాతను ఏమి చేయరాదు? దేనికలస వారి జీవితము ముఖమయ్య, కళామయము కావలయును?

‘కర్మసు కళే’ మృదునదే కళ.

ఉత్తరము—కళ విహీనుడగు మనుజుడు సమప్రాముఁడు. కాని కళ యను నేమి? ‘కళా కర్మసు కళే’ గీతి ఎఱువచేయఁగూడదు యధ్యాత్మికమనందలి యోగము. ఇది సంపూర్ణకళ. ఈసంగతియే బ్రాహ్మణికయందు సయితము సంబంధించును. కొట్లకొలది జనులు గేదేని గ్రహింపఁబడాలగో అది కళ కాదు. కాని స్వాతంత్ర్యముగను, యోగమగును. ఇట్లుండఁగా ఆకళ కలముది కావచ్చును, వస్త్రముచి కావచ్చును, లేకరాతిని కావచ్చును. కొట్ల కొలది జనుల యొకకంఠముతో రామస్మరణము చలాయించుట కళ. అది ఆశ్మకముకూడ. ఎన్నోమందిరములు కళామయములు. అందలి కళను కొట్లకొలది జనులు గ్రహింపఁగలుగుదురు. మందిరములయందు పూజా పాఠాదుల యావశ్యకము ననుసరించి శ్రద్ధాల్పార్వకముగ జరిగించుట కళకు వృష్టాంతము. ఇట్లే యెచ్చలు నయితే

సమయము, తేత్రము, సంయోగము తాలూకు ప్రమాణము, గుర్తు ఉంచబడునో అచ్చట కళయున్నది. ఫిలుము నాకిష్టమయినదిగాదు. నేనెప్పుడును సినిమాలకు పోయి యోలుచును.

విచారపూర్వకముగా పని చేయుట వలన అందునుండి రసము ప్రభవించియే తీటును. అనగా, విచారపూర్వకముగా చేయబడిన కార్యము కళామయముగ నగునన్నమాట. నిజమయినకళ సదారసమయము. కళ యేరసము—అనిమాడఁ జెప్పఁగలము.

యజ్ఞమయశీవనము కళకు పరమాపధి. నిజమయినరస మందే యున్నది. అందునుండియే నిత్యనూతనమయిన దీనితాలూకు ప్రవాహము ప్రవహించుచుండును. దానిని త్రొగుచుండు మనుజుఁ డలసిపోడు. ఆప్రవాహ మెన్నటికిని ఎండిపోదు. ఏయజ్ఞమయితే భారరూపముగ నుండునో అది యజ్ఞమేకాదు. త్యాగము చేసి యనుమానపడినట్లయితే అది త్యాగమే అనిపించుకొనును. భోగముతాలూకు పరిణామము నాశము. త్యాగము తాలూకు పరిణామ మమరత్వము. రసము స్వతంత్ర వస్తువుకాదు. రసము మనవృత్తియందున్నది. ఒకనికి నాటకము తాలూకు పరదాలలో మజా లభించును. మరొకని కాకాశమునందు నిత్యనూతనమయిన యేపరివర్తనము కలుగుచుండునో దానియందానందము కలుగుచుండును. రస మెప్పుడును అభ్యాసమునకు విషయము. బాల్యమున రసముతాలూకు స్వరూపమున నెవరికయితే అభ్యాస ములనడుచుండునో, రస స్వరూపమున నెవరి యభ్యాసమును జనసముదాయము కైకొనుచుండునో వారు రసము నంగీకరింతురు. ఒకరాష్ట్రమునకుఁ గాని, ప్రజకుఁగాని యేది రసమయముగ తోచుచుండునో అదియే యింకొకరాష్ట్రమునకుఁగాని, ప్రజకుఁగాని రసహీనముగ తోచును.

నేవయందుమాత్రము పదునాఱు విధములయిన శృంగార మలంకరింపబడుచుండును. తమ సమస్త కళయు నందు దిమ్మించుటమాడ జరగుచుండును. అది మొదటగున్నపు. తరువాతను తమ నేవ యగును.

ప్రశ్న-సంగీతమును, చిత్రకళను నేర్చుకొనుటవలన ఏయే గుణములవికాసము కలుగును? విద్యార్థికి వీని పరిచయ మెంతవఱకావశ్యకము?

ఉత్తరము—సంగీతమువలన ఈశ్వరధ్యానము సుకరముగ చేయఁబడఁగలదు. సంగీతము, చిత్రకళ సమస్త విశ్వము తాలూకు ఒక భాషయగును. సంగీతమువలన విశేషించి కంఠము విడును. చిత్రకళవలన చేయలేక నన్ను విడును. భక్తిపరాయణత్వము నేర్చుకొనుటకు చాలినంత వీని పరిచయ మావశ్యకము.

ఈప్రశ్నోత్తరమునే కాక గంధర్వవిద్యాలయము తాలూకు “సంగీతసత్త్రిక” యందు సంగీతమును గుఱించి యిట్లు వ్రాసిరి! సంగీతజ్ఞానశూన్యుఁడగు మనిషి యొగికాని పక్షమున పనుసముఁడు—అని యొకశ్లోకము నందు చెప్పఁబడినది. నిజమిదివట్లయితే యోగిమాడ సంగీతము వినగా తనపని చలాయించుకోలేడు. వానిసంగీతము హృదయవీణయందుండి బయలుదేలును. ఆకారణముచేసె మనము దానిని వినఁజాలకున్నాము. యోగి తనహృదయము ద్వారా భగవంతుని భజించుచుండును. మనము కంఠముద్వారా ఆయనను భజించుచుండవలెను. మరియు నితరు లెవరయితే యిట్లు ఆయనను భజించుచుందురో దానిని వినవలెను. ఇట్లు చేయుచు మనము మన హృదయములయందు నిరంతరము ప్రతిధ్వనించుచున్న సంగీతమును వినుటకు మొదలిడుచుము.”

—‘విశాలభారత’ కళాంకమునుండి.

పవలుకో రేయియు మానవ-భవననివాసంబు మరఁగి పలుమఱుఁ గూయున్
శ్రవణారుంతుదముగఁ బల్-కవలుగఁ జెలరేఁగి పిచ్చుకలు సతతంబున్.

చూలుఁ దాల్చిన యూరఁ బిచ్చుకలు జనుల-యిండ్ల వీలుఁ జా లెఱుఁగక యిరవు గాని
చోట నేచెత్తయో సుంతసుంత తెచ్చి-గూడు లెటులనో నిర్మించి గ్రుడ్లు పెట్టు.

తమ పురాభవకృత దురితంబువలన-సూటినుండి నేలం గూలుఁ గొన్నిగ్రుడ్లు
కూలినంతనె యవిసి యాగ్రుడ్లు పొలియు-గ్రుడ్లు పొదిగినక మనుఁ గొన్ని రూపుఁ గాంచి
తనదుముక్కున నెర యేదో తల్లి తెచ్చి-ప్రేమ మీఱఁ బిల్లల నోటఁ బెట్టి పెనుపఁ
గొన్నినాళ్ళకు నయ్యవి కూఁత లిడుచు-వితతిక్కలు రాఁ గూడు విడిచిపోవు.

దినదిన మేవో గింజలు-గొనకొని యాఢాడ నేటికొని తిని మనుచున్
తనుయాత్ర గడుపు పిచ్చిక-ల నెఱుంగరొ, కనరొ, యవి మెలంగెడు విధముల్.

నజ్జనుల్ రోయ, విచ్చలవిడి ప్రియతోడ సారెకుక మరుపనుల్ నల్పు టొకటి
తనకామిని గూడి తనియులాతినిఁ బట్టి మచ్చరంబున మచ్చ మాపు టొకటి
వినుగు పుట్టించుచు వీనులు న్రయ్యఁగా వాయెత్తి కిచకిచ కూయు టొకటి
కడుపుఁగక్కుఁజీతి నెక్కడనైన నెర లభించిన మానఁగాఁ బోక తినుట యొకటి
అబ్బే కే కాని, గుణలేశ మరయ నున్న-అఖిలదోషైక భాజన మగుచు బ్రదుకు
పిచ్చిక నభిజ్ఞ లెపుడైనఁ బెద్దఁ జేసి-నన్ను తింతురె? కటకటా జడులమాడ్కి.

గండుఁగోయిలభంగిఁ గర్ణపేయంబుగాఁ బంచమ రాగంబుఁ బాడఁగలదె
రాచిల్క చందాన వాచామృద త్త్యంబు పెంపు మీఱంగ భాషింపఁగలదె
పావురాకైవడి భావంబుఁ దనిపెడి యింపు చొప్పుడ గుబాళింపఁగలదె
నెమ్మిపోలిక నిసర్గమృగు పుష్టంబుసొంపు పెలారింది చూపఁగలదె
ద్రిమ్మరితనాన నటునిటుఁ దిరుగు చెపుడు-గంతు వైచుచు నిల్కడఁ గాంచఁ బోక
ఊరబిచ్చిక శ్రోత్రవిదారణముగఁ-జెలఁగి కిచకిచధ్యానముల్ నేయుఁ గాని.

కంఠమున నల్లనగుచాట గలుగుమాత్ర-నీలకంఠాఖ్య తన కబ్బే నిక్కమనుచు
నిక్కుఁ గాక తా శివుఁడొన నీచవృత్తి-మనెడు పిచ్చిక యెన్ని జన్మములకైన.

పిచ్చుక నీలకంఠమను పేరు గడించిమెలంగు బో మెడన్
మచ్చ యొకండు సాజమయి నల్లంగ నుండుటఁజేసి గొప్పపే
ర్వచ్చునె యంతమాత్రం? గడు రమ్యపులాస్యము పడనాదమున్
మెచ్చి తను బుధుల్ వొగడ మించు మయూరముసాటిఁ గాంచునే.

అమృతకుంభా హరణార్థంబు దివి కేఁగి త్రోటితో సురనదీతోయములను
గొని పోయి ప్రజ్వలించు రాగ్నిఁ జల్లార్చి గీర్వాణయతు గంధర్వులొలిఁ
దలఁపడి పోరాడ, బలవిక్రమంబులు వెలయ వ్రేల్చిడి వారి గెలిచి, యాత్ర
పీయూషకలశుండై వెడలుచోఁ దనమీఁద బలభేదివజ్రంబు వైవ సరకు
గొనక, జితవజ్రయై సరగున, నిజాల-యంబునకు వచ్చి కద్రువ కమృతఘటము
నిచ్చి, జననివాస్యము మాన్చి, యెసఁగువినత-సుతునియెదుట నిల్వంగఁ బిచ్చుకకుఁ దలమె
కమలానేతకుఁ గేతనఁబు రిధిముంగా మించుచున్ యుద్ధరం
గములన్ వైరుల రూపు మాపి, జయముం గైకొంచు దుద్ధాంతవి
క్రమతేజోబలశాలి యన్ ప్రథం గడుం గిన్నట్టి పక్షిగ్రుచ్చు చం
దమునన్ నీచపుఁ బ్రాణి పిచ్చిక యెటల్ దాఁ గాంచు శౌర్యామలన్.

కుంకుమారుణసర్వాంగ కుండచంద్ర-పాండురానన శ్రీనాథవాహ నీకుఁ
గేలుమోడ్పులు మాకిమ్ము డేమనుచుఁ-జదలగరుషునిజూచి మ్రొక్కున రుబుధులు.

సమ్యుడైన ఖగేశ్వరు గ్గాంచి ప్రణతి-నేయకే యవివేకి పిచ్చికకు మ్రొక్కుఁ
గృతకముం జూచి వ్యామోహమతిని బ్రమసి-సత్యమని యెంచి వర్ణించుజనులువోలె.

దమితాశీవిషు నాగభతుకు గరుత్మంతున్ సుసంస్థా విహం
గమరాజం గని సర్పదంతులు నతుల్ గావించి సౌపర్ణ మం
త్రము నిషణ్ణ జపియింతురేని విషభాధల్ తగ్గుఁ జేకూలు డే
మము నారోగ్యము నూరఁచిచ్చుకకుఁ దన్మాహాత్మ్య మెట్లబ్బెడున్.

ఎఱకలు గలవుగా యెగురనేరన్ యంచు నెగురు నెట్లో మీఁది కెగిరి యలసి
ఏచెట్లమీఁదనో ఏయిండ్లపైననో వ్రాలి కూటం బొచ్చి బ్రదుకు గ్రామ
చటకంబు పదునాల్గు జగముల నిజకుక్షిగోళంబునన్ నెలకొల్పి తనరు.
విష్ణుదేవుని మోఁచి వినువీధి నలయక యొతడప్పేనియు నేఁగుడుట్ట
తనము గడియించి, విష్ణువాహన మనంగ-హంచిపేరును బెంపును గాంచి తార్క
వైన తేయనాగాంతకప్రభృతినామ-ములను బడసిన గరుడుండై వెలయఁబోద.

సత్యాగ్రహాలు

పురిషండా అప్పలస్వామి (కవితాసమితి)

చిరపరాధీన శృంఖలాచ్చేదమునకు
జీవితసుమాలే ధారవోసితిరి మీరు
కురియనే నేడు స్వర్గీయ కుసుమ వృష్టి
శ్రీ విరాజిల్లు మీ యోధశిరములందు.

బాధలే భాగ్యముగ నొడిబట్ట జాలు
భారతాశ్రమ తరుణతాపసులు మీరు
ఏ నిరంకుశులేని బంధింపనిండు
నిగళముల త్రొచుకొనెడు సైనికులు మీరు.

స్వార్థ లవ మేని లేని మీ త్యాగగళిమ
ప్రాణిహేయను ఖండంతి రాల దాటి
ఇది స్వరాజ్యరమా నవాభ్యుదయవేళ
నభయె నినదంచె విజయదుండుభుల మ్రోత.

కాలపువిలువ చక్కగఁ బాటినేసి, విద్యార్జవమ్మున నెప్పు నడరుచుంట
 శోధనమ్మునకుఁగాఁ జూడక, విజ్ఞాన జిజ్ఞాసఁగఁగలఁ జర్చించుచుంట,
 దూషణ భూషణాదులకుఁ బాల్పడక, నిష్కూట భావమ్మునఁ గ్రాలుచుంట,
 కానిచేతలకు మార్గముచూపు చెడుగులఁ గడకంటనేనియుఁ గానకుంట,
 తనకుమాలిన చెయిదిని దడవకుంట, భక్తియును గార్యరక్తియుఁ బట్టుదలయుఁ
 గల్గి, యెల్లెడ విజయమై కాంచుచుంట, నగరవిద్యార్థినుఁ కెందుఁ దగు పథమ్ము.

విత్తులేకుండ ఫలము లభింపదుగద!

పండిత, పురాణం స్వార్థనారాయణతీర్థులుగారు

మేలు గూర్చు దలంచు మిత్తీరత్నమునోలె నలసత మాన్చి కార్యములఁజొన్న
 ప్రేమ గల్గిన దాసికీతిగా మెయి నంచి పరిశుద్ధముగ నింటిపనులు నేయు
 లావణ్యవతి మహాలక్ష్మీలా గేవేళఁ గలకలమొగముతోఁ గానిపించు
 కష్టసుఖముల నొక్కఁధమ్ముగా నెంచి భూదేవతలె నోర్చు పూనియును
 కన్నతల్లిని మించి కడు నాదరస్మించి పడ్రపోపేతభోజనము నించు
 క్రక్కఁ జేరిన మంచిపణ్యంగనను మించి మది కనుతాపహంబు మానిపించు
 నిట్టిపాథ్యులయై కై యెనట్టి భార్య, గాని పాచలకారయౌ కాంత గ ని
 దొడ్డపున్నెమ్మ లే కెట్లు దొరకు? నాను, విత్తు లేకుండ ఫలమా లభింపదుగద!

4/193

చమత్కారచాటుపద్యములు

ఈపుస్తకము శ్రీ దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారిచే సమకూర్చబడినది. దీనివల ౦-౬-౦ లు. వారిచేతి నే ముద్రితము, ప్రకటితము—పితాపురము.

ఇందు బురారితనములు, అగునాతనములు నగు పద్యము లించుమించుగా మూడువంతులు గలవు. వాని యందు ప్రతిపద్యమునందును ఏనోయొకచమత్కారముం డుటచేతను, అది చాటువు లగుటచేతను దీనికి పేరు తెగియు న్నది. పద్యములు పలుగోట్లనుండి సంగ్రహించి యేకత్ర కూర్చబడినవి. విచిత్రవివాహము, పైదికులు, నియోగులు, పాగాకు, సస్యము, ఇత్యాదివిషయములనుగుఱించి విసోదార్థము రచింపబడిన పద్యములును, నీతిపద్యము లును, సమస్యలు, వానివ్రాణములు మొదలయినవి గలవు. ప్రతివాగును జరుపబడిన పుస్తకము. నిలయు వారు గ్రంథప్రకాశకులకు వ్రాయునది.

తీర్థులు.

నీతిపద్యరత్నాకరము

ఇదియును శ్రీ దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారిచేతనే సమకూర్చబడినది. ఇది క్రాసు ౧౬ పుటల పై న నూలుపుటల పొత్తము. ఇందు పేరు భారతాదులగు గ్రంథములయందుల నీతిపద్యరత్నములను ప్రతివారును కంఠపాఠముగఁ జేయఁదగినవాని నేర్పి మార్చి యాంధ్రబా లుర కెంతయు నుపకరించులానునఁ జేసిరి. దీనిని ప్రతిగృ హస్థుఁడును తమ బాలబాలికలచేఁ దప్పక చదివింపించి యేతద్గ్రంథసంధాతపరిశ్రమను సార్థక మొనరింతురుగాక.

అమాల్యపవ్యక్త పేటికయగు దీనివల ౦-౬-౦ లు మాత్రమే.

తీర్థులు.

ఉమర్ ఖయ్యమ్

గ్రంథకర్త: బుష్తరు టిలహరి నారాయణ రావు గారు

ఈతెనుగుకావ్యము సుప్రసిద్ధపాఠశీకకవి ఉమర్ గారి రుబాయిత్ పుత్తనంచయమునకు అనువాదము. పాఠశీక మాతృకనుండి గాక, ఆంగ్లానువాదమును ఫిట్టు గె రట్టుగారి కావ్యమునుండి పరివర్తితము.

పాఠశీక మార్పికయందలి మధ్యరమ్య ఆభాష నెఱగినవారి కే అనుభవయోగ్యము కాని ఆంగ్ల కావ్యము నైతము అద్భుతమైన భావగాంభీర్యమును, ప్రతిపదార్థ ప్రయోజనముం గల్గి భాసిల్లుచున్నది. నారాయణరావు గారి మట్వుగులు కావ్యము లన్నియును ఆంగ్లమునకు కఠింగిడు తీసిపోవుననై యున్నవి.

స్థానీవులాకన్యాయముగా నొక్క యుదాహరణము.

And, as the cock crew, those who stood before The Tavern shouted—"Open then the door You know how little while we have to stay, And, once departed, may return no more".
Fitz. III.

ఈడు మే ముండేటి కాలము
దాటిపోతున్నాది మఱి అది
దాటిపోతే తిరిగి వచ్చే
మాట యేమొకదా

కొక్కులో అని కొడి కూసెను
కొట్టు 'తలుపును తీయ వే' మని
కూడియుండినవారు నాత్రము
తోడ నార్యగను.

చి|| నా|| 3.

రెంటికింగల వ్యత్యాసమును, అంతరమును విజ్ఞులు
గ్రహింతురుగాక !

గ. వె. సు.

సుధ - 'వార్షిక సంచిక'

సంపుటము ౧. సంచిక ౧౨. సంపాదకులు:
కుటుంబరావుగారు, యస్. ఆచార్యగారు. ఏడాదినుండి
వెలువడే మాసపత్రిక 'సుధ ప్రయాణములోని' మొదటి
మైలురాయి దాటిననగుచుగా శాస్త్రీయ సంచిక వెలు
వడింది' అని 'మున్నుడి' (సాలు కొకమైలు అనుకుంటే).
'ఫెదరువెయిటు కాగితముతో, రాయలుపైస ౯౬
పుటలవఱకు గలిగి అందుముగా ఉన్నది యీ సంచిక.

శ్రీవిశ్వనాథ కవిరాజుగారి 'ఆంధ్రరంగమున
సంస్కృత నాటకములు' అన్నది ఉద్ధృతమైన ఆంగ్ల
వాక్యాంశితో బిగిసిఉన్నా, పాశ్చాత్యోక్తిరచి నను
సరించి సహా సంస్కృత నాటకకళ యెంత ఉత్తిమ
మైనదిగా ఒప్పువల అయినదీ నిరూపిస్తూ, ఆంధ్రరంగ
ముమీది సంస్కృత నాటకాల ప్రయోగములని ప్రయో
జనాన్ని, దాని ఆంశ్యకతను ఆదరణీయంగా మూచిస్తూ
ఉన్నది. శ్రీమల్లంపల్లి సోమశేఖర శర్మగారి 'ఆయుర్వ
దము: అష్టాదు-ఇష్టాదు' అనేది పూర్వకాలం మన
దేశంలో ఆయుర్వేదము ప్రభువుల ఆదరణ పొందుతూ,
'సిద్ధాంతపరమగను, అనుభవపరమగను' ఎట్టి ఆశ్చర్య
తో విలసిల్లేదీ, ఏపద్ధతుల మీద దీనితానికి ఉపయోగ
పఱచ బడెదీ మొదలైన విలువగల భోగ్యుల నిర్మించే
కాసన గత వాఙ్మయము కొంత ఉద్ధరించి మాపుతూ నేటి
అవస్థాభేదాన్ని మూచిస్తూ ఉన్న ఉత్కృష్టమైన
చారిత్రకవ్యాసము.

శ్రీ విశ్వనాథ వెంకటేశ్వరులుగారి 'అభిరుచి
అనే వ్యాసం ప్రతిభాకలితమై భావుకముగా
ఉన్నది. శ్రీకవికొండల వెంకటరావుగారు 'పెనుమంచిలి
జైనుదేవుడు' అనే సరళమైన కథలో చూపిన అనుభవ
మర్మజ్ఞత వారికళకు తీరనిమెఱుగు పెట్టుతున్నది. శ్రీ
వెంపటి నాగభూషణంగారి 'పాటకచ్చేరి' అనేకథ
సున్నితంగా ఉన్నది. శ్రీ గుడిపాటి వెంకటాచలంగారి
'అమీనా' అనే కథ వారి విలక్షణమైన ఆశయాలకు
కట్టుపడ్డదై, మనసంఘము మనస్సుకే కాక అభిరుచిపక్ష
మైన కళాప్రాయానికి సహా వెగటు గూర్చుతూ, వారి
మెలకువగల సహజరచనావైదిగ్యం మెప్పును దీనం చేస్తూ
ఉన్నది. సంచు చిత్రమైన, కూర్చుకురాని
చిక్కల రాగశకలాల్లో ఆత్మవికాసం ముడిచి
పెట్టుచుచేతిత్పరతి ఏధాభాగంలోనూ కాశ్యపవాణి
కాబాలదు. వైదికత్వం, పండిత డి. గోపాలాచార్యులు
గారి 'గీర్ణశ్రీనిపాధనము' చాలా విజ్ఞానదాయకమైన
వ్యాసము. శ్రీ సహదేవ సూర్యప్రకాశరావుగారి
'వకుళమాల', శ్రీ కొదాలి వెంకటసుబ్బారావు, కామ
రాజగడ్డ శివయోగానందరావుగార్లు 'భక్తి-ప్రేమ'
స్వతింత్రములైన చిక్కని భావకావ్యాలు. ఇంకా శ్రీ
నెట్టి లక్ష్మీనరసింహముగారి 'శ్రీసుధాసంఘము', శ్రీపురి
పండా ఆప్పలస్వామిగారి 'అనార్కలీ', శ్రీఉమర్ అలీ
మగారి 'రాధ' మొదలైన అంప మైన వ్యాసాలున్నవి.

రెండు మాడు సాధారణిత్రాలున్నవి. ఆవి,
స్వతిక బొమ్మలు బాగానే ఉన్నా, వెయ్యడం చాలా
సాధారణంగా ఉంది. సంచిక చివరభాగంలో గ్రంథం
కోవాటు ప్రకటనలుకూడా కలగలపడం 'అభిరుచికి
లిగిన వ్యవహారం కాదనిపిస్తుంది.

'సుధ' ముందుముందు దాటబోయే 'మైలురాళ్ళ'
'గురుకులు' ఇంకా కావ్యసంపద, సారస్వతాది వ్యాస
సంపద పెంచుకొని జనాదరపాత్ర మయేటట్లు సంపాద
కులు పూనికతో ప్రయత్నిస్తారుగాక !

విలాసము: 'సుధ', పోస్టుభాగ్యం నెం. ౨౦౭,
మదరాసు.

మనముంజూష

గ్రంథకర్త: శిష్టా వేంకటసుబ్బయ్యగారు. ప్రకాశకులు: సాహితీనికేతనమువారు, నరసాపురము, ప. గోదావరి. క్రానుసైజు, ౧౦౩ పుటలు. వెల ౧౪ అ.

ఇది కొన్ని కథల సంపుటము. కథలు చాలావఱకు పౌరాణికములు; 'తైత్తిరిద్ద రాజులు' అనునది 'Earthly Paradise' నుండి అనుకరించినది. తైత్తిరికృత కము గాక, చాలవఱకు సరళమై, సహజమైయున్నది. పౌరాణికకథలు చదువదగు విద్యార్థిలోకమున కిది చదువ దగినదే. స్త్రీలకు సుపయోగపడును.

గ్రామజన దర్శనము

గ్రంథకర్త: సురవరము ప్రతాపరెడ్డిగారు, బి.ఏ., బి. యల్. గోలకొండ ప్రతికామద్రాళుల, త్రూపు బజారు, మైదరాబాదు-నందు ముద్రితము. రాయలు ౧౬ సైజు, 32 పుటలు. వెల 3 అ. ౬ పై. గ్రంథాలయములు, పంచాయతీలు, సహకారము మున్నగు విషయములగూర్చి కొంచునర్దులు గాత్రగనంతి కృష్ణమున వాక్యావళిలో తెలిపినారు.

మైందవ స్త్రీలు

స్వామి వివేకానందుని ఒక ఉపన్యాసమునకు తెంపిన నేత. ఇది తెనాలి, ఉత్తమగ్రంథాలిక ప్రథమపుష్పము. సంపాదకులు: వేంకటరత్నముగారు. క్రానుసైజు, ౨3 పుటలు. వెల ౨ అ. తైత్తిరి సరళము. పెద్దసంపుటములుగా ఇట్టి సారస్వతము ప్రకటించుటకు గ్రంథమాలవారు పూనుకున్న బాగుండును.

The Crisis and the Truce
By "Chronicler"

డి న్యూ ఇస్టాక్ ఫెల్లిమర్స్, మద్రాసు. క్రానుసైజు, ౧౦౩ పుటలు. వెల ౧౦ అ.

1927 లో సైనుక్ కమిషను నియమింపబడినది

మొదలు 1931 లో గాంధీ-ఇర్విన్ ఒడంబడిక జరిగినంత వరకును గల సీతిగతులను వర్ణించుట ఈ గ్రంథము యొక్క యభిప్రాయము, సైనుకుమిషను; కాసనో ల్లంఘనము; స ప్రాజయకర్ రాయ బారములు; రాండ్ టేబిల్ సభ; గాంధీ - ఇర్విన్ ఒడంబడిక—ఇవియే యీ గ్రంథమున నుదాహరింపబడిన యంశములు. వీనిని గూర్చిన వివరము లిందు క్లృప్తముగ వర్ణింపబడినవి. జరిగినసంగతులను ఉన్న వున్నట్లుగ పూస గ్రుచ్చినట్లు గ్రంథము చేయుటయే బహుళ: గ్రంథకర్త యభిప్రాయమై యుండుచున్నది. కాబట్టియే ఆయా యంశములను గూర్చి తన స్వాభిప్రాయములను గ్రంథకర్త వెల్లబెట్టెను.

కాని ఒక్కటి. ఒడంబడిక విషయమున ఇర్విన్ ప్రభువు మహాదారిత జూపినవి గ్రంథకర్త యభిప్రాయము. ఈ యాదార్యము బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారి దని మనము భావించుకొనవలెనో లేక ఇర్విన్ ప్రభువు వ్యక్తికి చెందనదిగానే భావించు కొనవలయునో తెలియుట లేదు. కాని, ఇది యెట్లయినను, ఒడంబడికలో బ్రిటిష్ ప్రభుత్వమువారు గాని, ఇర్విన్ ప్రభువు స్వయముగానే కాని చూపిన దౌత్యమేమో యంతచరకును బోధపడుచున్నది.

ఇంక చారిత్రాంశములకు సంబంధించినవర కవి చక్కగ వివరింపబడినవి. సందిర్భాసములముగ, నాయా ప్రముఖుల యుపన్యాసములు మున్నగువానినిగూడ గ్రంథకర్త యుదాహరించెను. 1927-1929 కాంగ్రెసు సమావేశముల చరిత్రను, అఖిలపక్షములోని చరిత్రను, ముస్లిం లీగ్, హిందూమహాభిల చరిత్రనుగూడ క్లృప్తముగ వివరించినచో గ్రంథము మరింత సమగ్రముగ నుండెడిది.

ప్ర. రం.

ప్రేమచందుర్నిధులు

హిందీవాఙ్మయమున ప్రేమచందుర్నిధులు ప్రేమనిక గన్నవి. విశ్వకల్యాణసంఘాయకములకు ధర్మము, నీతి, దయ, ప్రేమ మొదలగు సుత్రములతోత్తముల కథా

నూపమున బోధింపగల సేర్పు ప్రేమచిందునకు గలదు. రీరు సృష్టించుపాత్రములు జీవకళ నిండాని పాత్రకుల యెదురు సాక్షాత్కరించు చున్నట్లుండును. పాత్రముల యొక్క భిన్నములగు మనఃప్రవృత్తుల సంఘర్షణ మధ్యత రీతిని జిత్రమయియుండును. పుక్కిటిపురాణములవలె గాక ప్రేమచిందుకథలు పాత్రకులస్వాధ్యయముల నవ్య సుభావోదయమును గలిగించుచుండును. కథనము న్యూ నాధిక్యములు లేక గ్రుద్దినట్లమరియుండును. ఎల్ల విధముల ప్రేమచిందుకథలు త్రిమితీశికి జెందినవని విశేషించి చెప్ప బనిలేదు.

వాగ్దేవమున పెద్దపాల్లలో నొకపాలు కథలది. సంఘమును దిద్ది నీర్పితము యేలుబడిగోనికి దిచ్చికొని దానిని పెంపొందించేయుటకు మంచికథలు పకరించును.

ఆంధ్రదేశమునను పలువురు కథనములు కథలను రచియించి యాంధ్రవానికి సమర్పించుచున్నారు. వానిలో నుత్తమములగువియు గలవు. వానివలన సంఘమున నించుక పరివర్తనమును గలుగుచున్నది. కాని యితర వాక్యములయందువలె నాంధ్రవాక్యమున మంచి కథ లేకుండగ నింకను వెలుగుపడెను. కావున కథారచయితలకు మార్గదర్శకములుగ అన్యభాషలనున్న మంచికథల యనువాదములు కైతము వాచ్యకములు. ఇట్టి తిజీ శ్రీ దినవహి సత్యనారాయణగారు ప్రేమచిందుకథల నారింజిని తెలిగించి ఆంధ్రదేశమున కర్పించి ధన్య వాచముల కర్ణులయినారు. ఆంధ్రకథావాక్యయాభివృద్ధి నాకాంక్షించువారెల్లరు శ్రీ సత్యనారాయణగారి నభినందించుచుదురు. వీరి తెలిగింపు ఇంచుక ముదుకగ నున్నను భావప్రకటనమున కనుపూలయుగ, సుగమయుగ ఉన్నది.

వీనికి బహుళప్రచారములను గలిగించి వీనివలని ప్రయోజనమును బడయించిన భార మాంధ్రలోకముపై నున్నది. శ్రీ సత్యనారాయణగారు, సమర్థులగు నితరులును ఇంకను ఇతరభాషలయందుగల మంచికథల ననుసరించి యాంధ్రకథావాక్యమును పెంపొందింపదుగురు. విలాసము: సర్వశ్రీ గ్రంథాల, కాకరపట్టు, తిరుగుతలలాకా, పలి గోదావరి.

కాదంబరీ కథాసారము

వివిధ విధములగు వర్ణనములతో, శబ్దారాళంకారములతో నిండియున్న సంస్కృతగద్యకావ్యమును కాదంబరియందలి యిత్యుత్తము రెండుమాడు మారులు జదివినగాని పాతకుని తలకెక్కుట యసాధ్యము. కావున నందలి వర్ణనభాగములను దొలగించి కథ సులభముగ తెలియునట్లు భీమరాజు సత్యనారాయణగారు దీని నిట్లు తెలిగించినారు. ఇది పూర్వభాగముమాత్రము. అచ్చట చ్చట మూలగ్రంథమునందలి వర్ణనములనాసనయొకింత కాన వచ్చుచున్నను ఇత్యుత్తము సుబోధముగా నున్నది. రచనము నిర్దుష్టముగను, సరళముగను నున్నది. మాధ్యమిక పాఠశాలల విద్యార్థులు చదువదగినది. వెల ౦-౧౦-౦.

విలాసము: శ్రీ జే. కృష్ణస్వామి శర్మగారు, ఓంగోలు, గుంటూరుజిల్లా.

బాణగద్యకావ్యకథలు

బాణకృతములగు కాదంబరీ హర్షచరితముల యందలి యిత్యుత్తములను సుబోధమునట్లు శ్రీ శ్రీ పాద లక్ష్మీపతిశాస్త్రిగారిట్లు తెలుగున రచియించిరి. ఇందు మూలగ్రంథములయందలి వర్ణనములు, ఇతివృత్తాన బోధమున కడ్డుదగులనవి, ఉజ్జనింపబడినవి. రచనము మృదుమధురముగ, నిర్దుష్టముగ నున్నది. భాషాపరిచయ మత్యల్పముగా నున్నవారికిగూడ తెలియునట్లు శ్రీశాస్త్రిగారు దీనిని రచియించినారు. ఇది మాధ్యమికపాఠశాలల బాలురు చదువదగినది.

విలాసము: శ్రీపాద శాస్త్రి అండు కో., పితాపురము, తూర్పుగోదావరి.

వర్ణనరత్నాకరము

3-ర భాగములుగల రెండవసంపుటము. గ్రంథసంధాతి: దాసరి లక్ష్మణస్వామిగారు, పితాపురము, తూర్పుగోదావరిజిల్లా. ఇది డిసెంబరు ౧౯౧౩లో పుటల గ్రంథము. వీరిదివఱలో దీని ౧,౨ భాగములు

నొకసంపుటముగాఁ బ్రకటించినారు. ఇట్లు దేరెండవసంపుటమున ౧౧-వ శతాబ్ది మొదలు ౧౯-వ శతాబ్ది వఱకును గల కవిత్వముల గ్రంథములనుండి వర్ణనలతోఁ గూడిన పద్యములను సుమారు ౫ వేలకుఁ బైగా నిందు సమాజేపఱచినారు. భారతము మొదలయిన యాంధ్రగ్రంథములయందలివి సకలజనోపయుక్తములయిన పద్యములను విషయవిభాగపూర్వకముగా నేకత్ర సమావేశపఱచుటచే నిది యాంధ్రుల కండఱకును చాల నుపయోగకారిగా నుండును. ఇట్టి మహాపద్యమునకుఁ బూనుకొన్న గ్రంథసంధాత యాంధ్రులయభినందనముల కర్హతముఁ డని చెప్పక తప్పదు. ఆంధ్రభారతాది యావదాంధ్రపద్యసారస్వత సారస్వత వర్ణనరత్నములెల్ల నొక్కచోఁ లభించు నట్లుచేసిన వీరియీ ఘనకార్యము మిగులఁగొనియాడఁబడినది. దీనివల రు 3-౨-౦. చిమత్కరచాటుపద్యములను పుస్తకము దీనియందలి చివరభాగమే వేఱుగ నొక పుస్తకముగా ప్రకటింపఁబడినది. దీనిని గొన్నవారికి దానిని గొన నక్కఱి యుండదు.

తీర్థములు.

ఆంధ్రదేశ చరిత్రకథలు

ఆంధ్రదేశచరిత్రము బాలరకు సులభముగ బోధపడుట కనుమలములగు పుస్తకములు తెలుగున చాల తక్కువ. లేవనియే చెప్పవచ్చును. అట్టి పుస్తకములు కొలలుగ నెలువగఁబూవశ్యకము. అట్టివానిలో నిది మొదటిదనదును.

దీనిని శ్రీమామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య (యం. ఏ.) గారు రచించిరి. ఆంధ్రదేశచరిత్రయందు, పురాణములయందు ప్రసిద్ధిగన్న మహారాజులయు, మహాపురుషులయు జీవితములను, స్థలములచరిత్రములను ఆధారముగా గొని అల్లినకథలు ముప్పదిరెండు గలవు. వేటివఱకు ప్రకటితములయిన శాసనములవలన నుపలభ్యములగు విషయములు, నానుడికథలు నీకథలయందు వలసినపట్టుల ననుసనుసంధింపఁబడినవి. వీనిని చదువు తెలుగుబాలురకు తమ దేశముయొక్క చరిత్రయం దభిరుచిగలుగుట నిస్సంశయము, మఱియు నిందుగల ప్రాచీనములగు శిల్పచిత్రము

లయు, వర్ణచిత్రములయు సుందరప్రతికృతులు పదునెనిమిది బాలరయభిరుచిని పెంపొందించుట కుపకరించును. ఇట్టిగ్రంథమును రచించిన గ్రంథకర్త నాంధ్రులభిసందింపవలయును.

ఇందు కొన్ని చిన్నలోపములును గాన్పించుచున్నవి. గ్రంథముపేరు “ఆంధ్రదేశకథలు”: ఇంగు శ్రీరామాయణము, పాండవవిజయము అను కథలకు తావుకనపడదు.

విశ్వామిత్రుని కొడుకులే ఆంధ్రులు. “విశ్వామిత్రుని కొడుకులు ఆంధ్రదేశమునకువచ్చి.....” అని ఇందుగలదు. (86)

“ఆంధ్రరాజు లందరు ఋషులకు పితృములు”

—పు. ౧౨.

“ఆంధ్రరాజుమాడ అట్లే వచ్చి తగిన కానుకలను ఇచ్చెను.”—పు. ౨౧. ఈ యాంధ్రరాజు తెవ్వరో!

“ఆంధ్రరాజులుమాడ ఏనో ఒకసకమున చేరవలసివచ్చెను.”—పు. ౨౧. ఈ యాంధ్రరాజు తెవ్వరు? ఎవ రెవరిపక్షమున జేరిరి?

“అయ్యో, మేము నిషాదులము; కిరాతునిగూడ మాకు పేరుగలదు.” —పు. ౨.

“౩ ఆశ్రమమునకుఁ గొంపిగమున నిషాదు, కిరాతులు, నాగులు, వారివారి పల్లెలలో నివసించుచుండిరి.” —పు. ౧౨.

మొదటివాక్యము నిషాదులు కిరాతులు నొకజాతి వారుగను, రెండవవాక్యము భిన్నజాతులనాదులగు తెలుపుచున్నవి.

కృష్ణదేవరాయలు అనుకథయందు కృష్ణదేవరాయల విద్యాపరిపోషణము, కవిసండిలేగోషులు మొదలగు వానిని గుఱించి యొకింతయైన లేమి కథకు లేమి-యయ్యెను.

అజిత్తరువు (పు. ౫)—అజగర్తు డందరు, పశిష్టి పుత్రుడు (పు. 3౨)—వాసిష్ఠీపుత్రు డందరు. కంపనకుమారుడు (పు. ౨౫)—కంపకుమారుడు, కంపడు, కంపరాయలు అందురు. (పు. ౧౦౮)—అహోబిలము-అహోబలము అనబడును. తాళి కోట-తల్లికోట అందురు.

రచనము సుగమముగానే యున్నను వ్యవస్థ లేకున్నది. అపశబ్దప్రయోగములు కలవు.

ఇట్టిలోపములు గ్రంథకర్తగారు సావధానశీలముగా పట్టించునని, పునర్ముద్రణమున వీనిని గ్రంథకర్త తొలగింతురనికాక! బాలర యువయోగార్థము మరియు నిట్టిగ్రంథములను పెక్కిటిని రచించి శ్రీ వేంకటరంగయ్యగారు బాలర హృదయక్షేత్రముల ఆంధ్రదేశచరిత్రాంతురములు తామగతంపరగపెరిగి వారికి ప్రాచీనదేశాన్నత్యాదులను చక్కగా తెలియుటకు మంచి అవకాశమును గలిగింపదగుదురు.

సన్మార్గదర్శిని (మూడుభాగములు)

శ్రీయుతులు గొల్లపూడి శ్రీరామకృష్ణగారు తెలుగుసామెతల అగ్రమును వివరించుకథలను రచించి ఘట్టు ప్రకటించినారు. ఏ సామెతను వివరించుకథకు ఆసామెతనే పేరుగ నియమించినారు. మొదటిభాగమున ౨౦, రెండవభాగమున ౨౩, కథలునుమాడవభాగమున ౨౧ కథలునుగలవు. మొదటిభాగము నందలి యొక్కొక్క కథ యొక్కొక్కపుటకు, రెండవదానియందు రెండుపుటలకు, మాడ వదానియందు మాడుపుటలకు సరిపోవునట్లు పెంచినారు. ఈపద్ధతి చాలబాగుగనున్నది. కథనము మధురముగను సుబోధముగను నున్నది. రచనను రెండుమాడు భాగముల నిర్దుష్టముగ నున్నది; మొదటిభాగమున నొకింత సంస్కారము నపేక్షించుచున్నది. ఇట్టికథలను చదువు బాల బాలికలకు భాషాజ్ఞానముతోపాటు లోకజ్ఞానమును పెంపొందును. కావున నీకథలను ప్రాథమికపాఠశాలలలో పై రెండుతరగతుల జుచువు బాలబాలికలకు పాఠ్యగ్రంథముగా నియమింపదగును. వెల ౧ భాగము ౩ అ., ౨ భాగము ౪ అ., ౩ భాగము ౫ అ.

విలాసము: మేనేజరు, విద్యావిసోదినిగ్రంథమాల, చిత్తూరు.

గ్రంథస్వీకారము

శ్రీ మదహోబిల చరిత్రము

గ్రంథకర్త: పాలపర్తి మార్యనారాయణగారు. విలయువారికి: సుంకు వెంకటరామయ్యశ్రేష్ఠి, చాగలమట్టి, కర్నూలు జిల్లా. క్రామసైబా, ౪౧ పుటలు. వెల ౪ అ.

౧. శ్రీవేణుగోపాల నీన తారావళి

వెల ౩ పైసలు.

౨. హనుమత్సమావళి

వెల ౧ అ. ౬ పై.

పైరెండింటికి కర్త: బ్రహ్మభొట్ల పట్టాభిరామయ్యగారు, నుడివాడ.

జానకీ శతకము

గ్రంథకర్త: కొవ్వలి వేంకట రాజేశ్వరరావుగారు, కల్లికోట. వెల ౪ అ. శైలి ధారాళముగ నున్నది.

౧. లింగార్చన తత్త్వము

త్రిలింగ పత్రికనుండి పునర్ముద్రణము. గద్దెవ్యాసము.

౨. నావిబుధలోక సందర్శనము

ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రికనుండి పునర్ముద్రణము. పద్మివ్యాసము. రచయిత: విమర్శకాగ్రేసర, కాశీ భట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు, కాశీవాడ.

మొగలాయీ దర్బారు

ప్రథమభాగము. (ఇంతకు ముందు రెండు మాడు నాలుగు భాగములు చేరినట్లు తెలిపియుంటిమి). డెమ్మిసైబా. ౩౨౪ పుటలు. వెల రు. ౧-౦-౦. గ్రంథకర్త: మొసలికంటి సంజీవరావుగారు. విలాసము: సరస్వతీ గ్రంథమాల, రాజమహేంద్రవరము.

తీర్మానములు: ౪౫-వ భారత జాతీయ మహాసభ, కరాచి-౧౯౭౧

౧

పరమపదించిన దేశ భక్తులు

పంశిత మోతీలాలు నెహ్రూ, మాలావా మహా మ్యహానీ, మాల్యీ మజుహాన్, శేషాంకరు జగజ్జీవను గార్లు, కడచిన జాతీయ సంక్రామమున ప్రాణముల నర్పించిన వీర యోగి యోగినీ జనములును పరమ పదించినందుల కీ కాంగ్రెసువారు విషాదమును చెల్ల డించుచు వారి కుటుంబములకు వారితోపాటు దేశీయ రైల్వరు దుఃఖించుచున్నారని తెలియబరచుచున్నారు.

౨

కాన్సురు అల్లరులు

కాన్సురులో హిందూ మహమ్మదీయులకు కొట్లాటలు కలిగి యశేకులుపరచించుటకు మరి యశేకులకు గాయములు తగులుటకును గారణ మైనందులకు కాంగ్రెసువారు దుఃఖించుచు, మృత్యులైన వారి కుటుంబములకును, గాయములు తగిలినవారి కుటుంబములకును డను సానుభూతిని దెలుపుచున్నారు.

ఈ అల్లరులలో సంయుక్తరష్ట్ర కాంగ్రెసు సంఘాధ్యక్షులును, దేశ సేవకులలోనెల్ల స్వార్థరహితులని శేరొందినవరుక, మతవైమర్య బుద్ధి యింత యేని లేక సర్వమతస్థుల హృదయములకు నెక్కినవారును నగు శ్రీ గణేశశంకర విద్యార్థిగారి మరణవార్త కీ కాంగ్రెసువారు దుఃఖించుచున్నారు. శ్రీ గణేశ శంకరుల దారపుత్రాదులకు కాంగ్రెసువారు తమ సానుభూతిని దెలియజేయుచు, దేశ సేవకులలో ప్రథమ గణ్యులైన యిట్టి మహనీయు లొకరు, సోదరదేశీయుల యున్నాదమున, కొట్లాటలను మాన్పి, కాంతిని, సమచిత్తమును సంస్థాపించి, యార్దుల సంరక్షించుటకై తమ యమాల్య ప్రాణముల నర్పించినందులకు కాంగ్రెసువారు గర్వపడుచున్నారు.

మహనీయ త్యాగమును వైషమ్యకాంతికి

సాధనము గావించి, ప్రతిక్రియాబుద్ధి మానవలయునని కాన్సురులో నీ కొట్లాటలకు సంబంధించిన వారెల్లరిని కాంగ్రెసువారు ప్రార్థించుచున్నారు. ఈ కొట్లాటకు మూలకారణము లరని హిందూ మహమ్మదీయుల వైషమ్యమును శాంతపఱచి, యీవిషయాల యన్యపట్టణములకు బ్రాకమండ శేయుటకై కాంగ్రెసువారి కవిటీవారిని నియమించుచున్నారు. అధ్యక్షులు:- డాక్టరు భగవాద్వాసుగారు. సభ్యులు:- పురుషోత్తమదాసు టాండన, భావాజీ మశీన్, టి. ఎ. కె. షేర్వాణి, జఫరుల్ ముల్క్; పంశిత కుందరలాల్,

౩

రాజకీయకైదీల విడుదల

గవర్నమెంటువార, కాంగ్రెసు వారితో గావించుకొనిన యొప్పంబజీకు, ఇంగ్లాండు ఇండియాదేశములకు స్నేహ సద్భావములను పెంపొందించుటయే లక్ష్య మెసయ్యెడల, ఆయొప్పంబజీకు బ్రిటిషువారు తమ యధికారమును ఎదలుకొనుటకు నిశ్చయించుకొని మనఃపూర్వకముగ నే చేసికొని యుండిన యెడల, నోడంబజీకులో లేని రాజకీయ కైదీల నందరిని వెంటనే విడుదలచేసి, గవర్నమెంటువారు దేశీయులలో కొందరి రాజకీయాభిప్రాయముల కొరకు వారికి విధించిన రాజకీయ ప్రతిషేధముల నెల్ల లోలగింప వలసియుండునని కాంగ్రెసువారు హెచ్చరించుచున్నారు.

గవర్నమెంటువారి తీర్మానము ననుసరించి ప్రవర్తించినచో, లాహారు ఉరిశిక్షల నలన ప్రజలలో జనించిన వైరస్థమును గొంతకుగొంత నెల్లార్చినవారగుదురని యీ కాంగ్రెసు వారు గవర్నమెంటు వారికి దెలియజెప్పుచున్నారు.

౪

లావణ్యం ఉరిశిక్షలు

ఈ కాంగ్రెసు వారికి, రాజకీయ ప్రయోజనములను సాధించుటకై దౌర్జన్యము ననిలంచించు పద్ధతితో నెట్టి సంబంధమును లేదు. సర్వ విధముల దౌర్జన్యమును కాంగ్రెసువారు శింషించుచున్నారు. కాని కీర్తిశేషులైన భగత్ సింగ్, సుభద్ర, రాజురుల శౌర్యప్రయత్నములు, వారి త్యాగ గౌరవమును కాంగ్రెసువారి మెప్పుటలకు బాటమైనవి. వారి బంధుమిత్రులను కాంగ్రెసువారు తమపానుధూరిని దెబ్బవ్రుచున్నారు.

ఈ ముగ్ధులమురికితయు కేలము నిస్సంకోచమైన ప్రతిక్రియార్థితో గావింపబడినదియు, నిది వీరికిను దప్పింప నలయునని గొట్టుపెట్టిన యానెత్తి జాభిరుతమును ప్రోసిపున్పుటచునదియు కాంగ్రెసువారి భిప్రాయపడుచున్నారు.

ఈ యుధుడు జాతుల మధ్య పద్ధానముపెంపించింప వలసియున్న యిట్టి స్థితి సంరక్షమున, తత్సహాయకమైన యీ మహాకాళమును కోల్పోవుటయేగాక, విశ్వాసము నశించి దౌర్జన్య కృత్యములు కావించుచుండున విత్తమును కంటి మార్గమునకు ద్రిప్పుకొను నవికాళమును గూడ గవర్నమెంటువారు కోలుబోయినని కాంగ్రెసువారు నమ్ముచున్నారు.

౫

గాంధీ-ఇర్విను ఒడంబడిక

స్కింగు కమిటీ వారికిని, గవర్నమెంటువారికిని జరిగిన తాత్కాలికపు టాడంబడిక నీకాంగ్రెసువారు పరిశీలించి యంగీకరించుచు కాంగ్రెసుయొక్క పూర్వ స్వరాజ్య లక్ష్యము యథాప్రార్థముగనే యున్నదని విశేషపరచుచున్నారు.

కాంగ్రెసు వారు రౌండుటేబులు సహాభియందు బాల్గానుటకు సరియైన మార్గ మేర్పడినచో, ఆసభ యందు కాంగ్రెసు ప్రతినిధుల లక్ష్యములతో పోరాడుదురు అందుకు ముఖ్యముగ వైస్రము, విదేశీవ్యవహారములు, కోశము, ఎరుగులి దిగుమతి పన్నులు, ఆర్థిక వ్యవహారములు అను వీరిపై దేశీయులకు పూర్ణాధికారము గలుగజేయుటకును, ఇండియా ప్రభుత్వమువారి కున్న ఋణములలో న్యాతుప్రకారము భారతీయులును, ఆంగ్లేయులును సచ్చుకొనగిన మొత్తములను నిర్ణయించుటకై నిష్పక్షపాతమైన విచారణచేయించుటకును, నీయుద్ధము దేశముల వారును పగస్పర సంబంధమును స్వేచ్ఛానుసారముగ నిడుకొన గలిగిన హక్కును పొందుటకును కాంగ్రెసు ప్రతినిధులు ప్రయత్నము గావించుదురు.

అయితే, భారతదేశక్షేమమున కనవలయులని తోచినరక్షణములను, మహాయుద్ధము అంగీకరించుటకు కాంగ్రెసు ప్రతినిధుల కధికారమున్నది.

రౌండుటేబులపథి కేగదు కాంగ్రెసు ప్రతినిధి సంఘమునకు మహాశుద్ధి నాయకునిగా నియమించి, యాయనతో సభకు వెళ్లదని ప్రతినిధులను నియమించుటకు స్కింగు కమిటీవారి కధికార మొసగబడినది.

౬

శాసనోల్లంఘనము

గత శాసనోల్లంఘనోద్యమమున బాల్గాని, కారాగృహవాసము, తుపాకిసంధ్య, బయ్యెట్టులు, లాసీలు మున్నగు వానికి సుగ్రో, స్వగృహములు వదిలిపెట్టి ప్రవాసమునకు బోయి, యాక్తులను ప్రభుత్వము వారి పరముచేసిన సత్యాగ్రహుల నెల్లరను నీ కాంగ్రెసువారి భివందించు చున్నారు. ఈ యుద్యమములో సమయమునకు దోడ్పడి కేలకొనిది సత్యాగ్రహ దేశములందు జేసిన వారీమణుల నెల్లర నభివందించుచు, వోట్ల హక్కుల విషయములో స్త్రీ పురుషులకు భేదము చూపునే రాజ్యాంగ విధానమును తమకు సమత్యము కాకలదని కాంగ్రెసువారు ప్రకటించుచున్నారు.

౭

మద్యపాననిషేధము

కడచిన పండ్రెండుమాసములందును మత్తుపాదక పదార్థముల నిషేధమున దేశములో జరిగిన యభివృద్ధికై

కాంగ్రెసువారు సంకల్పిస్తేని బెజువును నికముందుగూడ కాంగ్రెసుసంస్థలగా రెల్లరును నీచుద్యనిషేధప్రచారమును కుటీంత యుత్సాహముతో గావించు చుండవలయు నని కోరుచున్నారు. దేశీయ వారీజనములుగూడ, త్రాగుబోతుల శరీరాభ్యుదయ నాశనమొనర్చి, పండుకంటి సంసారములను పాటొనక్కు నీదురభ్యాసమును మాన్పటకు బ్రయత్నింప వలయునని కాంగ్రెసువారు హెచ్చరించుచున్నారు.

౮

విదేశేష్వస్త్రి బహిష్కరణము

కడగిన పనియేడ్ల నంకియును నంపలకొలన పట్టిటూళ్లలో గావించిన ప్రచారము వలన, కేదెకయితులకు విశ్రాంతి పరుచుచున్నది నని సహాయ పరిశ్రమ యోధులును కేకపాటుచేరి నావాటికి దారిశ్రయ మితిమీరి పోవుచున్నదియ, రాజులును మాత్రమే యీ దారిశ్రయము వాపకల విధము చేయవలెనని ప్రజలు రాజులును, గానితో కద్దరు వ్యక్తులు లక బరిష్కరించి, విదేశేష్వస్త్రియలను గాని లేక స్వదేశీయులను గట్టించి గాని కొనుచున్నారు. అందుచేత పనిలేక పోవు నష్టమును, సన నష్టమునుగూడ నుభయత్ర సంది వింగు చున్నది.

ఈ నష్టము, విదేశీ వ్యక్తులను, విదేశీ నూలును బహిష్కరించి, కద్దరును దీపట్టి, యాదేశీయులను స్వదేశీమిల్లుబల్లలను గోనులునుననే దీరగలను.

కావున భారతీయులు విదేశేష్వస్త్రియలను గోన మానవలయు ననియు విదేశీబట్టి, విదేశీనూలు పట్టులు దేశీయలో లక్షలకొలది దీనిజనల కనువుమిన గొట్టుచున్న యీ పద్ధతమును మానివేయ వలయుననియు కాంగ్రెసువారు హెచ్చరించుచున్నారు.

కాంగ్రెసు సంస్థలవారును, తదితర సహాయ సంస్థలవారును, కద్దరు ప్రచారము ద్వారా, విదేశేష్వస్త్రి బహిష్కరణము తీవ్రముగా జేయింపవలయు నని కాంగ్రెసువారు హెచ్చరించుచున్నారు.

సంసానాధిపతులు గూడ నీ నిర్మాణక్రమమున దోడ్పడి, విదేశేష్వస్త్రియలను, విదేశీ నూలును తమ రాజ్యములలోనికి ప్రవేశింపకుండ జేయవలయు నని కాంగ్రెసువారు ప్రార్థించుచున్నారు.

స్వదేశీ మిల్లులవారు దేశీయయొక్క యార్థికాభ్యుదయ నిర్మాణ కారకమైన యీ యద్యమమున కీ విధముగ దోడ్పడుచుండి వలయునని కాంగ్రెసువారు కోరుచున్నారు. (1) వారు స్వయముగా కద్దరును గురించి దేశీయ పరిశ్రమకు సహాయకరమైన యీ కద్దరుగలయును నభిమానింపవలయును. (2) కద్దరుతో వాడవలసిన వ్యక్తులను నిర్బంధించి మాన, అఖిల భారత భాగ సంఘమువారికి దోడ్పడుచుండ వలయును. (3) తమ మిల్లు బట్టిను సాగ్యమైనంత సమయము కమ్ముచుండి వలయును. (4) వారు మిల్లులలో విదేశీ నూలును, పట్టును, రేషను పట్టును వాడవలసింది వలయును. (5) దేశీయలోని విదేశేష్వస్త్రి వ్యాపారముయొద్ద నున్న విదేశీ గట్ట సంకీర్ణిని, దానికి బదులుగా తమ మిల్లువ్యక్తులనిచ్చి తద్వారమున దేశీయలో స్వదేశీష్వస్త్రి వ్యాపారమును ప్రోత్సహించి, చుట్టు దీక్షిణానిన విదేశీబట్టిల సరకును విదేశీయుల కొనుమతి చేయవలయును. (6) కాంగ్రెసు కేవలము కేదెజనల యభ్యుదయమునై ప్రయత్నించునది యగుటచే మిల్లు యజమానులు మిల్లు పనినాండ్ర సంపదభివృద్ధికి సహాయము చేయుచు, ముంబయిట్టలలో వారితో భాగస్వాముల మనునట్లు స్మరించుచుండ వలయును.

ఇక విదేశేష్వస్త్రియలకు లెల్లరును కాంగ్రెసువారి విదేశీ వ్యక్తి బహిష్కరణోన్మేయముయొక్క యాచిత్యమును, వ్యాపారమును గుర్తెరిగి, భారతదేశములో విదేశేష్వస్త్రి వ్యాపారమును మాని భాగశ్రమల యార్థిక సంపత్తి పెడకుండ నిలిపి, యికముం దీ వ్యాపారమును తమ స్వాగ్రమును బట్టి చేయుటమాని యితర దేశీయుల యవసరావసరములను బట్టి చేయుచుండిననో సంశయము మైత్రీ సంసాపించి, వాణిజ్య ధర్మమునకు దోడ్పడిన వారగుమరని కాంగ్రెసువారు హెచ్చరించుచున్నారు.

౬

సరిహద్దు రాష్ట్రములు

కాంగ్రెసువారికి సరిహద్దు రాష్ట్రములపై శత్రుత్వము నభిమానము లేదని ప్రచారము సాగుచుండినట్లు తెలియవచ్చుచున్నది కావున, నీ యభిమానమును కాపుటకై, భారత దేశమునకు నిర్ణయ పటిష్ఠ మున్న రాజ్యాంగమునందు ఓర్చిపెత్తెరపు సరిహద్దురాష్ట్రమునకు దక్కిన రాష్ట్రములతో పాటు సమాన రాజకీయ ప్రతిపత్తి నొసగక పోయినచోడల కాంగ్రెసు వారికి సంకల్పి యుండనని ప్రకటించుచున్నారు.

౧౦

ఆఫ్రికా భారతీయులు.

దక్షిణాఫ్రికా, తూర్పు ఆఫ్రికాలలోని భారతీయుల వ్యవహారములో నాచీకములగు జరుగుచున్న సంఘటనలయొడ కాంగ్రెసు వారు మహాశురత చేతులు చూపుచున్నారు. దక్షిణాఫ్రికాలో నిద్రవర కొనసగిన పాదానములకు భంగముగ జేయబడుచున్న కాసనములు సహజములైన హక్కులనుగూడ దొలగించుచున్నవి. కాని భారతదేశ మింకను పారతంత్ర్య శృంగుల యందు చిక్కుకొని యుండుటచే, కాంగ్రెసువారు, తమ నిస్సహాయతను చిలచుకొని సానుభూతిని జూపుటకు మించిన యెట్టి సహాయము నాచరింప జాలమని ప్రకటించుచున్నారు.

అయినను భారతీయులవలన పోయిన యా యా ప్రభుత్వములవారు స్వతంత్ర భారతదేశములో తమ దేశీయులు వసించు చుండినచో నెట్టి యాచరము బడయవలయునని కోరుదుగో యట్టి యాచరమునే యిప్పుడు భారతదేశీయులకు గూడ జూపవలయునని కాంగ్రెసు వారు కోరుచున్నారు.

౧౧

మత కలహములు

కాశీ, మిర్జాపూరు, అగ్రా, కాన్పూరు మున్నగు పట్టణములలో జరిగిన మత కలహములు, కొట్లాటలు

భారత జాతీయోద్యమమున కరిష్టదాయకములని ప్రకటించుచు, నిట్టి కొట్లాటలకు గారకులైన వారును, కొట్లాటలకయి యసత్య వార్తలను ప్రకటించిన వారును గావించెడు నిట్టి చర్యలు పూర్ణముగ ధిక్కరణీయులుని కాంగ్రెసువారు తెలియజేయుచున్నారు.

ఈ కొట్లాటలలో నెందరియో స్త్రీయో నష్టమైనది. ఎందరో మృతినొందిరి. తుదకు స్త్రీలును, పసిబిల్లులును గూడ మృతినొందిరి. ఈ దురంతములకు కాంగ్రెసువారు దుఃఖము నొందుచు, మృశులైనవారి కుటుంబములకును, నిట్టి బస్సుములు పడి జీవించియున్నవారికిని డమ సానుభూతిని తెలియపరచుచున్నారు.

౧౨

బర్మా విభజనము

బర్మాదేశీయులు భారతదేశమునుండి విడిపోవుటకు, లేక స్వతంత్ర భారతదేశములో, స్వతంత్ర రాష్ట్రముగ నుండి యిష్టముచచ్చినప్పుడు విడిపోవుటకు సర్వవిధములైన హక్కును గలదు.

కాని బ్రిటిషు గవర్నమెంటువారు బర్మాదేశీయుల యభిప్రాయములను పూర్ణముగ వ్యక్తీకరింపట కవకాశ మొసగకుండ బర్మా ప్రజా ప్రతినిధుల యభిమతమునకు విరుద్ధముగను, నిర్బంధముగ నా రాష్ట్రమును భారతదేశమునుండి విభజించుటకు గావించుచున్న ప్రయత్నముల నీ సభివారు ఖండించుచున్నారు. ఈ ప్రయత్నము, బర్మాలో బ్రిటిషు అధికారమును శాశ్వత మొనర్చుటకు నచ్చటి నూనెబావులకొరకును, సైన్య కేంద్రముగ నేర్పరచుటకు బర్మాను సింగపూరును నేకముచేసి ప్రాచ్యు నిండములలో బ్రిటిషు సామ్రాజ్యమునకు బెట్టని కోటగా జేయుటకును ప్రయత్నించుచున్నారని కాంగ్రెసువారు రభీప్రాయపడుచున్నారు.

బర్మాను బ్రిటిషుడిపెండెన్సిగాజేసి, యారాష్ట్ర సంపదనెల్ల బ్రిటిషుసామ్రాజ్యప్రాబల్యమునకు వినియోగించి, ప్రాచ్యదేశముల కయమును దేగల భయస్థానముగ జేయుట దగదని కాంగ్రెసువారు హెచ్చరించుచున్నారు.

బర్మావర్ష మెంటువారి కీయబడిన అదనపు అధికారములను, వారు బర్మాలోని ప్రధానసంఘములైన నక్రమసంస్థలుగా పరిగణించిన యజ్ఞాలను నుపసంహరింపజేసి, శాంతిపరిస్థితుల నేర్పరచి బర్మాయొక్క భావిసిలివిగూర్చి బర్మాదేశీయులు శాంతముగను నిరభ్యంతరముగను చర్చించుటకును, బర్మాప్రజల యభిమతమే నెఱుఁగుకును సహకారము కలుగజేయవలయునని కాంగ్రెసువారు కోరుచున్నారు.

౧౩

ఆఫ్రికా రాజ్యము

భారతదేశపు సరిహద్దులం దున్న దేశములతో భారతీయుల కట్టి విరోధమును లేదనియు, వారితో స్నేహపర్యావృత్తులతో నుండుటయే సమ్యక్తమనియు కాంగ్రెసువారు ప్రకటించుచున్నారు.

గవర్న మెంటువారు సరిహద్దురాష్ట్రములలో నవలంబించుచున్న ఉత్సాహపథ్యతని, సరిహద్దుల నున్నవారి స్వాతంత్ర్యమును, నవహరించుటకు కేయుచున్న సర్వప్రాముఖ్యములను సీసభగారు నింపించుచున్నారు.

ఈ యుత్సాహపథ్యతని ప్రబలీకరించుటకై భారతదేశ పైత్యమును భిన్నమును నుపయోగింపజేయమనియు, సరిహద్దులనున్న ఆఫ్రికా మున్నగువారి రాజ్యమునుండి పైత్యములను తొలగింపఁబనియు కాంగ్రెసువారు హెచ్చరించుచున్నారు.

౧౪

స్వరాజ్య నిర్వచనము

కాంగ్రెసువారి భావములో స్వరాజ్య స్వరూప మెట్టిదో సానున్యజనులకు సరిగా తెలియుటకుగాను, వారికి సులభముగా సర్థమనగీతని కాంగ్రెసువారి యాశయమును ప్రకటించుట యవసరము.

కావున కాంగ్రెసునారితరపున నంగీకరింపబడు రాజ్యాంగవిధానములో స్వరాజ్యప్రభుత్వమువారి క్రిందివిధమున దేశీయుల ప్రధానహక్కులను బ్రకటించుట కధికార ముండవలయును. (ఎ) సమావేశగు

స్వాతంత్ర్యము. (బి) వాగ్దానా స్వాతంత్ర్యము. (సి) అంతరంగ స్వాతంత్ర్యము. మతాచరణస్వేచ్ఛ. కాని యిది సక్రమ ప్రజాతీనమనునకు, వీటికి భంగకరమై యుండగూడదు. (డి) మైనారిటీల సభ్యత, భాష, లిపుల సంరక్షణము. (ఇ) స్త్రీ పురుష భేదములేక పౌరు లెల్లరికి సమానములైన స్వత్వములు, ధర్మములు నుండుట. (ఁఫ్) ఉద్యోగ, విద్య, ఆధికారములయందుగాని, వృత్తి, వాణిజ్యములందుగాని, కుల, జాతి మతము లెట్టి లోపమును సమహర్ష కుండుట. (జి) పబ్లిక్-బాపులు, రోడ్లు, సర్వప్రజలకు జేయవలసిన తక్కిన యన్ని సంస్థలను పాపకొనుటకు సర్వపౌరులకు సమానమైన హక్కు. (హెచ్) సర్వజనులకు నాయుధధారణ స్వాతంత్ర్యము. ఈ విషయములో కొన్ని నిషేధము లుండుచున్నవి.

(౧) స్వాధీనుమనకు గుర్తగు గవర్నరి స్వాతంత్ర్యమునకు భంగము గలుగ జేయగూడదు. ఎవ్వరి యింటను, బ్రవేశింప గూడదు, ఎవ్వరి యాస్తిని స్వాధీనము చేసికొన గూడదు.

(౨) గవర్న మెంటు వారు ముఠముల విషయములలో తటస్థభావము నవలంబించ వలయును.

(౩) పరిశ్రమల పనివాంఛకు లేవనమనకు దగిన భృతి; పనిచేయు కాలనిర్ణయము, ఆరోగ్యము చెడనిరీతి పని; వార్ధక్యము, వ్యాధి, నిరుద్యోగము సంభవించినపుడు తగిన యాదువు మాఫుట.

(౪) పనివాంఛకు బానిసత్వమును తిత్సంబంధమైన పరిస్థితులను తొలగించుట.

(౫) ఆశుహతీలకు సరియైన రక్షణము; ప్రసవ సమయములలో ప్రత్యేక సదుపాయములు.

(౬) చిరువుకొన చిగిన యీడులోనున్న బాలురను ఫ్యాక్టరీలలో నియమింప కుండవలయుట.

(౭) లేబరు సంఘముల నేర్పరచుకొను స్వాతంత్ర్యము; లేబరు తగాదాలను చీల్చుకొనుటకు దగిన మధ్యచ్ఛరీ సంఘముల యేర్పాటు.

(౮) ల్యాండు రివిన్యూను తగ్గించుట; రయతులు చెల్లించు నియమాలను పన్ను (రేంట్లు) తగ్గించుట; ఖర్చులు సరిపోని చిన్న చిన్న ఫౌలములపై రేంట్లు వసూలు కొంతకాల మాపుట. చిన్న ఒమిందారుల కవి సరమైననోట చిట్టి తగ్గింపులను బదులుగా కొంత సహాయము చేయుట.

(౯) క్యూరేషియన్లు, డిమాండును నిర్ణయించు కొంత మొత్తమునకు పైగా ఆదాయపు నిష్పన్ను క్రమముగా విధించుట.

(౧౦) వారసత్వములపైని క్రమముగా పన్ను విధించుట.

(౧౧) మొదటి పంచన నిర్వహణలకు వడ్డీ వాక్కు.

(౧౨) ఉప ప్రాంతాధికారి.

(౧౩) పైనికొన్ని విషయముల గురించి నిర్ణయించుట.

(౧౪) సివిలు సర్వేయింగును క్యూరేషియన్ల తగ్గించుట, గొప్ప మెంటునాకిచే ప్రత్యేకముగా నియమించబడిన నిపుణులు మున్నగు యివ్వకొన్ని సమస్యలను పొల్లరి వీధులును (౧) రూపాయలకు మించిన నీయకుండుట.

(౧౫) కలెక్టర్లు, ముఖ్యము, నాలుగు బడియగురించి చేయవలసిన నిర్వహణమును నిర్ణయించుట.

(౧౬) ముఖ్య సర్దుకముల నిర్వహణ నిష్పన్ను.

(౧౭) ఉపసర్దుకముల బూర్తిగా కట్టించుట.

(౧౮) భారతీయ సర్వేయింగు సహాయకరము గను, భారతీయ ప్రజా సేవా సమితిలకు గను సారకము, కలెక్టర్ల సర్దుకమును నిర్ణయించుట.

(౧౯) ప్రధానపరిశ్రమలను, దేశములోని ఖనిజ సంపదల యజమానిత్వమును ప్రభుత్వము స్వాధీనములో నుంచుట.

(౨౦) పరోక్షముగాని, యపరోక్షముగాని చేయబడు నిన్వాయ్పు సుడ్డి వ్యాపారమును అదుపులో నుంచుట.

అన్ని భారతసంఘములూ శ్రీ శ్రీ రాష్ట్రములయొక్క మూలనిర్మాణమునకు పునరుద్ధముగానుండి తిరిగి ప్రాయములకు గాని, పునరుద్ధముగాని, యింకను కొంత కొంత గాని యధికారమును బడినది.

కార్యనిర్వాహక సంఘము

౧. కర్ణాటక కలెక్టర్లు, ౨. పండితులు (అధ్యక్షుడు), ౩. మహాత్మా గాంధీ, ౪. నేను జయనాలాని బహుగారు ఎం. వీ. (కలెక్టర్లు), ౫. అన్నామయ్యగారు (అధ్యక్షుడు), ౬. బాబునాథులు కలెక్టర్లు బాబుగారు, ౭. డా. ఆంధ్రగారు, ౮. డా. వ్యసము ముఖ్యము గారు (కార్యనిర్వాహక), ౯. సుమిత్రా దేవిగారు (ప్రతినిధి), ౧౦. జయంతిరామ్ కలెక్టర్లుగారు, (కార్యనిర్వాహక), ౧౧. డా. ఎం. నాగయ్యగారు (కార్యనిర్వాహక), ౧౨. డా. వేమనగారు (౧౩), ౧౪. పండిత బాబుగారు సహాయగారు (౧౫), ౧౬. కార్యనిర్వాహక, ౧౭. ఎం. ఆనందగారు (కార్యనిర్వాహక), ౧౮. బాబు రాజేంద్ర ప్రసాద్గారు (కార్యనిర్వాహక), ౧౯. కలెక్టర్లు భారతీయగారు (సంజాబు).

సహాయ కార్యనిర్వాహక—శ్రీ గారు నిర్వహించు గారు కార్యనిర్వాహకము—అహమ్మద్ బాగ్.

రాజేంద్ర కలెక్టర్లు మహాసభ

౧౯౩౨ మార్చి ౨౭న ఉత్తర ప్రదేశ్ లో జరుగును.

వెలువడినది!

త్వరపడుడు!!

వెలువడినది!!!

ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరాది సంచిక

వెనుకటిసంచికలకంటె నెల్లవిధముల సుతక్రొత్తమైనది

సర్వాంగసుందరమై క్రొత్తతీరున సున్నది

ఆంధ్రమహాజను లనుగ్రహించిన వ్యాసరాజముతో బప్రియున్నది. విషయ విభజనము గావింపబడినది. దళసరి స్థైర్య కాగితములపై మద్దలొలుకునట్లు ముద్రింపబడినది. మూడురంగులచిత్రములు అున్నవి. ఆంధ్ర సత్యాగ్రహుల చిత్రములు, ఇతరాంధ్రదేశ సంఘములు, మహాజనులు చిత్రములును వెలయుచున్నవి. రౌండు లేవిల్ మహాసభకు పోయిన భారత శత్రు ప్రతినిధుల చిత్రములు నున్నవి.

ఇందలి వ్యాసము లెల్లవిధముల నాంధ్ర విజ్ఞానాభివృద్ధికి దోహదపడగలవు. ఆంధ్రమహాజను లెల్లరు నీ సంచికను స్వీకరించి గీచినాని ప్రయోజనమును బడయ దగుదురు.

ఆంధ్రపత్రిక ది పత్రికకు సంవత్సర చ దాదారులకు రు. 1-0-0 కు, వారపత్రిక చందాదారులకు రు. 1 0-0 కు, ఇతరు కు రు. 2-0-0 లకు నీసంకీర్ణ లభింప గలదు. కొలదిప్రతులుమాత్రమే ముద్రితము లైనవి. వలసినవారు త్వరితగా మాకు వ్రాసి తెప్పించుకొనవ యను. తపాలా ఖర్చు ప్రత్యేకము

మేనేజరు, ఆంధ్రపత్రికా కార్యాలయము

7, లింబుకెట్టివీధి, మద్రాసు.

వెలువడినది!

త్వరపడుడు!!

వెలువడినది!!!

జీవన ప్రభాతము

ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందలి పదునైదవ గ్రంథము

అనువాదకులు: శ్రీ పోలవరపు రామబ్రహ్మముగారు B. A., Murugan the Tiller (మురుగ క ది టిల్లరు) అను పేరన శ్రీ కే. యస్. వెంకటరమణిగారు ఆంగ్ల భాషను రచించిన సుప్రసిద్ధనవల కిది అనువాదము ఇది రమణీయమయిన సాంఘిక నవల. పాశ్చాత్య విద్యావిధానము, పాశ్చాత్య సంస్కారము, పాశ్చాత్య దర్శములు మొదలగువానివలన గలుగు కష్టములు ఇందు చక్కగ వర్ణితములయినవి. ఆంధ్రవాఙ్మయమున నిట్టి కథావిధానము గల యీ నవల క్రొత్తది. ఆంధ్రులెల్లరు చదువవలసినది. క్రొతు ర ౨౩ పుటలు. వెల రు. ౧— —౦ మాత్రము.

తపాలా ఖర్చు ప్రత్యేకము.

త్వర పడుడు!

వెలువడినది

త్వర పడుడు!

భారతీయ చిత్రకళ

గ్రంథకర్త: తలిశెట్టి రామారావుగారు, బి. ఏ., బి. యల్.

ఇది ఆంధ్ర గ్రంథమాలయందు పదుమూడవ గ్రంథము ప్రాచీన కాలము నుండి భారతదేశమున చిత్రకళ పొందుచువచ్చిన మామూలు, అభివృద్ధి మొదలయిన విషయములు, హైందవ చిత్రలేఖనోదయము, బౌద్ధకాలమునాటి చిత్రకళ, అజంతా విధానము, బౌద్ధవిహారములందలి చిత్రకళ, మొగలు చిత్రకళావిధానము, రాజపుత్ర చిత్రములు, ఖరీ, నేటిచిత్రములు మొదలయినవాని గూర్చిన చరిత్రాదులు వివరముగా నీ గ్రంథమున చర్చింపబడినవి. ఆయాకాలపు చిత్రవిధానమును దెలుపు నట్టి త్రివర్ణ ఏకవర్ణచిత్రములు నలువది ఇందు గలవు. చిత్రకారులు, చిత్రకళాజ్ఞానులు, చిత్ర కళాభిమానులు నగు నాంధ్రులెల్లరు తప్పక చదువవలసిన గ్రంథము. వెల రు. ౧-౦-౦.

తపాలా ఖర్చు ప్రత్యేకము

మేనేజరు, ఆంధ్ర గ్రంథమాల,

7, తంబుశెట్టివీధి, మద్రాసు.

సాభిప్రాయ విశేషములు

రెండును సాధ్యములు గావు. లోకమాన్య తిలకుగారవలంబించిన సిద్ధాంతమునకు గాంధీ మహాత్ముడు విశేషవ్యాపకమును గలుగజేసి స్వరాజ్య ప్రచారమును స్వరాజ్యసంపాదన సాధ్యము చేయగలిగెను. లోకమాన్య తిలకు మహాశయుడు : రంతరము దేశసేవాపరాయణుడై నిర్బంధము స్వీకరించిన విధానమునె గాంధీమహాత్ముడు ప్రజాహృదయమునందు వ్యాపకము చేసెను. తిలకు స్వరాజ్యనిధి కోటినుండినభ్యుల, ఖద్దరు, ప్రజాహృదయము నందు స్వరాజ్యవ్యాపనమునకు నిదర్శనము లై నది.

* * *

సహాయనిరాకరణోద్యమము

ప్రపంచమునందు స్వాతంత్ర్యమునకై పరితపించెడివారలకును స్వాతంత్ర్యమును నిరోధించెడివారలకును సహకారసాహచర్యములసంభవములు. ప్రజాహృదయమునందు భయభ్రాంతులను వ్యామోహమును గలుగజేసెడి అధికారమునకు నిరాకరణ నిరసనములు స్వరాజ్య సంగల్పమునకు బీజములుగ నున్నవి. అధికారచుర్రములైన శాసనసభలను, న్యాయస్థానములను, విద్యాలయములను బహిష్కరించుట, అధికార వ్యామోహమును శిథిలము చేయుటకు సాధనముగ నిర్ణయింపబడినది. ఆ సమయమును సఫలము చేయుటకు వందల కొలది న్యాయవాదులు, విద్యార్థులు స్వీయవృత్తులను విసర్జించి అధికార వ్యామోహమును శిథిలము చేసిరి. దేశబంధు చిత్తరంజన

దాసు, వండిత మోతీలాలు నెహ్రూ, బాబు రాజేంద్రప్రసాదు, నారాయణరాజు, కాలేశ్వర రావు, సీతారామశాస్త్రి, రాజగోపాలాచార్యులుగారులు మొదలగు న్యాయవాదులనే కులు చూపినమహాత్మాగ మధికార వ్యామోహమును శిథిలము చేయుటకు వినియోగపడినది. దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులుగారాంధ్రోద్యమ ప్రారంభమునందే న్యాయవాదివృత్తి విసర్జించి దేశాగాధకుల మూర్ఖదర్శకులై. సుప్రసిద్ధులైన దేశబంధు దాసు, మోతీలాలు నెహ్రూ గారులు సహాయ నిరాకరణోద్యమమునకు ప్రాబల్యమును గడించి గాంధీ మహాత్ముని విశ్వాసమునకు పాత్రులైరి. సహాయ నిరాకరణోద్యమమునందు గాంధీమహాత్ముని నామముతో దాసు నెహ్రూగారుల నామములు విరాజిల్లినను నిరాకరణ ధర్మమునందు స్థిరప్రతిష్ఠను బడయజాలవు.

దాసు నెహ్రూగార్లు స్వరాజ్యపక్షమును గల్పించి శాసనసభాప్రవేశమును జేసి సహాయనిరాకరణ శిబిరమునందు విభజనమును గలుగజేసి అధికార వ్యామోహమును పునరుద్ధరణ చేసిరి. దాసుగారి నిర్యాణము శాసనసభల యనుభవము సహాయనిరాకరణోద్యమమును పునరుద్ధరించినది. మోతీలాలుగారి నిర్యాణము సహాయనిరాకరణోద్యమమునకు నవీనలక్ష్యమును ప్రతిపాదించినది. తండ్రికొడుకుల గౌరవస్థానములు జవాహరిలాలు నెహ్రూగారికి సంక్రమించినవి. గాంధీమహాత్మునకు మోతీలాలు, జవాహరిలాలు నెహ్రూగారుల మీదను గలవిశ్వాసము జవా

హరిలాలుగారి మీదను లగ్నమైనది. గాంధీ మహాత్మునకు స్వరాజ్యదర్శముపట్లగల నంది యము లన్నియును విచ్చిన్నములైనవి. స్వరాజ్యము పూర్ణస్వరాజ్యముగను లాహోరునందు బరిణమించినది. పూర్ణస్వరాజ్యము సాంఘిక ప్రజాస్వామిక స్వరాజ్యభావమును కరాచి యందువహించినది. గవ్యస్థాః మేఘ దేరీతిని భారతీయులు చేరునదియును భగవదధీరమునందు గలదు.

* * *

కరాచికాంగ్రెసు

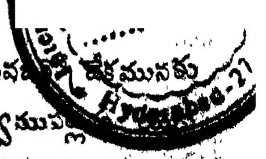
కరాచి కాంగ్రెసునకు గాంధీ కాంగ్రెసు అని నామకరణమును జేయుట సముచితముగ నున్నది కాంగ్రెసు వ్యవహారములందు నాగ పురమునందు ప్రారంభమైన గాంధీమహాత్ముని ప్రతిభ కరాచియందు చ్ఛదశ సధిష్ఠించినది. కరాచినగరము, హరిశ్చంద్రరాయ నగరము, కాంగ్రెసు శిబిరములు, స్వచ్ఛందసేవక సేవి కల శిబిరములు, కాంగ్రెసుమంటపము, విష యనిర్ధారణసభామంటపము, కార్యనిర్వాహక సంఘ మంటపము, సభాధిక్షతి మంటపము, సకలమును గాంధీవిజయఘోషతో నిండి పోయినవి. ప్రజలకేర్పాటుచేసిన మహాసభకు 60,000, విషయనిర్ధారణసభకు 3,000 మంది యును హాజరై టిక్కెట్లమూలమునను రూ. 50,000 లు వసూలయినవి కాంగ్రెసుమహాసభ యందు ప్రతినిధులమూలమునను రూ. 22,000, ప్రజీక్షకుల మూలమునను రూ. 80,000 మొత్తము ఘోషారు లక్షరూప్యములు వసూ

లయినవి. గాంధీసమాజస్థానలకు ప్రోద్బలన. సాయంత్రమునను వేలకొలది హాజరయి గాంధీ జీని సందర్శించి ఆనందించుచుండిరి. హరి శ్చంద్రరాయ నగరమంతయును గాంధీమయ మై వెలసినది. కరాచికాంగ్రెసు యథార్థము గను గాంధీ కాంగ్రెసుగను బరిణమించినది. నవజీవన భారతీయులు కాంగ్రెసు వ్యవహారముల దభ్యంతరములను గలుగ జేయుటకు సంకల్పించియును విరమింపకుట సముచితముగ నున్నది.

* * *

గాంధీ విజయము

కరాచి కాంగ్రెసువ్యవహారములు గాంధీ విజయమును హృద్యముగను వ్యక్తము చేయు చున్నవి. గాంధీవిజయము ధర్మవిజయము; సత్యవిజయము; అహింసావిజయము; ఆత్మవిజయము. రక్తాబరణముల చూపినది కాంగ్రెసు సక్రమభావములను కేవలము మందహాస నిగ్రహములతో గాంధీమహాత్ముడు పరాధవించి ఆత్మిబలమును వ్యక్తముచేసెను. నవయువజన నాయకుడు శ్రీయుత సుబాసుచంద్రబోసు గారు గాంధీభిక్షుని ఒడంబడికకు ప్రతిఘటన మును విరమించి గాంధీ విజయమునకు దోడ్పడుట మిత్రులకును, శత్రువులకును విస్మయమును గలుగ జేసినది. వీర భగతునింగు వధవలనను, నిరంకుశవర్గము గలుగ జేయ దలచిన విభేదన తింత్రము విఫలమైనది. యువజన హృదయమునందును, ప్రజాహృదయమునందును కోపోద్రేకమునకు గారణంబులున్నను

మ చేయుచున్నది. గణేశశంకర విద్యార్థి
 గోదావరీత్యాగము రాగద్వేష పరముగాకను,
 ప్రేమమయమై సర్వజనామోదమును బడయు
 చున్నది. గణేశశంకర విద్యార్థిగా రాపన్ను
 లను రక్షించుటకై అభయము నొసంగుచు
 ప్రాణులను సమర్పించి అమరత్వమును
 బడయ గలిగిరి. కరాచి కాంగ్రెసు గణేశ
 శంకరవిద్యార్థిగారి త్యాగమును శ్రవించుచు
 జాతిమతద్వేషములను నివారించుటకై జనులం
 దరును వారిమార్గము నవలంబించవలయునని
 తీర్మానించినది. ఈరెండు తీర్మానములందును
 గల ధర్మసూక్ష్మమును గ్రహించగల యధికా
 రము గాంధీమహాత్మునకు మాత్రము గలదు.
 పుణ్యార్థసిద్ధికి ఆత్మత్యాగమునకు గల ప్రతిభ
 విరచితమునకు లేదని తీర్మానములు విశదము
 చేయుచున్నవి; అహింసాధర్మవిజయమును ప్రతి
 పాదించుచున్నవి. కరాచి కాంగ్రెసు ప్రతిపాదించిన
 ధర్మవిజయము ప్రజోత్పత్తి సంవత్సరము
 కందు సత్యాగ్రహాల కాదరణీయమై గాంధీ
 మహాత్ముడు పూనగల స్వరాజ్యప్రధానము
 కకు పాదజూతముగా గాత! సత్యాగ్రహాలు
 వారి సాఫల్యమున కనురూపమైన ఫలమును
 అందుటకు ప్రకృతిధర్మము. స్వరాజ్య యోధు
 లు ముఖ్యముగను సత్యమునను లీ పరమ
 ధర్మమును గాంధీయే దేశత్యాగమునకును
 ప్రయోగించిన ప్రయోజనకరము.

*

స్వరాజ్యము-యువకులకు
 స్వరాజ్యము సహజమునం దున్నది. బలవంతము నిర్బంధము పునాటి
 స్వరాజ్యమును సాధించుటకు సహజమును

జూపుట సహజము. యువకులకు దేశమునకు
 గారణము నిరంకుశప్రభుత్వమును
 జనులకుగలిగిన నిరాశయని విశదమగుచున్నది.
 ప్రపంచమంతయు సవజీవముతో సంచలం
 చుచున్నపుడు మహాచైతన్యము గల భరత
 ఖండము జీవరహితమై యుండజాలదు. గాంధీ
 మహాత్మునకు రక్తాంబరధారు లొసంగిన
 స్వాగతము రోహిణీపూరితమైనను భారత
 యువకునకు సహజమైన గ్రహమునువిశదము
 చేయుచున్నది. సవజీవసభయందు పూజ్య
 లైన పండిత మదనమోహన మాలవ్యగారికి
 యువజనులు చూపిన యవజ్ఞత భగితసింగు
 గారి ఉరివలనను గలిగినను ససహ్యముగ
 నున్నది. మాలవ్యగారి నాహ్వానించిన సుబాసు
 చంద్రబోసు గారును నివారింపజాలక పోవుట
 యువజనాగ్రహమునకు నిదర్శనమై భావి శుభ
 ఫితికి ప్రతిబంధకమగుచున్నది. కరాచి మ్యూ
 నిసిపాలిటిఅధ్యక్షుడు జేమ్సెట్టి మెహతాగారు
 యువజనోద్రేకమువిషయమై 'పార్లమెంటరము'
 నందు వ్రాసిన విషయము గాంధీమహాత్ముని
 నాకర్షించినది. గతవారపు యంగుఱుడియూ
 పత్రిక ఒందు మెహతాగారి హితబోధల విష
 యమై గాంధీమహాత్ముడు వ్రాసిన యభిప్ర
 యములు ధర్మాత్ముల లక్ష్యము నాకర్షించెదగి
 యున్నవి. సర్వత్ర చీకెమాటికి సత్యాగ్రహ
 ప్రమాణములు చెలరేగుచున్నవి. ద్వేష గీత
 ములు దిగంతములందును వ్యాపకమును గాంచు
 చున్నవి. బలవంతము నిర్బంధము పునాటి
 యుగుచున్నవి. వర్తకులు, ఉద్యోగములు, ప్రతి

